

Andrius PUKSAS

DAKTARO DISERTACIJA

Reikšmingos įtakos konkurencijai
ir prekybai sąlyga.
Mažareikšmių susitarimų
problematika

SOCIALINIAI MOKSLAI,
TEISĖ (01 S)
VILNIUS, 2014

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Andrius Puksas

REIŠMINGOS ĮTAKOS KONKURENCIJAI
IR PREKYBAI SĄLYGA.
MAŽAREIKŠMIŲ SUSITARIMŲ
PROBLEMATIKA

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

Vilnius, 2014

Disertacija rengta 2008-2014 m. Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Verslo teisės katedroje.

Moksliniai vadovai:

2008-2013 m.: doc. dr. Daivis Švirinas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S);

2013-2014 m.: doc. dr. Raimundas Moisejevas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S).

TURINYS

Santrumpos ir paaiškinimai.....	6
1. REIKŠMINGOS ĮTAKOS KONKURENCIJAI SĄLYGA.....	16
1.1. Konkurenciją ribojančių susitarimų draudimas	16
1.1.1. Reglamentavimo užuomazgos.....	16
1.1.2. Reglamentavimas ES.....	20
1.2. Reikšmingos įtakos konkurencijai doktrina. <i>De minimis</i> Pranešimai.....	24
1.3. Susitarimų vertinimas.....	32
1.3.1. Vertinimui reikšminga klasifikacija	32
1.3.2. Vertinimo ES ypatumai	35
1.3.3. Vertinimo schema	51
1.3.3.1. Atitinkamos rinkos apibrėžimas	52
1.3.3.2. Rinkos galios koncepcija.....	55
1.3.3.3. Pokyčių rinkoje įtaka vertinimui	60
1.4. <i>Per se</i> ir <i>rule of reason</i>	62
1.5. Prioritizavimo proceso ir <i>de minimis</i> ryšys.....	69
1.6. <i>De minimis</i> taikymo praktika.....	72
1.6.1. LR praktika	72
1.6.2. Atskirų ES valstybių narių praktika.....	76
1.7. Reglamentavimo ir vertinimo tendencijos	84
2. SUNKIŲ APRIBOJIMŲ PROBLEMATIKA.....	86
2.1. <i>Sunkūs</i> apribojimai pagal ES konkurencijos teisę.....	86
2.2. Apribojimų pobūdžio įtaka vertinimo procesui	89
2.3. <i>De minimis</i> išimties taikymas nustačius <i>sunkius</i> apribojimus.....	95
2.3.1. Vertinimo ypatumai.....	95
2.3.2. Dvigubi vertinimo standartai, arba krizės kartelių išimtis	103
2.3.3. Naujojo <i>de minimis</i> Pranešimo sukelti pokyčiai	104
2.3.4. Atskirų ES valstybių narių patirtis	106
2.4. <i>Sunkių</i> apribojimų reglamentavimo ir vertinimo tendencijos.....	111
3. REIKŠMINGOS ĮTAKOS PREKYBAI SĄLYGA	112
3.1. Įtakos prekybai sąlygos reikšmė ES konkurencijos teisės taikymui.....	112
3.2. Santykis su įtakos konkurencijai sąlyga.....	113
3.3. Vertinimo pagal ES konkurencijos teisę ypatumai	118
3.3.1. Vertinimui reikšmingi kriterijai	118
3.3.2. Teritorijos kriterijaus reikšmė vertinimui	125
3.4. Su įtakos prekybai sąlyga susijusios reglamentavimo ir vertinimo tendencijos ..	127
IŠVADOS.....	128
PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS	129

NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS	130
Autoriaus publikacijos disertacijos tema.....	144
Tyrimo rezultatų apibavimas.....	144
PRIEDAI.....	145
SANTRAUKA.....	151
SUMMARY	172

PADĖKOS ŽODIS

*Ši disertacija, kaip ir kiekvienas mokslinis darbas, turi savo atsiradimo priešistorę. Darbas prie jos neapsiribojo vien informacijos rinkimu, apdorojimu, moksliniais metodais atliktų tyrimų rezultatų viešinimu. Rengdamas disertaciją turėjau malonumą bendrauti su daugybe nuostabių žmonių. Todėl noriu nuoširdžiai padėkoti visiems, kas stipriu palai-
kymu, geležine kantrybe, vertingais patarimais ir konstruktyvia kritika prisidėjo prie šio mokslinio darbo atsiradimo.*

*Andrius Puksas
(toliau – Autorius)*

SANTRUMPOS IR PAAIŠKINIMAI

Pagrindiniai disertacijoje vartojami sutrumpinimai*:

Bendrasis teismas	Europos Sąjungos bendrasis teismas (iki 2009 m. gruodžio 1 d. įsigaliojusios Lisabonos sutarties buvo žinomas kaip Pirmosios instancijos teismas).
EEB	Europos ekonominė bendrija.
EB	Europos Bendrija (-os).
EBSS	Europos Bendrijos steigimo sutartis.
EK	Europos Komisija.
ES	Europos Sąjunga.
ET	Europos Taryba.
JAV	Jungtinės Amerikos Valstijos.
LR	Lietuvos Respublika.
LR konkurencijos taryba	Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba.
LVAT	Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas.
MVĮ	Mažos ir vidutinės įmonės.
SESV	Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo.
Teisingumo Teismas	Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (iki 2009 m. gruodžio 1 d. įsigaliojusios Lisabonos sutarties buvo žinomas kaip Europos Bendrijų Teisingumo Teismas).

* Kiti disertacijoje vartojami sutrumpinimai pateikiami toliau jos tekste.

„1962 metais EEB konkurencijos teisininkai pradėjo rimtai klausti savęs, kokiais kriterijais reikėtų vadovautis vertinant sutartinius apribojimus pagal EBSS 85 str. 1 d. Ir dabar jie vis dar kelia tą patį klausimą.“

Donald L. Holley¹

ĮVADAS

Disertacijos aktualumas ir mokslinis naujumas. ES privalomą teisinę galią turinčių teisės aktų analizė leidžia teigti, jog juose neįtvirtinta pareiga nustatyti, ar tenkinama reikšmingos įtakos konkurencijai ir prekybai sąlyga (angl. „an appreciable effect on competition and trade provision“). Pagrindinio ES teisės akto, Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo², 101 str. apie tokią sąlygą net neužsimenama. Nepaisant to, vertinant ūkio subjektų sudarytus susitarimus pagal ES konkurencijos teisės nuostatas, ji laikytina viena iš kertinių. Šios sąlygos atsiradimo šaltinis – teismų praktika, jos taikymas reglamentuotas rekomendacinio pobūdžio teisės aktų.

SESV 101 str. 1 d. kaip nesuderinamus su vidaus rinka draudžia „visus įmonių susitarimus, įmonių asociacijų sprendimus ir suderintus veiksmus, kurie gali paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą ir kurių tikslas ar poveikis yra konkurencijos trukdymas, ribojimas arba iškraipymas vidaus rinkoje“. Vertinant šią nuostatą vien iš formalios pusės darytina išvada, jog draudžiami visi susitarimai, kurie kelia poveikio valstybių narių tarpusavio prekybai grėsmę ir turi tikslą ar poveikį daryti neigiamą įkatą konkurencijai. Tokią išvadą patvirtina ir SESV 101 str. 2 d., numatantis, jog minėti susitarimai negalioja *ab initio*, t. y. nuo jų sudarymo momento. SESV 101 str. 3 d. numato ir išimtį iš šios taisyklės. Išlygos taikymo sąlygos susijusios su teigiamo minėtų susitarimų pobūdžio konstatavimu. Išimties pagal SESV 101 str. 3 d. taikymo klausimas sprendžiamas įvertinus teigiamus ir neigiamus sudaryto susitarimo aspektus, t. y. besivadovaujant „svarstyklių principu“. Tačiau tai ne vienintelė galimybė reabilituoti konkurenciją ribojančius susitarimus. Rekomendacinę galią turinčiuose teisės aktuose numatyta, jog būtina nustatyti, ar tenkinama reikšmingos įtakos konkurencijai ir prekybai sąlyga. Plačiąja prasme šis reikalavimas reiškia, kad SESV 101 str. 1 d. įtvirtintas konkurenciją ribojančių susitarimų draudimas nėra besąlygiškas. Būtina papildomai nustatyti, kad konkurencijos trukdymas, ribojimas arba iškraipymas yra reikšmingas.

Iš pagrindų konkurenciją ribojančiam susitarimui netaikyti SESV 101 str. 1 d. paminėtina labai maža ar maža ūkio subjektų padėtis rinkoje. Dažniausiai tai lemia nedidelis šių

1 Laikui bėgant kai kurios sąlygos natūraliai pasikeitė (EEB virto ES, EBSS 85 str. 1 d. – SESV 101 str. 1 d.), tačiau dėl esminių vertinimo pagal SESV 101 str. 1 d. kriterijų teisininkai užduoda klausimus bei ieško atsakymų ir dabar. Ši citata įvairiais pjūviais taikliai atspindi ir disertacijoje keliamą problematiką bei jos turinį. Cituojama: Holley D. L. EEC Competition Practice: A Thirty-Year Retrospective. *Fordham International Law Journal*, Volume 16, Issue 2, 1992, p. 364.

2 Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija [2008] OL C 115/47.

subjektų dydis. Teisės specialistai pastebi, kad mokslinėje bei mokslo populiarinimo literatūroje ryšiai tarp konkurencijos politikos ir mažų verslo vienetų dėmesio beveik neskiriama³. Tai reiškia, jog mokslininkai dažniau nagrinėja situacijas, kurių dalyviai – vidutiniai ir stambūs ūkio subjektai. Ir tai nestebina, nes jų sudaromi susitarimai neretai pasižymi reikšminga įtaka konkurencijai. Tačiau nemažiau svarbūs ir mažesnių ūkio subjektų sudaryti susitarimai. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas ribiniams susitarimams. Jų vertinimo metu net smulkmenos gali nulemti, ar susitarimas laikomas negaliojančiu nuo pat sudarymo momento, ar po išimties pritaikymo lieka galioti.

Susitarimų vertinimo poveikio konkurencijai aspektu ir *de minimis* išimties taikymo sąlygota problematika aktuali. Nuo teisės aktuose numatytų kriterijų, institucijų formuojamos praktikos, susitarimo įvertinimo rezultatų priklauso kiekvienos konkrečios sutarties, o kartu ir jos sudarytojų likimas. Nereikia pamiršti, kad kiekviena sutartis ir iš jos išplaukiančios teisės ir pareigos ne visada liečia tik jos sudarytojus. Taip keliamas ir opus teisėtų lūkesčių klausimas. Neretai riba tarp reikšmingai ir nereikšmingai konkurenciją ribojančių susitarimų yra labai plona. Susitarimo atitikimą konkurencijos teisės normoms vertinanti institucija turi priimti sprendimą, kuris paveiks ne tik susitarimo šalis, bet ir kitus subjektus. Jais gali būti ir vartotojai, kurie pagal pradinius tikslus ir turėjo būti apsaugoti tokios institucijos sprendimo dėka. Natūralu, jog tokie sprendimai keičia ir situaciją rinkoje.

Disertacijoje keliami klausimai, į kuriuos ES konkurencijos teisėje nėra aiškių atsakymų. Diskusinius *de minimis* aspektus nagrinėjantis darbas neabejotinai yra naujas, o atsižvelgiant į keliamus probleminius teorinius bei praktinius klausimus – aktualus. Jame kitu kampu žiūrima į tyrimo metu iškeltus probleminius klausimus, buvusį ir esamą teisinį reglamentavimą. Disertacija pradedama nuo *de minimis* reglamentavimo vertinant susitarimų poveikį konkurencijai. Vėliau nagrinėjami su *sunkiais apribojimais* susiję probleminiai klausimai, o pabaigoje paliečiamas *de minimis* išlygos taikymas atsižvelgiant į susitarimo poveikį prekybai. Atkreiptinas dėmesys, jog poveikio prekybai įvertinimas per SESV turi neabejotiną ryšį su poveikiu konkurencijai.

Darbas naujas bei aktualus ir vykdomo tyrimo apimtimi – jame nagrinėjamas ne tik ES, bet ir atskirų valstybių narių teisinis reglamentavimas. Atskirai atkreipiamas dėmesys į reglamentavimo skirtumus ir panašumus. Disertacijoje analizuojami tiek kiekybiniai, tiek kokybiniai vertinimo kriterijai. Ypatingas dėmesys skiriamas reglamentavimo sąlygotai nacionalinių institucijų praktikai ir jos palyginimui su EK, Teisingumo Teismo praktika.

Ši disertacija – pirmas tyrimas Lietuvoje, kuriame kompleksškai nagrinėjamos reikšmingos įtakos konkurencijai ir reikšmingos įtakos prekybai sąlygos bei *de minimis* išimties taikymo praktika. Tyrimas aktualus dėl aiškių vertinimo kriterijų nebuvimo ir besikeičiančios susitarimų vertinimo praktikos. Pabrėžtina, jog tokios apimties tyrimas nebuvo atliktas ne tik LR, bet ir ES.

Problemos aktualumą demonstruoja kelis dešimtmečius vykusios ir tebevykdomos optimalaus vertinimo modelio paieškos. Disertaciniame darbe atskleidžiama *de minimis* Pranešimų ir jose įtvirtintų kriterijų kaita, EK, Teisingumo Teismo, Bendrojo teismo

3 Schaper M. T., Clear A., Baker G. Competition policy and entrepreneurship development: some international comparisons. European competition law review: Vol. 31, Issue 6/2010, p. 226.

(anksčiau Pirmosios instancijos teismo)⁴, nacionalinių institucijų praktika bei jos sąlygotas reglamentavimas. Pavyzdžiui, Teisingumo Teismo sprendimas 2012 m. gruodžio 13 d. *Expedia* byloje⁵ paskatino *de minimis* taisyklių reformą. Taip 2013 m. liepos mėnesį buvo parengtas naujo *de minimis* Pranešimo projektas⁶ bei pateiktas galimo poveikio vertinimui. Po atsiliepimų į jį gavimo teisės aktas buvo patvirtintas 2014 m. birželio mėnesį⁷. Tačiau reformos vyko ir disertacinio darbo rašymo metu, todėl jame daromos išvalgos yra praktiškai pritaikomos.

Reformos vyko bei tebevykdomos ir Lietuvos Respublikoje – 2011 m. LR konkurencijos taryba parengė paaiškinimų dėl mažareikiškumo projektą⁸. Aiškesnių susitarimų vertinimo taisyklių poreikis yra neabejotinai svarbus. Taip 2012 m. birželio mėnesį LR konkurencijos taryba pristatė metodinę priemonę pavadinimu „Sprendimų poveikio konkurencijai vertinimo gairės“⁹. Tiesa, šis leidinys paliekamas už šio darbo nagrinėjimo ribų, nes liečia ne susitarimų, o viešojo administravimo subjektų sprendimų poveikį. Tačiau jis demonstruoja, kaip svarbu kiekvienoje srityje turėti patikimą vertinimo instrukciją. Susitarimų vertinimo procedūrų žinojimas ir supratimas prisideda prie teisinio netikrumo mažinimo.

Mokslinio tyrimo naujumą patvirtina ir mažas dėmesys disertaciniame darbe keliams klausimams. Reikia pripažinti, jog teisinėje literatūroje kur kas daugiau dėmesio skiriama kartinėms konkurencijos teisės sąvokoms, tokioms kaip *konkurencija*, *atitinkama rinka*, *prekės rinka*, *geografinė rinka*, *susitarimas*, atskleisti. *De minimis* sutarčių atžvilgiu reglamentavimas arba visai nenagrinėjamas, arba paliečiamas tik iš dalies. Kiek daugiau rašoma apie *sunkių apribojimus*, tačiau ne *de minimis* išlygos taikymo kontekste. Apie tai kalbama ir pristatant mokslinio tyrimo šaltinius.

Mokslinio tyrimo objektas. Disertacinio darbo objektu laikytinos ūkio subjektų sudarytų susitarimų sąlygos, kurios atitinka abu šiuos kriterijus:

1. turi poveikį konkurencijai arba konkurencijai ir prekybai;
2. vertinamos, ar gali būti vertinamos dėl galimybės pritaikyti *de minimis* išlygą.

Konkurencijos neribojančios susitarimų sąlygos nėra šio mokslinio tyrimo objektas. Moksliniame darbe nagrinėjamos disertacijos rengimo metu galiojusios teisės normos, jas suponavęs ankstesnis teisinis reglamentavimas bei atsakingų institucijų praktika.

4 Van der Woude M., Jones Ch. EU Competition Law Handbook 2013 Edition: Sweet & Maxwell, Thomson Reuters, 2012, p. 44.

5 Byla C-226/11 *Expedia Inc. v Autorité de la concurrence and Others* [2012].

6 Komisijos komunikatas Pranešimo dėl nedidelės svarbos susitarimų, kuriais nėra žymiai ribojama konkurencija pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio 1 dalį (*de minimis*), projektas. 20xx/C xxx/xx [interaktyvus, žiūrėta 2013-09-20. <http://ec.europa.eu/competition/consultations/2013_de_minimis_notice/de_minimis_notice_lt.pdf>].

7 Communication from the Commission of 25 June 2014 Notice on agreements of minor importance which do not appreciably restrict competition under Article 101(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union (De Minimis Notice).

8 Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimo „Dėl Konkurencijos tarybos paaiškinimų dėl mažareikiškumo Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo pažeidimų bylose“ projektas [interaktyvus, žiūrėta 2012-08-29]. <<http://kt.gov.lt/naujienos/projektas.pdf>>.

9 Sprendimų poveikio konkurencijai vertinimo gairės. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba, 2012.

Mokslinio tyrimo objekto suponuota problematika. Galiojantis teisinis reglamentavimas ir Teisingumo Teismo bei kitų institucijų praktika prieštaringi, o nuosekliai vykdyta praktika kardinaliai keičiama. Nemažai problemų kelia *sunkių apribojimų* vertinimas. Dėl *sunkių apribojimų* vertinimo standartų ir ES, ir atskirose valstybėse narėse vykdomos reformos. Vykdamas reformas jau nebe pirmą kartą keliamas klausimas, ar likti prie griežto europietiško *per se*, ar egzistuoja galimybė taikyti JAV išvirtinusių *rule of reason* doktriną.

Tai, jog kai kurie, atrodytų, konkurenciją ribojantys susitarimai jos neriboja, privertė galvoti apie *rule of reason* doktrinos taikymą ES konkurencijos teisėje¹⁰. Tačiau pagal šią doktriną taip pat galėtų būti vertinami susitarimai, turintys *sunkių apribojimų*.

Atkreiptinas dėmesys, jog Autorius nagrinėja ir susitarimų poveikį konkurencijai, ir susitarimų poveikį prekybai. Iš pirmo žvilgsnio toks nagrinėjimas gali pasirodyti netikslingas – reikšmingos įtakos konkurencijai ir reikšmingos įtakos prekybai sąlygos yra savarankiškos. Tačiau jos turi ir svarbią tarpusavio priklausomybę, nulėmusią abiejų nagrinėjimą viename darbe. Per reikšmingos įtakos prekybai sąlygą sprendžiamas juridikcinis klausimas. Nenustačius įtakos prekybai tarp ES valstybių narių ES konkurencijos teisė netaikoma, neatsižvelgiant į nustatytą neigiamą poveikį konkurencijai. Autorius sutinka su galima išvalga, jog šias abi sąlygas būtų galima nagrinėti atskiruose darbuose, tačiau mano, jog dėl jų tarpusavio priklausomybės būtų tikslingiau šias sąlygas nagrinėti lygiagrečiai, paryškinant jų svarbą susitarimų vertinimo metu. Vertinimo pobūdžio skirtumai nulėmė abiejų sąlygų nagrinėjimą skirtingose disertacijos dalyse. Poveikis prekybai nagrinėjamas per glaudų ryšį su poveikiu konkurencijai.

Tematikos neištirtumo lygį lemia ir teisės mokslo atstovų pasirinkta pozicija – probleminių klausimų sprendimas paliekamas spręsti praktikai (t. y. EK, Bendrajam teismui, Teisingumo Teismui, nacionalinėms institucijoms). Įvertinus ją, galima daryti išvadą apie jos prieštaringumą. Nėra teisinio tikrumo ir reglamentavime – minėtus klausimus nagrinėjantys teisės aktai yra rekomendacinio pobūdžio. Problemų kelia ir vertinamųjų kriterijų buvimas. Akivaizdu, jog jų įtraukimas į vertinimo procesą kelia klausimą dėl objektyvaus kiekvieno konkretaus atvejo ištyrimo.

Disertacinio darbo tikslas ir uždaviniai. Darbo tikslas – taikant mokslinio tyrimo metodus, visapusiškai išanalizuoti ES konkurencijos teisės ypatumus konkurenciją ribojančių susitarimų vertinimo mažareikšmiškumo aspektu, atskleisti ir iširti pagrindines praktikoje taikant *de minimis* išlygas kylančias problemas.

Šiam tikslui pasiekti iškelti tokie tyrimo uždaviniai:

1. atskleisti reikšmingos įtakos konkurencijai ir reikšmingos įtakos prekybai sąlygų turinį bei įvertinti šių sąlygų poveikį susitarimų vertinimui;
2. įvertinti ES ir atskirų valstybių narių nustatytą teisinį reglamentavimą bei praktiką taikant *de minimis* išimtį konkurenciją ribojančių sąlygų turintiems susitarimams;
3. įvertinti *per se* ir *rule of reason* taisyklių taikymą konkurenciją ribojančių sąlygų turintiems susitarimams;
4. įvertinti *de minimis* išimties taikymą kitų išimčių iš SESV 101 str. 1 d. taikymo kontekste;
5. įvertinti *de minimis* išimties taikymo *sunkių apribojimų* turintiems susitarimams galimybes.

10 Blanco L. O. Market Power in EU Antitrust Law: Hart Publishing, 2012, p. 4.

Ginamieji disertacijos teiginiai:

1. esminis kriterijus, pagal kurį nustatoma, ar tenkinamos reikšmingos įtakos konkurencijai ir reikšmingos įtakos prekybai sąlygos, – susitarimą sudariusių ūkio subjektų turima rinkos galia;
2. dauguma ES valstybių narių nuosekliai vadovaujasi rekomendacinio pobūdžio EK *de minimis* Pranešimų nuostatomis;
3. ES teisminės institucijos, vertindamos konkurenciją ribojančius susitarimus, vadovaujasi *per se* ir amerikietiškąją *rule of reason* doktriną primenančiomis taisyklėmis;
4. ES teisės aktai numato kelias skirtingą taikymo pagrindą turinčias išimtis, leidžiančias netaikyti SESV 101 str. 1 d.;
5. ES teisės aktai turėtų numatyti galimybę taikyti *de minimis* išimtį *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams atsižvelgiant į susitarimą sudariusių šalių nereikšmingą galią rinkoje.

Disertacinio darbo praktinė reikšmė. Autorius tikisi, kad atliktas tyrimas bus naudingas ir praktikams. Prieš susitarimų sudarymą jis gali padėti įvertinti norimas įtraukti nuostatas dėl poveikio konkurencijai ir prekybai. Juo taip pat siekiama suteikti žinių apie susitarimų vertinimo mažareikšmiškumo aspektu ypatumus. Numatytas tikslas – teisinio tikrumo būsenos stiprinimas. Tyrimas buvo atliekamas siekiant jo rezultatus panaudoti ir metodiniais tikslais. Pateikta informacija turėtų padėti susipažinti ne tik su ES konkurencijos teisės instrumentais, bet ir atskirų valstybių narių reglamentavimo ir vertinimo praktikos ypatumais. Tikimasi, jog moksliniame darbe nagrinėjami ir su juo susiję klausimai taps tvirtu pagrindu naujiems tyrimams atlikti.

Tyrimo tarpdiscipliniškumas. Parengtas disertacinis darbas yra tarpdisciplininis. Tai lėmė ir jau aptartas pasirinkto tyrimo objektas, ir konkurencijos teisės specifika. Ši teisės šaka jungia kelių mokslo krypčių laimėjimus. Iš jų išskirtinos ekonomikos ir teisės mokslo kryptis. Darbe aptariamos teorijos, paremtos ekonominiais kriterijais, vartojamos sąvokos, kurias apibrėžia ekonomikos mokslas. Bet kurio susitarimo poveikio vertinimas susijęs ir su ekonomine prognoze (t. y. kaip susitarimas paveiks rinką ir kitus rinkos dalyvius). Tačiau atsižvelgta į tai, jog darbas parengtas teisės mokslo krypties doktoranto ir ginamas teisės mokslo krypties gynimo taryboje. Todėl ypatingas dėmesys skiriamas esamiems ir galimiems teisinio reguliavimo mechanizmams nagrinėti.

Disertacinio darbo tyrimo ribos. Disertaciniame darbe nagrinėjamos ES bei atskirų valstybių narių teisės aktų nuostatos, už rinkos priežiūrą ir sąžiningos konkurencijos apsaugą atsakingų institucijų praktika, pateikiami pasiūlymai dėl esamo teisinio reglamentavimo tobulinimo. Tačiau dėl objektyvių priežasčių vien tik ES praktika neapsiribojama – pateikiami pavyzdžiai ir iš JAV. Tiesa, JAV konkurencijos teisė šiame darbe nagrinėjama tik tiek, kiek ji yra naudinga atskleisti konkurencijos teisės ir atskirų jos institutų įtakas bei per lyginamąją analizę pateikti pasiūlymų (jei jie yra būtini ir tikslingi) dabartinei ES konkurencijos sistemai tobulinti.

Disertacinio darbo rėmuose buvo atlikta ES valstybių narių teisės aktų ir jų suponuotos praktikos (kartais ir atvirkščiai) lyginamoji analizė. Ypatingas dėmesys skiriamas su EK, Teisingumo Teismo praktika nesutampančiai besiformuojančiai nacionalinei prakti-

kai (pvz., *de minimis* išimties, kurios turinys toliau atskleidžiamas disertaciniame darbe, taikymas susitarimams, turintiems *sunkių apribojimų*¹¹).

Disertacinio darbo struktūra. Disertacinį darbą sudaro trys skyriai – „Reikšmingos įtakos konkurencijai sąlyga“, „*Sunkių apribojimų* problematika“ bei „Reikšmingos įtakos prekybai sąlyga“. Atsižvelgiant į atliekamo tyrimo apimtį, potencialą ateityje plėtoti mokslinius tyrimus, antrojo ir trečiojo darbo skyrių turinys glaudžiai susijęs su pirmuoju. *Sunkių apribojimai* nagrinėjami *de minimis* išimties taikymo kontekste, o reikalavimai, numatyti vertinant susitarimo poveikį prekybai, pasitelkiant lyginimo metodą, nagrinėjami per gretinimą su reikalavimais, numatytais nustatant poveikį konkurencijai. Dėl šių priežasčių pirmasis skyrius yra didesnis.

Tokia disertacinio darbo struktūra pasirinkta neatsitiktinai:

- kartu su pirmu sk. darbas pradedamas nuo pagrindo taikyti *de minimis* išimtį;
- antrame sk. nagrinėjamos sąlygos, užkertančios kelią išimties taikymui;
- trečiame sk. nagrinėjama įtakos prekybai sąlyga – jos nustatymas leidžia taikyti ES konkurencijos teisę, o kartu sprendžia juridikinį vertinimo klausimą.

Disertacijoje nagrinėjamų nacionalinių ES valstybių narių bylų turinys atskleidžiamas tose struktūrinėse dalyse (skyriuose), kuriose toks atskleidimas, Autoriaus manymu, buvo tiksliausias.

Mokslinio tyrimo rezultatų sklaida. Dalis šio tyrimo rezultatų buvo paskelbta straipsniuose, išspausdintuose mokslo žurnale „Baltic Journal of Law & Politics“¹².

Atliktų mokslinių tyrimų apžvalga. Mokslinio iširtumo lygis. Probleminiams ūkio subjektų sudarytų susitarimų vertinimo nereikšmingos įtakos konkurencijai aspektu klausimams nagrinėti ir spręsti teisės literatūroje skiriama labai mažai dėmesio¹³. Neretai pasitenkinama tik galiojančių teisės aktų nuostatų, atspindinčių kiekybinius ir kartais kokybinius kriterijus, citavimu – pavyzdžiui, D. C. Goyder, J. Goyder, A. Albors-Llorens¹⁴, A. Jones, B. Sufrin¹⁵, R. Whish, D. Bailey¹⁶. Kur kas plačiau yra nagrinėjama kita problema – *sunkių apribojimų* turinčių susitarimų vertinimo nereikšmingo poveikio aspektu peržiūrėjimo klausimas. Autoriai siūlo peržiūrėti dabar kai kuriems vertikaliesiems apribojimams taikomas *de minimis* taisykles. Išsamų straipsnį *sunkių apribojimų* turinčių susitarimų tematikai skyrė A. Jones¹⁷. Atkreiptinas dėmesys, jog 2014 m. birželio mėnesį

11 *De minimis* išimties taikymo *sunkių apribojimų* turintiems susitarimams ypatumai nagrinėjami disertacijos antrajame skyriuje.

12 Puksas A. On the Potential to Apply De Minimis Exemption for Agreements Containing Hardcore Restraints: European Union Practice. *Baltic Journal of Law & Politics*. 2012, 5(1): 46-69 ir Puksas A. The EU Practice of Horizontal Agreement Assessment in Accordance with the Rule of Providing De Minimis Exemption. *Baltic Journal of Law & Politics*. 2012, 5(2): 65-80.

13 Puksas A. Mažareikšmių susitarimų reglamentavimo ir vertinimo pagal Lietuvos Respublikos ir Europos Bendrijos konkurencijos teisę ypatumai. Magistro baigiamasis darbas. Mykolo Romerio universitetas, 2007.

14 Goyder D. G., Goyder J., Albors-Llorens A. *Goyder's EC Competition Law*. Fifth Edition: Oxford University Press, 2009, p. 103-107.

15 Jones A., Sufrin B. *EU Competition Law. Text, Cases, And Materials*. Fourth edition: Oxford University press, 2011, p. 171-177.

16 Whish R., Bailey D. *Competition Law*. Seventh edition: Oxford University Press, 2012, p. 140-149.

17 Jones A. The journey toward an effects-based approach under Article 101 TFEU – The case of hardcore restraints. *The antitrust bulletin*: Vol. 55, No. 4/Winter 2010, p. 783-818.

buvo patvirtintas naujas EK *de minimis* Pranešimas¹⁸, tačiau į minėtus pasiūlymus nebuvo atsižvelgta.

Tiesa, kai kuriuose bendrojo pobūdžio darbuose su disertacija susiję klausimai aptariami kiek plačiau ir išsamiau – pavyzdžiui, „Van Bael & Bellis“ išleistame leidinyje¹⁹, David Vaughan, Sarah Lee, Brian Kennelly, Philip Riches darbe²⁰, taip pat Jonathan Faull, Ali Nikpay darbe²¹, vertikaliesiems susitarimams skirtoje Frank Wijckmans ir Filip Tuytschaever studijoje²². Nemažai naudingos ir vertingos informacijos pateikiama Xavier Vives parengtame straipsnių rinkinyje²³, Luis Ortiz Blanco darbe²⁴. Būtent pastarasis daugiau dėmesio skiria kiekybiniais ir kokybiniais vertinimo kriterijams ir gali būti vertinamas kaip išsamesnis darbas disertacijoje nagrinėjama klausimais²⁵.

Suprantama, jog LR minėtiems klausimams nagrinėti buvo skiriama dar mažiau dėmesio. Labai įdomus ir informatyvus Rimanto Stanikūno²⁶ darbas, nagrinėjantis konkurencijos politikos klausimus, tačiau, nepaisant išvardintų šaltinių, darytina išvada – nacionalinės konkurencijos teisės nuostatos literatūroje nagrinėjamos retai. Tam tikrus aspektus savo darbe palietė Ignas Vėgelė²⁷. Tačiau jo darbe tik nedidelė dalis skirta ES konkurencijos teisei. Dažnai skaitytojams pateikiama medžiaga būna tik apžvalginio, kartais analitinio pobūdžio, pavyzdžiui, anglų kalba lietuvių autorių išleistas leidinys apie nacionalinės konkurencijos teisės nuostatas²⁸. Nors Lietuvoje apgintų ir rengiamų disertacijų konkurencijos teisės tematika yra santykinai nemažai, šiam darbui aktualūs klausimai nebuvo liečiami²⁹.

Mokslinio tyrimo šaltiniai. Pagrindiniai disertaciniam darbui parengti naudoti šaltiniai – ES ir nacionaliniai teisės aktai, teismų ir institucijų, nagrinėjančių su konkurencijos teisės pažeidimais susijusias bylas, praktika. Darbe nagrinėjami ne tik jo rengimo metu

- 18 Communication from the Commission of 25 June 2014 Notice on agreements of minor importance which do not appreciably restrict competition under Article 101(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union (De Minimis Notice).
- 19 Van Bael & Bellis. Competition law of the European Community. Fifth edition: Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2010, p. 53-69, 91-94, 184, 237, 252, 269, 284, 310, 421-431, 479, 489.
- 20 Vaughan D., Lee S., Kennelly B., Riches Ph. EU Competition Law: General Principles: Richmond Law & Tax Ltd., 2006.
- 21 The EC Law of Competition. Second Edition. Edited by Faull J., Nikpay A.: Oxford University Press, 2007.
- 22 Wijckmans F., Tuytschaever F. Vertical Agreements in EU Competition Law. Second Edition: Oxford University Press, 2011.
- 23 Vives X. Competition Policy in the EU. Fifty Years on from the Treaty of Rome: Oxford University press, 2009.
- 24 Blanco L. O. Market Power in EU Antitrust Law: Hart Publishing, 2012.
- 25 Ten pat, p. 20-45.
- 26 Stanikūnas R. Konkurencijos politika: teorija ir praktika: TEV, 2009.
- 27 Vėgelė I. Europos Sąjungos teisė. Vidaus rinkos laisvės, konkurencija ir teisės derinimas: VĮ Registrų centras, 2011, p. 316-354.
- 28 Gumbis J., Juonys M., Šlepaitė L., Kačerauskas K. Competition Law in Lithuania: Wolters Kluwer Law & Business, 2011.
- 29 Lietuvos mokslo tarybos disertacijų gynimo duomenų bazė [interaktyvus, žiūrėta 2014-01-17]. <<http://www.lmt.lt/lt/naujienos/disertacijos/d-db.html>>.

galioję teisės aktai, bet ir svarbios ankstesnių aktų nuostatos. Pastarosios padeda atskleisti tam tikrų institutų pokyčius ir tokių pakeitimų priežastis. Disertacijoje vertinama ir pagal anksčiau galiojusius teisės aktus formuota įvairių institucijų (pvz., nacionalinių teismų ar už konkurencijos priežiūrą ir apsaugą atsakingų institucijų) praktika. Rengiant disertaciją remtasi užsienio ir Lietuvos mokslininkų atliktais darbais, institucijų pranešimais spaudai, periodiškai leidžiamų atsakingų institucijų biliutenių informacija. Teorinė disertacijos dalis paremta Mykolo Romerio universiteto, kitų Lietuvos aukštųjų mokyklų bei užsienio duomenų bazėse esančiais informacijos šaltiniais. Medžiaga disertaciniam darbui buvo renkama mokslinių stažuotčių užsienyje metu – pasinaudota Vienos universiteto (Universität Wien) Teisės fakulteto, Vienos ekonomikos ir verslo universiteto (Wirtschaftsuniversität Wien), Johano Keplerio universiteto (Johannes Kepler Universität) turimais šaltiniais. Atskirai išskirtini gausiai naudoti Oksfordo universiteto teisės fakulteto bibliotekos (Bodleian law library) ištekliai.

Ypatingas dėmesys skirtas elektroniniams informacijos šaltiniams, įskaitant analitinius straipsnius ir naujienlaiškius³⁰, kurie leido jausti ES valstybių konkurencijos teisės pulsą, vykdomų ar galimų reformų tendencijas bei naudotis naujausia informacija. Ši informacija (ypatingai naujienlaiškių anglų kalba) leido išspręsti kalbos barjero problemą, atsiradusią dėl to, jog ne visų ES valstybių narių teisės aktai, institucijų sprendimai ir kiti svarbūs dokumentai yra prieinami anglų kalba.

Taikyti mokslinio tyrimo metodai, arba disertacinio darbo metodologija. Atsižvelgdamas į disertacinio darbo tematiką, suformuluotus teiginius, Autorius atliko kokybinį tyrimą. Analizuojama, interpretuojama ir pateikiama teksto pavidalu išreikšta informacija.

Rengiant disertacinį darbą plačiai taikyti šie moksliniai metodai:

Dokumentų analizės metodas. Šiuo metodu surinkta, susisteminta ir sąveikoje su kitais metodais įvertinta pirminė informacija, kuri tapo disertacijos pagrindu. Ji plačiai taikyta analizuojant ES ir ES valstybių narių nacionalinius konkurencijos teisės aktus, kompetentingų institucijų sprendimus bei vertinant surinktos informacijos patikimumą.

Sisteminės analizės metodas. Šiuo metodu nagrinėjamos ES ir ES valstybių narių konkurencijos teisės aktuose įtvirtintos normos. Atsižvelgta į tai, jog tam tikrais atvejais taikomos ES teisės normos, o tam tikrais atvejais valstybės narės gali vadovautis nacionaline teise. Pastaroji ne visada atitinka ES formuojamą praktiką. Todėl analizė buvo vykdoma per vientiso objekto su daugybe elementų nagrinėjimą ir vertinimą.

Lyginimo metodas. Šio metodo teikiamu instrumentarijumi naudotasi plačiausiai. Tyrimo metu lygintos ES ir nacionalinių teisės aktų nuostatos, taip pat ES ir ES valstybių narių kompetentingų institucijų formuojama praktika. Tam tikrais aspektais šis metodas taikytas kartu su *istoriniu metodu*.

Istorinis metodas. Kiekvienas ES ir nacionalinių teisės aktų pakeitimas, formuojamos praktikos pokyčiai nevyko be priežasčių. Kartu su lyginimo metodu disertacijoje plačiai taikytas ir istorinis metodas, leidęs į tam tikrus procesus pažūrėti per istorinę prizmę. Ji leido įvertinti vykdytas reformas, jų priežastingumą, numanyti galimas reglamentavimo

30 Autorius nemažai dėmesio skyrė tokiems elektroniniams šaltiniams kaip Lexology <www.lexology.com>, Concurrences <www.concurrences.com> ir kt. Visi naudoti el. šaltiniai išvardinti disertacijos literatūros sąrašė.

bei praktikos formavimo tendencijas. Metodas taikytas ir grįžtant prie konkurencijos teisės formavimosi ištakų – dabartinio reglamentavimo užuomazgų.

Teleologinis metodas. Šis metodas laikytinas įstatymo leidėjo ketinimų interpretavimo priemone. Atkreiptinas dėmesys, jog teisės aktus leidžiančio subjekto ketinimai ne visada sutampa su jo išleisto teisės akto įgyvendinimu ar interpretavimu. ES teisės aktų nuostatos turėtų būti vertinamos ne tik pagal tekstinę išraišką, bet ir pagal steigimo metu iškeltus tikslus ir siekius. Ir tai suprantama, nes pats ES steigimas nėra savitikslis. ES konkurencijos teisė nemažai erdvės palieka teismų formuojamai praktikai, o dalis teisės aktų yra rekomendacinio pobūdžio.

Darbe taip pat taikyti kiti *duomenų rinkimo ir duomenų analizės metodai*.

1. REIKŠMINGOS ĮTAKOS KONKURENCIJAI SĄLYGA

1.1. Konkurenciją ribojančių susitarimų draudimas

1.1.1. Reglamentavimo užuomazgos

Disertacijos rengimo metu galiojančios ES ir JAV konkurencijos teisės normos byloja apie skirtingą konkurencijos teisės institutų reglamentavimą, nepanašias konkurencijos teisės tradicijas. Dėl šios priežasties teisės nuostatų, suformuotos ir besiformuojančios praktikos palyginimas gali atrodyti nelengvai įgyvendinamas, o kartu ir betikslis. Tačiau negalima pamiršti, jog konkurencijos teisės ištakos siekia JAV. Todėl neatsitiktinai darbas pradedamas nuo koncentruoto ekskurso prie konkurencijos teisės užuomazgų.

Neabejotina, jog dėl dalies ES konkurencijos teisėje taikomų nuostatų atsiradimo griežtesnio valstybinio konkurencijos reguliavimo šalininkai turėtų būti dėkingi JAV. O konkrečiau, XIX amžiaus pabaigoje priimto Šermano antimonopolinio akto (angl. The Sherman Antitrust Act, 1890 m.)³¹ rengėjams. Šis teisės aktas sulaukė prieštaringų vertinimų – nuo aršios kritikos iki visiško palaikymo. Aršiausiai jį kritikavo laisvosios rinkos idėją palaikę ekonomistai. Tokį pasipriešinimą galima buvo numanyti ir iki šio teisės akto atsiradimo. Daugumai nusistovėjusi sistema atrodė logiška, nes rėmėsi natūralios atrankos principu, skelbusiu, jog išgyventi turi tik stipriausias. Tokios sistemos laužymas didinant valstybės vaidmenį atrodė pavojingas. Ten, kur laisvės buvo deklaruojamos kaip valstybės pamatas, valstybės intervencijos galimybių didinimas turėjo asocijuotis su žingsniais atgal. O JAV jau ilgiau nei šimtmetį vyravo būtent toks nusistovėjęs požiūris į laisves. Teiginį dėl nenoro laužyti nusistovėjusios sistemos patvirtina ir atlikti tyrimai: „*Di Lorenzo atkreipia dėmesį į beveik vieningą to laikotarpio ekonomistų priešiškus kokių nors valstybės priemonių konkurencijos apsaugos srityje atžvilgiu. Jis remiasi Sanfordu Gordonu, kuris, apžvelgęs profesinius žurnalus, knygas, straipsnius iš socialinių mokslų srities, publikuotus iki 1890 metų, konstatavo, kad absoliuti dauguma to laikotarpio ekonomistų neįžvelgė pavojaus konkurencijai, matydami gausėjant įmonių susijungimų, taip pat manė, kad didėjant nuolatiniam kaštams stambios įmonės yra efektyvesnės, kad susitarimai tarp gamintojų yra natūralus rinkos plėtros padarinys, o vienodos kainos teikia visuomenei daugiau naudos nei žalos*“³². Iš vienos pusės, čia kalbama apie kelių įmonių susijungimą į vieną ekonominių vienetą arba darinį. Autoriaus manymu, tas pats pasakytina ir apie sutartimis ar kitokio pobūdžio veiksmais (pvz., suderinti veiksmai) pagrįstą bendradarbiavimą. Visais atvejais kalbama apie įmonių veiklos laisvę. Valstybė įmonių veikloje turėjo dalyvauti minimaliai. Bet kokia jos intervencija į natūraliai vykstančius procesus privalėjo turėti rimtą pagrindimą. XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje vyravęs liberalusis požiūris į rinką, ekonominius santykius nesunkiai paaiškina tokią ekonomistų reakciją. Autoriaus manymu, priešiškusumą valstybės dalyvavimui įmonių veikloje papildomai stiprino baimė grįžti prie laikų, kai daugumos ekonominių veiklų monopolis priklausė valstybei.

31 The Sherman Antitrust Act of 1890.

32 Klimašauskienė D. Konkurencijos samprata ekonomikos teorijoje. *Ekonomika*. 2007, 79: 111.

Nepaisant priešiško ir skeptiško požiūrio į Šermano antimonopolinį aktą ir juo keliamus tikslus, būtina pripažinti, jog jis atliko reikšmingą ar net lemiamą vaidmenį besikuriant ir besivystant konkurencijos teisei. Kitais žodžiais, šis teisės aktas – dabartinės konkurencijos teisės pamatas.

Šermano antimonopolinis aktas numatė pagrindinius principus ir taisykles, kurių detalizavimą, interpretaciją bei išaiškinimus paliko teisminei valdžiai. Net šiame teisės akte vartojamos ir pamatinėmis laikomos sąvokos, tokios kaip „konkurencija“, „prekybos apribojimas“ ir pan., jame nebuvo nei apibrėžtos, nei paaiškintos³³. Teisminei valdžiai tai suteikė galimybę pirmas bylas nagrinėti atsižvelgus į visas nustatytas reikšmingas aplinkybės (pradinis lankstumas). Kartu su šia galimybe atsirado ir pareiga byla po bylos formuoti precedentus. Formuojant precedentus ankstesnio teismo klaidinga interpretacija persverdavo galimą apeliavimą į įstatymų leidėjo poziciją (galutinis nelankstumas)³⁴.

Aktyvesnę valstybės vaidmenį pateisindavo Freiburgo ordoliberalistinės (angl. „ordoliberal“) mokyklos atstovai, anot kurių, konkurencija neatsiranda spontaniškai, o be priežiūros likusios įmonės linkusios sudaryti susitarimus, panaikinti konkurenciją³⁵. Tačiau tai pasakytina ne tik apie JAV, bet ir apie šiame darbe toliau nagrinėjamą ES konkurencijos teisę. Dalis mokslininkų EK vykdomame konkurencijos apribojimų turinio interpretavime išvelgia ordoliberalizmo atstovų įtaką³⁶.

Šiuo metu vyrauja vadinamoji *mišrioji ekonominė doktrina*³⁷, kai nepaisant ūkio subjektams paliekamos ūkinės-komercinės veiklos laisvės santykinai aktyvus vaidmuo numatytas ir valstybėms. Koks vaidmuo laikytinas pakankamai aktyviu ar neaktyviu, turėtų priklausyti nuo konkrečios situacijos. Jei nėra grėsmės iškraipyti konkurencijos reikšmingoje rinkos dalyje, valstybės vaidmuo turėtų būti artimesnis nominaliam. Tačiau esant priešingai situacijai, valstybėms bei jų institucijoms turi būti palikta teisė atlikti intervenciją į vykstančius procesus. Šia teise galima naudotis siekiant apsaugoti silpnesniąją šalį (pvz., vartotojus), socialiai jautrias ekonomikos sritis (pvz., sveikatos apsauga)³⁸. Praktika parodė, kad net akivaizdi ūkio subjektų bendradarbiavimo nauda (pvz., kelios įmonės turi didesnes galimybes tobulinti produkciją) kitiems subjektams gali turėti neigiamą poveikį. Vienų subjektų atžvilgiu toks bendradarbiavimas gali būti prokonkurencinis, kitų – anti-konkurencinis. Rinkos gebėjimas savireguliotis paaiškina ekonomistų poziciją dėl minimalaus valstybės įsikišimo į rinkoje vykstančius procesus. Tačiau kur kas sunkiau paaiškinti poziciją dėl akivaizdaus pavojaus konkurencijai nenumatymo. Toks pavojus galėtų pasireikšti dviem santykiniais lygmenimis:

Pirmasis lygmuo: siekdami bendro ar individualių tikslų, bendradarbiavimo arba kartelinių susitarimų dalyviai didina savo konkurencinį pranašumą. Tokia situacija kur

33 Van Rompuy B. Economic Efficiency: The Sole Concern of Modern Antitrust Policy? Non-efficiency Considerations under Article 101 TFEU: Wolters Kluwer Law & Business, 2012, p. 74 ir Graham C. EU and UK Competition Law. Second edition. Pearson Education Limited, 2013, p. 5.

34 Ten pat.

35 Geradin D., Layne-Farrar A., Petit N. EU Competition Law and Economics. Oxford University press, 2012, p. 14.

36 Graham C. EU and UK Competition Law. Second edition. Pearson Education Limited, 2013, p. 88.

37 Vėgėlė I. Europos Sąjungos teisė. Vidaus rinkos laisvės, konkurencija ir teisės derinimas. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011, p. 312.

38 Ten pat.

kas dažniau susiklosto bendradarbiaujant stambesniems ūkio subjektams. Galių rinkoje sustiprinimą nulemiantys susitarimai suteikia jų dalyviams daugiau galimybių. Taip jie gali ne tik išsilaikyti atitinkamose rinkose, bet ir sustiprinti esamas pozicijas. Tam tikrais atvejais jie gali net užimti dominuojančią padėtį tam tikrose rinkose. Toks jėgų persiskirstymas lemia situaciją, kai smulkesniems ūkio subjektams ar smulkesnių susitarimų dalyviams kyla natūrali grėsmė pasitraukti iš atitinkamos rinkos. Tą gali lemti mažesni jų pajėgumai ir menkesnis potencialas konkuruoti su stambesniais ar didesnę rinkos galią dėl sudarytų susitarimų turinčiais ūkio subjektais.

Antrasis lygmuo: po pokyčių pirmajame lygmenyje, kai susilpnėja konkurencija iš susitarime nedalyvaujančių ūkio subjektų pusės, galimas ir konkurencijos susilpnėjimas iš vidaus. Jis gali pasireikšti per susitarimo dalyvių siekius savarankiškai vykdyti ūkinę-ekonominę veiklą.

Autoriaus manymu, abu anksčiau paminėti lygmenys vaizdžiai demonstruoja ūkio subjektų veikimo mechanizmą, naudojimą tais atvejais, kai siekiama susitarimais išstumti iš rinkos vieną ar kelis žaidėjus. Suprantama, kad šie lygmenys negali pretenduoti būti laikomi vieninteliu galimu veikimo modeliu. Tačiau jie abu atspindi natūralią ekonominės veiklos vykdymo logiką. Ūkio subjektams kur kas palankiau užimti monopolinę padėtį rinkoje. Esant daugybei rinkos žaidėjų neretai naudojamas mechanizmas, kai per susitarimus tarp kelių ūkio subjektų jų konkurentai dėl nesugebėjimo konkuruoti su pajėgas sujungusiais subjektais stumiami iš rinkos. Sumažėjus rinkos dalyvių skaičiui susitarimo dalyviai išsprendžia santykius tarpusavyje. Todėl Autorius palaiko saikingą valstybės intervenciją į susitarimų sudarymą ir vykdymą.

Efektyvi konkurencijos politika, kai valstybė įsikiša tik tiek, kiek būtina arba reikalauja konkreti situacija, neabejotinai skatina verslą. Dalis atliktų tyrimų parodė, jog tokiose valstybėse veikiančių įmonių verslai labiau pasiteisino³⁹. Tokių konkurencijos teisės reguliavimo mechanizmą gali pasiūlyti tik rinkos atžvilgiu saikingai aktyvios valstybės.

Šermano antimonopolinis aktas atsirado kaip reakcija į konkrečią situaciją rinkoje. Jo parengimas ir įsigaliojimas siejami su noru pažaboti John Rockefeller valdomos kompanijos „Standart Oil“ monopolinę galią⁴⁰. Šio ūkio subjekto įtaka buvo milžiniška. Tą per kainų reguliavimą, lobistinę veiklą, spaudimą priimant sprendimus juto ir vartotojai, ir politikai, ir teisėsaugos atstovai. Siekiant išspręsti „Standart Oil“ problemą, Šermano antimonopoliniame akte buvo numatytas ir konkurenciją ribojančių veiksmų pateisinimas. Atsižvelgiant į tai, jog šiame teisės akte buvo paliesta kur kas daugiau klausimų nei reikalavo „Standart Oil“ problemos sprendimas, galima kalbėti apie tvirto pamato konkurencijos teisei vystytis padėjimą.

Toks konkurencijos reguliavimo mechanizmo atsiradimas dažnai paaiškinamas per tris susijusius veiksnius⁴¹:

– tikėjimą, jog valstybių pasirinktas kelias demokratijos link reikalauja gamybos, paslaugų teikimo decentralizavimo. Kitaip tariant, gamybiniai pajėgumai ir konkrečių paslaugų teikimas neturi būti sutelkti vienoje ar tik keliose rankose;

39 Schaper M. T., Clear A., Baker G. Competition policy and entrepreneurship development: some international comparisons. *European competition law review*: Vol. 31, Issue 6/2010, p. 226-229.

40 Geradin D., Layne-Farrar A., Petit N. *EU Competition Law and Economics*. Oxford University press, 2012, p. 14.

41 *Encyclopedia of Competition Law*. Volume 1-3, R.73. General Editor Scott A.: Sweet & Maxwell and Thomson Reuters, 2011, p. 1013.

– įsitikinimą, jog palyginus su monopolizuota rinka konkurencinga ekonomika veikia efektyviau. Pavyzdžiui, monopolinių galių turėtojas savo ekonominius tikslus gali pasiekti mažiausiomis sąnaudomis, t. y. didindamas prekių ir paslaugų kainas. Šiuo atveju subjekto veiksmus rinkoje gali nulemti vien pelno siekimas, o ne paklausa;

– nuomonę, jog ilgainiui konkurencijos nesulaukiantys ūkio subjektai pradeda veikti neefektyviai. Taip ignoruojami vartotojų lūkesčiai ir teisėti interesai, atsiranda prielaidos prastesnės kokybės produkcijai ar paslaugoms patekti į rinką, nustatomos didesnės prekių ir paslaugų kainos, padidinami tarifai.

Šie ekonomistų literatūroje dažnai pateikiami veiksniai tarpusavyje glaudžiai susiję, todėl anksčiau pateiktas jų skirstymas tik santykinis. Skirstymo esmę sudaro pozicija, jog nesant efektyvios konkurencijos bet kurios rinkos žaidėjai kur kas dažniau veikia nenašiai, neatsižvelgdami į prekių ar paslaugų vartotojų interesus. Autoriaus nuomone, ši prielaida turi tvirtą teorinį ir praktinį pagrindą – ūkio subjektai veiklą vykdo atsižvelgdami į situaciją rinkoje. Jei nėra grėsmės, kad užimama padėtis rinkoje bus prarasta ar susilpninta, neretai monopolinę padėtį užimantys subjektai nemato pagrindo atsižvelgti į vartotojų interesus. Monopolinę padėtį ilgainiui gali sukurti sėkmingas susitarimų, per kuriuos išstumiami konkurentai, sudarymas.

Šermano antimonopolinis aktas – subalansuoto sprendimo paieškų rezultatas. Jo 1 sk. draudžia bet kokios formos sutartis (angl. „contract“), ribojančias prekybą arba komerciją tarp kelių valstijų arba su užsienio tautomis. Iš esmės tai – formalizuotas konkurenciją ribojančių susitarimų draudimas. Išimčių iš šios taisyklės teisės aktas nenumatė, tačiau buvo palikta galimybė joms atsirasti per teismų praktiką.

Plačios Šermano akto nuostatų interpretacijos ir spekuliacijos dėl tam tikrų teisės normų taikymo nulėmė Kleitono antimonopolinio akto (angl. „The Clayton Antitrust Act“) ir Federalinės prekybos komisijos akto (angl. „Federal Trade Commission Act“) atsiradimą 1914 m.⁴² Šiais teisės aktais, jų nuostatų interpretavimu bei gausia praktika yra paremta visa JAV konkurencijos teisė.

JAV įsigaliojęs ir sėkmingai taikytas Šermano antimonopolinis aktas tapo puikiu konkurencijos reguliavimo pavyzdžiu ir Europos valstybėms. Tačiau Europoje konkurencijos teisė pradėjo įsigalėti kur kas vėliau – pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje nuo 1948 metų⁴³. Tuo tarpu apie EB (o nuo 1992 m. ir ES) konkurencijos teisę galime kalbėti tik nuo XX a. 6-7 dešimtmečių. Nors Sutartis dėl EEB steigimo įsigaliojo 1958 m.⁴⁴, realus konkurencijos taisyklių taikymas Bendrijoje, kaip kelias valstybes nares vienijančiame vienete, prasidėjo 1962 m. priėmus Reglamentą Nr. 17/62⁴⁵. Iki šio teisės akto įsigaliojimo konkurencijos teisės normų įgyvendinimas priklausė nuo kiekvienos valstybės narės. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, ES konkurencijos teisę galima vadinti jauna.

42 Van Rompuy B. Economic Efficiency: The Sole Concern of Modern Antitrust Policy? Non-efficiency Considerations under Article 101 TFEU: Wolters Kluwer Law & Business, 2012, p. 71.

43 Encyclopedia of Competition Law. Volume 1-3, R.73. General Editor Scott A.: Sweet & Maxwell and Thomson Reuters, 2011, p. 1013.

44 Treaty establishing European Economic Community [1957].

45 Regulation of The Council of the European Economic Community No 17/62: First Regulation implementing Articles 85 and 86 of the Treaty [1962] OJ 013 ir Van Rompuy B. Economic Efficiency: The Sole Concern of Modern Antitrust Policy? Non-efficiency Considerations under Article 101 TFEU: Wolters Kluwer Law & Business, 2012, p. 122.

Verta pasakyti, jog konkurencijos reguliavimo užuomazgų galime aptikti ir kur kas anksčiau nei XIX-XX a. Visuotinai pripažįstama, jog antikonkurencinė veikla siejama su prekybos istorija – ir senovės Graikijoje buvo monopolinės praktikos užuomazgų⁴⁶. Romoje taip pat buvo draudžiami tam tikri susitarimai tarp susivienijimų, o intervencijos į su konkurencija susijusius procesus būta ir viduramžių Anglijoje, Prancūzijoje⁴⁷. Tiesa, nei apie konkurencijos teisės užuomazgas, nei apie efektyvų reguliavimą negalima kalbėti. Tuo metu valstybės įvairiose ūkio srityse mėgavosi monopoline padėtimi. Autoriaus manymu, jei kalbame apie modernią konkurencijos teisę, duoklę vis dėlto turime atiduoti laikotarpiui po Šermano antimonopolinio akto įsigaliojimo.

1.1.2. Reglamentavimas ES

Konkurencija taikliai apibūdinama kaip kompleksinė „dalyvių sąveika“ (angl. „interaction between actors“) rinkoje (iš teikimo ar/ir paklausos pusės), siekiant pasidalinti individualia nauda⁴⁸. Tai žaidimas, kova tam tikroje ūkio subjektų, kurie šiuo atveju yra žaidėjai ir kovotojai, pasirinktoje rinkos dalyje. Kiekvienas siekiantis dalyvauti jame subjektas turi gebėti prognozuoti kitų žaidėjų veiksmų poveikį rinkai, jo gerovei⁴⁹ – t. y. kokia bus šių veiksmų įtaka. Visi šio žaidimo dalyviai apriboti jų veikimą reguliuojančių taisyklių. Prie jų priskirtinas ir draudimą daryti neigiamą poveikį konkurencijai bei prekybai numatantis Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 str.⁵⁰

Pažymėtina, jog pati konkurencijos sąvoka nėra aiškiai apibrėžta teisės aktuose (įskaitant tą patį SESV), tačiau įvairūs autoriai pateikia savo gana tikslūs apibrėžimus⁵¹.

Prieš SESV 101 str.⁵² analizės pradžią būtina trumpai apžvelgti ir kai kuriuos svarbius istorinius aspektus – tiksliau, teisės aktų ir jų numeracijos kaitą. Tą, siekiant palengvinti kai kurių Autoriaus cituojamų šaltinių supratimą, naudinga padaryti pačioje darbo pradžioje. Apie SESV galima kalbėti tik nuo 2009 m. (t. y. Lisabonos sutarties įsigaliojimo), tačiau reikšmingos įtakos konkurencijai sąlygos atsiradimas siejamas su 1969 m. Akivaizdu, jog tuo metu galiojo kitas EB (dabar ES) aktualus teisės aktas, turėjęs visiškai kitokią numeraciją.

SESV 101 str. turinys atitinka:

- Europos Bendrijos steigimo sutarties⁵³ 85 straipsnį;
- po vėlesnių reformų Bendrijoje – 81 straipsnį⁵⁴.

46 Geradin D., Layne-Farrar A., Petit N. *EU Competition Law and Economics*. Oxford University press, 2012, p. 12-13.

47 Ten pat, p. 12-13.

48 Schmidtchen D., Albert M., Voigt S. *The More Economic Approach to European Competition Law*. Conferences on New Political Economy 24: Mohr Siebeck, 2007, p. 12 ir Homann K. Suchane A. *Oekonomik – Eine Einführung*. Second edition, Tuebingen, 2005, p. 206.

49 Ten pat.

50 Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija. [2008] OL C 115/47.

51 Zimmer D. *The Goals of Competition Law*: Edward Elgar Publishing Limited, 2012, p. 27-52.

52 Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija. [2008] OL C 115/47.

53 Treaty establishing European Economic Community [1957].

54 Treaty establishing the European Community (Consolidated version 1997) [1997].

Teisingumo Teismas pirmoje savo byloje⁵⁵, kuri davė pagrindą reikšmingos įtakos konkurencijai sąlygos atsiradimui, cituoja EBSS⁵⁶ 85 straipsnį, o 2014 m. birželio 25 d. Europos Komisijos patvirtintame *de minimis* Pranešime⁵⁷ remiamasi SESV 101 str. Natūralu, kad kiekvienas cituojamas šaltinis paremtas jo atsiradimo metu galiojusiais teisės aktais.

Atsižvelgiant į nepakitusią nuostatą dėl konkurenciją ribojančių susitarimų, rašydamas apie atitinkamų EB (vėliau ES) reikšmingų teisės aktų 85 str., 81 str. bei 101 str., Autorius turės omenyje tą patį turinį.

SESV 101 str. 1 d. draudžia „*visus įmonių susitarimus, įmonių asociacijų sprendimus ir suderintus veiksmus, kurie gali paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą ir kurių tikslas ar poveikis yra konkurencijos trukdymas, ribojimas arba iškraipymas vidaus rinkoje*“. Detalesnė draudžiamų veiklų sąrašo analizė leidžia teigti, jog jis yra pakankamai platus. Gali būti draudžiami visi veiksmai, turintys ar galintys turėti SESV 101 str. 1 d. išvardintą poveikį. Toliau straipsnyje numatytas pavyzdinis draudžiamų susitarimo sąlygų sąrašas (cituojami jo a-e papunkčiai):

- kai tiesiogiai ar netiesiogiai nustatomos pirkimo ar pardavimo kainos arba kokios nors kitos prekybos sąlygos;
- kai ribojama arba kontroliuojama gamyba, rinkos, technikos raida arba investicijos;
- kai dalijamasi rinkomis arba tiekimo šaltiniais;
- kai lygiaverčiams sandoriams su kitais prekybos partneriais taikomos nevienodos sąlygos, dėl ko jie patenka į konkurencijos atžvilgiu nepalankią padėtį;
- kai sutartys sudaromos tik kitoms šalims priimant papildomus įsipareigojimus, kurių pobūdis arba komercinė paskirtis neturi nieko bendra su tokiu sutarčių dalyku.

Išvardinti ribojimai sudaro pavyzdinį sąrašą, kuris negali būti vadinamas baigtiniu. Sąrašą gali papildyti ir EK, ir Teisingumo Teismas. Svarbiausias naujų draudžiamų apribojimų įtraukimo pagrindas – antikonkurencinio poveikio nustatymas. Tokie apribojimai turi atitikti SESV 101 str. 1 d. turinį.

Anot Luis Ortiz Blanco, nėra abejonių, jog yra susitarimų ir asociacijų sprendimų, kurių tikslas ar poveikis yra konkurencijos ribojimas, tačiau kur kas sunkiau yra dėl suderintų veiksmų, kurių buvimas nekeltų abejonių, vertinimo⁵⁸. Sutiktina su šia pozicija – suderintų veiksmų nustatymas ir vertinimas yra sudėtingesni. Dažnai kelių ūkio subjektų panašus elgesys (pvz., kainų pakėlimas) gali būti natūralus veiklos vykdymo rezultatas – reakcija į konkurento veiksmus, o ne veikimas kartu.

Tačiau taisyklė dėl konkurenciją ribojančių veiksmų draudimo turi išimčių. Viena iš jų numatyta to paties SESV 101 str. trečioje dalyje. Anot nuostatos, draudimas, o kartu ir pareiga laikyti susitarimą niekiniu netaikoma tokiems ūkio subjektų veiksmams, „*kurie padeda tobulinti prekių gamybą ar paskirstymą arba skatinti technikos ar ekonomikos pažangą, kartu sudarydami sąlygas vartotojams sąžiningai dalytis gaunama nauda, ir kurie:*

a) atitinkamoms įmonėms nenustato jokių apribojimų, nebūtinų šiems tikslams pasiekti;

55 Byla 5/69 *Völk v Vervaecke* [1969] ECR 295.

56 Treaty establishing European Economic Community [1957].

57 Communication from the Commission of 25 June 2014 Notice on agreements of minor importance which do not appreciably restrict competition under Article 101(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union (*De Minimis* Notice).

58 Blanco L. O. *Market Power in EU Antitrust Law*: Hart Publishing, 2012, p. 23.

b) *nesuteikia tokioms įmonėms galimybės panaikinti konkurenciją didelei atitinkamų produktų daliai*⁵⁹.

Akivaizdu, kad straipsnis suformuluotas nestandartiškai. Jame numatytos sąlygos, kurios turi būti, ir tos, kurių neturi būti:

Turi būti	Neturi būti
Nustatytas tikslas tobulinti prekių gamybą ar paskirstymą + sudarytos sąlygos vartotojams sąžiningai dalytis gaunama nauda	Apribojimų, nebūtinų lentelės kairėje esančiame stulpelyje išvardintiems tikslams pasiekti
Nustatytas tikslas skatinti technikos ar ekonomikos pažangą + sudarytos sąlygos vartotojams sąžiningai dalytis gaunama nauda	Galimybės įmonėms panaikinti konkurenciją didelei atitinkamų produktų daliai

Minėtos sąlygos vertintinos kaip svertai neigiamai ūkio subjektų praktikai. Jos per teigiamą susitarimo poveikį sumažina ar net panaikina neigiamą įtaką. Ši SESV nuostata įrodo, jog įstatymų leidėjas supranta, kad nepaisant to, kad susitarimas riboja ar gali riboti prekybą tarp valstybių narių, konkurenciją, jis gali turėti ir teigiamų savybių. Pavyzdžiui, gali skatinti ekonomikos pažangą, teikti naudą vartotojams. O tai kelia klausimą dėl galimybės tokiems susitarimams netaikyti SESV 101 str. 1 d. įtvirtinto draudimo. Vertinimo metu vadovaujamasi svarstyklių principu – pasveriamas teigiamas ir neigiamas ūkio subjektų susitarimų, sprendimų, suderintų veiksmų poveikis konkurencijai.

SESV 101 str. įtvirtintos nuostatos viena ar kita forma buvo perkeltos į nacionalinius teisės aktus – pavyzdžiui, Jungtinės Karalystės Konkurencijos akto I skyrius⁶⁰, LR konkurencijos įstatymo 5 str.⁶¹ Daugiau informacijos pateikiama disertacijos 1 priede.

SESV 101 str. 1 d. draudžia bet kokią ūkio subjektų praktiką, kuri:

- veikia ar gali paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą (pagrindinis kriterijus taikyti SESV 101 str.);
- veikia ar gali paveikti konkurenciją (pagrindinis kriterijus taikyti konkurencijos teisės nuostatas).

Atkreiptinas dėmesys, jog ūkio subjektais laikomi bet kurią teisinę formą turintys, tačiau ekonominę veiklą vykdančios asmenys. Tai reiškia, jog reglamentavimas liečia labai platų subjektų ratą. Dviejų anksčiau paminėtų sąlygų (realus ar potencialus poveikis konkurencijai ir prekybai) tenkinimas iš techninės pusės įgalina ES ir nacionalines institucijas taikyti ES konkurencijos teisės nuostatas, t. y. SESV 101 str.

Visiško konkurenciją ribojančių susitarimų uždraudimo principas faktiškai galiojo iki pat reikšmingos įtakos konkurencijai doktrinos suformavimo 1969 metais⁶². Nors šį prin-

59 Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija. [2008] OL C 115/47.

60 The UK Competition Act 1998 [interaktyvus, žiūrėta 2013-09-04]. <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/41/contents>> ir General editor Scott, A. Encyclopedia of Competition Law. Volume 1-3, R.73: Sweet & Maxwell and Thomson Reuters, 2011, p. 1032.

61 Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. Valstybės žinios. 1999. Nr. 30-856; 2012. Nr. 42-2041.

62 Toliau disertaciniame darbe nagrinėjama byla 5/69 *Völk v Vervaecke* [1969] ECR 295.

cipą atspindi SESV 101 str. 1 ir 2 dalys, minėta doktrina pakeitė praktiką. Pažymėtina, kad, kaip nurodoma SESV 101 str. 2 d., visos susitarimų nuostatos, kurios riboja konkurenciją ir prekybą pagal SESV 101 str. 1 d., savaime yra niekinės. Maža to – tokie susitarimai yra niekiniai. Atrodytų, kad teisės akto rengėjų mintis aiški ir nedviprasmiška. Tačiau besąlygiškas šios nuostatos taikymas gali turėti ir neigiamų pasekmių. Pagrindinis iš SESV 101 straipsnio 1 ir 2 d. taikymo kylantis pavojus slypi straipsnio turinyje – uždrausti gali būti ne tik konkurenciją ribojantys, bet ir potencialiai galintys riboti susitarimai.

Kiekvieno susitarimo potencialas riboti konkurenciją – viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl nerekomenduotina vadovautis visiško draudimo principu. Ir ši problema nėra vien teorinė. Taip pat *European Night Services* byloje⁶³ numatyta, kad reikia atsižvelgti ne tik į esamą, bet ir galimą (t. y. potencialią) situacijas. Būtina atkreipti dėmesį, jog bet kokiai išvadai padaryti turi būti pakankamas pagrindas. Labai tikėtina, kad esant kiekvieno susitarimo potencialaus poveikio konkurencijai vertinimui bus nustatytas ir poveikis konkurencijai, ir tam tikri neigiami padariniai. Autoriaus nuomone, jei susitarimas nevertinamas pagal SESV 101 str. 3 d. ir atliekamo susitarimų sąlygų vertinimo metu nustatoma, jog keliami neigiami padariniai minimaliai nusveria teigiamus, savaime negalima kalbėti apie reikšmingos įtakos konkurencijai tenkinimą. Kaip nurodyta ir anksčiau minėtos *European Night Services* bylos 136 p., būtina atsižvelgti į ekonominį ūkio subjektų veikimo kontekstą bei kitas reikšmingas aplinkybes.

Akivaizdu, kad dviejų tiesiogiai konkuruojančių (pvz., susitarimas tarp gamintojų arba tarp platintojų) ar nekonkuruojančių (pvz., tarp gamintojo ir platintojo) ūkio subjektų sudaryti susitarimai turės ir tam tikros įtakos tretiesiems asmenims. Darytina prielaida, jog bet kuris bendradarbiavimo atvejis (pvz., kartu platinti produkciją, bendromis pastangomis tobulinti prekes, paslaugas, jų kokybę, nustatyti tam tikrai bendrai gaminamai ar kitaip kuruojamai produkcijai kokybės standartus) sustiprina jų pozicijas bei turi poveikį kitiems subjektams. Tokio poveikio pavyzdys – pozicijų susilpninimas, privertimas pasitemti, pradėti tobulinti savo produkciją. Dėl to gali tekti perkelti pajėgumus ar net pasitraukti iš rinkos. Konstatuotina, jog vienoks ar kitoks poveikis visada bus nustatytas. Tačiau tokiu atveju reikėtų drausti visus ūkio subjektų sudarytus susitarimus. Čia Autorius mato vieną iš didžiausių problemų. Suprantama, jog konkurenciją silpninantys, reikšmingai ribojantys susitarimai turi būti draudžiami. Tačiau kyla klausimas dėl susitarimų, kurie nepaisant daromos ar numatomos žalos yra naudingi, taip pat tų, kurių daromas poveikis nereikšmingas. Abiem atvejais ES konkurencijos teisės numatyti du visiškai skirtingi mechanizmai:

- susitarimų reabilitavimas, jei pastarųjų nuostatos tenkina SESV 101 str. 3 d. įtvirtintas sąlygas. Šio mechanizmo esmė – pagal SESV 101 str. 1 d. nedraudžiami susitarimai, kurių nustatytas ar numanomas teigiamas poveikis yra santykinai didesnis nei neigiamas ir kurie atitinka visus SESV 101 str. 3 d. išvardintus kriterijus;

- susitarimų reabilitavimas pagal *de minimis* doktriną dėl labai mažą ir mažą atitinkamos rinkos dalį užimančių ūkio subjektų sudarytų susitarimų negalėjimo daryti reikšmingos įtakos konkurencijai. Ši doktrina neįtvirtinta SESV, tačiau nepaisant to jau keturis dešimtmečius plačiai taikoma EK, Teisingumo Teismo, nacionalinių konkurenciją prižiūrinčių institucijų bei nacionalinių teismų praktikoje.

63 Byla T-374/94 *European Night Services v Commission* [1998], p. 137.

Akivaizdu, kad ES praktikoje besąlygiškai nesilaikoma visiško uždraudimo principo. Tą įrodo ir abu išvardinti susitarimų reabilitavimo mechanizmai, kurie toliau bus nagrinėjami atitinkamose disertacijos dalyse.

Atsižvelgdamas į numatytą reglamentavimą, Luis Ortiz Blanco skiria tokias sąlygas, kada netaikomas SESV 101 str. 1 d. įtvirtintas draudimas⁶⁴:

- apribojimas neturi kokybiškai reikšmingo poveikio konkurencijai;
- apribojimas turi kokybiškai reikšmingą poveikį konkurencijai, tačiau neturi reikšmingo kiekybinio poveikio;
- apribojimas turi ir kokybiškai, ir kiekybiškai reikšmingą poveikį konkurencijai, tačiau kokybiškai turi nereikšmingą poveikį prekybai tarp valstybių narių;
- apribojimas turi ir kokybiškai, ir kiekybiškai reikšmingą poveikį konkurencijai bei kokybiškai reikšmingą poveikį prekybai, tačiau kiekybiškai reikšmingai neveikia prekybos tarp valstybių narių.

Kiekybiniai ir kokybiniai kriterijai nagrinėjami tolesnėse disertacijos dalyse. Taip pat darbe nagrinėjama poveikio prekybai tarp valstybių narių kriterijaus reikšmė SESV taikymui.

ES konkurencijos teisės aktuose pateikiamas paties SESV 101 str., o kartu ir jo atsiradimo, tikslas: „*saugoti konkurenciją rinkoje, didinant vartotojų gerovę ir užtikrinant veiksmingą išteklių paskirstymą. Konkurencija ir rinkos integracija padeda siekti šių tikslų, nes atviros bendros rinkos sukūrimas ir išsaugojimas skatina veiksmingą išteklių paskirstymą Bendrijoje, teikiant naudą vartotojams*“⁶⁵. Akivaizdu, kad turi būti išskirti du funkciniai, arba pagalbiniai, tikslai – bendrosios rinkos integracija ir konkurencijos apsauga. Jie padeda siekti pagrindinio tikslo – didinti bendrosios rinkos ekonominę gerovę. Pagalbinis tikslus visiško uždraudimo principas tenkina, tačiau to negalima pasakyti apie pagrindinį. Visiškas ūkio subjektų kooperacijos arba bendradarbiavimo eliminavimas yra trukdis bendrosios rinkos ekonominės gerovės didinimui. Nereikia pamiršti, jog bet koks bendradarbiavimas veikia trečiųjų asmenų interesus ir turi potencialą riboti konkurenciją. Vertinant vien iš griežtos techninės pusės turėtų būti uždraustas bet kokio pobūdžio bendradarbiavimas.

Neabejotina, kad ES konkurencijos teisės pamatai kalba visiško uždraudimo principo taikymo nenaudai. Nereikia pamiršti, jog SESV 101 str., kaip ir kiti šio teisės akto straipsniai, privalo būti vertinamas atsižvelgiant į ES tikslus ir siekius⁶⁶. Atsižvelgiant į tai dar didesnis vaidmuo tenka Teisingumo Teismui, kuris be pažodinio teisės normų laikymo kiekvienoje konkrečioje situacijoje privalo įvertinti, ar jų taikymas neprieštarauti ES tikslams ir siekiams.

1.2. Reikšmingos įtakos konkurencijai doktrina. *De minimis* Pranešimai

Nors ir prieš keturis dešimtmečius galiojusioje EBSS, ir dabar galiojančioje SESV reikšmingos įtakos konkurencijai sąlyga atskirai nenumatyta, jos atsiradimas siejamas su

64 Blanco L. O. *Market Power in EU Antitrust Law*: Hart Publishing, 2012, p. 29.

65 Communication from the Commission – Notice of 27 April 2004 Guidelines on the application of Article 81(3) of the Treaty. OJ C 101, p. 13.

66 Khan N. *Kerse & Khan on EU Antitrust Procedure*. Sixth Edition: Sweet & Maxwell, Thomson Reuters, 2012, p. 9.

Teisingumo Teismo jurisprudencija. Konkrečiau – su *de minimis* išimties doktrinos užuomazgomis 1969 m. išnagrinėtoje *Völk v Vervaecke* byloje⁶⁷.

Minėtos bylos pagrindu tapo konkurenciją ribojančios sąlygos sutartyje dėl išimtinio platinimo tarp skalbimo mašinas gaminančios „Erd & Co“ įmonės savininko pono Franco Völko (Vokietija) ir buitinę techniką Belgijoje bei Liuksemburge platinančios kompanijos „Vervaecke“. Pagal susitarimą pastarajai buvo suteikta išimtinė platinimo teisė jos veikla padengtose valstybėse. Už apsaugą nuo trečiųjų šalių patekimo į minėtas rinkas su „Erd & Co“ pagamintomis prekėmis platintojas įsipareigojo abiejų valstybių teritorijose neprekiuoti gamintojo konkurentų produkcija. Šia išimtinio platinimo sutartimi jos šalys pasidalino rinkas. Vertinant iš formaliosios pusės, t. y. taikant tuo metu galiojantį EBSS 85 str.⁶⁸, toks susitarimas turėjo būti pripažintas negaliojančiu *ab initio* arba nuo pat susitarimo pasiekimo momento.

Nepaisant kai kurių sutarties sąlygų neatitikimo imperatyviosioms teisės aktų nuostatomis, Teisingumo Teismas priėmė vertinimo praktiką pakeitusį sprendimą. Pagal jį, silpną įtaką rinkoje turinčių ūkio subjektų susitarimai dažniausiai turi nereikšmingą poveikį konkurencijai: „*Atsižvelgiant į silpną poziciją, kurią suinteresuoti asmenys turi nagrinėjamo produkto rinkai, susitarimas, turintis nereikšmingą poveikį rinkoms, nepatenka į 85 str. numatytą draudimą. Taigi net absoliučią teritorinę apsaugą turintys išimtinio tiekimo susitarimai atsižvelgiant į silpną suinteresuotų asmenų padėtį absoliučią apsaugą turinčioje nagrinėjamų produktų rinkoje nepatenka į 85 str. numatytą draudimą*“⁶⁹.

Kokią informaciją prieš sprendimo priėmimą turėjo Teisingumo Teismas? Kaip rodo surinkti duomenys, „Erd & Co“ visoje Bendrijoje tarp skalbimo mašinų gamintojų užėmė tik 0,08 proc. rinkos, Vokietijoje jų dalis siekė 0,2 proc., Belgijoje ir Liuksemburge – 0,6⁷⁰. Sprendimą nulėmė duomenys apie susitarimo dalyvių rinkoje užimamas dalis, t. y. kiekybiniai kriterijai. Jie leido Teisingumo Teismui konstatuoti, kad abiejų ūkio subjektų sudarytas susitarimas nedaro reikšmingos įtakos konkurencijai dėl silpnos susitarusiųjų asmenų padėties rinkoje.

Minėtas Teisingumo Teismo sprendimas svarbus dabartinės ES konkurencijos teisės formavimuisi dėl kelių priežasčių:

- pradėta formuoti nauja susitarimų vertinimo praktika. Draudimo taikymui tapo būtinas reikšmingos įtakos konkurencijai sąlygos buvimo nustatymas (t. y. privaloma nustatyti, ar poveikis konkurencijai yra reikšmingas);
- sudarytos prielaidos išimties (vėlesnė *de minimis* išlyga) taikymui bei naujų teisės aktų, numatančių sąlygas, pagal kurias reabilituoti nereikšmingą poveikį konkurencijai turintys susitarimai, atsiradimui;
- Teisingumo Teismas išimtį pritaikė *sunkių apribojimų* (pagal susitarimą platintojui buvo suteikta absoliuti teritorinė apsauga) turinčiam susitarimui.

Kiekviena iš anksčiau paminėtų priežasčių toliau nagrinėjama šiame disertaciniame darbe. O *sunkių apribojimų* turintiems susitarimams skirtas atskiras skyrius.

67 Byla 5/69 *Völk v Vervaecke* [1969] ECR 295.

68 Treaty establishing European Economic Community [1957].

69 Byla 5/69 *Völk v Vervaecke* [1969] ECR 295.

70 Ten pat.

Sprendimas *Völk v Vervaecke* byloje davė pradžią *de minimis* išimties susiformavimui. Vėliau Teisingumo Teismo praktikoje buvo daugiau bylų⁷¹, kuriose vienaip ar kitaip buvo detalizuojamos šios išimties taikymo sąlygos⁷².

Galima sutikti su nuomone, jog per platus *konkurencijos ribojimo* interpretavimas, apimantis ne tik aktualius, bet ir potencialius apribojimus, suponavo reikšmingos įtakos konkurencijai sąlygos atsiradimą⁷³. Frances Dethmers ir Pier Posthuma de Boier⁷⁴ teigia, kad nepaisant to, jog nėra aiškaus *reikšmingos įtakos* apibrėžimo, manytina, kad tai ne rinkos galios testas, kaip tai yra žemesniame lygyje.

Neatsitiktinai skyriaus pradžioje buvo kalbėta apie konkurencijos teisės užuomazgas ir JAV konkurencijos teisę. Pasakytina, jog reikšmingos įtakos konkurencijos sąlyga atsišpindėjo ir Čikagos mokyklos pozicijoje – antik konkurenciniai veiksmai laikytini žalingais tik esant esminiam jų poveikiui konkurencijai⁷⁵.

Autorius atkreipia dėmesį, jog pačioje *Völk v Vervaecke* byloje buvo aiškiai suformuluota taisyklė, tačiau jos ištakų galima ieškoti ir anksčiau. Galima pasakyti, jog ir *Société Technique Minière* byloje⁷⁶ (1966 m.) buvo suformuluota *de minimis* taisyklė. Juk joje numatyta: „*tada reikia nustatyti, kad šie veiksniai rodo, jog konkurencija iš tikrųjų buvo veikiamą, ribojama arba iškraipoma dideliu mastu*“. Tai yra neužtenka nustatyti neigiamo poveikio konkurencijai fakto, reikia įvertinti ir jo mastą. Vis dėlto reikia įvertinti *Völk v Vervaecke* bylos, kurioje buvo paliesti ir konkretūs kiekybiniai kriterijai ir kuri atvėrė kelią toliau nagrinėjamų *de minimis* Pranešimų atsiradimui, svarbą.

1970 m. de minimis Pranešimas⁷⁷ laikomas EK reakcija į Teisingumo Teismo sprendimą *Völk v Vervaecke* byloje⁷⁸. Pirmoje šio teisės akto⁷⁹ dalyje, kurią galima laikyti savotiška preambule, nurodomas jo priėmimo tikslas – bendradarbiavimo tarp MVĮ skatinimas. Pagrindinis akcentas skiriamas kiekybiniais kriterijams, kurie, kaip nurodoma teisės akte, nėra griežti – išimtį galima pritaikyti ir viršijus šio *de minimis* Pranešimo numatytas ribas. Teisės aktas suteikė įmonėms galimybę nesikreipti dėl individualios išimties taikymo, jei susitarimas tenkina vadinamojo mažareikšmiškumo sąlygas. Atsiradus abejonių numatyta teisė padaryti užklausą dėl susitarimo įvertinimo.

Rekomendacinio pobūdžio teisės akte konstatuota, jog EBSS 85 str. 1 d. taikomas, jei susitarimas „*turi reikšmingos įtakos rinkos sąlygomis, t. y. jei jos reikšmingai keičia rinkos*

71 Van der Woude M., Jones Ch. EU Competition Law Handbook 2013 Edition: Sweet & Maxwell, Thomson Reuters, 2012, p. 44.

72 Byla T-53/03 *BPB plc v Commission* [2008] ECR II-01333 ir kitos, Rose V., Roth P. Bellamy & Child. European Community Law of Competition: Oxford University press, 2010, p. 27.

73 Blanco L. O. Market Power in EU Antitrust Law: Hart Publishing, 2012, p. 23.

74 Dethmers F., Posthuma de Boer P. Ten years on: vertical agreements under Article 81. European competition law review: Vol. 30, Issue 9/2009, p. 426.

75 Stanikūnas R. Konkurencijos politika: teorija ir praktika: TEV, 2009, p. 33.

76 Byla 56-65 *Société Technique Minière (L.T.M.) v Maschinenbau Ulm GmbH (M.B.U.)*. [1966].

77 Communication de la Commission, du 27 mai 1970, concernant les accords d'importance mineure qui ne sont pas visés par les dispositions de l'article 85 paragraphe 1 du traité instituant la C.E.E. OJ C 64/1.

78 Byla 5/69 *Völk v Vervaecke* [1969] ECR 295.

79 Pirmas *de minimis* Pranešimas parengtas prancūzų, olandų, vokiečių ir italų kalbomis. Jungtinė Karalystė prie Bendrijos prisijungė 1973 metais.

galias, kitais žodžiais, pardavimų ir teikimų galimybes nedalyvaujančių įmonių ir pirkėjų atžvilgiu⁸⁰.

EBSS 85 str. 1 d. numatytas draudimas netaikytinas, jei susitarimų sudarytojų:

- užimamos atitinkamos rinkos dalys yra iki 5 proc.;
- apyvarta iki 20 mln. apskaitos vienetų platintojų atveju;
- apyvarta 15 mln. apskaitos vienetų gamintojų atveju.

Išimtis gali būti taikoma, jei dvejus metus iš eilės rinkos dalys ir turimos apyvartos apimtys neviršija 10 procentų. Rezultatai apskaičiuojami pagal ankstesnių metų (t. y. metus prieš vertinimo atlikimą) surinktus duomenis.

Pirmojo *de minimis* Pranešimo taikymas pateisino lūkesčius – susitarimų šalys neprivalėjo pranešti apie kriterijus neviršijančių susitarimų sudarymą. Darytina prielaida, jog tai prisidėjo prie atsakingų institucijų darbo krūvio sumažinimo. Tačiau *de minimis* Pranešime buvo numatyti pakankamai griežti kriterijai, kuriuos reikėjo keisti atsižvelgiant į galiojusias XX a. 8-ojo dešimtmečio rinkos sąlygas. Taip 1977 m. buvo priimtas naujas *de minimis* Pranešimas⁸¹. Teisės akte EK pažymėjo, jog laikosi pozicijos, kad susitarimai, kurių poveikis prekybai tarp valstybių narių ir konkurencijai yra nereikšmingas, nepatenka į EBSS 85 str. 1 d. ribojimų sritį. Pasakytina, jog abi sąlygos kumuliatyvios – turi būti nustatyta, jog reikšmingai neveikiama nei prekyba tarp valstybių narių, nei konkurencija.

EK papildomai pabrėžė, jog numatyti kriterijai nėra absoliutūs, todėl galimos situacijos, jog ir jų netenkinantys susitarimai galės tikėtis *de minimis* išimties pritaikymo.

EBSS 85 str. 1 d. numatytas draudimas netaikytinas susitarimams tarp gamyba ar platinimu besiverčiančių ūkio subjektų, jei:

- neviršijamas 5 proc. rinkos barjeras;
- bendroji metinė apyvarta neviršija 50 mln. apskaitos vienetų (angl. „units of account“).

Atkreiptinas dėmesys, kad buvo padidintas bei suvienodintas apyvartos maksimumas. Tą paskatino ir iš naujo peržiūrėti įmonių apyvartų rezultatai. Primintina, jog 1973 m. įvyko reikšmingas plėtros procesas – prie Bendrijos zonos prisijungė Airija, Danija ir Jungtinė Karalystė. Tai neišvengiamai vertė keisti apyvartų duomenų kriterijų bei griežtas sąlygas. Autoriaus nuomone, ypatingai prie kriterijų peržiūrėjimo prisidėjo Jungtinės Karalystės prisijungimas ir bendrojoje rinkoje pagal Bendrijos vidaus taisykles pradėję veikti jos ūkio subjektai. Jei į tai nebūtų atsižvelgta, į EBSS 85 str. 1 d. įtvirtinto draudimo taikymo sritį, o kartu į EK ir teismų darbotvarkes, turėjo patekti kur kas daugiau susitarimų.

Reikia pripažinti, jog ir naujasis *de minimis* Pranešimas numatė gana griežtus kiekybinius vertinimo kriterijus. Kaip ir 1970 m. *de minimis* Pranešime, išimtis gali būti taikoma, jei per dvejus iš eilės finansinius metus rinkos dalys ir apyvartos rezultatai viršijami iki 10 proc.

Šis teisės aktas beveik analogiškas savo pirmtakui ir iš esmės tik palengvina ūkio subjektų padėtį padidindamas bendrosios metinės apyvartos barjerą.

80 Goyder D. G., Goyder J., Albors-Llorens A. Goyder's EC Competition Law. Fifth Edition: Oxford University Press, 2009, p. 104 ir Communication de la Commission, du 27 mai 1970, concernant les accords d'importance mineure qui ne sont pas visés par les dispositions de l'article 85 paragraphe 1 du traité instituant la C.E.E. OJ C 64/1.

81 Commission Notice of 19 December 1977 concerning agreements of minor importance which do not fall under Article 85(1) of the Treaty establishing the European Economic Community. OJ C 313/3.

Išvardintos priežastys nulėmė 1986 ir 1994 m. *de minimis* Pranešimo atsiradimą. Nurodytos dvi datos (t. y. 1986 ir 1994 m.) gali kelti klausimą dėl Autoriaus vartojamos vienskaitos (t. y. „pranešimas“) pagrįstumo. Tačiau tai ne klaida. Atsižvelgdami į dviejų dokumentų turinį bei antrojo pavadinimą⁸², galime kalbėti apie vieną *de minimis* Pranešimą.

Kiekybinius vertinimo kriterijus, atsižvelgiant į padėtį rinkoje, pakoregavo ir 1986 m. priimtas *de minimis* Pranešimas⁸³. Jame buvo numatytos tokios išimties taikymo sąlygos:

- ūkio subjektų atitinkamoje rinkoje užimamos dalys neviršija 5 proc.;
- bendroji metinė apyvarta neviršija 200 milijonų ekiu (angl. „European Currency Unit“ arba sutrumpintai ECU).

Analogiška sąlyga buvo numatyta ir dėl kriterijų pokyčio (t. y. padidėjimo) per dvejus iš eilės finansinius metus – EK vietoj 10 proc. teisės akte pavartojo 1/10 dalį (kas yra tas pats).

Palyginus su ankstesniais teisės aktais, 1986 m. *de minimis* Pranešimas yra platesnis. Jame pasisakoma dėl atitinkamų prekių ir geografinių rinkų apibrėžimo.

Nors ir netiesiogiai, 1986 m. *de minimis* Pranešimo pasirodymą taip pat galime sieti su plėtros procesu – t. y. Ispanijos ir Portugalijos prisijungimu. Kiek anksčiau tą padarė Graikija (1981 m.).

Ne tik svarbiausias, bet ir vienintelis 1994 m. padaryto *de minimis* Pranešimo pakeitimo⁸⁴ aspektas – bendrosios metinės apyvartos barjero padidinimas nuo 200 iki 300 milijonų ekiu. Autorius nuomone, tokias korekcijas, kurios lietė tik vieną iš kiekybinių kriterijų, galėjo paskatinti ir vienos iš pagrindinių EB ekonomikų, t. y. Vokietijos, susivienijimas 1990 m.

Viena iš reikšmingiausių reformų įvyko 1997 m. priėmus naują *de minimis* Pranešimą⁸⁵, kuriame buvo atsaisyta dažnai keičiamo apyvartos kriterijaus. Pirmas teisės akto punktas labai taikliai atspindi visą *de minimis* išimčių taikymo politikos esmę: „*svarbu skatinti bendradarbiavimą tarp ūkio subjektų, kur toks bendradarbiavimas yra ekonomiškai trokštamasis, nekeliantis sunkumų iš konkurencijos politikos perspektyvų*“.

Šiame *de minimis* Pranešime ne tik atsaisyta apyvartos kriterijaus, bet ir pradėta diferencijuoti susitarimus į horizontaliuosius (tas pats veiklos gamybos ir platinimo lygmuo) bei vertikaliuosius (skirtingi gamybos ir platinimo lygmenys). Numatyti:

- 5 proc. rinkos barjeras horizontaliųjų susitarimų atveju;
- 10 proc. rinkos barjeras vertikaliųjų susitarimų atveju.

Esant abejonių, ar susitarime esantis apribojimas yra horizontalusis, ar vertikalusis, taikoma griežtesnė 5 proc. riba. Sąlyga dėl kriterijų pokyčio per dvejus iš eilės finansinius metus nepasikeitė – iki 10 proc.

Svarbiausia 1997 m. *de minimis* Pranešimo naujovė (11 p.) – apribojimai, kurių turinys susitarimai negali tikėtis išimties taikymo. Turimi omenyje apribojimai, kurių tikslas:

82 Commission of the European Communities Notice of 1994 concerning the updating of the 1986 communication on agreements of minor importance. OJ C 368/20.

83 Commission Notice of 3 September 1986 on agreements of minor importance which do not fall under Article 85(1) of the Treaty establishing the European Economic Community. OJ C 231/2.

84 Commission of the European Communities Notice of 1994 concerning the updating of the 1986 communication on agreements of minor importance. OJ C 368/20.

85 Commission Notice of 1997 on agreements of minor importance which do not fall within the meaning of Article 85 (1) of the Treaty establishing the European Community. OJ C 372/1.

- fiksuoti arba riboti prekybą, rinkas arba tiekimo šaltinius (horizontalieji);
- fiksuoti pardavimo kainas ar taikyti teritorinę apsaugą (vertikalieji).

Tokie apribojimai negali tikėtis išimčių nepaisant atitikimo kiekybiniais kriterijams. Teisės akto 19 p. numato prezumpciją dėl MVĮ negalėjimo reikšmingai paveikti konkurenciją.

Į teisės akto taikymo sritį nepateko susitarimai, sudaryti rinkoje, kurioje konkurencija galėjo būti apribota kumuliatyviu lygiagrečių vienos rūšies susitarimų, sudarytų kelių gamybos ar platinimo atstovų, tinklo poveikiu. Anot J. Faullo ir A. Nikpay, tai automatiškai reiškia, jog teisės akto numatyta išimtimi negali pasinaudoti įmonės, kurios veiklą vykdo specifiniuose sektoriuose (pvz., sektoriai, kurių objektas yra alus, nafta ir t. t.)⁸⁶.

2001 m. *de minimis* Pranešimas⁸⁷ barjerą horizontaliesiems susitarimams padidino iki 10 proc., vertikaliesiems – iki 15 proc. Anot D. G. Goyder, 2001 m. teisės akto redakcijos atsiradimas parodė, jog ankstesniuose *de minimis* Pranešimuose buvo „kažkas dviprasmiško“ – t. y. rinkos dalių procentinė išraiška laikytina patikimesniu poveikio konkurencijai reikšmingumo nustatymo indikatoriumi nei poveikio prekybai tarp valstybių narių įvertinimas⁸⁸. O pastarajam, tiesiogiai susijusiam su rinkos integracijos procesu, tinkamesnis apyvartos slenkstis ir žemesnis rinkos dalių barjeras⁸⁹. Atkreiptinas dėmesys, jog poveikio prekybai tarp valstybių narių sąlyga nenagrinėjama 2001 m. *de minimis* Pranešime.

Šis *de minimis* Pranešimas analizuojamas ir kitose disertacijos dalyse, lyginant jo nuostatas su 2014 m. birželio 25 d. EK patvirtinto *de minimis* Pranešimo⁹⁰ nuostatomis, nes baigiant rengti disertaciją įvykė reglamentavimo pokyčiai bei būtinybė istoriniu lyginimo aspektu įvertinti nustojusį galioti ir įsigaliojusį teisės aktus. Autoriaus nuomone, taip tiksliau įmanoma nustatyti ir išanalizuoti EK pasirinktą susitarimų vertinimo *de minimis* aspektu kryptį.

2014 m. *de minimis* Pranešimas⁹¹ išlaikė kiekybinius kriterijus, numatytus 2001 m. *de minimis* Pranešime. Teisės aktas iš esmės sugriežtino *sunkių* apribojimų turinčių susitarimų vertinimą.

Nekyla abejonių, jog visi anksčiau paminėti EK *de minimis* Pranešimai iš dalies įvykdė vieną iš savo pagrindinių misijų – gerina MVĮ padėtį bei skatina jas nebijoti bendradarbiauti. Autoriaus manymu, nuo 1970 m. teisės akto pasirodymo ūkio subjektų padėtis neabejotinai gerėjo – numatyti kriterijai, leidžiantys pasinaudoti išlyga, švelnėjo.

EK priimti ir keisti *de minimis* Pranešimus skatino mažiausiai keli motyvai:

- pasikeitusios ekonominės aplinkybės;

86 The EC Law of Competition. Second Edition. Edited by Faull J., Nikpay A.: Oxford University Press, 2007, p. 1150.

87 Komisijos 2001 m. gruodžio 22 d. pranešimas (EB) dėl nedidelės svarbos susitarimų, kurie nežymiai riboja konkurenciją pagal Europos Bendrijos steigimo sutarties 81 straipsnio 1 dalį (*de minimis*). 2001/C 368/07.

88 Goyder D. G., Goyder J., Albors-Llorens A. Goyder's EC Competition Law. Fifth Edition: Oxford University Press, 2009, p. 104.

89 Ten pat, p. 104-105.

90 Communication from the Commission of 25 June 2014 Notice on agreements of minor importance which do not appreciably restrict competition under Article 101(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union (De Minimis Notice).

91 Ten pat.

- neišvengiamai padidėjęs susitarimų, kuriuos reikėtų įvertinti pagal konkurencijos teisės nuostatas, srautas;
- EB (vėliau ES) plėtra.

Visi išvardinti motyvai yra tarpusavyje susiję, o jungiamąja grandimi galima būtų įvardinti EB (ES) plėtrą – keitėsi ekonominės sąlygos ir didėjo susitarimų skaičius (daugiau įmonių – didesnis teisinių santykių skaičius). Ryšį tarp *de minimis* Pranešimų kaitos ir EB (ES) plėtros galima pateikti taip:

1970 m. <i>de minimis</i> Pranešimas	(kriterijai tiko Bendrijoje esant Belgijai, Italijai, Liuksemburgui, Nyderlandams, Prancūzijai ir VFR)
1977 m. <i>de minimis</i> Pranešimas	Priimtas prie Bendrijos prisijungus Airijai, Danijai ir Jungtinei Karalystei (visos 1973 m.)
1986 m. <i>de minimis</i> Pranešimas	Priimtas prie Bendrijos prisijungus Graikijai (1981 m.), Ispanijai ir Portugalijai (abi 1986 m.)
1994 m. pakeitimas	Priimtas susivienijus Vokietijai (1990 m.), likus metams iki kitos plėtros
1997 m. <i>de minimis</i> Pranešimas	Priimtas po Austrijos, Suomijos ir Švedijos (visos 1995 m.) prisijungimo
2001 m. <i>de minimis</i> Pranešimas	Jau 1999 m. dalis valstybių (įskaitant Lietuvą) buvo pakviestos vesti derybas dėl stojimo į ES. Apie artėjančią plėtrą buvo žinoma. Ji įvyko 2004 m.
2014 m. <i>de minimis</i> Pranešimas	Įvyko keli plėtros etapai – 2004, 2009 ir 2013 m. Į kandidatų sąrašą buvo įrašytos kelios valstybės.

Autorius atkreipia dėmesį, jog tai yra tik viena iš priežasčių. Suprantama, jog ekonominių pajėgumų didėjimas ir būtinybė keisti teisės aktuose nustatytus vertinimo kriterijus atsiranda ir dėl kitų priežasčių. Pavyzdžiui, esamoms valstybėms narėms ir jų ūkio subjektams stiprėjant ekonomiškai. Teisės aktų ir juose nustatytų kriterijų atsiradimo priežastis visada išlieka ta pati – esamo reglamentavimo nepakankamumas. O pakeitimo motyvai gali būti įvairūs. Tačiau Autorius iš pateiktos medžiagos daro išvadą, kad iš dalies pokyčius lėmė EB (ES) augimas, prie kurio prisidėjo ir naujosios narės.

Kokios bendros *de minimis* Pranešimų kaitos tendencijos? Jais rinkos dalių barjeras periodiškai buvo švelninamas. Iki 2001 m. *de minimis* Pranešimo įsigaliojimo horizontaliesiems susitarimams buvo numatytas 5 proc. barjeras. Anot Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto, atsižvelgiant į ekonomines realijas (paprastai horizontalūs susitarimai, kurių sudarytojų dalys atitinkamoje siekė 10 proc., reikšmingai neribojo konkurencijos), rinkos dalių maksimumo padidinimas laikytinas sveikintinu⁹². Kartu su 2001 m. *de minimis* Pranešimo įsigaliojimu įvyko ir kiekybinių, ir kokybinių kriterijų pokyčiai. Numatyti kiekybiniai kriterijai išliko identiški ir 2014 m. *de minimis* Pranešime. Nepaisant

92 European Economic and Social Committee 8 February 2002 (EC) Opinion on the „Communication from the Commission relating to the revision of the 1997 notice on agreements of minor importance not covered by the provisions of Article 81(1) of the EC Treaty“. OJ C 036.

to, kad *de minimis* Pranešimai neįpareigoja nei nacionalinių teismų, nei ES teismų⁹³, kas iš dalies komplikuoja jų taikymą, į juose numatytus kiekybinius ir kokybinius kriterijus atsižvelgiama ir taikant nacionalines konkurencijos teisės normas (žiūrėti disertacijos dalį dėl nacionalinio reglamentavimo).

Toliau lentelėje pateikiama *de minimis* Pranešimų kaita bei jos tendencijos:

De minimis Pranešimai	Esminiai pokyčiai	Vertinimas, tendencija
1970 m. <i>de minimis</i> Pranešimas	Pirmas teisės aktas	Numatyti griežti kiekybiniai kriterijai: – rinkos dalių barjeras – 5 proc.; – taip pat apyvartos barjeras
1977 m. <i>de minimis</i> Pranešimas	Apyvartos barjeras nuo 15–20 mln. apskaitos vienetų padidintas iki 50 mln.	Švelnėjimo tendencija (per apyvartos barjero padidinimą)
1986 ir 1994 m. <i>de minimis</i> Pranešimas	Buvo nustatytas 200 mln. ekiu bendrosios metinės apyvartos barjeras, vėliau padidintas iki 300	Švelnėjimo tendencija (per apyvartos barjero padidinimą)
1997 m. <i>de minimis</i> Pranešimas	Atsisakyta apyvartos barjero. Atskiri rinkos dalių barjerai vertikaliesiems (iki 10 proc.) ir horizontaliesiems (iki 5 proc.) susitarimams Įtrauktas <i>sunkių</i> apribojimų sąrašas	Švelnėjimo tendencija (per apyvartos barjero atsisakymą ir rinkos barjerų padidinimą)
2001 m. <i>de minimis</i> Pranešimas	Padidinti rinkos dalių barjerai vertikaliesiems (iki 15 proc. <i>kiekvieno</i> susitarimo dalyvio padėčiai atitinkamoje rinkoje) ir horizontaliesiems (iki 10 proc. <i>bendrai</i> visų susitarimo dalyvių padėčiai atitinkamoje rinkoje) susitarimams	Švelnėjimo tendencija (per rinkos barjerų padidinimą)
2014 m. <i>de minimis</i> Pranešimas	Kiekybiniai kriterijai liko nepakitę, tačiau teisės aktu buvo pasistengta išvengti diskusijų dėl <i>de minimis</i> išimties taikymo <i>sunkių</i> apribojimų turintiems susitarimams	Griežtėjimo tendencija (dėl taisyklių taikymo <i>sunkių</i> apribojimų turintiems susitarimams)

Iki 2001 m. *de minimis* Pranešimo įsigaliojimo vykdytos reformos byloja apie vertinimo kriterijų (ypatingai kiekybinių) švelninimą. Tačiau 2014 m. įsigaliojęs *de minimis* Pranešimas panaikino diskusijas dėl *de minimis* išlygos taikymo *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams.

93 Hildebrand D. Economic Analyses of Vertical Agreements – A Self-Assessment. International Competition Law Series. Volume 17: Kluwer Law International, 2005, p. 35.

Atkreiptinas dėmesys, jog ne visais atvejais *de minimis* išlyga taikoma pagal kiekybinius kriterijus – tam tikrais atvejais ir apribojimas pagal savo pobūdį yra nereikšmingas (pvz., *Pavel Pavlov and Others* byla⁹⁴). Čia Teisingumo Teismas laikosi pozicijos, kad konkurencija negali būti apribota reikšmingai, jei pats apribojimas nėra reikšmingas. Autorius sutinka, kad sprendimas buvo priimtas kito pobūdžio byloje, tačiau pati taisyklė kelia nemažai klausimų ir dėl dabartinio *de minimis* tobulinimo. Nuostatos dėl savaiminio apribojimų mažareikšmiškumo galėtų papildyti EK *de minimis* Pranešimą.

1.3. Susitarimų vertinimas

1.3.1. Vertinimui reikšminga klasifikacija

ES bei nacionalinių teisės aktų analizė leidžia teigti, kad ūkio subjektų sudaryti susitarimai, atsižvelgiant į jų padėtį atitinkamoje rinkoje vienas kito atžvilgiu, skirstomi į horizontaliuosius, vertikaluosius ir mišriuosius. Tačiau būtina pabrėžti, jog 2014 m. EK *de minimis* Pranešime⁹⁵ nevartojama mišriųjų susitarimų sąvoka, todėl gali kilti natūralus klausimas, ar tokia susitarimo rūšis egzistuoja ir ar ji nėra perteklinė? Kaip nurodoma EK teisės akto 8 punkte:

Horizontalusis susitarimas – susitarimas tarp konkurentų.

Vertikalusis susitarimas – susitarimas ne tarp konkurentų. Iš tikrųjų vertikalieji susitarimai apima platų tiekimo ir platinimo susitarimų ratą⁹⁶.

Kai kurių valstybių narių nacionaliniai teisės aktai numato detalesnius horizontaliųjų ir vertikalųjų susitarimų apibrėžimus. Kai kur net numatyta atskira jau minėtų mišriųjų susitarimų rūšis. Tarp tokių valstybių narių yra ir Lietuvos Respublika. Taip pagal LR konkurencijos tarybos 2004 m. priimtą nacionalinį teisės aktą⁹⁷, kuriame nustatomos pagrindinės išimties dėl negalėjimo reikšmingai riboti konkurencijos taisyklės:

„Horizontalusis susitarimas – susitarimas tarp dviejų ar daugiau ūkio subjektų, kurių kiekvienas veikia tame pačiame prekės gamybos ar platinimo lygmenyje ir kuris apima prekių pirkimo, pardavimo ar perpardavimo sąlygas.

Vertikalusis susitarimas – susitarimas tarp dviejų ar daugiau ūkio subjektų, kurių kiekvienas veikia skirtingame prekės gamybos ar platinimo lygmenyje ir kuris apima prekių pirkimo, pardavimo ar perpardavimo sąlygas“.

Mišriuojų susitarimu nacionalinis teisės aktas įvardina susitarimą, turintį horizontaliojo ir vertikaliojo požymių. Tai turėtų būti suprantama kaip situacija, kai ūkio subjektai veikia ir tame pačiame, ir skirtinguose prekės gamybos ar platinimo lygmenyse. Pasakyti-

94 Sujungtos bylos C-180/98 – C-184/98. *Pavel Pavlov and Others v Stichting Pensioenfonds Medische Specialisten* [2000].

95 Communication from the Commission of 25 June 2014 Notice on agreements of minor importance which do not appreciably restrict competition under Article 101(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union (De Minimis Notice).

96 Wijckmans F., Tuytschaever F. *Vertical Agreements in EU Competition Law*. Second Edition: Oxford University Press, 2011, p. 3.

97 Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2004 m. gruodžio 9 d. nutarimas Nr. 1S-172 „Dėl reikalavimų ir sąlygų susitarimams, kurie dėl savo mažareikšmio poveikio negali itin riboti konkurencijos, patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2004. Nr. 181-6732, 2 punktas.

na, kad 2014 m. EK *de minimis* Pranešimo 9 p. minimi susitarimai, kuriuos sunku priskirti vertikaliesiems arba horizontaliesiems. Toks apibūdinimas atitinka lietuvišką mišriųjų susitarimų ekvivalentą. Tačiau pagal jiems taikomas vertinimo taisyklės, darytina išvada, jog jie automatiškai gali būti laikomi horizontaliaisiais.

Autoriaus manymu, pagrindinis susitarimų skirstymo pagal jų sudariusių ūkio subjektų padėtį vienas kito atžvilgiu kriterijus kur kas tiksliau apibrėžtas nacionaliniame teisės akte. Jame išskiriami ne susitarimai tarp konkurentų ir ne konkurentų, bet ūkio subjektų pozicija jų veiklos atžvilgiu. Pagrindiniu kriterijumi, kuris leistų atskirti šias susitarimų rūšis, laikytinas jų sudarytojų užimamas gamybos ir platinimo lygmuo. Galimi variantai pagal šį kriterijų:

- susitarimai tarp gamintojų (horizontalieji);
- susitarimai tarp platintojų (horizontalieji);
- susitarimai tarp gamintojų ir platintojų (vertikalieji);
- susitarimai, kurių vertinimo metu sunku tiksliai nustatyti visus ryšius tarp juos sudariusių ūkio subjektų (vadinamieji mišrieji).

Atkreiptinas dėmesys, jog klasifikavimo esmė yra ta pati, todėl vertinant neturėtų kilti didesnių problemų. Jei vertinimo metu iškiltų klausimas dėl ūkio subjektų padėties vienas kito atžvilgiu, susitarimas savaime galėtų būti laikomas mišriuoju. Teisės aktų analizė leidžia teigti, kad šiuo atveju būtų taikomos horizontaliesiems susitarimams numatytos taisyklės.

Manytina, kad mišriųjų susitarimų rūšis tokia, kokia ji yra šiuo metu, turėtų būti laikoma pertekline. Teisės aktuose įtvirtintas susitarimų vertinimo nereikšmingo poveikio konkurencijai aspektu reglamentavimas nenumato mišriųjų susitarimų vertinimo taisyklių. Kai kyla sunkumų nustatant ryšius tarp susitarimo sudarytojų, automatiškai taikomos taisyklės, numatytos horizontaliesiems susitarimams. Akivaizdu, kad šiuo atveju preziumuojama, kad tarp ūkio subjektų buvo sudarytas horizontalusis susitarimas, kuriam apibūdinti tam tikrose jurisdikcijose (pvz., Lietuvoje) vartojama mišriojo susitarimo sąvoka.

Anot ekonomistų, susitarimų skirstymas į vertikaliuosius, horizontaliuosius ir mišriuosius vertinimo prasme yra santykinis. Bet kokių atveju reikia įvertinti kiekvieno konkretaus susitarimo poveikį konkurencijai, nustatyti, ar susitarimas turi įtakos socialinei vartotojų gerovei⁹⁸. Nekyla abejonių, jog jie visiškai teisūs. Nepaisant susitarimo rūšies, turi būti atliktas išsamus susitarimo poveikio vertinimas. Tiesa, tai nereiškia, jog skirstymas neturi praktinės reikšmės. Šios pozicijos laikosi ir Leicesterio universiteto teisės fakulteto profesorius Cosmo Graham⁹⁹, įžvelgiantis mažiausiai dvi problemas:

- prekybos barjerų atsiradimas;
- administravimo problema.

Pirmoji problema susijusi su tuo, kad ekonominiu požiūriu vartotojams naudą gali teikti ir tam tikrų rinkos barjerų atsiradimas. Tuo tarpu vienu iš ES konkurencijos teisės tikslu išlieka vienos vidaus rinkos sukūrimas ir stiprinimas¹⁰⁰. Natūralu, jog tai, kas ekonominiu požiūriu gali būti pozityvu, nebūtinai atitinka ES steigimo tikslus.

98 Graham C. EU and UK Competition Law. Second edition. Pearson Education Limited, 2013, p. 64.

99 Ten pat, p. 64-65.

100 Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija [2008] OL C 115/47.

Antroji problema iškyła siekiant atlikti individualų kiekvieno susitarimo vertinimą. Susitarimų skirstymas į rūšis ir prezumpcijų numatymas leidžia supaprastinti EK, Teisingumo Teismo ir nacionalinių institucijų darbą.

Iš vertinamo susitarimo rūšies kildinamas nustatytų apribojimų skirstymas. Pastarieji irgi skirstomi į horizontaliuosius ir vertikaliuosius.

Atkreiptinas dėmesys, jog ekonomistai skiria dvi vertikaliųjų apribojimų teorijas:¹⁰¹

– *teorija, kai gamintojas nustato apribojimus:*

Silpniems platintojams šiuo metu atsiranda perspektyva nebeprekiuoti gamintojo produkcija. Preziumuojant laisvą patekimą į rinką visada bus pakankamas skaičius platintojų.

Nemažai ekonomistų mano, jog vertikalūs apribojimai yra prokonkurenciniai. Manoma, kad jie didina gamintojo pelną, o jis gali būti naudojamas produktų kokybei gerinti ir efektyvumui didinti. Tai ypač turėtų pasireikšti identiškų produktų gamyboje – veikiant efektyviai, gaminant daugiau vienetų, mažėja ir kaina. Kiti ekonomistai tokius teiginius paneigia teigdami, jog tokia situacija galima tik esant identiškiems pirkėjams¹⁰². Autorius labiau linkęs laikytis pastarosios nuomonės – vieniems pirkėjams priimtina kokybė, kitiems galimybė gauti nuolaidą kokybės sąskaita ir pan.

Iš esmės vertikalūs apribojimai neišsprendžia „free riding“ problemos. Įmanomas ir variantas, kai mažmenininkai be papildomų paslaugų teikimo gauna papildomas įplaukas.

Kitas galimas variantas – minimalių perpardavimo kainų nustatymas ir oficialių platintojų skaičiaus fiksavimas. Tačiau tai nedidina vartotojų gerovės.

– *Teorija, kai platintojas nustato apribojimus:*

Kai kurie stiprūs platintojai pajėgūs diktuoti sąlygas ir gamintojams. Dažnai esant tokioms situacijoms gamintojai būna arba silpni, arba rinkos naujokai, arba tiesiog linkę išsaugoti ilgalaikį produktyvų bendradarbiavimą. Tai gali pasireikšti ne tik per nuolatinį standartų ir reikalavimų kėlimą, bet ir per grėsmę netekti stambaus platintojo. Neretai tokiais atvejais gamintojai sutinka per vertikalų apribojimą apriboti ir horizontalią konkurenciją. Pavyzdžiui, sutinka su platintojo reikalavimu netiekti produkcijos kitam platintojui (taip platintojas netiesiogiai apriboja savo konkurentų galimybes prekiauti ta pačia produkcija).

Šios pozicijos laikosi ir F. Wijckmans bei F. Tuytschaever¹⁰³, teigdami, jog esant apribojimui, neturinčiam tikslo riboti konkurencijos, yra labai sunku ar net neįmanoma pateikti bendros taisyklės, kada susitarimas riboja konkurenciją reikšmingu būdu. Ir tam autoriai mato dvi priežastis:

- bet kuris sprendimas remiasi faktų analize (pvz., susitarimo prigimtis, šalių, jų konkurentų dalys atitinkamoje rinkoje, įėjimo į rinką kliūtys ir pan.);
- svarbus ne tik kiekvienas atskiras faktas, bet ir jų sąveika bei interpretavimo kaita jurisprudencijoje.

101 European Competition. Economics and Law. Edited by Somers F. J. L.: Routledge Taylor & Francis Group, 2011, p. 121-124.

102 Ten pat.

103 Wijckmans F., Tuytschaever F. Vertical Agreements in EU Competition Law. Second Edition: Oxford University Press, 2011, p. 78.

1.3.2. Vertinimo ES ypatumai

Mažareikšmių susitarimų instituto dabartinės ES valstybių narių konkurencijos teisėje atsiradimas siejamas su Teisingumo Teismo sprendimo *Völk v Vervaecke* byloje¹⁰⁴ priėmimu (tiesa, Autorius mano, kad šis klausimas gali būti atviras¹⁰⁵). Teismas suformavo taisyklę, pagal kurią rinkos galios neturinčių ūkio subjektų sudaryti susitarimai, nepaisant jų neigiamo poveikio konkurencijai, gali būti nedraudžiami. Toks sprendimas paaiškina silpną ar santykinai silpną poziciją rinkoje turinčių ūkio subjektų sudarytų susitarimų negalėjimu reikšmingai riboti konkurencijos.

ES teisės aktai nepateikia mažareikšmių susitarimų apibrėžimo, tačiau 2014 m. *de minimis* Pranešime¹⁰⁶ pateikti tokių susitarimų požymiai leidžia savarankiškai juos apibrėžti. Vienas iš galimų apibrėžimų galėtų būti toks: *Mažareikšmiai susitarimai* – dviejų ar daugiau ūkio subjektų sudaryti susitarimai, negalintys reikšmingai riboti konkurencijos ar/ir prekybos¹⁰⁷. Atkreiptinas dėmesys, jog į apibrėžimą įtrauktinas ne tik konkurencijos, bet ir prekybos elementas. Pastarasis svarbus ir reikšmingas ES mastu, t. y. norint tiesiogiai taikyti ES teisės normas (konkrečiau SESV 101 str.). Kalbant apie nacionalinę teisę, iš šio apibrėžimo būtų galima pašalinti sąvoką „prekyba“. 2014 m. EK *de minimis* Pranešime¹⁰⁸ (kaip ir prieš jį galiojusiam 2001 m. EK *de minimis* Pranešime) nenagrinėjami susitarimai, turintys nereikšmingos įtakos prekybai. Tam skirtas atskiras EK teisės aktas¹⁰⁹.

Dalis konkurencijos teisės specialistų *de minimis* išimties taikymą be pagrindo tapatina su konkurencijos teisės netaikymu mažareikšmiškumo kriterijus atitinkantiems susitarimams¹¹⁰. Tačiau klaidinga teigti, jog susitarimams, kurie atitinka minėtus kriterijus, konkurencijos teisės aktuose įtvirtintos normos netaikomos. Atkreiptinas dėmesys, jog pastarosios nebūtinai turi numatyti draudimą, ribojimą ar kitą ūkio subjektų, sudariusių konkurenciją ribojantį susitarimą, veiksmų suvaržymą. Susitarimai, kuriems taikoma *de minimis* išimtis, taip pat riboja konkurenciją, tačiau teisės aktai bei už konkurencijos priežiūrą atsakingų institucijų formuojama praktika leidžia jų sudarytojams išvengti pasekmių, kurių sulaukia labiau konkurenciją ribojančių susitarimų šalys.

Apie *de minimis* išlygos taikymui numatytas sąlygas atitinkančius ūkio subjektų susitarimus kompetentingų institucijų informuoti nereikia. T. y. EK nereikia informuoti apie kiekvieną sudaromą susitarimą. Pažymėtina, jog analogiška nuostata taikoma ir nacionaliniu lygmeniu. Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje apie reikšmingos įtakos konkuren-

104 Byla 5/69 *Völk v Vervaecke* [1969] ECR 295.

105 Žiūrėti disertacijos 1.2 dalį apie *Société Technique Minière* bylą.

106 Communication from the Commission of 25 June 2014 Notice on agreements of minor importance which do not appreciably restrict competition under Article 101(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union (De Minimis Notice).

107 Puksas A. The EU Practice of Horizontal Agreement Assessment in Accordance with the Rule of Providing De Minimis Exemption. *Baltic Journal of Law & Politics*. 2012, 5(2): 69.

108 Communication from the Commission of 25 June 2014 Notice on agreements of minor importance which do not appreciably restrict competition under Article 101(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union (De Minimis Notice).

109 Commission Notice of 27 April 2004 Guidelines on the effect on trade concept contained in Article 81 and 82 of the Treaty. OJ C 101.

110 Slot P. J., Johnston A. C. *An Introduction to Competition Law*. 1st English edition: Hart publishing (Oxford and Portland, Oregon), 2006, p. 54.

cijai neturintį susitarimą nereikia informuoti OFT (angl. The Office of Fair Trading)¹¹¹, Lietuvoje – LR konkurencijos tarybos¹¹². Taip siekiama neapkrauti bereikalingu darbu už sąžiningos konkurencijos priežiūrą atsakingų institucijų. Tačiau tik tuo atveju, kai tikėtinas galutinis rezultatas – *de minimis* išlygos pritaikymas. Tiesa, sudarytų susitarimų įtaką konkurencijai įvertinti nėra labai lengva. Patys susitarimo dalyviai tik retais atvejais pasiryžta informuoti apie konkurencijos apribojimų turintį susitarimą. Galimas motyvas pasinaudoti galimybe informuoti apie tokį susitarimą – noras išvengti galimos baudos ateityje. Tikėtina, kad konkurentai gali atlikti detalesnę rinkos analizę, tačiau galutinį vertinimą vis vien atliks atitinkama įgaliota institucija. Būtent konkurentai labiausiai suinteresuoti pasinaudoti informavimo galimybe. Nors teisės aktai suteikia formalų įrankį palengvinti už konkurencijos priežiūrą atsakingų institucijų darbą, tačiau tik akivaizdžiai reikšmingos įtakos konkurencijai neturintys susitarimai gali išvengti tyrimo arba pradėtas tyrimas gali būti nutrauktas. O tokie susitarimai turi neturėti *sunkių apribojimų* ir būti sudaryti labai smulkių arba smulkių ekonominių vienetų. Pavyzdžiui, susitarimai tarp dviejų išskirtinės, retos produkcijos neplatinančių kioskų didelėje geografinėje teritorijoje.

Autoriaus manymu, klaidinga būtų teigti, jog visais atvejais neinformavimas turi būti prilyginamas norui išvengti tyrimo ir jo rezultatų suponuoto pažeidimo fakto konstatavimo. Ir šiame darbe nagrinėjami susitarimų vertinimo kriterijai ne visais atvejais leidžia ūkio subjektams savarankiškai atsakyti į klausimą, ar susitarimo sąlygos turi reikšmingos įtakos konkurencijai. Todėl Autorius siūlo įtraukti papildomus saugikius ūkio subjektams, kurie informuoja apie galimai konkurenciją ribojantį susitarimą. Jei susitarimas yra ribinis (t. y. leidžiami rodikliai neženkliai viršijami), reabilitavimo turėtų tikėtis ne tik pirmą informavusi šalis. Šalys nuo informavimo apie ginčytinoms laikytinas sutartis, kuriose jos dalyvauja, gali stabdyti nenoras įskusti kitų sutarties šalių.

Vertinimo proceso metu negalima apsiriboti vien tik susitarimo sudarymo fakto konstatavimu bei jame esančių konkurencijos ribojimų nustatymu. Taip iš rinkos būtų pašalinta absoliuti dauguma jau sudarytų susitarimų. Tačiau būtina įvertinti ir paties susitarimo ekonominį sudarymo kontekstą bei realų arba labai tikėtiną poveikį¹¹³.

Sutiktina su Luis Ortiz Blanco, jog vertinant konkurencijos ribojimą neužtenka nustatyti fakto, jog šalys apribojo konkurenciją tarpusavyje. Būtina nustatyti, jog buvo padarytas neigiamas poveikis ar kilo grėsmė atsirasti tokiame poveikiui kainoms, produkcijai (produktams), inovacijoms ar produktų ir paslaugų įvairovei bei kokybei¹¹⁴.

Anksčiau galiojusi sistema vertė ES ir valstybių narių nacionalines institucijas detaliam nagrinėti vos ne kiekvieną ūkio subjektų sudarytą susitarimą, o ūkio subjektai savo argumentus galėjo teikti tik procesui prasidėjus ir įsibėgėjus. Nuo 2004 m. ūkio subjektams suteiktas įrankis savarankiškai įvertinti sudaromų susitarimų atitiktį iš pirmo žvilgsnio griežtam SESV 101 str. ar atitinkamoms nacionalinių teisių aktų normoms¹¹⁵. Jei susita-

111 The Office of Fair Trading [interaktyvus]. <<http://www.of.gov.uk>> ir Encyclopedia of Competition Law. Volume 1-3, R.73. General Editor Scott A.: Sweet & Maxwell and Thomson Reuters, 2011, p. 1168.

112 Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba [Lietuva, interaktyvus]. <<http://kt.gov.lt>>.

113 Byla 56-65 *Société Technique Minière (L.T.M.) v Maschinenbau Ulm GmbH (M.B.U.)*. [1966], p. 249.

114 Blanco L. O. Market Power in EU Antitrust Law: Hart Publishing, 2012, p. 25.

115 Holland J. The OFT's new short form opinion process: filling a gap in the self-assessment regime? *Journal Of European Competition Law & Practice*. 2010, 1(5): 424-425.

rimas neturi požymių, leidžiančių abejoti dėl jo poveikio konkurencijai, ūkio subjektai drąsiau gali formalizuoti savo ketinimus. Ši preventcinė priemonė naudinga ten, kur ūkio subjektai savo susitarimu neketina riboti konkurencijos, t. y. jų tikslas nėra konkurencijos ribojimas ar iškraipymas. Toks reglamentavimas:

- palengvina ir institucijų darbą;
- leidžia ūkio subjektams savarankiškai įvertinti bendradarbiavimą, o aptikus konkurenciją ribojančių sąlygų, nesudaryti susitarimo, pakeisti jau suldytas sąlygas arba panaikinti jau sudarytą susitarimą.

Tarp privalumų yra minimas vertinimui įtakos turinčios biurokratijos mažinimas bei tinkamas resursų (laiko, žmogiškųjų išteklių) pasiskirstymas¹¹⁶.

Rengiant disertaciją vadovautasi 2011 m. sausio 14 d. EK komunikato „Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio taikymo horizontaliesiems bendradarbiavimo susitarimams gairės“¹¹⁷ nuostatomis (toliau – HSG). Šis teisės aktas pakeitė 2001 m. sausio 6 d. EK „Dėl EB steigimo sutarties 81 straipsnio taikymo horizontalaus bendradarbiavimo susitarimams“¹¹⁸.

2011 m. HSG nuostatos paremtos per ankstesnio teisės akto¹¹⁹ taikymo dešimtmetį sukaupta patirtimi. Detalesnė HSG analizė leido prognozuoti, jog susitarimų vertinimas mažareikšmiškumo aspektu reikšmingų pokyčių nesulauks: „*Jei šalių bendra rinkos dalis maža, tuo horizontaliuoju bendradarbiavimo susitarimu ribojamasis poveikis konkurencijai greičiausiai nebus daromas, kaip apibrėžta 101 straipsnio 1 dalyje, todėl tolesnė analizė paprastai nereikalinga <...> Jei viena tik iš dviejų šalių turi tik nedidelę rinkos dalį ir neturi svarbių išteklių, net ir didelė bendra rinkos dalis paprastai negali būti laikoma tikėtino ribojamojo poveikio konkurencijai rinkoje rodikliu*“¹²⁰. Ir ši prognozė buvo tiksli. Pokyčiai buvo įnešti tik į *sunkių apribojimų* turinčių susitarimų vertinimą per 2014 m. EK *de minimis* Pranešimą ir jį suponavusią Teisingumo Teismo praktiką. HSG tik iš dalies paliečia horizontaliųjų susitarimų vertinimo mažareikšmiškumo aspektu klausimą, o esminius reguliavimo klausimus paliečia *de minimis* Pranešimams. HSG 44 p. pabrėžiama, kad horizontaliųjų susitarimų įvairovė neleidžia nurodyti bendros rinkos dalies ribos, leidžiančios nubrėžti griežtą ribą tarp reikšmingo ir nereikšmingo konkurencijos ribojimo. Su šiuo teisės akte įtvirtintu teiginiu Autorius visiškai sutinka. Ir tai pasakytina ne tik apie skirtingus susitarimų rūšis, bet ir tos pačios rūšies skirtingus susitarimus. Pavyzdžiui, susitarimas dėl nuolaidų politikos tarp vieno ūkio subjektų pagal daromą poveikį skirsis nuo susitarimo tarp kitų ūkio subjektų. Todėl patartina neprisirišti prie *de minimis* Pranešime įtvirtintų kiekybinių kriterijų.

Horizontaliųjų susitarimą sudariusių ūkio subjektų užimamos rinkos dalys yra ir turi būti paliktos individualiam vertinimui. Jų nustatymas turi priklausyti nuo vertinimą atliekančių institucijų surinktos faktinės medžiagos: „*sąvokos „pakankamai didelė rinkos dalis“*“

116 Ten pat.

117 Komisijos 2011 m. sausio 14 d. komunikatas (ES) Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio taikymo horizontaliesiems bendradarbiavimo susitarimams gairės. 2011/C 11/01.

118 Komisijos 2001 m. sausio 6 d. pranešimas (EB) rekomendacijos dėl EB steigimo sutarties 81 straipsnio taikymo horizontalaus bendradarbiavimo susitarimams. 2001/C 3/02 (neteko galios).

119 Ten pat.

120 Komisijos 2011 m. sausio 14 d. komunikatas (ES) Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio taikymo horizontaliesiems bendradarbiavimo susitarimams gairės. 2011/C 11/01, 44 punktas.

neįmanoma apibrėžti abstrakčiai ir jos apibrėžtis priklausys nuo konkrečių kiekvieno atvejo faktų ir nuo informacijos, kuria keičiamasi, pobūdžio¹²¹.

Atkreiptinas dėmesys, jog HSG tam tikriems susitarimams numatyti kitokie nei standartiniai EK *de minimis* Pranešimo rinkos barjerai – preziumuotina, kad nėra reikšmingos įtakos:

- mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros susitarimų (angl. „research and development agreements“) atveju, jei rinkos dalys neviršija 25 proc.;
- bendro pirkimo susitarimų (angl. „joint purchasing arrangements“) atveju, jei rinkos dalys neviršija 15 proc.

Pažymėtina, kad HSG projektas¹²² buvo parengtas 2010 m. pavasarį. Jo svarstymo metu keitėsi ir numeracija, ir kai kurių nuostatų turinys, tačiau 2011 m. sausio 14 d. teisės akte liko projekte numatytas horizontaliųjų susitarimų vertinimo mažareikšmiškumo aspektu reglamentavimas.

Kaip galios rinkoje indikatorius esant diferencijuotiems produktams dažnai naudojama ir tinkama pripažintina informacija apie pardavimų vertę („value of sales“), tačiau tam tikrais atvejais gali būti naudojama informacija ir apie pardavimų apimtį (angl. „volume of sales“)¹²³.

Vertikaliesiems susitarimams reglamentuoti skirtos 2010 m. Vertikaliųjų apribojimų gairės (toliau – VAG). Atkreiptinas dėmesys, jog VAG yra liberalios pagrindinių apribojimų turinčių susitarimų atžvilgiu: „Kai yra nustatyti pagrindiniai apribojimai, apibrėžti *de minimis* pranešime, 101 straipsnio 1 dalis gali būti taikoma esant ir mažesnei kaip 15 % rinkos daliai, jeigu daromas pastebimas poveikis valstybių narių tarpusavio prekybai ir konkurencijai“¹²⁴. Plačiau prasme ši nuostata leidžia taikyti *de minimis* išimtį net nustačius sunkiuosius apribojimus.

Pabrėžtina, jog VAG 6 p. įtvirtinta prezumpcija, jog įprastai vertikalieji susitarimai yra ne tokie pavojingi kaip horizontalieji. Neigiamos susitarimo įtakos konkurencijai reikšmingumas siejamas su kita kategorija – susitarimo pavojingumu. Ne visos prezumpcijos paremtos vien susitarimo sudarytojų dydžiu. Tai atsispindi ir *de minimis* Pranešime, kuriame įtvirtinti kokybiniai (tarp jų ir *sunkių* ribojimų buvimas arba nebuvimas) ir kiekybiniai susitarimų vertinimo kriterijai. Teisės akte numatyti šie kiekybiniai vertinimo kriterijai (barjerai):

- horizontaliųjų ir mišriųjų susitarimų sudarymo atveju iki 10 proc. *bendrai* ūkio subjektų užimamos atitinkamos rinkos dalies;
- vertikaliųjų susitarimų sudarymo atveju iki 15 proc. *atskirai* ūkio subjektų užimamos atitinkamos rinkos dalies.

Prezumpcija dėl padidinto horizontaliųjų susitarimų pavojingumo konkurencijai¹²⁵ – EK ir Teisingumo Teismo praktikos analizės rezultatas. Šios prielaidos pagrindas – už kon-

121 Ten pat, 88 punktas.

122 Commission 4 May 2010 Draft (EU) Guidelines on the applicability of Article 101 of the Treaty on the Functioning of the European Union to horizontal co-operation agreements. SEC(2010) 528/2.

123 Dunleavy N. Competition Law: A Practitioner's Guide: Bloomsbury Professional, 2010, p. 59-60.

124 Komisijos 2010 m. gegužės 19 d. komunikatas (ES) vertikaliųjų apribojimų gairės. 2010/C 130/01, p. 10.

125 Hildebrand D. Economic Analyses of Vertical Agreements – A Self-Assessment. International Competition Law Series. Volume 17: Kluwer Law International, 2005, p. 35.

kurencijos priežiūrą ir sąžiningos konkurencijos apsaugą atsakingų institucijų išnagrinėti pavieniai atvejai¹²⁶. Nustatyta, kad didžioji dalis susitarimuose tarp konkurentų (subjektų, veikiančių tame pačiame gamybos ar platinimo lygmenyje) numatytų apribojimų turėjo reikšmingesnę poveikį konkurencijai nei susitarimuose tarp skirtinguose gamybos ir platinimo lygmenyse esančių subjektų¹²⁷. Norint pritaikyti *de minimis* išlygą vertikaliesiems susitarimams numatyti kur kas švelnesni kiekybiniai kriterijai (rinkos dalių barjerai). VAG EK daro prielaidą, jog: „*vertikalieji apribojimai paprastai yra mažiau žalingi nei horizontalieji apribojimai ir gali sudaryti esmines sąlygas veiksmingumui didinti*“¹²⁸. Iš minėtos prezumpcijos ir mišriųjų susitarimų specifikos darytina išvada, jog susitarimai, turintys abiejų susitarimų rūšių (t. y. ir horizontaliųjų, ir vertikalųjų) požymių, laikytini pavojingesniais už vertikaluosius.

Tačiau tai ne vienintelė prezumpcija, kuria vadovaujamosi vertinant susitarimus mažareikšmiškumo aspektu. Jų paskirtis – vertinimo proceso palengvinimas. Toliau pateiktos pagrindinės prielaidos, kuriomis vadovaujamosi vertinant susitarimus pagal *de minimis* taisyklę.

Prezumpcija dėl mažų ir vidutinių įmonių. Prie 2014 m. EK *de minimis* Pranešimo 4 p. pateikiama išnaša Nr. 5, kurioje kalbama apie preziumuojamą mažo ir vidutinio dydžio ūkio subjektų sudarytų susitarimų nereikšmingą poveikį prekybai tarp valstybių narių. Autoriaus manymu, mažai tikėtina, jog tokių įmonių veiksmai turės ir reikšmingą neigiamą poveikį konkurencijai. Kriterijai, leidžiantys įmones priskirti prie mažų ir vidutinių, pateikti 2003 m. patvirtintoje ir nuo 2005 m. įsigaliojusioje EK rekomendacijoje dėl mikroįmonių, mažų ir vidutinių įmonių apibrėžimo¹²⁹. Kaip nurodoma šio teisės akto 2 str.:

- vidutinė įmonė – ūkio subjektas, turintis iki 250 darbuotojų, kurio metinės pajamos neviršija 50 mln. eurų, o turto metinė balansinė ataskaita ne didesnė kaip 43 mln. eurų;
- maža įmonė – ūkio subjektas, turintis iki 50 darbuotojų, kurio metinės pajamos neviršija 10 mln. eurų, o turto metinė balansinė ataskaita ne didesnė kaip 10 mln. eurų;
- mikroįmonė – ūkio subjektas, turintis iki 10 darbuotojų, kurio metinės pajamos neviršija 2 mln. eurų, o turto metinė balansinė ataskaita ne didesnė kaip 2 mln. eurų.

Autoriaus nuomone, kiekybinis kriterijus turėtų būti įvestas ne tik ūkio subjektų dydžiams, pagal kuriuos jie skirstomi į smulkius, vidutinius ir stambius, bet ir jų skaičiui. Juk kuo daugiau kartelio sudarytojų, tuo didesnę rinkos dalį jie užima. Mažai tikėtina, kad daugybė smulkių ar vidutinių įmonių sugebėtų sukurti gyvybingą kartelį, kurio nariai laikytųsi prisiimtų įsipareigojimų bei sėkmingai veiktų atitinkamoje rinkoje. Tai viena priežasčių, kodėl teisės aktuose neminimas galimas daugybės smulkių ūkio subjektų sudarytų susitarimų reikšmingas poveikis konkurencijai. Jei toks ir galėtų būti daromas, jis būtų nustatytas atliekant individualių susitarimų vertinimą.

126 Encyclopedia of Competition Law. Volume 1-3, R.73. General Editor Scott A.: Sweet & Maxwell and Thomson Reuters, 2011.

127 Ten pat.

128 Komisijos 2010 m. gegužės 19 d. komunikatas (ES) vertikalųjų apribojimų gairės. 2010/C 130/01, p. 6.

129 Commission Recommendation of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises. 2003/361/EC.

Suprantama, jog kriterijus dėl MVĮ gali būti tenkinamas, jei į šias numatytas ribas (t. y. kiekybinius kriterijus – apyvartą ir asmenų skaičių įmonėje) telpa visi susitarime dalyvaujantys ūkio subjektai¹³⁰. Sutiktina su pozicija, jog rinkos galia turėtų būti apskaičiuojama vadovaujantis apyvartos duomenimis bei informacija apie rinkos dalis¹³¹.

Yra nuogastavimų, jog priklausomai nuo atitinkamos rinkos apibrėžimo ir maži bei vidutiniai ekonominiai vienetai gali turėti reikšmingą įtaką¹³². Rinkos specifika gali nulemti, jog joje rinkos galią turės ir nedidelės įmonės. Tokios galimybės gali atsirasti:

- besiformuojant naujai atitinkamai rinkai (pvz., atsiradus rinkoje naujam produktui ar paslaugai);
- ekonomiškai nepatrauklioje rinkoje;
- rinkoje, kuri apibrėžiama per siaurai;
- rinkoje, kuri dėl vienu ar kitų priežasčių yra apribota, reguliuojama.

Vis dėlto iš ekonominės pusės mažiems ir vidutiniams ūkio subjektams suteikiama apsauga kritikuotina dėl galimo konflikto su ekonominės gerovės tikslu grėsmės¹³³. Laura Parrett pastebi, jog tendencija saugoti mažas ir vidutines įmones, ypač krizės metu, ryškiai pasireiškia ir ES, ir JAV. Tačiau Europoje sukurtas kur kas platesnis apsaugos mechanizmas, o už Atlanto stengiamasi šiuos ūkio subjektus apsaugoti nuo spaudimo politikos iš ekonominę galią turinčių subjektų pusės¹³⁴. Iš esmės tai yra visiškai skirtingi teisinės apsaugos atsiradimo pagrindai.

Pagal dabartinį reglamentavimą prezumpcija dėl smulkių ir vidutinių įmonių susitarimų nereikšmingo poveikio konkurencijai negalioja, jeigu vertinamame susitarime yra numatyti sunkiais laikytini apribojimai. Autoriaus nuomone, net *sunkių* apribojimų buvimas nustatymas neturėtų tapti kliūtimi taikyti prezumpciją dėl mažą atitinkamos rinkos dalį užimančių ūkio subjektų sudarytų susitarimų nereikšmingo poveikio konkurencijai. Apie tai plačiau kalbama antroje disertacijos dalyje.

Tiesa, smulkių ir vidutinių įmonių dalyvavimas teisiniuose santykiuose nereiškia, jog dydis turėtų būti vertinamas kaip lemiamas kriterijus. Jis savaime nuo vertinimo proceso neapsaugo¹³⁵. Juk nustatius poveikio konkurencijai faktą atliekamas vertinimas dėl galimybės pritaikyti *de minimis* išimtį. Pavyzdžiui, vertindamas ūkio subjektų veiksmų poveikį prekybai Teisingumo Teismas yra pabrėžęs, jog tam tikrais atvejais ir 5 proc. užimamos atitinkamos rinkos užtenka tam, kad būtų reikšmingai paveikta prekyba tarp valstybių

130 Toth A. G. The Oxford Encyclopaedia of European Community Law. Volume III. Competition Law and Policy: Oxford University Press, 2008, p. 109.

131 Zimmer D. The Goals of Competition Law: Edward Elgar Publishing Limited, 2012 – Parrett L. dalis knygoje „The multiple personalities of EU competition law: time for comprehensive debate on its objectives“, p. 73.

132 Ten pat, p. 73.

133 Ten pat, p. 73.

134 Zimmer D. The Goals of Competition Law: Edward Elgar Publishing Limited, 2012 – Parrett L. dalis knygoje „The multiple personalities of EU competition law: time for comprehensive debate on its objectives“, p. 73, taip pat išnašoje.

135 Vaughan D., Lee S., Kennelly B., Riches Ph. EU Competition Law: General Principles: Richmond Law & Tax Ltd., 2006, p. 94.

narių¹³⁶. Tas pats yra ir su poveikiu konkurencijai – kiekviena prezumpcija gali būti paneigiama.

Kodėl šioje dalyje buvo paliestas ir poveikio prekybai klausimas? Atkreiptinas dėmesys į 2014 m. *de minimis* Pranešimo 4 p. pateikiamą išnašą, liečiančią mažas ir vidutines įmones. Nors tame pačiame 2014 m. *de minimis* Pranešimo punkte EK pastebi, jog Pranešimas nenustato, kas yra poveikis prekybai tarp valstybių narių, prezumpcija suformuota būtent dėl jurisdikcinio kriterijaus – poveikio prekybai.

Dabartinis reglamentavimas byloja ir apie teorines grėsmes. Sutiktina su nuomone, jog prezumpcijos dėl MVĮ taikymas leidžia išsaugoti lėšas, o šiems ūkio subjektams turėti geresnę pradinę padėtį konkuruojant su stambesniais verslo vienetais¹³⁷. Iš pirmo žvilgsnio konkurencine prasme tokia situacija turi daugiau plusų nei minusų. Teigiamu poveikiu galima laikyti faktą, jog mažesni ūkio subjektai pagal turimas galimybes įsitraukia į konkurencinę kovą rinkoje. Taip jie didina gamintojų ar paslaugų teikėjų fragmentaciją. Žaidėjų skaičiaus rinkoje didėjimas didina konkurenciją, o per ją atneša ir didesnę naudą vartotojams.

Tačiau Autorius atkreipia dėmesį į tai, jog vien kiekybiniai kriterijai, kuriais apibrėžiami smulkūs ir vidutiniai ūkio subjektai, negali lemti automatiško jų sudaryto susitarimo reabilitavimo pagal *de minimis* nuostatas. Primintina, jog tie kiekybiniai kriterijai – apyvartos rodikliai ir turimų darbuotojų skaičius¹³⁸. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas dar besiformuojančioms ar naujoms rinkoms, kuriose net smulkūs ūkio subjektai turi potencialo užimti didesnę rinkos dalį.

Prezumpcija dėl MVĮ kiekvienu atskiru atveju gali būti paneigta per kokybinius kriterijus. Atkreiptinas dėmesys, jog siekiant apsaugoti konkurenciją rinkoje taikomi nestandartiniai metodai. Jie gali būti panašūs į didesnių ūkio subjektų diskriminaciją. Visada yra teorinė grėsmė, jog pranašesnėje padėtyje esantys subjektas galės ja pasinaudoti. Ypatingai situacijose, kai riba tarp vidutinio ir stambaus verslo yra neryški. Todėl daugiau dėmesio turi būti skiriama vadinamiesiems ribiniams ūkio subjektams. Tačiau konkurencijos teisė turi saugiklius, neleidžiančius lengvai iškreipti situacijos rinkoje.

Į tai, jog net MVĮ sudaromų susitarimų poveikis gali turėti reikšmingos įtakos konkurencijai, remdamasis Teisingumo Teismo praktika ir *de minimis* Pranešimu, dėmesį savo nagrinėjamosiose bylose atkreipia ir žemesnės instancijos teismas¹³⁹.

Tikslas pirmenybė prieš poveikį. Jei susitarimo tikslas yra konkurencijos ribojimas, suvaržymas arba iškraipymas, faktas, jog susitarimo sudarymu realus poveikis konkurencijai nebuvo padarytas, neturi reikšmės. Taip buvo konstatuota ir *Protimonopolný úrad*

136 Byla 19/77 *Miller International Schallplatten GmbH v Commission of the European Communities* [1978], p. 15.

137 Hojnik J. De Minimis Rule within the EU Internal Market Freedoms: Towards a More Mature and Legitimate Market? *European Journal of Legal Studies*, Volume 6, Issue 1 (Spring/Summer). 2013, p. 29.

138 Commission Recommendation of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises. 2003/361/EC.

139 Byla T-59/99 *Ventouris Group Enterprises SA v Commission of the European Communities* [2003], p. 169.

Slovenskej republiky v Slovenská sporiteľňa a.s. byloje¹⁴⁰. Trys stambūs Slovakijos bankai („Slovenská sporiteľňa a.s.“, „Československá obchodná banka a.s.“ bei „Všeobecná úverová banka a.s.“) nusprendė nebetęsti bendradarbiavimo su Čekijoje registruota įmone „Akcenta CZ a.s.“ (toliau – „Akcenta“). Bankų sudarytas susitarimas apėmė Slovakijos operacijų užsienio valiuta rinką. Siekiant teikti mokėjimo operacijas ne grynaisiais pinigais paslaugas, „Akcenta“ buvo būtinos ir sąskaitos bendradarbiauti atsisakiusiuose bankuose. Teisingumo Teismas konstatavo, jog pastarųjų susitarimas nebepratęsti bendradarbiavimo su „Akcenta“ pažeidė SESV 101 str. 1 d. Buvo pažeistos ir atitinkamos nacionalinės konkurencijos teisės normos. Teisingumo Teismas neatsižvelgė į susitarimo dalyvių pateiktą argumentą, jog „Akcenta“ neturėjo būtino leidimo teikti minėtas paslaugas Slovakijos Respublikos teritorijoje, todėl atitinkamoje rinkoje veikė neteisėtai. Besikreipiant į Teisingumo Teismą prejudicinio sprendimo buvo suformuluotas klausimas, ar neteisėtai veiklai taikoma teisinė apsauga. Reikia pripažinti, jog argumentas dėl licencijos neturėjimo svarbus tik „Akcenta“ veiklos legalumui įvertinti. Tai kaip atskirą klausimą turėtų nagrinėti atsakingos nacionalinės institucijos. Bankai negali remtis šiuo faktu siekdami pateisinti susitarimus, kurių tikslas yra konkurencijos apribojimas: „SESV 101 straipsnio 1 dalį reikia aiškinti taip, kad aplinkybė, jog įmonė, kuriai turėjo įtakos kartelis, kurio tikslas buvo riboti konkurenciją, sudarant kartelinių susitarimų nagrinėjamoje rinkoje veikė tariamai neteisėtai, neturi reikšmės klausimui, ar minėtu karteliu pažeidžiama ši nuostata“¹⁴¹.

Jei lemiamu susitarimo vertinimo veiksniu būtų realus poveikis konkurencijai, sprendimas būtų visiškai kitoks. Atsižvelgiant į tai, jog „Akcenta“ neturi leidimo veikti Slovakijos teritorijoje, ji nėra legalus šios valstybės operacijų užsienio valiuta rinkos žaidėjas. Atitinkamai susitarusių bankų sprendimas jos teisinio statuso nepakeitė – ir be šio susitarimo įmonė neturėtų teisės vykdyti minėtos veiklos iki licencijos gavimo.

Autoriaus manymu, kiekvieno atskiro banko reikalavimas „Akcentai“ pateikti teisės aktų numatytą licenciją norint vykdyti licencijuojamą veiklą būtų ir pagrįstas, ir teisėtas. Toks reikalavimas turi būti aiškus, nedviprasmiškas, susijęs tik su licencija ar kitais objektyviais teisės aktuose numatytais kriterijais. Slovakijos nacionalinė Konkurencijos institucija nustatė komunikavimo ir veiksmų derinimo tarp bankų faktą – visi kartu susitarė neteikti paslaugų tai pačiai įmonei. Buvo nustatyta, jog „Akcenta“ buvo vertinama ir kaip konkurentė bankams teikiant operacijas užsienio valiuta. Akivaizdu, jog tarpusavyje konkuruoti turintys subjektai minėtu sprendimu siekė ne kilnių neteisėtai veikiančio subjekto pašalinimo iš rinkos iki licencijos gavimo tikslų.

Mannesmannröhren-Werke AG byloje¹⁴² teismas aiškiai ir nedviprasmiškai pareiškė, jog susitarimo, kurio tikslas yra konkurencijos ribojimas, sudarytojai negali išvengti SESV 101 str. 1 d. taikymo remdamiesi argumentu, jog jų susitarimas neturi reikšmingo poveikio konkurencijai. Toks vertinimas neretai sulaukia kritikos. Anot Posner, konkurencijos teisė tampa labiau nukreipta į kainų fiksavimo galimybes nei į ekonominius efektus¹⁴³.

140 Byla C-68/12 *Protimonopolný úrad Slovenskej republiky v Slovenská sporiteľňa a.s.* [2013], p. 17 ir Puksas A. Hazards of competition restraining agreements between banks: the practice of European Union member states. Practice and research in private and public sector – 2013. Vilnius: Mykolas Romeris university, 2013, p. 278-279.

141 Byla C-68/12 *Protimonopolný úrad Slovenskej republiky v Slovenská sporiteľňa a.s.* [2013], p. 37.

142 Byla T-44/00 *Mannesmannröhren-Werke AG v Commission of the European Communities* [2004], p. 130.

143 Butterworths Competition Law. General editors Allan B., Furse M., Sufrin B. Issue 103 (May 2013): LexisNexis, 2013, p. I-272. Posner – Antitrust law 54-55.

Teisingumo Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad pagrindinis skirtumas tarp susitarimų, turinčių tikslą riboti konkurenciją ir turinčių konkurenciją ribojantį poveikį, yra tas, jog tam tikros susitarimo tarp ūkio subjektų formos gali būti „*savaime laikomos žalingomis normaliai konkurencijai*“¹⁴⁴.

Siekiant nustatyti antikonkurencinį vertinamo susitarimo tikslą pakanka įrodyti, jog egzistuoja tikimybė, kad jis gali sukelti neigiamas pasekmes konkurencijai. Tai reiškia, kad turi būti nustatyta tikimybė konkurencijos trukdymui, ribojimui ar iškraipymui vidaus rinkoje atsirasti. Realus tokio poveikio mastas svarbus tik siekiant apskaičiuoti baudų dydį, nustatyti teisę į žalos atlyginimą¹⁴⁵. Tokia Teisingumo Teismo pozicija dar kartą įrodo, jog visais atvejais antikonkurencinį tikslą turintys susitarimai, nepaisant turimos nereikšmingos įtakos konkurencijai, yra draudžiami pagal SESV 101 str. 1 d. Kiek skirtinga pozicija formuojama sprendime *Gosselin Group NV* sujungtose bylose¹⁴⁶, kurio santraukos 3 p. pažymima, jog „*net tuo atveju, kai pažeidimas padaromas dėl tikslo, reikia, kad šiuo pažeidimu būtų daromas didelis poveikis Bendrijos vidaus prekybai*“¹⁴⁷. T. y. poveikio reikšmingumą būtina nustatyti, net jei susitarimo tikslas buvo konkurencijos ribojimas.

Neretai Teisingumo Teismo sprendimai, kuriuose neatsižvelgiama į ūkio subjektų dalis rinkoje¹⁴⁷, kritikuojami dėl nenuoseklumo, tačiau šiose bylose formuojamas svarbus principas – vien tik kiekybinių kriterijų poveikiui konkurencijai ir prekybai nustatyti neužtenka.

Atkreiptinas dėmesys, jog EK numatyto reglamentavimo kritikai siūlo SESV 101 str. 1 d. „*taikyti mažesnei daliai susitarimų: konkurencijos teisė turi apimti tik tuos susitarimus, kuriuose numatyta reali grėsmė konkurencijai; kiti visai neturėtų būti apipinti konkurencijos teisės*“¹⁴⁸. Taip aiškinama pozicija, kad iki tam tikros ribos susitarimai negali reikšmingai iškraipyti konkurencijos.

Prieš susitarimų vertinimą mažareikšmiškumo aspektu būtina turėti bendrą įsivaizdavimą apie procesą ir galinčius kilti klausimus.

Vienas iš galimų klausimų – subjektai, kuriems taikomos konkurencijos teisės nuostatos. ES konkurencija taikoma įmonėms, tačiau jų apibrėžimo SESV nėra. Konkurencijos teisės prasme įmonės apima visus ekonominę veiklą vykdančius vienetus nepriklausomai nuo jų teisinės formos ir finansavimo būdo¹⁴⁹. Tokiu būdu sąvoka „įmonės“ ES konkurencijos teisėje apima labai platų subjektų ratą. Esminis kriterijus – subjektų vykdoma veikla. Lietuvos konkurencijos teisėje vietoj „įmonių“ vartojama „ūkio subjektų“ sąvoka¹⁵⁰.

144 Pavyzdžiui, byla C-32/11 *Allianz Hungária Biztosító Zrt. and Others v Gazdasági Versenyhivatal* [2013], p. 35 ir byla C-226/11 *Expedia Inc. v Autorité de la concurrence and Others* [2012], p. 36.

145 Byla C-32/11 *Allianz Hungária Biztosító Zrt. and Others v Gazdasági Versenyhivatal* [2013], p. 38.

146 Sujungtos bylos T-208/08 ir T-209/08 *Gosselin Group NV and Stichting Administratiekantoor Portielje v European Commission* [2011].

147 Pavyzdžiui, 177 *Miller International Schallplatten GmbH v Commission of the European Communities* [1978], p. 15, sujungtos bylos 100–103/80 *SA Musique Diffusion française and others v Commission of the European Communities* [1983], p. 9, 86.

148 Whish R., Bailey D. *Competition Law*. Seventh edition: Oxford University Press, 2012, p. 116.

149 Lenaerts K., Van Nuffel P. *European Union Law*. Third edition: Sweet & Maxwell, Thomson Reuters, 2011, p. 358. Pagal bylos C-41/90. *Klaus Höfner and Fritz Elser v Macrotron GmbH*. [1991] 21 p. „<...> įmonės sąvoka apima kiekvieną ekonominę veiklą vykdančią subjektą, nepriklausomai nuo subjekto teisinės formos ir finansavimo šaltinio <...>“.

150 Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. Valstybės žinios. 1999. Nr. 30-856; 2012. Nr. 42-2041, 3 str.

Atsižvelgiant į SESV 101 str., neišvengiamai turi kilti klausimas, kuo skiriasi apribojimų turinčių susitarimų vertinimas pagal SESV 101 str. 3 d. ir pagal *de minimis* taisyklę? Juk pagal pirmąją taisyklę, kaip jau buvo minėta anksčiau, galima reabilituoti *sunkių* apribojimų turinčius susitarimus. Siekiant atsakyti į šį klausimą, Autoriaus nuomone, būtina skirti du svarbius aspektus:

Pirmas aspektas. Vertinant konkurencijos ribojimų turinčių susitarimų poveikį pagal SESV 101 str. 3 d. siekiama nustatyti balansą tarp jų teikiamos naudos ir žalos. Vertinančios institucijos tikslas – nustatyti, ar jų daromas neigiamas poveikis konkurencijai yra didesnis ar mažesnis už teikiamą naudą. Dažniausiai SESV 101 str. 3 d. vertinimo objektu tampa *bendradarbiavimo susitarimai*, kurių sudarytojai suvienytomis jėgomis siekia konkretaus rezultato. Pastarasis dažnai gali būti prokonkurencinis. Pavyzdžiui, naujo produkto sukūrimas, kuris gali būti naudingas vartotojams. *De minimis* taikymo atveju lemiamą reikšmę turi susitarimo poveikio konkurencijai mastas. Jis nustatomas pagal kokybinius (pvz., *sunkių* ribojimų buvimas) ir kiekybinius (pvz., rinkos dalys, ūkio subjektų dydis) kriterijus, o ne susitarimų teikiamą naudą. Teigiamo poveikio šiuo atveju nustatyti nebūtina, užtenka konstatuoti, kad susitarimo daroma žala konkurencijai yra nereikšminga.

Nereikia pamiršti, jog vertinimo pagal SESV 101 str. 3 d. procesas – tyrimo metu nustatytų susitarimo teikiamų privalumų ir trūkumų analizė. Svarstyklių principu paremtas vertinimas orientuotas į susitarimo teikiamos naudos išaiškinimą (t. y. nustatymą, jog balansas yra teigiamas). Tačiau ir konkurencijai žalingiems susitarimams taip pat gali būti pritaikyta išimtis, tiesa, ne pagal SESV 101 str. 3 d. nuostatas. Šiame darbe nagrinėjama *de minimis* doktrina – veiksmingas teisės instrumentas reabilituoti konkurencijai žalingus susitarimus, kurių poveikis yra nereikšmingas, o daroma žala – minimali.

Nuo tyrimo metu nustatytų aplinkybių priklauso ir teisės normų taikymas. SESV 101 str. ir išimčių taikymo arba netaikymo sąlygos yra tokios:

Galima situacija	Sąlygos
Nėra pagrindo taikyti SESV 101 str. 1 ir 2 d.	Sudarytas susitarimas neriboja konkurencijos bei neatitinka kitų SESV 101 str. 1 d. numatytų draudimų. T. y. visiškai nepatenka į SESV 101 str. 1 d. numatyto draudimo taikymo sritį
Taikoma SESV 101 str. 3 d.	Susitarimas formaliai patenka į SESV 101 str. 1 d. numatyto draudimo taikymo sritį, tačiau jo teikiama nauda yra didesnė nei nustatyti trūkumai
Taikoma <i>de minimis</i> išimtis ¹⁵¹	Susitarimas formaliai patenka į SESV 101 str. 1 d. numatyto draudimo taikymo sritį, jam nėra pagrindo pritaikyti SESV 101 str. 3 d. numatytos išimties, tačiau vertinimo metu nustatytas poveikis konkurencijai yra nereikšmingas
Taikomas SESV 101 str.	Susitarimas reikšmingai riboja konkurenciją. Nėra pagrindo taikyti nei SESV 101 str. 3 d., nei <i>de minimis</i> išimties

151 Vives X. *Competition Policy in the EU. Fifty Years on from the Treaty of Rome*: Oxford University press, 2009 – Bennet M., Padilla A. Įdalis knygoje „Article 81 EC Revised: Deciphering European Commission Antitrust Goals and Rules“, p. 57.

Kodėl svarbu turėti galimybę be SESV 101 str. 3 d. taikyti ir *de minimis* išimtį? Šis klausimas aktualus pasekmių prasme. Pagal SESV 101 str. 2 d. susitarimai, kurie atitinka SESV 101 str. 1 d. ir tie, kuriems negalima pritaikyti toliau disertacijoje nagrinėjamų išimčių, laikomi niekiniais. Niekiniaus pripažinti susitarimai negalioja nuo pat jų sudarymo momento. Laikoma, kad jie tarsi neegzistavo, jų tiesiog nebuvo. Siekiant atkurti *status quo* (iki sudarymo buvusių pusiausvyrą) tarp šalių, taikomos restitucijos (grąžinimo į pradinę padėtį) taisyklės. Pažymėtina, kad SESV 101 str. 2 d. įgyvendinimas paliekamas nacionalinėms institucijoms. Tą savo praktikoje yra pabrėžęs ir Teisingumo Teismas: „*tokios pasekmės numatomos nacionalinio teismo pagal savo įstatymus*“¹⁵².

Pagal ES konkurencijos teisės nuostatas susitarimas bus uždraustas pagal SESV 101 str. 1 d., jei jo tikslas (angl. „object“) arba poveikis (angl. „effect“) yra konkurencijos ribojimas, o ne tik dėl to, kad jame įvirtintos tam tikros sąlygos¹⁵³.

Antras aspektas. Tarp ūkio subjektų sudaryto susitarimo vertinimo pagal SESV 101 str. 3 d. ir vertinimo mažareikiškumo aspektu yra dar vienas esminis skirtumas – pirmuoju atveju numatyti tikslūs kriterijai, leidžiantys susitarimui netaikyti 101 str. numatyto draudimo. Tie kriterijai – sąlygos, kurias turi atitikti, ir sąlygos, kurių neturi atitikti nagrinėjami susitarimai. Teisingumo Teismas ne kartą konstatavo, jog SESV 101 str. 3 d. numatyta išimtimi ūkio subjektas gali naudotis tik sugebėjęs įrodyti, jog visos keturios kumuliatyvios sąlygos įvykdytos¹⁵⁴. Šiuo atveju įrodinėjimo našta pagrįstai perkelta dėl išimties taikymo besikreipusiam ūkio subjektui. Juk būtent šis subjektas valdo informaciją apie savo veiklos teikiamą naudą. Vertinimas mažareikiškumo aspektu vyksta neatsižvelgiant į SESV 101 str. 3 d. nuostatas. Vadovaujamosi prezumpcija apie nereikšmingą atitinkamos rinkos dalį užimančių subjektų negalėjimą sudaryti konkurenciją itin ribojančių susitarimų.

Anot Viktorija Robertson, atmetus antikoncepcinių ir prokonkurencinių tikslų pasvėrimą, vertinant susitarimo sąlygas pagal SESV 101 str. 1 d. turi būti analizuojamas tik ekonominis ir teisinis kontekstai¹⁵⁵. Galimos vertinimo gairės yra suteiktos paties Teisingumo Teismo nagrinėtoje *Delimitis* byloje¹⁵⁶. EK iš Teisingumo Teismo yra sulaukusi ir kritikos dėl skubotai padarytų prielaidų, jog susitarimas turi konkurenciją ribojančių sąlygų. Buvo pabrėžta, jog prieš sprendimo priėmimą nebuvo padaryta tinkama analizė ir nenustatyta, ar taikytina SESV 101 str. 1 d.¹⁵⁷

152 Byla 319/82 *Société de Vente de Ciments et Bétons de l'Est SA v Kerpen & Kerpen GmbH und Co. KG*. [1983], p. 6-9.

153 *Encyclopedia of Competition Law*. Volume 1-3, R.73. General Editor Scott A.: Sweet & Maxwell and Thomson Reuters, 2011, p. 1158.

154 Byla C-68/12 *Protimonopolný úrad Slovenskej republiky v Slovenská sporiteľňa a.s.* [2013], p. 37.

155 Robertson V. *Distribution Agreements under EC Competition Law: An Analytical Review*. Martin Meidenbauer Verlagsbuchhandlung, 2008, p. 50.

156 Byla C-234/89 *Stergios Delimitis v Henninger Bräu AG*. [1991], p. 10-33.

157 Khan N. *Kerse & Khan on EU Antitrust Procedure*. Sixth Edition: Sweet & Maxwell, Thomson Reuters, 2012, p. 15, žiūrėti bylą T-328/03 O2 (*Germany*) *GmbH & Co. OHG v. Commission of the European Communities* [2006].

Apžvelgęs ir atlikęs teismų sprendimų *GlaxoSmithKline Services Unlimited*¹⁵⁸, *Métropole télévision*¹⁵⁹, *T-Mobile Netherlands BV*¹⁶⁰ bylose vertinimą, Andreas P. Reindl¹⁶¹ priėjo išvadą, jog vertinimas pagal SESV 101 str. pradeda priminti Roršacho testą (angl. „Rorschach test“), leidžiantį kiekvienam rasti savo turimo požiūrio palaikančių argumentų¹⁶². Iš esmės kalbama apie formuojamą dviprasmišką praktiką. Autorius linkęs pritari ti tokiai išvadai – minėtos bylos leidžia situacijas traktuoti dviprasmiškai.

Pritaikius *de minimis* išimtį visais atvejais įtaka konkurencijai turėtų būti nereikšminga. SESV 101 str. 3 d. taikymo atveju poveikis konkurencijai gali būti ir reikšmingas, tačiau prokonkurencinės sąlygos nusveria antikonkurencines.

Ypatinga reikšmė vertinimo proceso metu teikiama kiekybiniais kriterijams. Siekiant pritaikyti *de minimis* išlygą, vertinant susitarimą būtina nustatyti jį sudariusių ūkio subjektų dalis atitinkamoje rinkoje. Pavyzdžiui, horizontaliųjų susitarimų atžvilgiu EK 2014 m. *de minimis* Pranešimo 8 (a) punkte numatyta: „*Komisija mano, kad įmonių susitarimai, kurie gali daryti poveikį prekybai tarp valstybių narių ir kurių poveikis gali būti konkurencijos trukdymas, ribojimas arba iškraipymas, neriboja reikšmingai konkurencijos pagal SESV 101 straipsnio 1 dalį, jei susitarimo šalių bendrai užimama rinkos dalis yra ne didesnė kaip 10 % bet kurios šiuo susitarimu paveiktos atitinkamos rinkos, kai susitarimą sudaro įmonės, kurios yra realios arba potencialios konkurentės, bet kurioje iš šių rinkų (konkurentų susitarimai)*“¹⁶³. Šis horizontaliesiems susitarimams numatytas kiekybinis kriterijus – prezumpcija.

Analogiškas dešimties procentų rinkos dalies barjeras nustatytas ir horizontaliųjų susitarimų požymių turintiems mišriesiems susitarimams.

158 Sujungtos bylos C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P ir C-519/06 P *GlaxoSmithKline Services Unlimited v Commission of the European Communities and Commission of the European Communities v GlaxoSmithKline Services Unlimited and European Association of Euro Pharmaceutical Companies (EAEPIC) v Commission of the European Communities and Asociación de exportadores españoles de productos farmacéuticos (Aseprofar) v Commission of the European Communities* [2009]. Bylos kontekstas: norėdama apsaugoti nuo importo antplūdžio iš Ispanijos kompanija numatė skirtingų kainų, priklausančių nuo planuojamos medicinos preparatų pardavimo vietos, sistemą didmenininkams. EK šiuos veiksmus traktavo kaip siekį apriboti konkurenciją.

159 Byla T-112/99 *Métropole télévision (M6), Suez-Lyonnaise des eaux, France Télécom and Télévision française 1 SA (TF1) v Commission of the European Communities* [2001].

160 Byla C-8/08 *T-Mobile Netherlands BV and Others v Raad van bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit* [2009].

161 Annual Proceedings of the Fordham Competition Law Institute. International Antitrust Law & Policy 2009. Editor Hawk B. E.: Juris Publishing, Inc., 2010 – Reindl A. P. dalis knygoje „Resale Price Maintenance And Article 81 EC: Developing a More Sensible Analytical Approach“, p. 570.

162 *GlaxoSmithKline Services Unlimited* byloje teisminė institucija taikant SESV 101 str. 1 d. rėmėsi rinkos galios ir pirkėjo gerovės koncepcijomis, tačiau Teisingumo Teismas konstatavo, jog susitarimo tikslas buvo konkurencijos ribojimas, todėl tolesnė analizė nereikalinga. *Métropole télévision* byloje sprendimas atspindėjo poziciją, jog konkurencijos ribojimas – „objektyvus“ konceptas, nesusijęs su faktinių aplinkybių analize. Sprendimai kitose bylose – daro poveikį konkurencijos struktūrai, todėl savaime atsiranda žala konkurencijai (nuorodos į bylas pateiktos kiek anksčiau).

163 Communication from the Commission of 25 June 2014 Notice on agreements of minor importance which do not appreciably restrict competition under Article 101(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union (De Minimis Notice). Neoficialus vertimas.

Mažiau pavojingais laikomiems vertikaliesiems susitarimams taikoma penkiolikos procentų riba. Tačiau klaidinga vertinti vien pagal procentines išraiškas, neatsižvelgus į jų nustatymo pagrindą:

- horizontaliųjų ir mišriųjų susitarimų atveju 10 proc. barjeras nustatomas bendrai ūkio subjektų daliai atitinkamoje rinkoje;
- vertikalinių susitarimų atveju 15 proc. riba taikoma kiekvienam susitarimo dalyviui.

Kitas reikšmingas aspektas, kuris pateikiamas ES teisės aktuose: „*Jeigu vertikaliosius susitarimus, pvz., platinimo susitarimus, sudaro konkurentai, susitarimo poveikis rinkai ir galimos konkurencijos problemos gali būti panašūs į horizontaliųjų susitarimų. Todėl šios gairės taikomos ir konkurentų sudaromiems vertikaliesiems susitarimams*“¹⁶⁴. Iš esmės yra kalbama apie mišriuosius susitarimus. Jais laikomi susitarimai, kuriuos pagal nagrinėjamus požymius nelengva priskirti horizontaliesiems arba vertikaliesiems. Esant abejonėms, taikomas horizontaliesiems susitarimams nustatytas 10 proc. barjeras bendrai susitarimą sudariusių asmenų daliai atitinkamoje rinkoje. Skirtingos rinkos dalių skaičiavimo taisyklės (bendroji ar atskiroji kiekvieno susitarimą sudariusio ūkio subjekto dalis) suponuotos:

- skirtingo susitarimų pavojingumo;
- skirtingų gamybos ir platinimo lygmenų.

Daroma prielaida, kad viename lygmenyje veikiantys ūkio subjektai atitinkamai rinkai daro didesnę įtaką. Apskaičiuojant ūkio subjektų dalis atitinkamoje rinkoje remiamasi: pačių ūkio subjektų pateiktais duomenimis apie pardavimų apimtis, kitų ūkio subjektų atliktais vertinimais, rinkos tyrimais, kita apskaičiavimui reikšminga medžiaga¹⁶⁵.

Delimitis byloje¹⁶⁶ Teisingumo Teismas suformulavo taisyklę, jog ribojančių sąlygų turintis vertikalūs apribojimas išvengia SESV 101 str. taikymo, jei išlieka reali galimybė naujiems žaidėjams įsilieti į rinką ar jau esantiems išsiplėsti. Iš esmės vertikalūs susitarimai gali tenkintis išimtimi, jei jie reikšmingai neprisideda prie rinkos uždarymo. Tačiau šiuo atveju atsiranda dar viena problema – reikšmingos įtakos arba prisidėjimo prie rinkos uždarymo efekto apskaičiavimas.

Papildomų korekcijų į nusistovėjusį vertinimo procesą įnešė ir teismų praktika. Teisingumo Teismo sprendimas *Expedia* byloje¹⁶⁷ – naujas posūkis vertinant ūkio subjektų susitarimus pagal SESV 101 str. Kaip *Völk v Vervaecke* byla¹⁶⁸ buvo nustačiusi ilgalaikius susitarimų vertinimo standartus, taip ir sprendimas *Expedia* byloje tapo ryškiu pėdsaku ES konkurencijos teisėje.

Prieš sprendimo priėmimą minėtoje byloje galiojusiame 2001 m. EK *de minimis* Praelaishime numatyta, jog kiekybiniai kriterijai nėra griežti ir reikšmingos įtakos konkurencijai padarymas negali būti siejamas vien tik su jais (t. y. vien tik su užimamos rinkos dalies išraiška). Tačiau nepaisant šios nuostatos dėl kiekybinių kriterijų griežtumo papildomai tu-

164 Komisijos 2011 m. sausio 14 d. komunikatas (ES) Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio taikymo horizontaliesiems bendradarbiavimo susitarimams gairės. 2011/C 11/01, 12 punktas.

165 Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2000 m. vasario 24 d. nutarimas Nr. 17. Valstybės žinios. 2000. Nr. 19-487, 30-32 punktai.

166 Byla C-234/89 *Stergios Delimitis v Henninger Bräu AG*. [1991].

167 Byla C-226/11 *Expedia Inc. v Autorité de la concurrence and Others* [2012].

168 Byla 5/69 *Völk v Vervaecke* [1969] ECR 295.

rėjo atsakyti ir Teisingumo Teismas. Būtent taip ir atsitiko *Expedia* byloje¹⁶⁹. Elektronines paslaugas teikianti kelionių agentūra „Expedia Inc.“ susitarė su Prancūzijos geležinkelių kompanija „Société nationale des chemins de fer français“ dėl bendradarbiavimo (prekyba bilietais ir kt.). Siekiant plačiau išnaudoti elektronines galimybes, „Expedia Inc.“ personalui buvo suteiktos išskirtinės teisės administruoti partnerių paslaugoms teikti sukurtą tinklalapį. Šis dviejų ūkio subjektų bendradarbiavimas apribojo kitų kelionių agentūrų galimybes savo klientams pasiūlyti „Société nationale des chemins de fer français“ teikiamas paslaugas. Susitarimo rezultatas – kelios bendradarbiavimo sutartys bei bendro subjekto atsiradimas („Agence Voyages SNCF.com“). Nacionalinė Prancūzijos konkurencijos institucija 2009 m. vasario 5 d. priėmė susitarusiems ūkio subjektams nepalankų sprendimą bei nubaudė abu susitarimo dalyvius dėl nacionalinių konkurencijos teisės nuostatų ir SESV 101 str. 1 d. pažeidimo¹⁷⁰. Buvo konstatuota:

- tarp šalių susiklostė horizontaliojo bendradarbiavimo santykiai – ir „Expedia Inc.“, ir „Société nationale des chemins de fer français“ teikė internetines kelionių agentūrų paslaugas;
- abiejų ūkio subjektų dalys anksčiau minėtoje rinkoje viršijo 10 proc.;
- susitarimų tikslas – konkurencijos ribojimas.

Kartu buvo suabejota, ar nacionalinės institucijos gali konstatuoti, jog susitarimas reikšmingai riboja konkurenciją, jei ji sudarė ūkio subjektai užima mažesnę nei 10 proc. atitinkamą rinkos dalį.

Įdomu pažymėti, jog dėl ūkio subjektų užimamos atitinkamoje rinkoje dalies nesutapo Konkurencijos tarybos (orig. „Conseil de la concurrence“) ir Paryžiaus apeliacinio teismo pozicijos – pirmoji institucija nustatė, jog užimama rinkos dalis per 10 proc., antroji – iki 10 proc. Tą nulėmė kiek siauresnis rinkos apibrėžimas, kurio laikėsi Konkurencijos taryba – t. y. „poilsinių kelionių **online** paslaugas“.

Po bylos aplinkybių analizės Teisingumo Teismas konstatavo, jog „*nacionalinei konkurencijos institucijai nedraudžiama taikyti SESV 101 straipsnio 1 dalies įmonių susitarimui, kuris gali paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą, tačiau nesiekia ribų, nustatytų Komisijos de minimis pranešime, jeigu šiuo susitarimu reikšmingai ribojama konkurencija, kaip tai suprantama pagal šią nuostatą*“. Šis sprendimas dar kartą iliustruoja, jog kiekybinis rinkos dalių kriterijus yra svarbus, bet ne lemiamas. Autoriaus manymu, vien šio klausimo pateikimas Teisingumo Teismui rodo, kad *de minimis* Pranešimuose (konkrečiu šios bylos atveju turimas omenyje 2001 m. teisės aktas) įtvirtintos nuostatos nėra visiškai aiškios. Jos nėra aiškios ne tik susitarimų sudarytojams, bet ir nacionalinėms už konkurencijos priežiūrą atsakingoms institucijoms.

Tai, kad reikšmingos įtakos konkurencijai sąlyga gali būti atskirai nenumatyta ES valstybės narių nacionaliniuose teisės aktuose, nereiškia, jog nacionalinės institucijos gali į ją neatsižvelgti. Griežtą išvadą šiuo klausimu pateikė ir Generalinė advokatė Juliane Kokott: „*EB 81 straipsnio 1 dalį ir Reglamento Nr. 1/2003 3 straipsnio 2 dalį reikia aiškinti taip, kad valstybės narės konkurencijos institucija turi teisę įmonių susitarimą persekioti ir bausti kaip pažeidžiantį konkurenciją ir tada, kai nėra pasiekiamos Europos Komisijos „De minimis*

169 Byla C-226/11 *Expedia Inc. v Autorité de la concurrence and Others* [2012].

170 Le Conseil de la concurrence. Décision n° 09-D-06 du 5 février 2009 [interaktyvus, žiūrėta 2012-10-10]. <<http://www.autoritedelaconcurrence.fr/pdf/avis/09d06.pdf>>.

pranešime“ nustatytos rinkos dalies ribos, su sąlyga, kad nacionalinė institucija pakankamai atsižvelgė į šį pranešimą ir kitais faktais įrodė esant reikšmingo konkurencijos pažeidimo tikslą arba poveikį¹⁷¹.”

Rinka gali būti veikiamą ne tik dėl konkretaus susitarimo, bet ir dėl susitarimų tinklų. Ši galimybė yra numatyta ir 2014 m. EK *de minimis* Pranešimo 10 p. Šiuo atveju kiekybiniai kriterijai, siekiant pritaikyti *de minimis* išimtį, yra mažinami iki 5 proc. nepriklausomai nuo susitarimų rūšies, t. y. horizontaliųjų susitarimų atveju sumažinama nuo 10 iki 5 proc., vertikalųjų – nuo 15 iki 5.

Taip pat nustatoma prezumpcija, jog iki 30 proc. rinkos apimantys paraleliniai susitarimai ir jų tinklai neturėtų reikšmingai riboti konkurencijos.

Atkreiptinas dėmesys, jog analogiškas kumuliacinį poveikį turinčių susitarimų vertinimo reglamentavimas įtvirtintas ir LR nacionalinėje konkurencijos teisėje¹⁷².

Autoriaus nuomone, į visus anksčiau išvardintus kriterijus būtina atkreipti dėmesį vertinant ūkio subjektų sudarytus susitarimus. Tačiau svarbi yra kriterijų visuma. Vien ūkio subjektų užimamos dalys rinkoje (pvz., horizontalaus susitarimo atveju 11 proc.) neturi lemti galutinio sprendimo.

Galutiniam sprendimui įtakos turėtų turėti ir kiti veiksniai, prie kurių priskiriami ir ekonominiai kriterijai. Konkurencijos sąvoka ekonomikos literatūroje dažniausiai siejama su rinkos dalyvių elgsena, rinkos ekonominiu veiksmingumu arba struktūrinėmis konkurencinės elgsenos ar ekonominio efektyvumo prielaidomis¹⁷³. Skirtumus nulemia požiūris į konkurenciją kaip į statišką reiškinį (pvz., į rinkos struktūrą) arba dinamišką procesą.

Tiesioginis, t. y. be ekonominės analizės atlikimo, SESV 101 str. 1 d. taikymas visiems susitarimams, kurie riboja ar potencialiai gali riboti konkurenciją, laikytinas ydingu. Anot Simono Bishopo ir Mike'o Walkerio, *standartinė ekonomikos teorija* (angl. „standard economic theory“) numato, kad susitarimai negali neigiamai paveikti konkurencijos, nebent jų sudarytojai turi rinkos galią ir ja naudojasi¹⁷⁴. Akivaizdu, kad autoriai turėjo omenyje ekonominės veiklos pasekmių logiką, kurią įvilko į mažai ką arba net nieko nesakanti žodžių junginį „standartinė ekonomikos teorija“. Tačiau esmė yra tai, jog neturint rinkos galios arba ja nesinaudojant negalima apriboti konkurencijos.

Iš esmės galima sutikti su teiginiu, jog vertinant tam tikrą įtaką konkurencijai turinčius susitarimus reikšmės konkurencijos teisės nuostatų taikymui turi ne tik ekonominiai veiksniai, bet ir politiniai ir socialiniai motyvai¹⁷⁵. Tą suponuoja politiniai ir socialiniai konkurencijos teisės tikslai – pavyzdžiui, rinkos integracija, vartotojų (preziumuotina silpnesnės teisiųjų santykių šalies / pusės) teisių apsauga. Atsižvelgiant į tai, kad ne vis-

171 2012 m. rugsėjo 6 d. Generalinio advokato Kokott nuomonė byloje C-226/11 *Expedia Inc. v Autorité de la concurrence and Others* [2012], p. 23.

172 Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2004 m. gruodžio 9 d. nutarimas Nr. IS-172 „Dėl reikalavimų ir sąlygų susitarimams, kurie dėl savo mažareikšmio poveikio negali itin riboti konkurencijos, patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2004. Nr. 181-6732, p. 5.

173 Klimašauskienė D. Konkurencijos samprata ekonomikos teorijoje. *Ekonomika*. 2007, 79: 110.

174 Bishop S., Walker M. *The Economics of EC Competition Law: Concepts, Application and Measurement*: London Sweet & Maxwell, 2010, p. 137 ir Griffiths M., *A glorification of de minimis – the regulation on vertical agreements*. *European competition law review* 2000. Volume 21: Sweet & Maxwell, 2000, p. 247.

175 Van den Bergh R. J., Camesasca P. D. *European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective*. 2 edition: Sweet & Maxwell, 2006, p. 1-14.

kas susiveda į ekonominės veiklos efektyvumą, ne visi EK, Bendrojo teismo, Teisingumo Teismo, nacionalinių institucijų sprendimai grindžiami ekonomikos dėsniais. Tačiau nustatant, ar susitarimo poveikis konkurencijai yra reikšmingas, ar ne, turi būti atsižvelgiama ne tik į teisinius ir ekonominius kriterijus. Tą leidžia daryti ir vertinimo taisyklių, reikalavimų numatymas rekomendacinio pobūdžio teisės aktuose (pvz., EK rekomendacijos). Dalis konkurencijos teisės specialistų pastebi, kad nepaisant teisės aktų rekomendacinio pobūdžio jie yra „įtikinamojo pageidaujamojo turinio“¹⁷⁶. Ką tai reiškia? Kad nepaisant to, jog už šiuose teisės aktuose numatytų nuostatų netaikymą nenumatytos jokios sankcijos, nacionaliniams teismams ir kompetentingoms institucijoms pageidautina vadovautis EK įtvirtintomis taisyklėmis.

Galima sutikti su Philip Lowe, jog tarp 1999 ir 2004 metų vykdytos reformos leido nuo formalių (angl. „form-based“) taisyklių pereiti prie reguliavimo, kuris labiau atspindi balansą tarp nuspėjamumo ir ekonominio tikslumo (angl. „economic accuracy“)¹⁷⁷. Per tą laikotarpį pasirodė ir 2001 m. EK *de minimis* Pranešimas, kurio esminės nuostatos atkartojamos 2014 m. EK *de minimis* Pranešime. Reikia pripažinti, jog kalbant apie nuspėjamumą, ką tiksliau būtų įvardinti teisiniu tikrumu, kalbėtina tik nuo Reglamento 1/2003 ir naujų gairių, numatančių horizontaliųjų bei vertikalųjų susitarimų vertinimo specifiką, įsigaliojimo¹⁷⁸.

Teisės aktuose numatyti prioritetiniai kriterijai, į kuriuos būtina atsižvelgti susitarimo vertinimo metu. Kaip nurodoma 2011 m. sausio 14 d. EK Komunikate, būtina atsižvelgti ne tik į susitarimo dalyvių iškelto tikslus: „*vertinant, ar susitarimu siekiama antikonkurencinio tikslo, būtina atsižvelgti į susitarimo turinį, tikslus, kurių tuo susitarimu siekiama, ir ekonomines bei teises aplinkybes, kuriomis jis vykdomas. Be to, nors vertinant, ar susitarimu siekiama antikonkurencinio tikslo, nebūtina nagrinėti šalių ketinimų, Komisija, atlikdama analizę, vis dėlto gali į tai atsižvelgti*“¹⁷⁹. Komunikato nuostatoje išskirti šie kriterijai: susitarimo turinys, susitarimo tikslai bei ekonominis ir teisinis kontekstas. Akivaizdu, kad šis kriterijų sąrašas negali būti laikomas baigtiniu.

Autoriaus nuomone, 2011 m. sausio 14 d. EK komunikate išvardinti kriterijai aiškiai ir nedviprasmiškai parodo, jog formaliu susitarimų vertinimu (t. y. besivadovavimu vien kiekybiniais ar konkrečiais kokybiniais kriterijais, pvz., *sunkių* apribojimų buvimu ar nebuvimu) pradėtas tyrimas negali užsibaigti.

176 Vaughan D., Lee S., Kennelly B., Riches Ph. *EU Competition Law: General Principles*: Richmond Law & Tax Ltd., 2006, p. 92.

177 Vives X. *Competition Policy in the EU. Fifty Years on from the Treaty of Rome*: Oxford University press, 2009 – Lowe P. dalis knygoje „*The Design of Competition Policy Institutions for the Twenty-first Century: The Experience of the European Commission and the Directorate-General for Competition*“, p. 25.

178 Tarybos 2002 m. gruodžio 16 d. reglamentas (EB) Nr. 1/2003 dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo. OL L 1, Komisijos 2011 m. sausio 14 d. komunikatas (ES) Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio taikymo horizontaliesiems bendradarbiavimo susitarimams gairės. 2011/C 11/01, Komisijos 2010 m. gegužės 19 d. komunikatas (ES) vertikalųjų apribojimų gairės. 2010/C 130/01.

179 Komisijos 2011 m. sausio 14 d. komunikatas (ES) Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio taikymo horizontaliesiems bendradarbiavimo susitarimams gairės. 2011/C 11/01, 25 punktas.

1.3.3. Vertinimo schema

Atkreiptnas dėmesys, jog schema, pagal kurią reikėtų vertinti susitarimus nereikšmingo poveikio konkurencijai aspektu, tiesiogiai ES teisės aktuose nepateikiama. Tai paaiškinama tuo, kad kiekvienas susitarimas reikalauja individualaus vertinimo. Tačiau tai nereiškia, jog negali egzistuoti tam tikras vertinimo standartas, nuo kurio vertinimą atliekanti institucija esant poreikiui galėtų nukrypti. Viena iš kiekvieno standarto, schemos paskirčių – vertinimo proceso palengvinimas. Ūkio subjektų sudarytų susitarimų vertinimą nereikšmingo poveikio konkurencijai aspektu siūloma vykdyti pagal šią schemą¹⁸⁰:

- a) nustatyti, kad ūkio subjektų sudarytas susitarimas neturi *sunkių* ribojimų (pvz., kainų fiksavimo);
- b) apibrėžti atitinkamą rinką (geografinę ir prekės), kurioje veikia susitarimą sudarę ūkio subjektai;
- c) nustatyti ūkio subjektų dalis atitinkamoje rinkoje. Šiuo atveju nustatoma jų bendroji dalis.

Anksčiau pateikta susitarimų vertinimo schema remiasi teisės aktuose numatytais vertinimo kriterijais ir iš jų turinio išvedamu nuoseklumu. Pagal teisės aktus tik nustachius, kad vertinamas susitarimas neturi *sunkių* ribojimų, tikslinga pereiti prie kitų etapų. Šie etapai – apibrėžti atitinkamą rinką, kurioje veikia susitarimą sudarę ūkio subjektai, bei nustatyti jų dalis atitinkamoje rinkoje.

Nustachius, jog susitarimo tikslas nėra konkurencijos ribojimas, pereinama prie susitarimo poveikio įvertinimo. Anot J. Faull ir A. Nikpay, analizuojant situaciją iki susitarimo sudarymo ir po jo vertinama, ar atsirado „reikšmingesnis konkurencijos sumažėjimas“¹⁸¹, o ši kategorija reikalauja atskiros analizės. Tačiau *de minimis* Pranešimas mums tokios galimybės nesuteikia.

Kodėl pasirinktas toks vertinimo eiliškumas (žiūrėti anksčiau pateiktą vertinimo schemą)? *Sunkių* ribojimų turintys susitarimai draudžiami *per se*, todėl jų nustatymas jau po pirmojo etapo leidžia nutraukti vertinimą pagal šią schemą¹⁸². Trečiasis ir antrasis etapai negali būti sukeisti vietomis. Juk prieš ūkio subjektų dalių atitinkamoje rinkoje nustatymą ją būtina apibrėžti.

Nors dabartinė ES teisės praktika formuojama taip, jog po *sunkių* apribojimų nustatymo beprasmiška tęsti vertinimo procesą, esant nereikšmingam poveikiui konkurencijai procesą rekomenduotina tęsti. Autorius atkreipia dėmesį, jog pastarųjų metų Teisingumo Teismo sprendimai¹⁸³ nurodo vertinimo kryptį – tolesnis vertinimas nedaro įtakos galutiniam susitarimo kvalifikavimui. Jei tokie susitarimai *per se* draudžiami, automatiškai prieinama prie išvados, jog tolesnio vertinimo proceso vykdymas būtų netikslingas ir ekonominiu (tyrimo išlaidos), ir trukmės (laiko sąnaudos) aspektais.

Ši vertinimo schema atspindi dabartinį reglamentavimą, tačiau ateityje, nepaisant Teisingumo Teismo pasirinktos griežtos politikos¹⁸⁴ ir 2014 m. patvirtinto naujo *de minimis*

180 Puksas A. The EU Practice of Horizontal Agreement Assessment in Accordance with the Rule of Providing De Minimis Exemption. *Baltic Journal of Law & Politics*. 2012, 5(2): 70.

181 The EC Law of Competition. Second Edition. Edited by Faull J., Nikpay A.: Oxford University Press, 2007, p. 231.

182 Daugiau informacijos apie *sunkius* apribojimus pateikiama kitame disertacijos skyriuje.

183 Pavyzdžiui, byla C-226/11 *Expedia Inc. v Autorité de la concurrence and Others* [2012].

184 Turimas omenyje sprendimas *Expedia* byloje (C-226/11).

Pranešimo nuostatų, siūlytina mažareikšmiškumo išlygą išskirtiniais atvejais taikyti ir *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams.

1.3.3.1. Atitinkamos rinkos apibrėžimas

Vienas iš pirmųjų ir bene svarbiausių bet kokios ekonominės analizės žingsnių – rinkos apibrėžimas. Natūralu, kad prieš tam tikrų ekonominių reiškinių, veiksnių nagrinėjimą būtina apibrėžti tyrimo lauką. Tai ne kartą buvo pabrėžta ir teismų praktikos. Taip *Italijos stiklo gamintojų* byloje¹⁸⁵ buvo konstatuota, jog EK nepagrįstai manė, jog rinkos analizė yra nereikalinga. Bendrasis teismas (tuo metu Pirmosios instancijos teismas) konstatavo, jog atitinkamos rinkos apibrėžimas yra būtina bet kokio, nors ir tariamai konkurenciją ribojančio elgesio sprendimo išankstinė sąlyga. Kuo tiksliau bus nustatytas tyrimo laukas, tuo didesnė tikimybė priimti objektyvų sprendimą susitarimo šalių atžvilgiu. Rinkos apibrėžimo tikslumas ypatingai svarbus dėl sprendimo sukeltamų padarinių. Autorius visiškai sutinka su teiginiais dėl rinkos apibrėžimo prigimtys: „*Siekiant užkirsti kelią prielaidoms dėl perdėto reikšmingumo svarbu nepamiršti apie rinkos apibrėžimo prigimtį. Rinkos apibrėžimo procesas turi priminti pratimą, palengvinantį konkurencijos politikos taikymą, o nebūti savaiminiu politikos tikslu.*“¹⁸⁶

Tikslus rinkos apibrėžimas naudingas ne tik sudarytą susitarimą vertinančioms institucijoms. Jis naudingas ir patiems ūkio subjektams. Dažniausiai atitinkamos rinkos apibrėžimas vertingas kaip prevencinė priemonė prieš pat susitarimo sudarymą. Išnagrinėję rinką, ūkio subjektai savarankiškai gali atsakyti į klausimą, ar jų planuojamas sudaryti susitarimas turės neigiamą įtaką konkurencijai, o jei taip, kokią. O tada bus galima atsakyti į kitą klausimą: ar sudaryti susitarimą (jei taip, kokiomis sąlygomis), ar ne. Pagrindinis tokio vertinimo minusas – dažnai norint sudaryti susitarimą ir pagal jį vykdyti veiklą nėra daug laiko detalesnei analizei atlikti. Todėl dažnai gali būti pasirenkami palengvinti sprendimai. Neretai tokiems ūkio subjektams siūloma pažiūrėti, ar anksčiau atitinkamos rinkos nebuvo apibrėžtos. Jas galėjo apibrėžti EK ar kitos institucijos. Išimtiniais atvejais net patariama išanalizuoti kitų verslo subjektų parengtus dokumentus (pvz., verslo planus, strategijas)¹⁸⁷. Bet kokiu atveju būtina įvertinti, ar turima informacija ir reali nagrinėjamų ūkio subjektų veikla pagal susitarime planuojamas įtvirtinti sąlygas sutampa – t. y. ar jau apibrėžta atitinkama rinka tinkama konkrečiu atveju. Net ir nustačius, jog pagal pirminį vertinimą rinkos atitinka viena kitą (pvz., citrusinių vaisių rinka), kiekvienu atveju reikia atlikti bent nedidelę rinkos analizę. Turint anksčiau atliktą rinkos apibrėžimą būtina patikrinti, ar per tą laiką niekas (pvz., rinkos struktūra) nepasikeitė.

Laikomasi praktikos, jog tik nustačius, kad nagrinėjamas susitarimas neturi *sunkių* apribojimų¹⁸⁸, pereinama prie atitinkamos rinkos apibrėžimo proceso. „*Rinkos apibrėžimas*

185 Sujungtos bylos T-68/89, T-77/89 ir T-78/89 *Società Italiana Vetro SpA, Fabbrica Pisana SpA and PPG Vernante Pennitalia SpA v Commission of the European Communities* [1992] ECR II-1403, p. 159.

186 Encyclopedia of Competition Law. Volume 1-3, R.73. General Editor Scott A.: Sweet & Maxwell and Thomson Reuters, 2011, p. 1054.

187 Dunleavy N. Competition Law: A Practitioner's Guide: Bloomsbury Professional, 2010, p. 59.

188 Autorius laikosi pozicijos, kad ir nustačius *sunkių* apribojimų buvimą tęsiamas procesas. Detaliau apie tai rašoma antrame disertacijos skyriuje.

yra priemonė konkurencijos riboms tarp įmonių nustatyti ir apibrėžti¹⁸⁹. Rinkos apibrėžimas turi būti maksimaliai tikslus, tačiau diskusijų dėl rinkos ribų išvengti neįmanoma. Dėl per plataus arba per siauro rinkos apibrėžimo galimas objektyviai nepagrįstas susitarimo kvalifikavimas. Dažniausiai EK atitinkamą rinką stengiasi apibrėžti kuo siauriau¹⁹⁰.

Vertinant pačius ūkio subjektus ir jų sudarytų susitarimų turinį nustatoma jų veiklos rinka. Be jokios abejonės, pagrindinis vertinimo šaltinis yra susitarimų turinys – t. y. dėl ko ir kokiomis sąlygomis susitarė susitarimo šalys. Tačiau gali būti naudinga ir informacija apie pačius ūkio subjektus. Atitinkamos rinkos apibrėžimas apima *atitinkamos prekės* ir *atitinkamos geografinės* rinkų apibrėžimus. Abiejų šių rinkų sąvokų turinį atskleidžia teisės aktai. Kaip nurodoma EK 1997 m. pranešime dėl atitinkamos rinkos apibrėžimo: „*Atitinkama prekės rinka apima visas prekes ir (arba) paslaugas, kurias vartotojas laiko vienodomis ar pakeičiamomis pagal prekių savybes, kainas ir paskirtį. <...> atitinkama geografinė rinka apima teritoriją, kurioje suinteresuotos įmonės dalyvauja prekių ar paslaugų pasiūloje ir paklausoje, kurioje konkurencijos sąlygos yra gana vienodos ir kuri nuo gretimų teritorijų skiriasi tuo, kad jose yra pastebimai skirtingos konkurencijos sąlygos.*“¹⁹¹

Rinkos skirstymas į prekęs ir geografinę atsirado XX a. pradžioje JAV, tačiau pirmą kartą atitinkamos rinkos sąvoka buvo pavartota tik XX a. viduryje¹⁹².

„*Kiekvienu atveju rinkos apibrėžimas padeda nustatyti, ar tiriama įmonė arba įmonės turi ar įgys įtakos laipsnį, sukelsiantį reikšmingą riziką konkurencijai.*“¹⁹³ Pritartina JAV Aukščiausiojo teismo pozicijai, jog be rinkos apibrėžimo neįmanoma įvertinti galimybės sumažinti ar panaikinti konkurenciją¹⁹⁴.

Kodėl reikalingas atitinkamos rinkos arba rinkos, kurioje sutartyje aptartą veiklą vykdo ūkio subjektai, nustatymas? Taip tiksliau išskiriamos konkrečios prekių ir geografinės rinkos, kuriose kompetentinga institucija turi vykdyti tyrimą (t. y. apibrėžiamas tyrimų laukas). Kuo plačiau apibrėžiama rinka, tuo didesnė tikimybė, kad ūkio subjektų dalyje joms bus mažesnės. O tai atitinkamai didina tikimybę pritaikyti *de minimis* išimtį dėl nereikšmingos ūkio subjektų pozicijos atitinkamoje rinkoje.

Numatyti šie atitinkamos rinkos nustatymo etapai:

- apibrėžiama prekės rinka (analizuojamas paklausos ir pasiūlos pakeičiamumas);
- apibrėžiama geografinė rinka (analizuojamas paklausos ir pasiūlos pakeičiamumas).

Nustatant atitinkamą rinką būtina įvertinti paklausos ir pasiūlos pakeičiamumą¹⁹⁵. Iš esmės atsižvelgiama į šiuos veiksnius:

- kitų ūkio subjektų galimybę prisitaikyti prie susitarimo sukeltų pokyčių;
- pirkėjų galimybę susitarimo paveiktą prekę pakeisti atitinkamu pakaitalu;

189 Komisijos 1997 m. gruodžio 9 d. pranešimas (EB) dėl atitinkamos rinkos apibrėžimo Bendrijos konkurencijos teisės tikslams. 97/C 372/03. 7-8 punktai.

190 Dunleavy N. Competition Law: A Practitioner's Guide: Bloomsbury Professional, 2010, p. 54.

191 Komisijos 1997 m. gruodžio 9 d. pranešimas (EB) dėl atitinkamos rinkos apibrėžimo Bendrijos konkurencijos teisės tikslams. 97/C 372/03. 7-8 punktai.

192 Melischek C. A. The Relevant Market in International Economic Law. A Comparative Antitrust and GATT Analysis: Cambridge University Press, 2013, p. 30.

193 Ten pat.

194 Walker Process Eqpt., Inc. v Food Machinery Corp. - 382 U.S. 172 (1965), psl. 382 U. S. 177.

195 Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2000 m. vasario 24 d. nutarimas Nr. 17. Valstybės žinios. 2000. Nr. 19-487, 7-12 punktai.

– galimybę kitiems ūkio subjektams (potencialiems konkurentams) įeiti į rinką.

Bendrasis teismas *Ziegler SA* byloje¹⁹⁶ apibendrino Teisingumo Teismo praktiką bei pabrėžė, jog EK yra įpareigota apibrėžti rinką, jei to nepadarius neįmanoma nustatyti, ar nagrinėjamas susitarimas arba suderinti veiksmai gali paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą ir ar jų tikslas arba poveikis yra konkurencijos trukdymas, ribojimas ar iškraipymas. Nagrinėjant bylą buvo nustatyta, jog susitarimo dalyvės klientams pateikdavo netikras arba tariamas sąmatas. Jos padėdavo sudaryti perkraustymo paslaugų rinkoje vykusios konkurencijos iliuziją – klientai turėjo tikėti, kad kainų skirtumas sąmatose yra natūralios paslaugų teikėjų tarpusavio konkurencijos rezultatas. Verslo logika reikalauja rinktis mažiausią kainą, įkainį siūlantį ūkio subjektą. Kartelio dalyviai iš anksto susitarė, kuris iš jų turėdavo pateikti pasiūlymą mažesne (atitinkamai, patrauklesne klientui) kaina, o kurie dar iki sąmatų sudarymo turėdavo pasitraukti iš kovos dėl kliento. Atsižvelgiant į tai, kad paslaugų teikėjas buvo žinomas iš anksto, kitiems kartelio dalyviams buvo numatytas kompensacinis mechanizmas. Kompensacijos buvo numatytos didžiausią kainą pateikusiems arba pagal susitarimą sąmatos visai neteikusiems ūkio subjektams. Kai kelių ūkio subjektų kainas nustato tas pats rinkos žaidėjas, minimali siūloma kaina irgi gali būti padidinta dirbtinai.

Vertinant ir paklausos, ir pasiūlos pakeičiamumus kompetentingoms institucijoms iškeliamas uždavinys įvertinti dėl susitarimo ar jo objekto atsiradusius pokyčius arba sukeltą reakciją. Taip vertinant paklausos pakeičiamumą nustatomos prekės, kurias vartotojai pagal jų turimas savybes, naudojimo specifiką ir kainas laiko tinkamais pakaitalais tam tikroms prekėms (pvz., bananai ir kiti vaisiai)¹⁹⁷. Vertinant pasiūlos pakeičiamumą nustatoma kitų ūkio subjektų (pvz., tiekėjų) reakcija į susitarimo nuostatų suponuotus pakeitimus¹⁹⁸. Esama ar galima ne susitarimo dalyvių reakcija tampa rodimiu, leidžiančiu plačiau arba siauriau apibrėžti rinką. Jei susitarimo sukelti pokyčiai nežymūs – pavyzdžiui, vartotojai dėl siūlomų prekių, nagrinėjamos prekės pakaitalų įvairovės gali santykiniai be didesnių sunkumų pakeisti savo kasdienius įpročius, rinką apibrėžtina plačiau. Analogiškai platesnis apibrėžimas turi būti, jei kiti ūkio subjektai sugeba be didelių sąnaudų reaguoti į susitarimo suponuotus pakeitimus. Kiekvienu konkrečiu atveju didelių sąnaudų sąvoka atskleidžiama individualiai. Ir priešingai, jei subjektų galimybės reaguoti į susitarimo sukeltus pokyčius nėra plačios, rinką apibrėžiama siauriau.

Atsižvelgiant į tyrimo rezultatų svarbą, vertinant pasiūlos ir paklausos pakeičiamumą būtina atkreipti dėmesį į prekės rinkos specifiką. Tam nemažai dėmesio skiria ne tik EK, bet ir LR konkurencijos taryba¹⁹⁹.

Atkreiptinas dėmesys į 2014 m. EK *de minimis* Pranešimo 8 (a) punkto formuluotę, numatančią kokybinius kriterijus horizontaliems susitarimams: „*ne didesnė kaip 10 % bet kurios šiuo susitarimu paveiktos atitinkamos rinkos*“. Kaip tai yra reglamentuojama nacio-

196 Byla T-199/08 *Ziegler SA v European Commission* [2011], p. 42-43.

197 Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2000 m. vasario 24 d. nutarimas Nr. 17. Valstybės žinios. 2000. Nr. 19-487, 7-12 punktai.

198 Ten pat.

199 Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2010 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. 2S-33 „Dėl ūkio subjektų, užsiimančių ne gyvybės draudimo veikla, ir jų asociacijų veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio reikalavimams“. Informaciniai pranešimai. Nr. 100(1)-1185, p. 6.1.

nalinėje teisėje? LR konkurencijos tarybos 2004 m. gruodžio 9 d. nutarime Nr. 1S-172 vartojama „*bendrai užimamos atitinkamos rinkos dalies*“ formuluotė.

Akivaizdu, kad net vienas ūkio subjektų susitarimas gali veikti ne tik vieną atitinkamą rinką. Atsižvelgiant į tai, nereikšmingo poveikio konkurencijai aspektu vertinama kiekviena ūkio subjektų sudaryto susitarimo paveikta atitinkama rinka. Kiekviena rinka turi savo specifinių bruožų, dėl kurių analogiški faktoriai sukelia skirtingas pasekmes. Atitinkamai kiekvienai rinkai daromas skirtingas poveikis.

Akivaizdu, kad ūkio subjektų sudaryti susitarimai gali veikti kelias prekių ar / ir geografines rinkas, o kartu ir kelias atitinkamas rinkas. Pavyzdžiui, jei egzistuoja kliūtys kelių prekių pakeičiamumui, jos gali būti priskirtos skirtingoms rinkoms. Tam tikrais atvejais, kai yra svarbu, kad antrinė prekė (pirminės prekės papildinys) būtų suderinama su pirmine, skirtingoms rinkoms gali būti priskiriamos ir pirminės bei antrinės prekės²⁰⁰. Antrinėmis prekėmis laikomi pirminių prekių papildiniai, naudojami kartu su pirminėmis prekėmis. Pavyzdžiui, atsarginės transporto priemonių detalės – antrinės transporto priemonės (pirminės prekės) prekės arba pirminių prekių papildiniai. Ir vienas ūkio subjektų sudarytas susitarimas gali paveikti kelias atitinkamas rinkas. Taip dviejų ar daugiau buitine technika prekiaujančių įmonių susitarimas dėl tam tikrų prekybos tradiciškai platinama produkcija sąlygų nustatymo gali paveikti kelias prekių rinkas. Pavyzdžiui, dulkių siurblių rinka ir televizorių rinka laikomos skirtingomis prekių rinkomis, nes pirkėjams šios prekės pagal savybes, naudojimą ir kai kuriuos kitus požymius negali būti tinkamu viena kitos pakaitalu.

Autoriaus manymu, tinkamas atitinkamos rinkos apibrėžimas – lemiamas susitarimų vertinimo veiksnys. Tik apibrėžus atitinkamą rinką galima nustatyti susitarimo sudarytojų dalis joje. Nuo siauresnio ar platesnio vertinamos rinkos ar rinkų apibrėžimo priklauso ir galutinis susitarimo daromo poveikio kvalifikavimas.

1.3.3.2. Rinkos galios koncepcija

Negalima nesutikti su D. Geradinu, jog ES konkurencijos taisyklės, jei nevisiškai, tai didžiąja dalimi remiasi rinkos galios koncepcija²⁰¹. Reikšmingos įtakos konkurencijai ir prekybai sąlyga tiesiogiai susijusi su rinkos galios koncepcija. Juk tik turintys rinkos galią ūkio subjektai savo susitarimais gali reikšmingai riboti konkurenciją.

Verta sutikti su nuomone, jog rikos galia dažnai apibrėžiama pagal tobulos konkurencijos modelio suponuotas savybes²⁰². J. Faull ir A. Nikpay²⁰³ perspėja, jog sąvokos „reikšmingumas“ ir „rinkos galia“ negali būti laikomos sinonimais. Anot jų, „reikšmingumas“ yra ekonominė idėja, kuria EK vadovaujasi riboms, už kurių susitarimas patenka į SESV 101 str. 1 d. taikymo sritį, apibrėžti. Ši koncepcija turėtų būti aiškiau apibrėžta Teisingumo Teismo. Pažymėtina, jog rinkos galia yra teisinė kategorija.

200 Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2000 m. vasario 24 d. nutarimas Nr. 17. Valstybės žinios. 2000. Nr. 19-487, 27 punktas.

201 Geradin D., Layne-Farrar A., Petit N. EU Competition Law and Economics. Oxford University press, 2012, p. 78.

202 Van den Bergh R. J., Camesasca P. D. European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective. 2 edition: Sweet & Maxwell, 2006, p. 105.

203 The EC Law of Competition. Second Edition. Edited by Faull J., Nikpay A.: Oxford University Press, 2007, p. 251.

Rinkos galia suprantama įvairiai²⁰⁴:

- kaip galia pakelti kainas virš ribinių kaštų (dažnai vartojama ekonomistų). Negalėjimas pelningai pakelti kainų virš ribinių kaštų – rinkos galios neturėjimo įrodymas. Čia svarbus dar vienas elementas – laikas (t. y. kaip ilgai ūkio subjektai gali išlaikyti tokią padėtį);
- kaip galia nustatyti kainas virš konkurencinio lygio;
- kaip galia suvaržyti bendrą gamybą rinkoje, siekiant padidinti kainas, o kartu ir pelną.

Jei susitarusių ūkio subjektų dalys atitinkamoje rinkoje nedidelės, konkurentai gali reaguoti į bet kuriuos spėdimus. Jei situacija yra priešinga, kainos padidėja visur.

Tačiau reikėtų atkreipti dėmesį, jog teismai nenaudojo ribinių kaštų testo dėl jo sudėtingumo²⁰⁵. Šis testas netaikomas ir dėl kitų galimų teorinių problemų (pvz., operatyviai plėstis nesugebančių gamintojų reakcija į netikėtai padidėjusią rinkos paklausą ir pan.).

Anot Gunnar Niels, Helen Jenkins ir James Kavanagh²⁰⁶, rikos galios slenkstis, kuris dažniausiai minimas konkurencijos teisėje, yra reikšminga įtakos konkurencijai sąlyga. Ji matuojama per jos įtaką kainai, gamybiniais pajėgumams, pasirinkimui, inovacijoms, investicijoms. Visi išvardinti kriterijai susiję su nauda, kurios gali tikėtis pirkėjas²⁰⁷.

Nepaisant EK *de minimis* Pranešimų ir juose įtvirtintų prezumpcijų, galima teigti, jog nėra aiškių slenksčių įtakos konkurencijai reikšmingumui nustatyti.

Kaip teigia Gunnar Niels, Helen Jenkins ir James Kavanagh²⁰⁸, vertinant neturinčius *sunkių* apribojimų horizontaliuosius ir vertikaliuosius susitarimus turi būti palyginta jų teikiama nauda ir konkurenciją ribojantis poveikis bei pagal SESV 101 str. 1 d. nustatyta, ar šis ribojantis poveikis yra reikšmingas. Akivaizdu, jog minėti autoriai siūlo atlikti testą ir pagal SESV 101 str. 1 d., ir pagal SESV 101 str. 3 d. Priešingu atveju būtų netiesioginė nuoroda į *rule of reason* doktrinos taikymą.

Anot Jonathan Faull ir Ali Nikpay²⁰⁹, iš praktinės pusės mažai tikėtina, jog išimtis bus taikoma horizontaliesiems susitarimams, kurių tikslas yra konkurencijos ribojimas. Autoriai teigia, jog sunku suvokti kainų fiksavimo ar rinkų padalinimo apribojimus susitarimuose tarp subjektų, kurių rinkos dalys būtų išreikštos „vienaženkliais skaičiais“. Jie netiki, jog Teisingumo Teismas kada nors pritaikys išimtį panašioms karteliams (t. y. numaćiusiems kainų fiksavimą, rinkos padalinimą) vien tik dėl mažų subjektų užimamų rinkos dalių. Akivaizdu, jog ši pozicija grindžiama tuo, kad nelengva patikėti šios situacijos galimybe. Reikia pripažinti, jog dviejų, turinčių labai mažas rinkos dalis (pvz., po 1 proc.), ūkio subjektų susitarimas fiksuoti kainas atrodytų nelogiškas. Tačiau tai nepanaikina tikimybės, jog tokia galimybė gali atsirasti. Pavyzdžiui, fiksuoti kainas higienos priemonėms gali susitarti dviejų šalia esančių parduotuvėlių savininkai. Atsiranda situacija:

204 Elhaug E., Geradin D. *Global Competition Law and Economics*. Second Edition: Hart Publishing, 2011, p. 277-283.

205 Ten pat, p. 277.

206 Niels G., Jenkins H., Kavanagh J. *Economics for Competition Lawyers*: Oxford University Press, 2011, p. 120-121.

207 Ten pat.

208 Ten pat.

209 The EC Law of Competition. Second Edition. Edited by Faull J., Nikpay A.: Oxford University Press, 2007, p. 228.

- sudarytas susitarimas. Abu ūkio subjektai yra tos pačios produkcijos platintojai toje pačioje geografinėje teritorijoje – sudarytas horizontalusis susitarimas;
- jame yra įtvirtintas *sunkus* apribojimas – kainų fiksavimas (fiksuoja kainas higienos priemonėms);
- tarp higienos priemonių platintojų abi parduotuvėlės užima menką dalį.

Neabejotina, jog tokia situacija galima, tačiau ji kur kas labiau tikėtina nacionalinėje rinkoje nei ES mastu (t. y. mažai tikėtinas poveikis prekybai tarp valstybių narių).

Siekiant nustatyti, ar susitarimui galima pritaikyti *de minimis* išimtį, ar toks pritaikymas dėl jų galios rinkoje negalimas, dažnai vadovaujamosi rinkos dalių testu. Natūralu, jog šalių dalių atitinkamoje rinkoje nustatymas leidžia apytiksliai atsakyti į klausimą, ar susitarimą sudarę subjektai yra stiprūs žaidėjai nagrinėjamoje rinkoje. Tačiau rinkos dalių testas sulaukia kritikos dėl to, kad konkurentų rinkoje skaičius ne visada parodo konkurencijos joje lygį²¹⁰. Nepaisant savo trūkumų ir kritikos dėl galimo netikslumo, šis metodas laikomas vienu iš patikimesnių. Juk vertinimo metu jis taikytinas atsižvelgiant ir į kitus reikšmingus rodiklius.

EK naudojami kiekybiniai kriterijai susiję su ūkio subjektų užimamomis dalimis rinkoje, leidžiantys apskaičiuoti rinkos galią²¹¹.

Ir ES (2014 m. EK *de minimis* Pranešimas), ir nacionaliniai teisės aktai (pvz., LR konkurencijos tarybos 2004 m. gruodžio 9 d. nutarimas Nr. 1S-172²¹²) numato kiekybinius kriterijus, leidžiančius nukrypti nuo jų į vieną ar kitą pusę. Tai traktuojama kaip susitarimo turima reikšminga arba nereikšminga įtaka konkurencijai. Visas susitarimo vertinimo procesas nukreiptas į nustatymą, ar susitarimas:

- pažeidžia konkurenciją ar jos nepažeidžia;
- draudžiamas ar leistinas. Susitarimas leistinas gali būti dėl to, kad neriboja konkurencijos arba jam suteikta teisės aktuose numatyta išimtis (pvz., SESV 101 str. 3 d. arba *de minimis* išlyga).

Pagrindinis ES teisės aktas, kurio nuostatomis vadovaujamosi vertinant susitarimus mažareikšmiškumo aspektu, – 2014 m. EK *de minimis* Pranešimas²¹³. Atkreiptinas dėmesys, jog nuo 2001 m. EK *de minimis* Pranešimo²¹⁴ šie rekomendacinio pobūdžio teisės aktai apima tik susitarimus, kurie pastebimai riboja konkurenciją ir nenagrinėja poveikio prekybai klausimo. *De minimis* Pranešimuose nagrinėjamas ūkio subjektų sudarytų susitarimų poveikis konkurencijai. Poveikio prekybai neįtraukimas į teisės aktą galėtų būti paaiškinamas periodiškai vykdomu ES plėtros procesu.

210 Griffiths M. A glorification of *de minimis* – the regulation on vertical agreements. European competition law review 2000. Volume 21: Sweet & Maxwell, 2000, p. 245.

211 Blanco L. O. Market Power in EU Antitrust Law: Hart Publishing, 2012, p. 20.

212 Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2004 m. gruodžio 9 d. nutarimas Nr. 1S-172 „Dėl reikalavimų ir sąlygų susitarimams, kurie dėl savo mažareikšmio poveikio negali itin riboti konkurencijos, patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2004. Nr. 181-6732.

213 Communication from the Commission of 25 June 2014 Notice on agreements of minor importance which do not appreciably restrict competition under Article 101(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union (De Minimis Notice).

214 Komisijos 2001 m. gruodžio 22 d. pranešimas (EB) dėl nedidelės svarbos susitarimų, kurie nežymiai riboja konkurenciją pagal Europos Bendrijos steigimo sutarties 81 straipsnio 1 dalį (*de minimis*). 2001/C 368/07.

Nekyla abejonių, jog tik tam tikrų orientacinių kiekybinių kriterijų nustatymas ir vertinamo susitarimo požymių lyginimas su jais yra naudingas. Kiekybiniai kriterijai gali padėti supaprastinti sudėtingu laikomą individualaus vertinimą procesą. Paprastesnis procesas gali reikšti ir mažesnes sąnaudas atliekant vertinimą.

Individualaus vertinimo atlikimas atitinka daugumos ekonomistų ir teisininkų lūkesčius. Dažniausiai tai naudinga ir subjektui, kurio veiksmas yra vertinami. Anot A. Santa Maria, EK turėtų atlikti kiekvieno atskiro atvejo ekonominę analizę iš „santykinės pozicijos“, kuri gali įvairuoti nuo individualios rinkos ypatumų.²¹⁵ Anot jo²¹⁶, akivaizdu, jog ekonominis faktorius kiekvienoje atitinkamoje byloje iškeliamas į pirmą vietą ne tik iš objektyviosios, bet ir subjektyviosios pusės:

Objektyvioji pusė	Subjektyvioji pusė
Ryšys su individualiomis prekėmis ar prekių, paslaugos ar paslaugų atitinkamoje rinkoje savybėmis	Individuali kiekvieno subjekto ekonominė galia
Ekonominė padėtis rinkoje (bendrai, sektoriaus)	Kaip ekonominė galia panaudojama siekiant iškreipti situaciją rinkoje

Tai tinka ne tik SESV 102 str., bet ir SESV 101 str. Atsižvelgiant į tokių skirstymą natūraliai kyla klausimas dėl objektyviosios pusės ir *force majeure* santykio. Ne visi ūkio subjektai turi galimybę daryti įtaką objektyviajai pusei, tačiau tiesiogiai yra atsakingi už subjektyviosios rodiklius.

Individualus kiekvieno susitarimo vertinimas kartu yra ir prognozavimo procesas. Vertinant kiekvieną konkretų susitarimą būtina nustatyti jo turimą ir galimą poveikį konkurencijai. Turimas poveikis – statinis elementas, galimas – dinaminis. Akivaizdu, kad atliekant vertinimą kompetentinga institucija turi atlikti savotišką prognozę – numanyti, kokios gali būti sudaryto susitarimo pasekmės konkurencijai, kitiems subjektams ateityje. Teisės aktuose numatyti kriterijai – tik procesui palengvinti numatytos formalios prezumpcijos.

Būtina atkreipti dėmesį, jog pagal 2014 m. EK *de minimis* Pranešimą į kiekybinius kriterijus turi būti atsižvelgiama tik tuo atveju, jei įvykdoma *sunkių* apribojimų (pvz., kainų fiksavimas) nebuvimo sąlyga.

Atsižvelgiant į tai, jog kiekvieno susitarimo poveikis konkurencijai yra skirtingas, vertinimą atliekantys subjektai privalo nustatyti daromo poveikio mastą. Tą leidžia padaryti tik tam tikrų kiekybinių kriterijų įvedimas.

Nekyla abejonių, jog susitarimo poveikis konkurencijai priklauso nuo jį sudariusių ūkio subjektų padėties arba užimamos pozicijos rinkoje. Kuo didesnė nagrinėjamų subjektų galia rinkoje, tuo didesnė tikimybė, jog jų sudaryti susitarimai bus žalingesni, ir priešingai. Tai ypatingai aktualu horizontaliųjų susitarimų atžvilgiu, kur susitarimą sudaro tame pačiame lygmenyje veikiantys ūkio subjektai (konkurentai). Teisės aktų pateikti

215 Santa Maria A. *European Economic Law. Second Edition: Wolters Kluwer. Law & Business, 2009, p. 428.*

216 Ten pat, p. 429.

kiekybiniai kriterijai remiasi prezumpcijomis, kurios po individualaus nagrinėjamo susitarimo vertinimo gali būti paneigtos.

Literatūroje dažnai išskiriamos dvi skirtingos procedūros ekonominei rinkos galiai nustatyti – tiesioginis ir netiesioginis metodai²¹⁷. Tiesioginis metodas, kurio esmė sudaro konkurencingo ir dabartinio kainų lygių palyginimas, dėl sudėtingų ekonometrinių metodų taikomas rečiau²¹⁸. Minėtas metodas gali būti taikomas, jei yra žinomi skaičiai, susiję su ribiniais kaštais, kaina ir likusios paklausos elastingumu (angl. „residual demand elasticity“)²¹⁹. Praktika rodo, kad taip būna labai retais atvejais. Todėl ekonominė rinkos galia dažnai nustatoma netiesiogiai. Šio metodo esmė yra įmonių galimybės riboti konkurenciją (pvz., kontroliuoti kainas, riboti gamybinius pajėgumus) įvertinimas. Čia vienas iš pagrindinių veiksnių yra ūkio subjektų dalių atitinkamoje rinkoje nustatymas. Taip pat svarbus ir patekimo į rinką barjerų nustatymas²²⁰. Netiesioginis rinkos galios nustatymas yra numatytas ir vadovaujantis EK *de minimis* Pranešimo nuostatomis, numatančiomis rinkos dalių kriterijus horizontaliųjų ir vertikalųjų susitarimų sudarytojams. Netiesioginiam rinkos dalių nustatymui reikšmingi šie trys vertinimo etapai²²¹:

- apibrėžti atitinkamą prekęs ir geografinę rinką siekiant nustatyti rinkos dalyvius, kurie veikia konkurencijos suvaržymo sąlygomis;
- nustatyti ūkio subjektų užimamas rinkos dalis, leisiančias padaryti išvadas dėl turimo poveikio konkurencijai;
- nustatyti, ar yra kliūčių įeiti į rinką. Tik joms esant gali būti palaikoma turima rinkos galia, o sudaryti susitarimai priartinti jų dalyvius prie dominavimo atitinkamoje rinkoje.

Minėti etapai aktualūs ir vertinant draudžiamus susitarimus tarp ūkio subjektų (SESV 101 str.), ir vertinant dominuojančio ūkio subjekto veiksmus (SESV 102 str.). Anot Giorgio Monti²²², taikant SESV 101 str. atliekama ne tokia detali rinkos galios analizė, kaip tai būtų, pavyzdžiui, vertinant pagal SESV 102 str.

Anot ekonominės teorijos, rinkos galia galima naudotis ilgą laiką, jei tik yra nustatytos patekimo arba įėjimo į rinką kliūtys²²³.

Rinkos galių koncepcija pagal SESV 101 str. atsispindi per ūkio subjektų užimamas rinkos dalis. Atkreiptinas dėmesys, jog vertintinų rodiklių gali būti nemažai. Tačiau vertinant plačiąja prasme privaloma atkreipti dėmesį į ūkio subjektų galimybę veikti rinką. G. Monti į rinkos galių siūlo žiūrėti kaip į²²⁴:

217 Melischek C. A. *The Relevant Market in International Economic Law. A Comparative Antitrust and GATT Analysis*: Cambridge University Press, 2013, p. 37.

218 Ten pat.

219 Van den Bergh R. J., Camesasca P. D. *European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective*. 2 edition: Sweet & Maxwell, 2006, p. 107 ir Monti G. *EC Competition Law*: Cambridge University Press, 2007, p. 131.

220 Monti G. *EC Competition Law*: Cambridge University Press, 2007, p. 131.

221 Melischek C. A. *The Relevant Market in International Economic Law. A Comparative Antitrust and GATT Analysis*: Cambridge University Press, 2013, p. 37.

222 Monti G. *EC Competition Law*: Cambridge University Press, 2007, p. 153.

223 Van den Bergh R. J., Camesasca P. D. *European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective*. 2 edition: Sweet & Maxwell, 2006, p. 107.

224 Monti G. *EC Competition Law*: Cambridge University Press, 2007, p. 125.

- galimybę padidinti kainas;
- komercinę galią;
- galimybę pašalinti varžovus, o atitinkamai sėkmingos baigties atveju ir galimybę padidinti kainas;
- formalų juridikcinį testą.

Suprantama, kad visi ūkio subjektai turi galimybę padidinti savo teikiamų paslaugų ar parduodamų prekių kainas. Nagrinėjamu atveju turimas omenyje kainų padidinimas virš konkurencinio lygio išlaikant pelną. Čia svarbiausiais kriterijais turėtų būti laikomi mas-tas (poveikio reikšmingumas) ir trukmė. Atkreiptinas dėmesys, jog šio disertacinio darbo rėmuose galimybė taip reguliuoti kainas siejama ne su vieno ūkio subjekto kainodara, o su susitarimo sąlygotais ūkio subjektų veiksmais. Komercinės galios kriterijus atskleidžiamas per palyginimą su kitais rinkos dalyviais – ar nagrinėjamas susitarimo dalyvis jos turi daugiau ar mažiau. Juridikcinis testas taikomas per rinkos dalių nustatymą. 2014 m. EK *de minimis* Pranešime įtvirtintas „saugus uostas“ yra žemiausias.

G. Monti į rinkos dalių kriterijų žiūri kaip į santykinai paprastą priemonę rinkos galiai įvertinti, tačiau negalinčią pateikti tikslaus kiekvieno nagrinėjamo atvejo paveikslą²²⁵.

Visuotinai pritariama, jog rinkoje, kurioje veikia gana daug stiprių konkurentų, nelaukiama reikšmingo antikonkurencinio poveikio²²⁶. Tai jokiū būdu nereiškia, jog neegzistuoja suokalbio galimybė, tačiau šiuo atveju ji yra mažesnė. Tokią poziciją galima paaiškinti tuo, jog stiprūs ūkio subjektai rinkoje pajėgūs konkuruoti savarankiškai. Ūkio subjektams turint panašias rinkos pozicijas bei galint pasiūlyti panašiai patrauklias prekes ir paslaugas, rinkos uždarymo tikimybė labai maža²²⁷. Rinkos uždarymo efektas gali būti sudarytas bandantiems įeiti į rinką naujokams, kai pagrindiniai tiekėjai sudaro nemažai sutarčių su dauguma atitinkamos rinkos pirkėjų, t. y. susidarius vadinamajam kumuliaciniam efektui.

Pavyzdžiui, jei kiekvienam iš susitariančiųjų tiekėjų išimčių blokas suteikia teisinę apsaugą, siekiant imtis priemonių prieš neigiamą kumuliatyvų susitarimų daromą poveikį, reikėtų numatytą išimčių taikymą atšaukti²²⁸. Bet kokiū atveju preziumuojama, jog mažesnė nei 5 proc. riba nelaikoma reikšminga arba ta, kuri gali sukelti rinkos uždarymo efektą.

1.3.3.3. Pokyčių rinkoje įtaka vertinimui

Skirstant susitarimus į horizontaliuosius ir vertikaliuosius reikšminga ne tik aktuali vertinimo ūkio subjektų padėtis rinkoje vienas kito atžvilgiu, bet ir potenciali arba galima padėtis. Papildomus klausimus keliančių apibrėžimų galima aptikti ir ES konkurencijos teisėje²²⁹, ir ES valstybių narių konkurencijos teisės aktų nuostatose²³⁰. Turima omenyje situacija, kai horizontalusis susitarimas gali būti sudaromas ir tarp „konkurentų“, ir tarp

225 Monti G. *EC Competition Law*: Cambridge University Press, 2007, p. 127.

226 EC Competition Law Reporter: Sweet & Maxwell and Thomson Reuters, 2013, p. 14, 603 (puslapis atnaujintas 2012 m. balandį).

227 Ten pat, p. 14, 603 (puslapis atnaujintas 2012 m. balandį).

228 Ten pat, p. 14, 603 (puslapis atnaujintas 2012 m. balandį).

229 Pavyzdžiui, 2014 m. EK *de minimis* Pranešimas.

230 Regulation on Agreements of Minor Importance (Croatia) of 7 January 2011. OG No. 9/2011 [interaktyvus, žiūrėta 2013-10-10]. < http://www.aztn.hr/uploads/documents/eng/documents/legislation/REGULATION_ON_AGREEMENTS_OF_MINOR_IMPORTANCE.pdf>, article 3.

„potencialių konkurentų“. Akcentuotina, jog vertinimo kriterijai, numatyti horizontaliesiems ir vertikaliesiems susitarimams, nesutampa. Todėl aktualu išvengti teorinės padėties arba net grėsmės, kai visi susitarimai kvalifikuojami kaip horizontalūs dėl potencialiai galimo vieno iš ūkio subjektų veiklos perorientavimo. Neretai kyla klausimas, kur yra riba vertinant ir numatant, ar vertikalus teisės santykio subjektas negali persiorientuoti (tą gali lemti bendradarbiavimo metu sukaupta patirtis, gauta informacija ir pan.) bei pradėti konkuruoti su kitų susitarimų dalyviais.

Gali susiklostyti situacija, kai vykdant susitarimą ūkio subjekto rinkos galia išauga, o vertinimas atliekamas pagal perskaičiuotą padėtį rinkoje. Taip gali atsitikti dėl įvairiausių priežasčių – dėl natūralaus konkurentų pasitraukimo, dėl nesėkmingai konkurentų vykdomos strategijos ir t. t. Kaip tokiu atveju turėtų elgtis susitarimą nagrinėjanti institucija? Būtina įvertinti, ar tokią padėtį rinkoje lėmė sudarytas susitarimas, ar įvyko natūralus procesas. Nekyla abejonų, jei susitarimas riboja konkurenciją, jis vertintinas pagal vertinimo metu užimamą padėtį rinkoje, tačiau papildomas ūkio subjektų baudimas, jei turėtos rinkos dalys išaugo per konkurenciją neribojančią veiklą, būtų neteisingas.

Nors ir EK, ir Teisingumo Teismas pagrindinį akcentą skiria ribojimų pobūdžiui, o ne jų sukeltam faktiniam rezultatui, svarbu įvertinti, ar konkurencijos ribojimas neatsirado dėl kitų priežasčių, pavyzdžiui, konkurentų veiklos ar pokyčių nagrinėjamoje rinkoje.

Yra ir kitas aspektas, susijęs su realia (t. y. turima vertinimo atlikimo metu) ūkio subjektų padėtimi rinkoje. Ar tikslinga bausti ūkio subjektus, jei sudarius susitarimą jų padėtis pablogėjo? Autoriaus manymu, atsakymas turėtų būti teigiamas. Juk jie prisiėmė riziką dėl savo veiklos. Tačiau baudžiant už nesėkmingą veiklą gali kilti dvigubo nubaudimo klausimas. Tiesa, pirmuoju atveju jie nubaudė patys save.

Taip pat pritarina dažnai teisininkų išreiškiamai nuomonei, jog nelabai aišku, kas atsitinka susitarimui, kai jis perauga EK *de minimis* Pranešime numatytas ribas, įskaitant ribines. Galimi variantai:²³¹

- jis tampa negaliojančiu atgaline tvarka (t. y. nuo sudarymo momento);
- jis tampa negaliojančiu nuo momento, kai buvo peraugtos *de minimis* Pranešime numatytos ribos.

Autoriaus manymu, priimtinas gali būti tik antras variantas. Jei susitarimo sudarymo metu nebuvo pažeistos *de minimis* išimties taikymo sąlygos, negalima naikinti susitarimo *ab initio*.

SESV 101 str. nenumato galimybės pripažinti negaliojančia tik vieną susitarimo sąlygą. Galioja bendroji taisyklė – jei susitarimo sąlyga daro reikšmingą neigiamą įtaką konkurencijai, negalioja visas susitarimas. T. y. jei neįmanoma pritaikyti numatytų išimčių, tiesiogiai taikomas SESV 101 str. 2 d. Toks sprendimas gali liesti ne tik dėl draudžiamos praktikos tiesiogiai sulgyčius asmenis bei netiesioginius draudžiamo susitarimo dalyvius ir trečiuosius asmenis. Dėl trečiųjų asmenų klausimo neturėtų kilti – pripažinus susitarimą negaliojančiu teisių ir pareigų neatsiranda, o nukentėję tretieji asmenys savo teisių gynimo mechanizmus gali nukreipti į susitarimo sudarytojus.

231 Butterworths Competition Law. General editors Allan B., Furse M., Sufrin B. Issue 103 (May 2013): LexisNexis, 2013, p. I-270.

Kitas klausiamas yra dėl susitarimo dalyvių, kurių neliečia konkurencijos draudimas. Tokia situacija gali susiklostyti, pavyzdžiui, trišalės ar daugiašalės sutarties atveju, kur konkurencijos ribojanti sąlyga liečia ne visus susitarimo dalyvius.

Argumentai, jog konkurenciją ribojančios susitarimo sąlygos nebuvo taikomos arba pats susitarimas buvo negyvybingas ar dar nespėjo įsigalioti, neturėtų keisti fakto, jog jis buvo sudarytas ir jame yra pagal SESV 101 str. 1 d. draudžiamų sąlygų. Autoriaus manymu, šiuo atveju susitarimas vis vien naikintinas, tačiau vertinimą atliekanti institucija turėtų atsižvelgti į faktiškai nepadarytą įtaką konkurencijai per švelnesnes sankcijas (pvz., mažesnę baudą ar atleidimą nuo jos).

1.4. *Per se* ir *rule of reason*

Nustačius, jog vertinamas susitarimas turi konkurenciją ribojančių požymių, gali būti taikomas vienas iš dviejų skirtingas pasekmes susitarimo sudarytojams nulemiančių standartų. Europoje laikomasi *per se* doktrinos, JAV – *rule of reason*. Pagal *per se* taisyklę konkurencijos apribojimą nulemiantys veiksniai draudžiami neatsižvelgiant į jų realų poveikį. Jei konstatuojama, jog konkurencija buvo apribota, išimtis dėl mažareišmiškumo netaikoma. Pagal *rule of reason* taisyklę reikalaujama įvertinti turimus faktus²³².

Vertinant vien iš teorinės pusės *per se* taisyklę patogi siekiant teisinio tikrumo. Vadovavimasis ja patogus, nes visada žinoma, jog tam tikra veikla yra draudžiama, jos vykdymas baudžiamas, o išimtyš netaikomos. Tačiau, anot kritikų, teisės normos negali atspindėti visos teisinių santykių dinamikos. Jos taip pat negali atspindėti konkretaus susitarimo sudarymo bei vykdymo sąlygų, todėl kritikai pastebi, jog „<...> šis formalistinis, ne ekonomikos metodais paremtas kelias gali būti paaiškintas (tačiau nepateisintas) <...>“²³³. Koks rezultatas būtų vadovaujantis *rule of reason* doktrina? Šiuo atveju panašiose bylose galėtų būti priimti visiškai skirtingi sprendimai. Ir, Autoriaus manymu, ne be pagrindo. Skirtingų sprendimų priėmimą gali suponuoti papildomai surinkta medžiaga (pvz., atsižvelgta į istorines susitarimo sudarymo aplinkybes²³⁴). Juk kaip nėra vienodų pirštų atspaudų, taip nėra ir vienodų bylų.

Priešingai nei ES, kurioje tam tikras sąlygas atitinkantiems susitarimams (net ir turintiems *sunkių* apribojimų) gali būti taikoma SESV 101 str. 3 d. numatyta išimtis, JAV vadovaujamosi *rule of reason* taisykle²³⁵. Ji visiškai atstoja europietišką SESV 101 str. 3 d. Jos taikymo mechanizmas primena svarstyklių principą, kai vertinimą atliekanti institucija pasveria neigiamą bei teigiamą susitarimo poveikį konkurencijai. Tačiau negalima teigti, jog JAV vadovaujamosi vien *rule of reason*. Priešingai, kai kurie antikonkurenciniai susitarimai yra draudžiami *per se*. Klasikiniu šios doktrinos taikymo pavyzdžiu galėtų būti laikoma žymioji *Northern Pacific R. Co. byla*²³⁶. Čia buvo pasiremta taisykle, jog kai ku-

232 Van den Bergh R. J., Camesasca P. D. *European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective*. 2 edition: Sweet & Maxwell, 2006, p. 7.

233 Schmidtchen D., Albert M., Voigt S. *The More Economic Approach to European Competition Law*. *Conferences on New Political Economy* 24: Mohr Siebeck, 2007, p. 43.

234 *Chicago Board of Trade v United States*, 246 U.S. 231 (1918).

235 Horspool M., Humphreys M. *European Union Law*. Fifth edition: Oxford University press, 2008, p. 472.

236 *Northern Pacific R. Co. v. United States* - 356 U.S. 1 (1958).

rie susitarimai reikšmingai riboja konkurenciją ir atskiros ekonominės poveikio analizės nereikalauja. Išskyrus tokias kelias *per se* išimtis JAV kiekvienu atveju reikia įvertinti susitarimo daromą poveikį konkurencijai²³⁷. Dažniausiai *rule of reason* leidžia reabilituoti susitarimus, kurių prokonkurencinis poveikis yra didesnis už antikonkurencinį. Autoriaus manymu, klaidinga teigti, jog JAV ir ES taiko visiškai skirtingus standartus, tiesiog yra numatyti skirtingi prioritetai:

- JAV taikoma *rule of reason* ir retais atvejais *per se*;
- ES taikoma *per se* ir SESV 101 str. 3 d. (iš dalies primenanti JAV taikomą *rule of reason*).

Rule of reason esmė atskleidžiama nemažai JAV nagrinėtų bylų. Vienas iš įdomesnių doktrinos raidai sprendimų buvo priimtas 1918 m. išnagrinėtoje *Chicago Board of Trade v United States* byloje²³⁸. Čikagos prekybos rūmai (angl. „Chicago Board of Trade“) buvo kaltinami kainų fiksavimu grūdų rinkoje. JAV Aukščiausiojo teismo narys Louis Brandeis paryškino ir iki šiol sėkmingai taikomos *rule of reason* taisyklės kontūrus: „*Tikras teisėtumo testas – nustatyti, ar numatytas ribojimas tik reguliuoja ir galbūt skatina konkurenciją, ar gali ją apriboti arba net panaikinti. Siekiant atsakyti į šį klausimą teismas paprastai turi atsižvelgti į faktus, būdingus apribojimų patyrusiam verslui, būklei prieš ir po apribojimų nustatymo, apribojimo pobūdį, jo esamą ar galimą poveikį*“. Jis taip pat pasiūlė atkreipti dėmesį į istorines apribojimo atsiradimo aplinkybes, prognozuojamas grėsmes, atsiradimo ir pritaikymo priežastis, tikslą, siektus rezultatus. Akivaizdu, kad aplinkybių sąrašas, į kurį būtina atsižvelgti, platus ir gali varijuoti priklausomai nuo konkrečios bylos. Pasakytina, jog minėtoje byloje Aukščiausiasis teismas atsižvelgė į tai, jog:

- visiems subjektams kainos buvo vienodos (išvengiant supirkėjų/agentų/perpardavinėtojų po nustatytą valandų pasipelnymo);
- taisyklė veikė tam tikru dienos metu bei turėjo poveikį mažai grūdų rinkos daliai.

Iš esmės paskutinis punktas atspindi reikšmingos įtakos konkurencijai nebuvimą. Autoriaus manymu, atsižvelgus į papildomas aplinkybes, galima daryti išvadą, jog JAV buvo pritaikyta savotiška *de minimis* išlyga. Atkreiptinas dėmesys, jog ES kainų fiksavimas yra *sunkus* ribojimas, kuriam numatytas *per se* draudimas. Atsižvelgiant į tai galima teigti, jog analogiškos bylos JAV ir ES sulauktų visiškai skirtingų sprendimų.

Nepaisant to, kad JAV teismai ir anksčiau plačiai taikė *rule of reason*, nuo 2007 m. Aukščiausiojo teismo nuspręsta pagal ją vertinti visus vertikaliuosius kainų apribojimus²³⁹. Todėl vertinimas nesirems *per se* draudimo standartu. Išimtis gali būti tik sunkūs horizontalieji karteliai.

Verta atkreipti dėmesį, jog ir ES plačiai diskutuojama dėl *rule of reason* doktrinos taikymo. R. Whish ir D. Bailey²⁴⁰ pastebi, jog argumentas dėl vadovavimosi *rule of reason* aktyviausiai palaikomas SESV 101 str. taikymo priešininkų. Anot abiejų autorių, šiuo argumentu vadovaujama kaip šūkiu prieš EK ir teismų sprendimus. Jų manymu, *rule of reason* tapo paskutiniu argumentu arba gelbėjimosi šiaudu siekiant išimties pritaikymo.

237 Albors-Llorens A. *EC Competition Law and Policy*: Willan Publishing, 2002, p. 68.

238 *Chicago Board of Trade v United States*, 246 U.S. 231 (1918).

239 Lianos I., Kokkoris I., *The Reform of EC Competition Law. New Challenges*: Wolters Kluwer. Law & Business, 2010, p. 6.

240 Whish R., Bailey D. *Competition Law*. Seventh edition: Oxford University Press, 2012, p. 134.

Tačiau autoriai siūlo neapeliuoti į JAV taikomą doktriną ir neteikti pasiūlymų ją inkorporuoti į ES konkurencijos teisę. O priežastis paprasta – ES konkurencijos teisė skiriasi nuo JAV reglamentavimo ir susiformavusių tradicijų. Tai atsispindi ir per SESV 101 str. 1 d., ir per SESV 101 str. 3 d. taikymą. R. Whish siūlo neperimti iš JAV ir terminologijos, nes dviejų konkurencijos teisės sistemų skirtumai labai ryškūs, o terminologijos importavimas tik viską apsunkintų²⁴¹.

Métropole télévision byloje²⁴², kuriai pagrindą davė televizijos programų transliavimo sąlygų nustatymas, buvo konstatuota: „*Sutarties 85 straipsnio 3 dalis žymia dalimi prarastų savo praktinį veiksmingumą, jeigu toks patikrinimas turėtų būti atliktas jau pagal Sutarties 85 straipsnio 1 dalį*“²⁴³. Šis sprendimas sukėlė nemažai diskusijų, tačiau kartu surado ir šalininkų. R. Whish²⁴³ mano, jog EK ir teismų sprendimai turėtų būti pagrįsti, tačiau jokiū būdu neturi būti importuojama JAV taikoma *rule or reason*. Anot jo, sprendimas *Métropole télévision* byloje pagrįstai atmetė svetimos doktrinos taikymą.

Šio sprendimo kritikai arba *rule of reason* doktrinos šalininkai dažniausiai savo pasiūlymus perimti gerąją JAV praktiką grindžia keliais argumentais²⁴⁴:

- *rule of reason* pasirinkimas – perėjimas nuo formalaus ir nelankstaus vertinimo prie ekonominiais kriterijais pagrįsto vertinimo;
- *rule of reason* pasirinkimas turėtų tam tikrų procedūrinių privalumų.

Autoriaus nuomone, su pirmu argumentu galima būtų sutikti tik iš dalies. Negalima neigti, jog ekonominiais kriterijais pagrįstas vertinimas nevyksta pagal SESV 101 str. 3 d. Tačiau atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog sunku įvykdyti išimties suteikimo sąlygas. Juk neužtenka nustatyti balansą tarp antikonkurencinių ir prokonkurencinių sąlygų. Neginčytina, jog teigiamo susitarimo poveikio nustatymas svarbus, tačiau turi būti paisoma ne vieno, o daugelio minėto straipsnio trečiame punkte numatytų kriterijų.

Dėl antro argumento sunku sutikti, nes procedūrine prasme vertinimas yra panašus. Ir tik iš dalies būtų galima pritarti, jog nacionalinėms institucijoms leidus įvertinti visas, jų nuomone, reikšmingas aplinkybes ir pasvėrus antikonkurencines ir prokonkurencines savybes procesas būtų lengvesnis (galbūt sprendimo priėmimo atveju). Atkreiptinas dėmesys, jog skirstymas į reikšmingas ir nereikšmingas bylai aplinkybes irgi laikytinas vertinimo proceso dalimi.

Vertinimo standartų pasirinkimas gali būti nulemtas įvairių motyvų. Prof. Yannis S. Katsoulacos ir prof. David Ulph pastebi, jog jų lyginimas neapsiriboja vien galimai klaidingo sprendimo priėmimo kaina (angl. „decision error costs“), bet apima ir administracines sprendimo priėmimo išlaidas. Dažniausiai *rule of reason* standartas reikalauja daugiau resursų (kruopštesnis informacijos rinkimas, detalesnė analizė) nei *per se*²⁴⁵.

Pasakytina, jog tarp susitarimų, turinčių sąlygų, kurios *per se* draudžiamos pagal ES konkurencijos teisę, ir reikšmingos įtakos konkurencijai sąlygos yra tiesioginis ryšys. Nu-

241 Ten pat, p. 134-135.

242 Byla T-112/99 *Métropole télévision (M6), Suez-Lyonnoise des eaux, France Télécom and Télévision française 1 SA (TF1) v Commission of the European Communities* [2001], p. 74.

243 Whish R., Bailey D. *Competition Law*. Seventh edition: Oxford University Press, 2012, p. 136.

244 Albers-Llorens A. *EC Competition Law and Policy*: Willan Publishing, 2002, p. 68.

245 Lianos I., Kokkoris I. *The Reform of EC Competition Law. New Challenges*: Wolters Kluwer. Law & Business, 2010, p. 8 ir 14.

stačius apribojimus, kuriems taikomas *per se* draudimas, automatiškai laikoma, jog susitarimas daro reikšmingą įtaką konkurencijai.

Vadovaujantis *rule of reason* doktrina atsakymas dėl reikšmingos įtakos konkurencijai sąlygos tenkinimo gali būti pateiktas tik po detalios analizės atlikimo. Ji apima susitarimą sudariusių subjektų rinkos galios nustatymą ir įvertinimą.

	Reikšmingos įtakos konkurencijai sąlyga
<i>Per se</i>	Automatiškai tenkinama
<i>Rule of reason</i>	Gali būti tenkinama tik atlikus analizę

Tebevykstančios diskusijos dėl *rule of reason* taikymo ES konkurencijos teisėje turi rimtą pagrindą. Nemažai savo sprendimų Teisingumo Teismas pabrėžė, jog turi būti atliktas sudaryto susitarimo vertinimas ir iš ekonominės pusės²⁴⁶. Atliekamo tyrimo metu kompetentingos institucijos įvertina susitarimo ekonominį kontekstą, nustato kitas reikšmingas aplinkybes. Ar nederėtų svarstyklių principo pagrindu pasverti prokonkurencinės ir antikonkurencinės sąlygas? Manytina, jog netiesiogiai *rule of reason* taisyklė yra taikoma ir ES. Autorius turi omenyje ne SESV 101 str. 3 d., o vertinimą siekiant pritaikyti *minimis* išimtį. Tiesa, šiai pozicijai prieštarauja Bendrasis teismas (anksčiau Pirmosios instancijos teismas)²⁴⁷.

Teisingumo Teismo praktikos analizė leidžia sutikti su Doris Hildebrand²⁴⁸, jog ES vartojamas susitarimų vertinimo modelis nėra grynas ir labiau primena tarpinį modelį tarp *per se* ir *rule of reason*.

Primintina, jog nemažai diskusijų kelia *rule of reason* taikymo galimybė perpardavimo kainų palaikymo atveju. Dabartinis *per se* taisyklių taikymas ES konkurencijos teisėje ne visada remiasi ekonominiais kriterijais. Praktika rodo, jog perpardavimo kainų palaikymas gali ne tik riboti konkurenciją, bet ir kovoti su vadinamąja neteisėto pasipelnymo arba „parazitavimo“ problema (angl. „free-riding problem“) ir kartu turėti teigiamą poveikį ekonomikai²⁴⁹. Tiesa, Benjamin Klein mano, jog ekonominis susitelkimas ties „mažmeninio parazitavimo“ problema kaip ties pagrindine arba vienintele prokonkurencine motyvacija iškraipo analizę²⁵⁰.

Kai kuriose ES valstybėse narėse jau žengti žingsniai dėl perpardavimo kainų palaikymo vertinimo pagal *rule of reason* doktriną, tačiau dalyje „istoriškai laikomasi *per se* draudimo“ – pavyzdžiui, Danijoje²⁵¹. Įdomus faktas, jog Danijoje net 80 procentų bylų,

246 Pavyzdžiui, byla 56-65 *Société Technique Minière (L.T.M.) v Maschinenbau Ulm GmbH (M.B.U.)* [1966] ir kitos.

247 Byla T-112/99 *Métropole télévision (M6), Suez-Lyonnaise des eaux, France Télécom and Télévision française 1 SA (TF1) v Commission of the European Communities* [2001], p. 72-77.

248 Hildebrand D. *Economic Analyses of Vertical Agreements – A Self-Assessment*. International Competition Law Series. Volume 17: Kluwer Law International, 2005, p. 37.

249 Van den Bergh R. J., Camesasca P. D. *European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective*. 2 edition: Sweet & Maxwell, 2006, p. 7.

250 Elhaug E. *Research Handbook on the Economics of Antitrust Law*: Edward Elgar Publishing Limited, 2012 – Klein B. dalis knygoje „Assessing resale price maintenance after *Leegin*“, p. 174.

251 Bertelsen E., Kofmann M., Plum J. M. *Competition Law in Denmark*: Wolters Kluwer Law & Business, 2011, p. 49.

kuriose yra paskiriamos baudos, sudaro bylos dėl perpardavimo kainų palaikymo²⁵². Suprantama, kad procentinė išraiška neatspindi tikrosios situacijos dėl nagrinėtų susitarimų pavojingumo.

Klausimas dėl *rule of reason* taisyklės taikymo ES konkurencijos teisėje vis dar išlieka aktualus ir nuolat keliamas teisės specialistų²⁵³. Smūgis *rule of reason* taisyklės taikymui perpardavimo kainų palaikymo susitarimams buvo sudotas Teisingumo Teismui priėmus sprendimą *Expedia* byloje²⁵⁴. Pagal ją EK parengė naująjį *de minimis* Pranešimo projektą²⁵⁵, kuris buvo patvirtintas 2014 m. birželį.

Rule of reason taikymo perpardavimo kainų palaikymui ES konkurencijos teisėje šalininkai remiasi JAV praktika, o konkrečiau – sprendimu *Leegin* byloje²⁵⁶.

ES buvo formuojama prieštaringa praktika. Prie jos priskirtinas ir sprendimas, priimtas *O2 (Germany)* byloje²⁵⁷. Atkreiptinas dėmesys, jog šios bylos kontekste susitarimo sudarymo aplinkybių, konkurencinės situacijos ir kitų sąlygų įvertinimas nebuvo laikomas *rule of reason* doktrinos pagal SESV 101 str. 1 d. taikymu.

Galima pritarti William E. Kovacic²⁵⁸, jog per pastaruosius porą dešimtmečių pasitebimas ES ir JAV konkurencijos politikos supanašėjimas. Prie to prisidėjo švelnėjantis poržiūris į vertikaliuosius apribojimus ir jų turinčių susitarimų vertinimą. Tačiau sprendimas *Leegin* byloje²⁵⁹ primena ir apie vis dar egzistuojančius skirtumus. Dažnos mokslinės diskusijos dėl galimybės taikyti *rule of reason* doktriną perpardavimų kainų palaikymui²⁶⁰ suteikė vilčių dėl tam tikrų Teisingumo Teismui formuojamos praktikos pokyčių. Auto-

252 Bertelsen E., Kofmann M., Plum J. M. *Competition Law in Denmark*: Wolters Kluwer Law & Business, 2011, p. 55.

253 Vives X. *Competition Policy in the EU. Fifty Years on from the Treaty of Rome*: Oxford University press, 2009 – Bennet M., Padilla A. J. dalis knygoje „Article 81 EC Revised: Deciphering European Commission Antitrust Goals and Rules“, p. 60.

254 Byla C-226/11 *Expedia Inc. v Autorité de la concurrence and Others* [2012].

255 Komisijos komunikatas Pranešimo dėl nedidelės svarbos susitarimų, kuriais nėra žymiai ribojama konkurencija pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio 1 dalį (*de minimis*), projektas. 20xx/C xxx/xx. [interaktyvus, žiūrėta 2013-09-20]. <http://ec.europa.eu/competition/consultations/2013_de_minimis_notice/de_minimis_notice_lt.pdf>.

256 *Leegin Creative Leather Products, Inc. v. PSKS, Inc.* – 551 U.S. (2007), Elhauge E. *Research Handbook on the Economics of Antitrust Law*: Edward Elgar Publishing Limited, 2012 – Klein B. dalis knygoje „Assessing resale price maintenance after *Leegin*“ p. 174-200.

257 Byla T-328/03 *O2 (Germany) GmbH & Co. OHG v. Commission of the European Communities* [2006], p. 68-69.

258 Vives X. *Competition Policy in the EU. Fifty Years on from the Treaty of Rome*: Oxford University press, 2009 – Kovacic W. E. dalis knygoje „Competition Policy in the European Union and the United States: Convergence or Divergence?“, p. 325.

259 *Leegin Creative Leather Products, Inc. v. PSKS, Inc.* – 551 U.S. (2007).

260 Pavyzdžiui, Verras N. Resale price maintenance in E.U. competition law: Thoughts in relation to the vertical restraints review procedure. *The Columbia Journal of European Law Online* [interaktyvus]. 37 (2009) [žiūrėta 2011-06-10]. <http://www.cjel.net/online/16_1-verras/> ir Verras N. Developments in vertical agreements. *The Antitrust Bulletin*: Vol. 55, No. 4/Winter 2010, p. 872, iš dalies Švirinas D. Rekomenduojamų perpardavimo kainų taikymo vertinimo pagal Europos Bendrijos sutarties 81 straipsnį ypatumai. *Socialinių mokslų studijos*. 2010, 1(5): 231-234.

riaus manymu, po griežto sprendimo *Expedia* byloje²⁶¹ apie šias viltis kuriam laikui reikės pamiršti.

Neretai *de minimis* išimties taikymo nenumatymas perpardavimo kainų palaikymo sąlygų turintiems susitarimams aiškinamas gana originaliai. Anot Joanna Goyder²⁶², išlygos nenumatymas šios rūšies susitarimams tarp ūkio subjektų yra ne dėl to, jog EK iš principo nepripažįsta tokios galimybės, bet todėl, jog teikiama pirmenybė „ekonominio efektyvumo“ politikai. Kitais žodžiais, EK patogiau pateisinti perpardavimo kainų palaikymą teigiamu poveikiu konkurencijai, nei jų daroma nereikšminga įtaka konkurencijai.

Anot Andreas P. Reindl²⁶³, SESV 101 str. įtvirtinta tik konkurencijos apribojimo koncepcija, todėl visapusiška analizė turi būti atlikta nepaisant to, ar susitarimo tikslas arba padariniai yra konkurencijos ribojimas. A. P. Reindl mano, jog neužtenka nustatyti *sunkių* apribojimų buvimo fakto, bet būtina paaiškinti, kaip susitarimas didina susitariusiųjų ūkio subjektų rinkos galias. Šiuo atveju pirmenybė teikiama realiam susitarimų poveikiui.

Anot Richard Brunell²⁶⁴, skirtumas tarp perpardavimo kainų palaikymo ir kitos prie kokybės gerinimo prisidedančios veiklos, kurios metu kyla kainos, yra tas, jog perpardavimų kainų palaikymas visada turi antikonkurencinį elementą – t. y. neleidžia veiksmingai veikiantiems mažmenininkams apkarpyti kainų. Jis taip pat atkreipia dėmesį, jog perpardavimo kainų palaikymas tiesiogiai prisideda prie kainų didinimo ir netiesiogiai prie naudos (pvz., paklausos padidėjimo). Ant svarstyklių dedami šių susitarimų neigiami ir teigiami aspektai, todėl logiška naudoti SESV 101 str. 3 d.

Cosmo Graham nuomone, turi būti numatytos aiškios akivaizdžiai antikonkurencinių susitarimų nustatymo taisyklės, kiek aiškesnės taisyklės dėl *de minimis* ir kitų išimčių taikymo bei filtravimo sistema, leidžianti išvengti intensyvaus ir laiko atžvilgiu pragaištingo vertinimo proceso²⁶⁵. Europos Komisijai C. Graham²⁶⁶ siūlo įnešti į sistemą lankstumo, kad taisyklių esmė būtų periodiškai peržiūrima. Tas galėtų būti daroma nustačius, jog tam tikriems susitarimams gali būti taikomos „minkštesnės taisyklės“. Kaip pavyzdys pateikta JAV išnagrinėta *Leegin* byla²⁶⁷, leidusi perpardavimo kainų palaikymui taikyti *rule of reason* doktriną. Preziumuotina, jog šis pasiūlymas vis dėlto adresuotinas Teisingumo Teismui ir jo formuojamai susitarimų nuostatų vertinimo praktikai. Kiekviena išsakyta mintis diskutuotina:

- reikia pripažinti, jog aiškesnis reglamentavimas neišvengiamai palengvintų vertinimo procesą, tačiau aiškesnės ir griežtesnės taisyklės automatiškai sumažintų taip pat siekiamo lankstumo taikymo galimybę. Pastarasis būtinas vertinant individualias su konkrečiu susitarimu susijusias aplinkybes ir atsižvelgiant į jas. Praktika

261 Byla C-226/11 *Expedia Inc. v Autorité de la concurrence and Others* [2012].

262 Goyder J. *EU Distribution Law*. Fifth Edition: Hart Publishing, 2011, p. 87.

263 Annual Proceedings of the Fordham Competition Law Institute. *International Antitrust Law & Policy* 2009. Editor Hawk B. E. Juris Publishing, Inc., 2010 – Reindl A. P. dalis knygoje „Resale Price Maintenance And Article 81 EC: Developing a More Sensible Analytical Approach“, p. 571-572.

264 Rodger B. *Landmark Cases in Competition Law. Around the World in Fourteen Stories*. *International Competition Law Series*. Volume 53: Wolters Kluwer. Law & Business, 2013 – Brunell R. dalis knygoje „United States: Dr. Miles’ Last Hause Call“, p. 361.

265 Graham C. *EU and UK Competition Law*. Second edition. Pearson Education Limited, 2013, p. 90.

266 Ten pat.

267 *Leegin Creative Leather Products, Inc.L v. PSKS, Inc.* – 551 U.S. (2007).

rodo, kad detalus reglamentavimas, įskaitant baigtinio apribojimų sąrašo pateikimą, kelia dar daugiau problemų;

- filtravimo sistemą šiuo atveju atstoja nacionalinės konkurenciją vertinančios institucijos bei teisminė sistema;
- nuolatinis taisyklių peržiūrėjimas, siekiant lankstumo, turėtų vykti ne įstatymų leidžiamajame, o teisiniame lygmenyje.

Negalima neigti, jog per praėjusį dešimtmetį ES konkurencijos teisės reformos išsprendė dalį problemų. Tačiau siūlytina labiau atkreipti dėmesį į vertinimo taisyklių aiškumą, o ne konkurenciją ribojančių susitarimų vertinimo griežtinimą (pvz., *Expedia* byla). Sveikintina iniciatyva – nemažai ES valstybių narių, įskaitant Lietuvą, patvirtintos prioritizavimo taisyklės.

Sprendimą C. Graham mato JAV, kur yra aiškus skirstymas tarp *per se* draudimo ir *rule of reason*: „JAV konkurencijos teisėje visada buvo aiškūs konkurenciją ribojantys susitarimai, nereikalavę didesnių tyrimų, įvairios išlygos iš taisyklių, tačiau besitęsiančios diskusijos, liečiančios gilesnį susitarimų tyrimą pagal *rule of reason* teismams yra pernelyg apkraunantis dalykas“²⁶⁸. Tačiau Autorius vis dėlto linkęs pritarti kolegų išsakytoms nuomonėms²⁶⁹, jog dviejų konkurencijos teisės sistemų skirtumai yra labai ryškūs, todėl nėra pagrindo perimti *rule of reason*. Iš dalies ją atstoja SESV 101 str. 3 d., kurią galbūt ir reiktų modifikuoti.

Anot Alberto Santa Maria²⁷⁰, nepaisant pasirinktos teisės sistemos, laisvą konkurenciją reglamentuojančios taisyklės turėtų būti tokios plačios, kad galėtų apimti bet kurią įmanomą situaciją. ES konkurencijos teisės praktikos analizė leidžia teigti, jog iš esmės taip ir yra. Teisingumo Teismas iki *Expedia* bylos gana lanksčiai interpretavo, atrodytų, griežtas konkurencijos taisykles ir kartais formuoja kitokią nei EK praktiką (apie tai bus rašoma vėliau), o dauguma EK priimtų teisės aktų yra rekomendacinio pobūdžio. Tokia situacija leidžia objektyviau įvertinti kiekvieną atskirą atvejį bei priimti individualų sprendimą.

Neretai ekonomistai susitarimams įvertinti siūlo analizę, panašią į *rule of reason* doktriną JAV. Tačiau EK remiasi pozicija, jog pozityvių ir negatyvių veiksnių analizė (pliusų ir minusų dėliojimas) pagal SESV 101 str. 1 d. padarys nereikalingą SESV 101 str. 3 d.²⁷¹ Autorius su tokia pozicija sutinka tik iš dalies. Abiem atvejais yra pasveriami teigiami ir neigiami aspektai, tačiau SESV 101 str. 3 d. numatytos sąlygos, į kurias būtina žiūrėti kompleksiskai. *Rule of reason* atveju lemiamu gali būti bet kuris aspektas, todėl baigtinio atsižvelgtinų kriterijų sąrašo pateikti neįmanoma. Šiuo atveju SESV 101 str. 3 d. nuostata yra griežtesnė.

Pastaruoju metu laikomasi pozicijos, jog pradėjus taikyti *rule of reason* doktriną SESV 101 str. 1 d. straipsniui įvyktų supanašėjimas su SESV 101 str. 3 d., o kartu ir neliktų prasmės tokiam griežtam atskirumui²⁷². Iš kitos pusės, ši pozicija byloja ir apie Teisingumo Teismo atsargumą. Jis pasireiškia vengimu savo sprendimais įsibrauti į įstatymų leidžiamosios valdžios veiklos sritį.

268 Graham C. EU and UK Competition Law. Second edition. Pearson Education Limited, 2013, p. 90.

269 Žiūrėti disertacijos dalį „*Per se* ir *rule of reason*“.

270 Santa Maria A. European Economic Law. Second Edition: Wolters Kluwer. Law & Business, 2009, p. 414.

271 Blanco L. O. Market Power in EU Antitrust Law: Hart Publishing, 2012, p. 22.

272 Ten pat.

1.5. Prioritizavimo proceso ir *de minimis* ryšys

Susitarimus vertinančios institucijos vis dažniau prioritizuoja savo veiklą – numato į ką svarbiau atkreipti dėmesį, kas turi mažesnę reikšmę. Atrodytų, jog prioritizavimo procesas tiesiogiai nesusijęs su *de minimis* išimties taikymu. Kodėl būtina skirti dėmesio ir jam? Abiem atvejais taikoma savotiška mažareikšmiškumo išlyga:

- *prioritizavimo procesas*: susitarimas nenagrinėjamas, nes jis nepatenka į nagrinėjančios institucijos veiklos prioritetus. Prioritetai nustatomi pagal klausimo svarbą;
- *de minimis išimtis*: susitarimas nenagrinėtinas, nes jis mažareikšmis.

Abiem atvejais susitarimo apribojimai laikomi tokiais, kuriems dėl nereikšmingo pobūdžio SESV 101 str. numatytas draudimas netaikomas. Todėl gali iškilti natūralus klausimas dėl prioritizavimo proceso ir *de minimis* taikymo santykio.

Faktinių kiekvieno atskiro atvejo aplinkybių nustatymas bei įvertinimas – ilgas ir sudėtingas procesas. Dėl ribotų resursų jis ne visada gali būti tikslingas. Institucijų veiklos prioritetų numatymo procesas vertintinas ir kaip galimas didesnių sąnaudų atsiradimo problemos sprendimas. Neretai šio proceso atsiradimas nemaža dalimi suponuotas objektyvių veiksmų, o konkrečiau – resursų (žmogiškųjų tyrimui atlikti, finansinių) trūkumo.

Pats prioritizavimas kaip procesas nėra naujas. Vertinimą atliekančios institucijos, vadovaudamosi savo vidiniais dokumentais ar aukštesnės institucijos priimtų teisės aktų nustatytais kriterijais, visada tam tikriems faktams teikdavo pirmenybę. Kartais tas buvo daroma vadovaujantis prezumpcijomis. Juk prezumpcija – prioriteto tam tikroms aplinkybėms, kol jų reikšmė nepaneigiama, teikimas. Iš dalies prioritizavimas atsispindi ir EK 2004 m. balandžio 27 d. pranešime²⁷³, numatančiame skundų nagrinėjimo tvarką. Nestebina tai, jog šio teisės akto 50 punktas pasisako dėl mažareikšmių susitarimų bei pateikia nuorodą į *de minimis* Pranešimą. Taip netiesiogiai leidžiama suprasti, jog nereikšmingą įtaką konkurencijai darantys susitarimai nėra šios institucijos nagrinėjimo prioritetas.

Autorius sutinka, jog prioritizavimu siekiama teigiamų tikslų – t. y. nukreipti turimus resursus į didesnę žalą konkurencijai keliančius ar galinčius sukelti susitarimus. Tačiau prioritizavimas turėtų atitikti ir tam tikrus reikalavimus:

- institucija negali numatyti savo pačios veiklos prioritetų;
- aplinkybių vertinimo diferencijavimas turi būti objektyviai paaiškinamas.

EK *de minimis* Pranešimų atsiradimas, nepaisant to, jog jų poreikį nulėmė rinka, dažnai siejamas su EK nesugebėjimu apdoroti pranešimus apie galimus konkurencijos teisės pažeidimus²⁷⁴.

Prof. Wouter P. J. Wils kiek kitame (t. y. bendro skundų ir pareiškimų vertinimo) kontekste apžvelgė galimas prioritizavimo proceso taikymo rizikas, tačiau jos taip pat aktualios vertinant susitarimų poveikį konkurencijai, t. y. svarbios ir šiam disertaciniam darbui²⁷⁵:

– *diskriminavimo rizika*. Autoriaus manymu, tai mažiau rizika nei faktas. Bet kuris skirstymas į nagrinėtinas ir nenagrinėtinas aplinkybes savaime yra diskriminacinis skir-

273 Commission Notice of 27 April 2004 on the handling of complaints by the Commission under Articles 81 and 82 of the EC Treaty. OJ C 101.

274 Geradin D., Layne-Farrar A., Petit N. EU Competition Law and Economics. Oxford University press, 2012, p. 18.

275 Wils W. P. J. Discretion and Prioritisation in Public Antitrust Enforcement, in particular EU antitrust enforcement. World Competition, Volume 34, No. 3, 2011.

tingose padėtyse atsidūriantių ūkio subjektų atžvilgiu. Siūlytina akcentuoti tokio diferencijavimo priežastis ir vartoti nepagrįsto diskriminavimo rizikos terminą;

– *netoliaregiškumo rizika*. Galima sutikti, jog formalaus vertinimo metu ne visada įmanoma nustatyti aplinkybes, kurios lems galimus pokyčius ateityje. Juk neprioritetiniu laikytas susitarimas laikui bėgant lems reikšmingus pokyčius rinkoje, ir atvirkščiai.

– *nuspėjamumo rizika*. Šiuo atveju turima omenyje situacija, kai ūkio subjektai pritaiko prie institucijos numatytų prioritetų ir naudojami spragomis. T. y. rinkos žaidėjai žino, kokių situacijų institucija nevertins, nes nėra įtraukusi į savo prioritetų sąrašą. Autoriaus manymu, tai nėra prioritizavimo keliami rizika, o elementarus naudojimas teisinio reglamentavimo teikiamomis galimybėmis (kai kurios, esant tam tikroms aplinkybėms, vadintinos spragomis).

Prioritizavimą renkasi vis daugiau ES valstybių. Tarp jų yra ir Lietuvos Respublika, kurios LR konkurencijos taryba yra numačiusi savo veiklos prioritetus²⁷⁶. Prioritizavimo procesas sėkmingai yra įsitvirtinęs Didžiojoje Britanijoje, Airijoje, nuo 2013 m. padaryti atitinkami reglamentavimo pakeitimai Čekijoje²⁷⁷. Šių valstybių sąrašas yra ir Suomija, kur 2011 m. įsigaliojęs naujasis konkurencijos teisės aktas numato nacionalinės Konkurencijos institucijos teisę ir pareigą prioritetizuoti savo veiklą²⁷⁸. Ši nuostata suponuoja atitinkamų norminių teisės aktų atsiradimą.

Konkurencijos teisės reformos bręsta ir Slovakijoje – strateginiuose atsinaujinusios sudėties nacionalinės Konkurencijos institucijos dokumentuose numatyti pokyčiai susiję su jos misija bei vykdoma konkurencijos politika²⁷⁹. Vienas iš punktų – veiklos prioritizavimas, kuriuo siekiama nešvaistyti savo turimų resursų ir mokesčių mokėtojų lėšų „neturintiems realaus poveikio vartotojams“²⁸⁰ apribojimams tirti. Nacionalinė konkurencijos institucija numatė prioritetines savo veiklos kryptis, kurias apima:

- didelę vartotojų grupę veikiančio antikoncepcinio elgesio atskleidimas ir teisinis įvertinimas;
- turinčio didelę reikšmę antikoncepcinio elgesio (pvz., kainų fiksavimas) atskleidimas ir teisinis įvertinimas;
- konkurencijos apsaugos veikla (angl. „competition advocacy activities“).

Iš esmės dvi pirmos išvardintos prioritetinės veiklos tiesiogiai susijusios su reikšmingos įtakos konkurencijai nustatymu: pirmu atveju tai daroma per poveikį dideliame varto-

276 Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. Valstybės žinios. 1999. Nr. 30-856; 2012. Nr. 42-2041 ir Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2012 m. liepos 2 d. nutarimas Nr. 1S-89 „Dėl Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos veiklos prioriteto“ (nauja 2013 m. rugsėjo 24 d. LR KT nutarimu Nr. 1S-136 patvirtinta redakcija) [interaktyvus, žiūrėta 2013-12-20]. <<http://kt.gov.lt>>.

277 Šaltiniai [interaktyvus, žiūrėta 2014-08-15]: <<https://www.gov.uk/government/publications/cma-prioritisation-principles>>, <<http://www.tca.ie/images/uploaded/documents/Prioritisation%20booklet.pdf>>, <[http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=DAF/COMP/AR\(2013\)12&docLanguage=E](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=DAF/COMP/AR(2013)12&docLanguage=E)>.

278 Hukkinen N., Peltonen L. For the Better: The Reform of the Finnish Competition Act. *Journal of European Competition Law & Practice*. 2012, 3(4): 405.

279 Nedelka M. Competition Authority announces ambitious plans for reform. March 21, 2013 [interaktyvus, žiūrėta 2013-04-21]. <www.lexology.com> ir The Antimonopoly Office of the Slovak Republic its mission and policy-orientation for the next period [interaktyvus, žiūrėta 2013-04-21]. <<http://www.antimon.gov.sk/files/31/2012/Ciele%20PMÚ%20SR.pdf>>.

280 Ten pat.

tojų skaičiui (didelę vartotojų grupę veikia susitarimai tarp įmonių, užimančių reikšmingą dalį vertinamoje rinkoje), antru – pagal *sunkių* apribojimų buvimą arba nebuvimą. Trečioji iš išvardintų krypčių prilygintina apsauginei veiklai, kuri pagal projekto rengėjų išreikštą poziciją apima ir švietimą konkurencijos teisės klausimais.

Anksčiau paminėta tik dalis valstybių, kurių nacionalinės konkurencijos institucijos vadovaujasi jų veiklos prioritizavimo teisės aktais. Vykdomos reformos leidžia daryti išvadą, jog, nors ir ne visos ES valstybės narės yra numačiusios bei aiškiai apibrėžusios savo veiklos prioritetus, ši situacija keičiasi.

Ne išimtis yra ir Lietuva. LR konkurencijos įstatymo 18 str. 2 d. 3 p.²⁸¹ numatyta Konkurencijos tarybos teisė nustatyti savo veiklos prioritetus. Taip Lietuvos Respublikos Seimas savotiškai išplėtė už konkurencijos priežiūrą atsakingos institucijos galias, o kartu ir autonomiją vykdant jai patikėtas funkcijas. Šis Konkurencijos įstatymo papildymas buvo palydėtas LR konkurencijos tarybos 2012 m. liepos 2 d. nutarimu Nr. 1S-89²⁸², kuriuo buvo patvirtintas „Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos veiklos prioriteto įgyvendinimo principų aprašas“ (toliau – Prioritetų aprašas). Paskutinis minėto nutarimo atnaujinimas buvo atliktas 2013 m. rugsėjo 24 d.²⁸³

Minėto nutarimo 1 p. veiklos prioritetus apibrėžia labai plačiai ir abstrakčiai: „*atlikti tyrimus ar kitaip įsikišti į rinkos veikimą, jei toks įsikišimas galėtų reikšmingai prisidėti prie veiksmingos konkurencijos apsaugos ir taip užtikrinti kuo didesnę vartotojų gerovę*“. Iš esmės tai bet kokia Konkurencijos tarybos veikla, nukreipta į vartotojų gerovės apsaugą. Jai kiekvienu atveju gali būti suteikiamas skirtingas turinys.

Prioritetų apraše skiriami trys principai: *įtaka veiksmingai konkurencijai ir vartotojų gerovei, strateginė reikšmė bei racionalus išteklių naudojimas*.

Akivaizdu, kad atsižvelgiant į įvairias reikšmę turinčias aplinkybes (pvz., LR konkurencijos tarybos finansavimą, esamus ir numatomus darbo krūvius, iškilusio klausimo sudėtingumą ir pan.) nustatytų prioritetų pokyčiai gali būti ir itin dinamiški. Dažna ir netikėta prioritetų kaita gali sukurti teisinio netikrumo būseną. Iš esmės ir LR konkurencijos įstatymas, ir nutarimas, kuriuo patvirtintas Prioritetų aprašas, numato vienintelę susipažinimo su veiklos prioritetais priemonę – paskelbimą Konkurencijos tarybos interneto svetainėje. Atsižvelgiant į tai, jog nenumatyti įsigaliojimo terminai, prioritetais pradėdama vadovautis nuo jų paskelbimo oficialiame institucijos tinklalapyje dienos.

Apibendrinant tai, kas pasakyta, galima daryti išvadą, jog prioritizavimo ir *de minimis* taikymo procesai turi panašumų:

- abiem atvejais remiamasi mažareikšmiškumo kriterijais;
- abiem atvejais susitarimas išlaiko teisinę galią (jei tenkinamos sąlygos – yra pagrindas taikyti *de minimis* arba nagrinėjamas klausimas yra už prioritetų ribų).

Tarp kiekvienos institucijos prioritetų numatymo ir *de minimis* išimties taikymo yra netiesioginis ryšys. Abiem teisinėmis priemonėmis siekiama to paties tikslo – nukreipti resursus nuo santykinai mažiau žalingesnių atvejų nagrinėjimo ir analizės prie reikšmin-

281 Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. Valstybės žinios. 1999. Nr. 30-856; 2012. Nr. 42-2041.

282 Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2012 m. liepos 2 d. nutarimas Nr. 1S-89 „Dėl Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos veiklos prioriteto“ (nauja 2013 m. rugsėjo 24 d. LR KT nutarimu Nr. 1S-136 patvirtinta redakcija) [interaktyvus, žiūrėta 2013-12-20].<<http://kt.gov.lt>>.

283 Ten pat.

gesnę įtaką konkurencijai turinčių veiksmų. Netiesiogine prasme apribojimas, esantis už veiklos prioritetų ribų, – mažareikšmis.

Tačiau kartu tai yra skirtingi procesai, turintys ir skirtingus atsiradimo pagrindus, ir skirtingus taikymo pagrindus.

1.6. *De minimis* taikymo praktika

1.6.1. LR praktika

Nepaisant to, kad Lietuvos Respublikos teisės aktų nuostatos suderintos su ES konkurencijos teisės normomis, nacionalinė teisė turi tam tikrų ypatumų, kurie reikalauja papildomo dėmesio.

Atkreiptinas dėmesys, jog vien nacionalinės konkurencijos teisės nuostatos taikomos nenustačius susitarimo įtakos tarp valstybių narių. Priešingu atveju nacionalinės institucijos įpareigos taikyti ES konkurencijos teisės normas (plačiau – trečiajame disertacijos skyriuje).

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 str. numato konkurencijos teisei svarbią nuostatą: „*Įstatymas draudžia monopolizuoti gamybą ir rinką, saugo sąžiningos konkurencijos laisvę*“²⁸⁴. Ūkio subjektų sudaromi susitarimai laikomi galiojančiais tiek, kiek nepažeidžia sąžiningos konkurencijos laisvės ribų. Aukščiausios teisinės galios nacionalinis teisės aktas sukuria pagrindą teisinei bazei. Pagrindiniu nacionaliniu teisės aktu, reglamentuojančiu konkurenciją, laikytinas LR konkurencijos įstatymas, kurio 5 str. numato, jog „*Visi susitarimai, kuriais siekiama riboti konkurenciją arba kurie riboja ar gali riboti konkurenciją, yra draudžiami ir negalioja nuo jų sudarymo momento*“²⁸⁵. Toliau yra išvardinamas pavyzdinis konkurenciją ribojančių veiksmų sąrašas. Jis iš esmės atitinka SESV 101 str. 1 d.

Priešingai nei ES konkurencijos teisėje, į *de minimis* išimtį nacionalinėje konkurencijos teisėje nukreipia aukščiausią teisinę galią turintis teisės aktas. Taip LR konkurencijos įstatymo 5 str. 3 d. numatyta, jog draudimas „*gali būti netaikomas ūkio subjektų sudarytiems susitarimams, kurie dėl savo mažareikšmės įtakos negali itin riboti konkurencijos. Tokiems susitarimams taikomus reikalavimus ir sąlygas teisės aktu nustato Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba*“. Minėti reikalavimai ir sąlygos nustatyti 2004 m. gruodžio 9 d. LR konkurencijos tarybos poįstatyminiaame teisės akte²⁸⁶.

Grynai techniniu požiūriu mažareikšmiškumo išimtis galėtų būti vertinama kaip tam tikras mažų ir vidutinių ūkio subjektų pranašumas²⁸⁷ prieš stambius ūkio subjektus. Smulkesniems ekonominiams vienetams suteikiama galimybė sudaryti tokius susitarimus, kurie tarp stambesnių įmonių būtų vertinami kaip pažeidžiantys konkurencijos teisės nuostatas.

LR konkurencijos taryba, nagrinėdama konkurenciją ribojančias sąlygas turinčius susitarimus, nuosekliai laikėsi pozicijos dėl didesnio horizontaliųjų susitarimų pavojin-

284 Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios. 1992. Nr. 33-1014.

285 Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. Valstybės žinios. 1999. Nr. 30-856; 2012. Nr. 42-2041.

286 Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2004 m. gruodžio 9 d. nutarimas Nr. 1S-172 „Dėl reikalavimų ir sąlygų susitarimams, kurie dėl savo mažareikšmio poveikio negali itin riboti konkurencijos, patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2004. Nr. 181-6732.

287 Stanikūnas R. Konkurencijos politika: teorija ir praktika: TEV, 2009, p. 20.

gumo. Pavyzdžiui, 2010 m. lapkričio 22 d. nutarime Nr. 2S-29²⁸⁸ nacionalinė institucija įvertino draudžiamą susitarimą sudariusių ūkio subjektų veiksmus. Atliekant tyrimą buvo nustatyta, jog ūkio subjektai sudarė reikšmingai konkurenciją ribojantį susitarimą. Tačiau, atsižvelgiant į faktines aplinkybes, ne visų susitarimo dalyvių veiksmai buvo įvertinti vienodai griežtai. LR Konkurencijos taryba atsižvelgė į tai, kad vieno iš jų konkurencijos teisės normų pažeidimas pasireiškė tik vertikaliojo susitarimo sudarymu. Pastarasis laikytinas mažiau pavojingu už kitų ūkio subjektų sudarytus horizontaliųjų susitarimų požymių turinčius susitarimus²⁸⁹.

2014 m. EK *de minimis* Pranešime nurodyta, jog jame įtvirtinti kiekybiniai kriterijai nėra griežti ir į juos galima neatsižvelgti (apie tai kalbama ir Teisingumo Teismo išnagrinėtose bylose, pvz., *Expedia* byloje). Suprantama, tą galima daryti ir dėl teisės akto pobūdžio. Pasakytina, jog analogiškos nuostatos LR konkurencijos tarybos 2004 m. nutarime²⁹⁰ nėra. Tačiau jos neįtraukimas į poįstatyminių teisės aktą neturėtų sutrukdyti LR konkurencijos tarybai nukrypti nuo kiekybinių kriterijų. Šios nuostatos neįtraukimas į nacionalinių teisės aktą galėtų būti paaiškintas tuo, kad kiekybiniai kriterijai laikomi prezumpcija. O ES teismų praktika paremta (arba bent turėtų būti paremta) individualaus susitarimų vertinimo koncepcija. Ir pačiuose teismų sprendimuose pabrėžiama, kad vertinant ūkio subjektų sudarytus susitarimus būtina atsižvelgti ir į ekonominį konkretaus atvejo kontekstą²⁹¹. Analogišką nuostatą dėl individualaus susitarimų vertinimo galimybės siūlytina įtraukti į kitą nacionalinio teisės akto redakciją. Autorius siūlo į nacionalinį teisės aktą įtraukti tokią nuostatą: „Nutarime nustatyti kriterijai nereiškia, kad šias rinkos dalių ribas viršijančių ūkio subjektų sudaryti susitarimai žymiai riboja konkurenciją“.

Pažymėtina, kad nacionaliniame teisės akte numatyta, jog „susitarimai nelaikomi ribojančiais konkurenciją, jei per dvejus kalendorinius metus iš eilės ūkio subjektų rinkos dalys neviršija <...> numatytų rinkos dydžių daugiau kaip 2 procentiniais punktais“²⁹². Ši nuostata leidžia nukrypti nuo atitinkamų kiekybinių kriterijų, tačiau nesuteikia galimybės susitarimą vertinti individualiai. Atkreiptinas dėmesys į šiame teisės akte pateiktą formuluotę „nelaikomi ribojančiais konkurenciją“. Autorius siūlo ją pakeisti į „nelaikomi reikšmingai ribojančiais konkurenciją“. Ir EK *de minimis* Pranešime, ir LR nutarime numatytos išimties tik konkurenciją ribojantiems susitarimams.

LR Konkurencijos taryba daugelyje savo nutarimų atmesdavo galimybę taikyti *de minimis* išimtį, jei susitarimas neatitikdavo teisės aktuose nurodytų kriterijų: „Jeigu susitarimas netenkina reikalavimų dėl mažareikšmio poveikio, jis negali būti pripažintas

288 Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2010 m. lapkričio 22 d. nutarimas Nr. 2S-29 „Dėl ūkio subjektų, užsiimančių dekupažo, rankdarbių reikmenų bei kitų susijusių prekių pardavimu, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams“. Informaciniai pranešimai. Nr. 90(1)-1071.

289 Ten pat, 8.1 punktą.

290 Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2004 m. gruodžio 9 d. nutarimas Nr. 1S-172 „Dėl reikalavimų ir sąlygų susitarimams, kurie dėl savo mažareikšmio poveikio negali itin riboti konkurencijos, patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2004. Nr. 181-6732.

291 Byla T-374/94 *European Night Services v Commission* [1998], 136 punktą.

292 Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2004 m. gruodžio 9 d. nutarimas Nr. 1S-172 „Dėl reikalavimų ir sąlygų susitarimams, kurie dėl savo mažareikšmio poveikio negali itin riboti konkurencijos, patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2004. Nr. 181-6732, 6 punktą.

mažareikšmiu²⁹³. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog beveik visi teisės aktuose dėl minėtos išlygos taikymo įtvirtinti reikalavimai tėra orientaciniai. Jei įrodoma, jog sudarytas susitarimas nereikšmingai riboja konkurenciją, leistina paklaida į bet kurią pusę. *De minimis* išimties taikymą reglamentuojantys teisės aktai tik aiškiai nurodo, kad jie netaikomi *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams. Nacionalinės praktikos analizė²⁹⁴ leidžia daryti išvadą, jog pagrindinė 2004 m. LR konkurencijos tarybos priimto nutarimo „dėl mažareikšmių susitarimų“ netaikymo priežastis – *sunkių* ribojimų buvimo nustatymas. Tai atliekama susitarimo vertinimo pradžioje.

LR konkurencijos taryba savo nutarimuose dažnai vadovaujasi kiekybiniais kriterijais: „jeigu susitarimas netenkina reikalavimų dėl mažareikšmio poveikio, jis negali būti pripažintas mažareikšmiu“²⁹⁵.

Vienas iš svarbesnių akcentų – teisės aktų nuostatų taikymas. Nors LR konkurencijos taryba į 2004 m. nutarimą dėl mažareikšmių susitarimų²⁹⁶ perkėlė beveik visas pagrindines 2001 m. EK *de minimis* Pranešimo²⁹⁷ nuostatas, būtina atsižvelgti į tai, kad:

– EK *de minimis* Pranešimo nuostatos taikomos tik jei ūkio subjektų sudarytas susitarimas riboja konkurenciją ir prekybą tarp valstybių narių. Tik Lietuvos ūkio subjektų sudarytas susitarimas, kurio atitinkama rinka apibrėžiama Lietuvos Respublikos teritorija ar atitinkamu valstybės administraciniu vienetu, vertinamas pagal nacionalinio teisės akto nuostatas;

– rinkos dalių barjeras yra tas pats – bendroji 10 procentų atitinkamos rinkos dalis.

LR konkurencijos tarybos atliekamas vertinimas atitinka vertinimo procesą, kurį atlieka ES institucijos, todėl jo išskirti nebūtina (būtent todėl nacionalinis teisės aktas, numatantis rinkos apibrėžimo specifiką²⁹⁸, kartu su ES teisės aktu buvo cituojamas toje pačioje disertacijos dalyje).

Atkreiptinas dėmesys, jog tyrimą ir pagrindinį susitarimų vertinimą *de minimis* taikymo aspektu nacionalinėje konkurencijos teisėje atlieka LR konkurencijos taryba. Šios institucijos veiklos rezultatas gali būti paneigtas tik esant labai stipriems motyvams ar

293 Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2010 m. lapkričio 22 d. nutarimas Nr. 2S-29 „Dėl ūkio subjektų, užsiimančių dekapuža, rankdarbių reikmenų bei kitų susijusių prekių pardavimu, veiksnių atitikties Lietuvos Respublikos Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams“. Informaciniai pranešimai. Nr. 90(1)-1071, 6.1 punktas.

294 Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2009 m. birželio 11 d. nutarimas Nr. 2S-14 „Dėl renginių organizavimo veikla užsiimančių ūkio subjektų ir jų asociacijos veiksnių atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams“. Informaciniai pranešimai. Nr. 47(1)-611, 5.2. punktas.

295 Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2010 m. lapkričio 22 d. nutarimas Nr. 2S-29 „Dėl ūkio subjektų, užsiimančių dekapuža, rankdarbių reikmenų bei kitų susijusių prekių pardavimu, veiksnių atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams“. Informaciniai pranešimai. Nr. 90(1)-1071, 6.1 punktas.

296 Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2004 m. gruodžio 9 d. nutarimas Nr. 1S-172 „Dėl reikalavimų ir sąlygų susitarimams, kurie dėl savo mažareikšmio poveikio negali itin riboti konkurencijos, patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2004. Nr. 181-6732.

297 Komisijos 2001 m. gruodžio 22 d. pranešimas (EB) dėl nedidelės svarbos susitarimų, kurie nežymiai riboja konkurenciją pagal Europos Bendrijos steigimo sutarties 81 straipsnio 1 dalį (*de minimis*). 2001/C 368/07.

298 Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2000 m. vasario 24 d. nutarimas Nr. 17. Valstybės žinios. 2000. Nr. 19-487.

akcentuojant procedūrinių taisyklių pažeidimą. Pažymėtina, kad tą 2009 m. spalio 16 d. sprendime akcentavo ir LVAT: „vertindamas sudėtingų ekonominio pobūdžio tyrimų išvadas, teismas iš esmės turi (ir gali) patikrinti tik tai, ar Konkurencijos taryba laikėsi procedūrinių taisyklių, ar visos išvados buvo motyvuotos, ar nebuvo iškraipytos faktinės aplinkybės, ar nebuvo padaryta akivaizdi vertinimo klaida, ar nebuvo piktnaudžiauta įgaliojimais“²⁹⁹.

Kompetentingų institucijų leidžiami rekomendacinio pobūdžio teisės aktai bent iš dalies leidžia atsakyti į kylančius klausimus dėl susitarimų vertinimo mažareikšmiškumo aspektu proceso. Norint palengvinti galiojančių konkurencijos teisės aktų supratimą, 2011 m. buvo parengtas paaiškinimų dėl mažareikšmiškumo projektas³⁰⁰ (toliau – Paaiškinimai). Atkreiptinas dėmesys, jog šiuo atveju kalbama apie pareiškimuose pateiktų faktų vertinimą bei minima, jog Paaiškinimai neturi įtakos susitarimų vertinimui mažareikšmiškumo aspektu (projekto 2 p.). Tačiau tai nėra visiškai su minėtu klausimu nesusijęs teisės aktas. Dalis jo nuostatų, o tiksliau dalis II skyriaus „Faktų pripažinimo mažareikšmiai kriterijai galimo Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio ir 9 straipsnio atvejais“ tiesiogiai susijusi ir su LR konkurencijos tarybos 2004 m. gruodžio 9 d. nutarimu Nr. 1S-172³⁰¹.

Paaiškinimų 10 p. numatyta, kad LR konkurencijos taryba turi teisę pradėti ir vykdyti tyrimą dėl pažeidimo nepaisant turimos informacijos apie jo mažareikšmiškumą. Taip gali atsitikti tuo atveju, jei manoma, kad tyrimo rezultatai turės reikšmės teisės aiškinimui. LR konkurencijos tarybai suteikta besąlygiška teisė pradėti tyrimą, o abejonių gali kilti dėl bet kurio susitarimo.

Labai svarbus yra Paaiškinimų 3 p., kuriame išvardintos prioritetinės kiekvieno tyrimo kryptys. Vertinimo metu rekomenduojama atsižvelgti į³⁰²: *pažeidimo pobūdį, pažeidimo mastą ir trukmę, prekių pobūdį, pakartotinumą, sektoriaus svarbą valstybės ekonomikai, panašios praktikos taikymo galimybę kitose srityse, klausimo aktualumą teisės aiškinimui*.

Kriterijus „sektoriaus svarba valstybės ekonomikai“ byloja apie didesnę pasiryžimą prioritetinį dėmesį kreipti į viešojo intereso ir vartotojų teisių apsaugą nei į vertinamą ūkio subjektų konkurentų padėties pasikeitimą sudarius konkurenciją ribojantį susitarimą. Akivaizdu, jog konkurentų išstūmimas iš rinkos ar jų padėties pabloginimas „ne prioritetiniuose ūkio sektoriuose“ gali būti skausmingas konkurentams, kitiems rinkoje veikiantiems ūkio subjektams, pačiam sektoriui, tačiau poveikis nacionalinei ekonomikai gali būti nereikšmingas.

Paaiškinimuose pateikiamas ir pavyzdinis sąrašas susitarimų, kurių sudarytojams nepaliekama daug iliuzijų dėl mažareikšmiškumo pritaikymo – tai „horizontalūs ir vertikalūs susitarimai, kurių tikslas yra konkurencijos ribojimas, iškraipymas ar sutrikdymas rinkoje,

299 2009 m. spalio 16 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendimas administracinėje byloje Nr. A502-34/2009 UAB „Schneidersöhne Baltija“ (dabar – UAB „Papyrus Lietuva“) ir UAB „Libra Vitalis“ v. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba.

300 Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimo „Dėl Konkurencijos tarybos paaiškinimų dėl mažareikšmiškumo Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo pažeidimų bylose“ projektas [interaktyvus, žiūrėta 2012-08-29]. <<http://kt.gov.lt/naujienos/projektas.pdf>>.

301 Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2004 m. gruodžio 9 d. nutarimas Nr. 1S-172 „Dėl reikalavimų ir sąlygų susitarimams, kurie dėl savo mažareikšmio poveikio negali itin riboti konkurencijos, patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2004. Nr. 181-6732.

302 Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimo „Dėl Konkurencijos tarybos paaiškinimų dėl mažareikšmiškumo Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo pažeidimų bylose“ projektas [interaktyvus, žiūrėta 2012-08-29]. <<http://kt.gov.lt/naujienos/projektas.pdf>>.

pavyzdžiui, horizontalūs susitarimai tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyti prekės kainas, gamybos ar pardavimo kiekius, vertikalūs susitarimai dėl perpardavimo kainų nustatymo“.

Parengtas projektas nebuvo realizuotas, tačiau atliekamiems tyrimams tai didelės reikšmės neturi – Paaiškinimuose buvo susisteminta ES institucijų ir pačios LR Konkurencijos tarybos taikoma vertinimo praktika. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog LR Konkurencijos taryba jau yra patvirtinusi kelis kitus institutus (pvz., viešojo administravimo institucijų sprendimų poveikį) reglamentuojančias panašaus pobūdžio gaires³⁰³. Autoriaus manymu, dalis Paaiškinimų nuostatų galėtų būti perkelta ir į naująjį nacionalinį teisės aktą dėl mažareikšmiškumo. Pastarasis gali būti parengtas atsižvelgiant į 2014 m. EK *de minimis* Pranešimą.

1.6.2. Atskirų ES valstybių narių praktika

Įvairiose disertacijos struktūrinėse dalyse nemažai dėmesio skiriama mažareikšmiškumo išimties reglamentavimui bendrai ES ir Lietuvos Respublikoje. Šioje dalyje apžvelgiamas galiojantis nacionalinis *de minimis* reglamentavimas atskirose ES valstybėse narėse (t. y. išskyrus atskirai nagrinėjamą Lietuvą) bei vertinama šių valstybių praktika. Nagrinėjamos valstybės narės³⁰⁴: Airija, Austrija, Belgija, Bulgarija, Čekija, Danija, Estija, Graikija, Ispanija, Italija, Jungtinė Karalystė, Kipras, Kroatija, Latvija, Lenkija, Liuksemburgas, Malta, Nyderlandai, Portugalija, Prancūzija, Rumunija, Slovakija, Slovėnija, Suomija, Švedija, Vengrija ir Vokietija.

Pastebėtina, kad valstybių praktika įtvirtinant mažareikšmiškumo išimtį nėra vienoda. Dalis valstybių yra priėmusios atskirus teisės aktus, kurie į nacionalinę konkurencijos teisę perkelia 2001 m. EK *de minimis* Pranešimo (jį iš esmės atitinka ir 2014 m. EK *de minimis* Pranešimas) nuostatas, dalis tiesiogiai vadovaujasi *de minimis* Pranešimu (pvz., Belgija).

Atkreiptinas dėmesys, jog toliau nagrinėjamos valstybių narių nacionalinių teisės aktų nuostatos, įskaitant tam tikrą reguliavimo specifiką, aktualios su sąlyga, jog nėra poveikio prekybai tarp valstybių narių. Priešingu atveju bus taikomas SESV 101 str. ir kitos ES konkurencijos teisės nuostatos.

Airija (*narystė*³⁰⁵ nuo 1973 m.). Rengiant disertaciją Airijoje galiojo 2002 metais priimtas Konkurencijos teisės aktas³⁰⁶, sulaukęs dviejų pagrindinių pakeitimų 2006 ir 2012 m.³⁰⁷ Pastarasis pakeitimas sugriežtino bausmes už konkurencijos teisės pažeidimus. Teisės akto preambulė prasideda nuo jo leidėjo tikslų, tarp kurių yra konkurencijos nuostatų suvienodinimas su 81 ir 82 EBSS straipsniais (dabartiniai 101 ir 102 SESV str.). Iš esmės

303 Plačiau Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba [Lietuva, interaktyvus]. <<http://kt.gov.lt>>, pvz., Sprendimų poveikio konkurencijai vertinimo gairės. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba, 2012.

304 Autorius vadovavosi nacionalinių konkurencijų institucijų oficialiuose tinklalapiuose pateiktų konkurencijos teisės aktų vertimais į anglų kalbą.

305 Siekiant išvengti sąvokų netikslumo, prie iki Mastrochto sutarties įsigaliojimo (1993 m. lapkričio 1 d.) į bendrąją erdvę įsijungusių valstybių rašoma „narystė“, po – „ES narystė“.

306 Competition Act, 2002, Number 14 of 2002. Ireland [interaktyvus, žiūrėta 2012-06-10]. <http://www.tca.ie/images/uploaded/documents/Competition_Act_2002.pdf>.

307 Nacionalinės Airijos konkurencijos institucijos tinklalapis <<http://www.tca.ie/EN/Enforcing-Competition-Law/Competition-Law.aspx>>.

nacionalinio konkurencijos teisės akto 4(1) skyrius atitinka SESV 101 str. 1 d. Draudimas apima valstybės arba bet kurios jos dalies teritoriją.

Palyginus su kitomis ES valstybėmis narėmis draudimas sudaryti konkurenciją ribojančius susitarimus Airijoje vertintinas kaip griežtas:

- *de minimis* išimtis iš draudimo nenumatyta. Tačiau ūkio subjektai gali tikėtis išimčių bloko taikymo, jei nacionalinė institucija nuspręs, jog atsižvelgiant į susitarimo pobūdį tai tikslinga. Atkreiptinas dėmesys, jog kai kurie teisės aktai nukreipia į EK *de minimis* Pranešimą³⁰⁸.
- numatytos griežtos sankcijos už konkurencijos teisės akto pažeidimus. Tarp jų ir įkalinimo bausmė.

Nepaisant konkurencijos teisės pažeidimų kriminalizavimo, įkalinimo bausmė nebuvo populiariausia kovos su pažeidėjais priemonė³⁰⁹. Airijos konkurencijos teisės reguliavimas apibūdinamas kaip atkartojantis SESV nuostatas, o sankcijoms pasitelkiantis griežtesnį amerikietiškąjį modelį³¹⁰.

Austrija (*ES narystė nuo 1995 m.*). Austrijos Respublika per pastaruosius porą metų (2012–2013 m.) atliko kelis nacionalinio konkurencijos teisės akto pakeitimus, leidusius suvienodinti nacionalinius *de minimis* kiekybinius kriterijus su EK *de minimis* Pranešimo rekomenduojamais vertinimo kriterijais³¹¹. Kartu su 2013 m. kovo 1 d. įsigaliojusiais teisės akto pakeitimais buvo nustatytas 10 proc. dalies atitinkamoje rinkoje barjeras horizontalių susitarimų dalyviams ir 15 proc. dalies barjeras vertikaliosios susitarimus sudariusiems ūkio subjektams. Pažymėtina, kad, kaip ir EK *de minimis* Pranešime, mažareikšmiškumo išimtis netaikytina *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams. Būtent dėl *sunkių* apribojimų turinčių susitarimų visiško uždraudimo buvo kilę ir abejonių, ir papildomų diskusijų. Anot griežto reglamentavimo kritikų, EK *de minimis* – *soft law*, o nacionalinis teisės aktas yra saistantis jo adresatus³¹². Kritikos atsiradimas nėra be pagrindo – nuo EK rekomendacijų (koks savo turiniu ir forma yra *de minimis* Pranešimas) Teisingumo Teismas gali nukrypti, jei susitarimo realus poveikis nėra reikšmingas, tačiau išimčių nenumatantys nacionaliniai teisės aktai turi įstatymo galią. Dažniausiai nereikšmingą poveikį konkurencijai turintis susitarimas turi dar menkesnę reikšmę ES mastu.

308 Notice of 1 December 2010 in respect of vertical agreements and concerted practices. Competition Authority. Decision N/10/01, p. 6.

309 Calvani T., Carl K. M. The Competition Act 2002, ten years later: lessons from the Irish experience of prosecuting cartels as criminal offences. *Journal of Antitrust Enforcement*: Vol. 1, No. 2, 2013, p. 297, 315-317.

310 Ten pat, p. 299.

311 Neumayr F. Austria: New competition rules – Take one. *Kluwer Competition Law Blog*. 29 June 2012 [interaktyvus, žiūrėta 2013-01-25]. <kluwercompetitionlawblog.com>, Neumayr F. Austria: New competition rules – Take two. *Kluwer Competition Law Blog*. 21 January 2013 [interaktyvus, žiūrėta 2013-01-25]. <kluwercompetitionlawblog.com>, Kartellgesetz und Wettbewerbsgesetz (Änderung) [interaktyvus, žiūrėta 2013-10-10]. <http://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXIV/ME/ME_00349/index.shtml>.

312 Neumayr F. Austria: New competition rules – Take two. *Kluwer Competition Law Blog*. 21 January 2013 [interaktyvus, žiūrėta 2013-01-25]. <kluwercompetitionlawblog.com>.

Prieš 2012 m. Reformų akto³¹³ patvirtinimą ir įsigaliojimą 2013 m. kovo 1 d. buvo taikomos 2005 m. konkurencijos teisės akto nuostatos. Pastarosios numatė 5 proc. rinkos dalies barjerą susitarimams tarp kompanijų Austrijoje ir 25 proc. rinkos dalies barjerą susitarimams siauresnėse geografinėse rinkose. Atkreiptinas dėmesys, kad susitarimų diferencijavimas iki reformos buvo atliekamas ne pagal ūkio subjektų vienas kito atžvilgiu užimamą padėtį (t. y. neatsižvelgiant į gamybos ir platinimo lygmenis) – ir horizontaliesiems, ir vertikaliesiems susitarimams buvo numatyti tie patys kiekybiniai kriterijai. Skirtumą sudarė tik susitarimo dalyvių užimama geografinė rinka. Natūralu, kad vertinant vienos valstybės mastu mažiau įtakos konkurencijai turės susitarimai tarp ūkio subjektų iš vieno nedidelio regiono³¹⁴.

Belgija (*narystė nuo 1957 m.*). Siekiant nustatyti, ar susitarimas reikšmingai riboja konkurenciją, Belgijos nacionalinės institucijos vadovaujasi EK *de minimis* Pranešimo nuostatomis. Tą patvirtina ir nacionalinė teismų praktika³¹⁵.

Ankstesnę konkurencijos teisės reglamentavimą³¹⁶ nuo 2013 m. rugsėjo 1 d. pakeitė naujas³¹⁷ – įvyko reikšminga reforma, kuri labiau palietė organizacinius ir struktūrinius aspektus. Atsižvelgiant į ankstesnę praktiką, galima drąsiai teigti, jog nepaisant reglamentavimo *de minimis* išlyga Belgijoje taikoma.

Bulgarija (*ES narystė nuo 2007 m.*). Bendroji konkurenciją ribojančių susitarimų draudimo taisyklė įtvirtinta nacionalinio konkurencijos akto³¹⁸ 15 str. *De minimis* išimties taikymas bei kiekybiniai kriterijai (10 proc. horizontaliųjų susitarimų atvejų, 15 proc. – vertikalųjų) numatyti to paties teisės akto 16 str. Išimtis netaikoma, jei susitarta tiesiogiai arba netiesiogiai fiksuoti kainas, pasidalinti rinkomis arba pirkėjais, riboti gamybą ir pardavimus.

Čekija (*ES narystė nuo 2004 m.*). *De minimis* išimtis Čekijos Respublikos nacionaliniame konkurencijos teisės akte³¹⁹ įtvirtinta tame pačiame 3 str., kuriame numatytas draudimas sudaryti konkurenciją ribojančius susitarimus. Išimties taikymas detalizuojamas atskirame teisės akte – nacionaliniame *de minimis* Pranešime³²⁰. Pačiame teisės akte nurodoma, jog jo priėmimo tikslas – Čekijos ir ES konkurencijos teisės harmonizavimas, todėl atkartojama dauguma EK *de minimis* Pranešimo nuostatų.

313 National Competition Report. Cleary Gottlieb. July-September 2012 [interaktyvus, žiūrėta 2013-03-14]. <www.clearygottlieb.com>.

314 Ablasser-Neuhuber A., Neumayr F. Austria. The European Antitrust Review 2013.

315 Derenne J., Andoura S. The Brussels Court of appeal issues a preliminary ruling on the successive application of EC Reg. N° 1984/83 and N° 2790/1999 on the application of Art. 81.3 EC to vertical agreements and concerted practices and rules on the *de minimis* doctrine (Brasserie Haacht), 23 June 2005, e-Competitions, Art. N° 41214 [žiūrėta 2011-06-10]. <www.concurrences.com>.

316 Belgian Act on the Protection of Economic Competition. OG. 29/9/2006 and 19/5/2009 [interaktyvus, žiūrėta 2013-08-10]. <http://economie.fgov.be/en/binaries/apec-new_tcm327-56301.pdf>.

317 Législation relative à la Concurrence [interaktyvus, žiūrėta 2013-12-14]. <<http://economie.fgov.be/fr/entreprises/concurrence/legislation/>>.

318 Bulgarian Law On Protection Of Competition [interaktyvus, žiūrėta 2013-08-10]. <<http://www.cpc.bg/General/Legislation.aspx>>.

319 Czech Consolidated Act on the Protection of Competition [interaktyvus, žiūrėta 2013-08-10]. <https://www.uohs.cz/download/Legislative/HS/CR/Act_143_2001_consolidated.pdf>.

320 Czech Notice of the Office for the Protection of Competition on agreements of minor importance which do not appreciably restrict competition (*de minimis*) [interaktyvus, žiūrėta 2013-08-10]. <https://www.uohs.cz/download/Sekce_HS/Guidelines/de_minimis_notice_UOHS_eng.doc>.

Danija (*narystė nuo 1973 m.*). Danijos nacionalinio konkurencijos teisės akto³²¹ sąlygos, numatančios konkurenciją ribojančios praktikos draudimą, atitinka SESV 101 str. 1 d., tačiau papildomai numato du draudimus: bendros įmonės koordinavimą (ang. „joint venture coordination“) ir perpardavimo kainų palaikymą³²².

Nacionalinis Konkurencijos teisės aktas 7 sk. (angl. „section“) nustato kitokias nei EK *de minimis* Pranešime numatytas mažareikšmiškumo išimties taikymo taisykles. Svarbus vaidmuo tenka ūkio subjektų apyvartai (numatyti atskiri kriterijai).

Mažareikšmingumo išimtis netaikoma, jei susitarimuose susitarta dėl tokių sąlygų, kaip: kainų, pelno ir t. t. parduodant ar perparduodant prekes ar paslaugas, gamybos ar pardavimo apribojimų, rinkų ar vartotojų pasidalijimo ir pan.

Pasakytina, jog esant kumuliaciniam kelių konkurenciją ribojančių susitarimų poveikiui, išimties taikymo negalima tikėtis, net jei kiekvienas atskiras susitarimas galėtų tikėtis *de minimis* išimties pritaikymo³²³.

Įdomu pastebėti, kad beveik iki 2010 metų pabaigos nacionalinėje teisėje *de minimis* išlyga buvo taikoma rinkos arba klientų paskirstymo susitarimams, tačiau išplėstinio išimties taikymo atsisakyta siekiant Danijos konkurencijos teisę suvienuoti su ES konkurencijos teisės taisyklėmis³²⁴.

Estija (*ES narystė nuo 2004 m.*). Disertacijos rengimo metu galiojęs Estijos Konkurencijos aktas³²⁵ buvo priimtas 2001 m. birželio 5 d., įsigaliojo tą pačių metų spalio 1 d. Šio teisės akto 4 paragrafas draudžia konkurenciją ribojančius susitarimus, įskaitant atskirai išskirtą apskaitimą konkurenciją ribojančia informacija. Numatytas draudimas visa apimtimi netaikomas žemės ūkio produkcijos gamintojų susitarimams, susijusiems su produkcijos gamyba, pardavimu, naudojimuisi bendra infrastruktūra³²⁶.

De minimis išimties suteikimas bei rinkos dalies barjerai (horizoliesiems – 10 proc. bendrai užimamos rinkos, vertikaliesiems – 15 proc. kiekvienam ūkio subjektui) numatyti Estijos Konkurencijos įstatymo 5 paragrafe. Kai nustatomi ir horizontaliųjų, ir vertikalųjų susitarimų požymiai, taikomas 10 proc. barjeras. Tačiau nepasisakyta, ar barjeras numatytas visiems ūkio subjektams, ar kiekvienam atskirai.

Graikija (*narystė nuo 1981 m.*). Graikijoje galioja nacionalinis *de minimis* Pranešimas³²⁷, kurio numatyti kiekybiniai kriterijai yra kiek griežtesni nei EK teisės akto: t. y. 5 proc. barjeras horizontaliesiems susitarimams, 10 proc. – vertikaliesiems.

321 Danish Competition Act (Consolidation Act No. 700 of 18 June 2013). [interaktyvus, žiūrėta 2013-12-10]. <<http://en.kfst.dk/Competition/~media/KFST/English%20kfstdk/Competition/Legislation/Engelsk%20udgave%20af%20lovbekendtgørelse%207002013.pdf>>.

322 Bertelsen E., Kofmann M., Plum J. M. Competition Law in Denmark: Wolters Kluwer Law & Business, 2011, p. 43, 45.

323 Ten pat, p. 41.

324 Ten pat, p. 79-80.

325 The Estonian Competition Act [interaktyvus, žiūrėta 2013-10-29]. <<http://www.legaltext.ee/et/andmebaas/tekst.asp?loc=text&dok=X50066K9&keel=en&pg=1&ptyyp=RT&tyyp=X&query=Konkurentsiseadus>>.

326 Merimaa M., Mandla S. Commercial and Economic Law in Estonia: Wolters Kluwer Law & Business, 2011, p. 149.

327 The Hellenic Notice on agreements of minor importance (de minimis notice) [interaktyvus, žiūrėta 2013-11-10]. <http://www.epant.gr/img/x2/news/news46_1_1191326314.pdf>.

Ispanija (narystė nuo 1986 m.). Penktame nacionalinio teisės akto³²⁸ straipsnyje numatyta: „Visi draudimai, numatyti 1–3 šio akto straipsniuose, netaikomi veikoms, kurios dėl labai mažos svarbos negali reikšmingai paveikti konkurencijos“.

Italija (narystė nuo 1957 m.). Nacionalinio teisės akto 2 str.³²⁹ nurodyta, jog draudžiami visi susitarimai, darantys „reikšmingą poveikį“ konkurencijai, o teisės akto 1 str. 4 d. pabrėžia iškeltus tikslus – nuostatų suderinimą su EB (dabartinės ES) teise. Iš esmės nacionalinė konkurencijos institucija numato ir EK *de minimis* Pranešimo taikymo galimybę.

Jungtinė Karalystė (narystė nuo 1973 m.). Jungtinėje Karalystėje vykdomos reformos – dauguma jų liečia struktūrinius pokyčius. 2014 m. balandžio 1 d. – oficiali dviejų³³⁰ konkurenciją prižiūrinčių institucijų susijungimo į vieną³³¹ naują dieną. Valstybėje ilgą laiką galiojo 1998 m. nacionalinis konkurencijos teisės aktas³³². Nepaisant įvykusių ir vykdomų reformų³³³ numatytas *de minimis* reglamentavimas atitinka EK *de minimis* Pranešimo nuostatas.

Kipras (ES narystė nuo 2004 m.). Kipro Respublikos konkurencijos teisės akto 3(1) sk.³³⁴ draudžia sudaryti konkurenciją ribojančius susitarimus. Pastarieji pripažintini negaliojančiais nuo sudarymo momento nebent atitinka analogišką SESV 101 str. 3 d. nuostatoje įtvirtintą išimtį. Pažymėtina, jog nei šis, nei kiti nacionaliniai konkurencijos teisės aktai nenumato *de minimis* išimties taikymo galimybės.

Kroatija (ES narystė nuo 2013 m.). ES naujokės nacionalinio Konkurencijos įstatymo³³⁵ 8 str. numato konkurenciją ribojančios praktikos draudimą bei savo turiniu yra artimas SESV 101 str. Minėtame straipsnyje smulkiau nei pamatiniame ES teisės akte detalizuojama visa konkurencijai poveikį daryti galinti praktika.

Kroatijos konkurencijos įstatymo 11 str. skirtas išimtinai „susitarimams, turintiems nereikšmingą poveikį konkurencijai“. Jame:

- *de minimis* nurodoma, jog išimtis egzistuoja ir yra taikytina;
- išimtis netaikoma *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams;
- pavedama Vyriausybei pagal nacionalinės konkurencijos institucijos rekomendacijas numatyti išimties taikymo taisykles.

328 Spanish Competition Act 17/2007. OG No. 159 [interaktyvus, žiūrėta 2013-11-04]. <<http://www.cncompetencia.es>>.

329 Italian Competition and Fair Trading Act. Law no. 287 [interaktyvus, žiūrėta 2013-10-05]. <<http://www.agcm.it/en/comp/1727-law-no-287-of-october-10th-1990.html>>.

330 The Office of Fair Trading [Jungtinė Karalystė, interaktyvus]. <<http://www.offt.gov.uk>> ir Competition Commission [Jungtinė Karalystė, interaktyvus]. <<http://www.competition-commission.org.uk>>.

331 Competition & Markets Authority [Jungtinė Karalystė, interaktyvus]. <<https://www.gov.uk/government/organisations/competition-and-markets-authority>>.

332 The UK Competition Act 1998 [interaktyvus, žiūrėta 2013-09-04]. <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/41/contents>>.

333 McGrath B. New UK competition law enacted. 14 May, 2013 [interaktyvus, žiūrėta 2013-05-23]. <www.lexology.com> ir The UK Enterprise and Regulatory Reform Act 2013 [interaktyvus, žiūrėta 2014-01-15]. <<http://www.legislation.gov.uk/uksi/2013/2268/contents/made>>.

334 The protection of competition law. Republic of Cyprus. 13(I) of 2008. English translation [interaktyvus, žiūrėta 2013-11-01]. <<http://www.competition.gov.cy>>.

335 Croatian Competition Act (30 June 2009). OG No. 79/2009 [interaktyvus, žiūrėta 2013-10-10]. <http://www.aztn.hr/uploads/documents/eng/documents/COMPETITION_ACT_2009.pdf>.

Pastarosios taisyklės buvo patvirtintos 2011 m. sausio 7 d.³³⁶ Teisės akto 3 str. numato analogiškas kaip ir EK *de minimis* Pranešimas rinkos dalių ribas horizontaliesiems ir vertikaliesiems susitarimams. Kiek įdomesnis yra 4 str., numatantis ribas esant vertikaliių lygiagrečių susitarimų tinklui. Čia numatyta 5 proc. riba bei įtvirtinta prezumpcija, jog tinklui dengiant iki 30 proc. rinkos neatsiranda jos uždarumo efekto.

Latvija (*ES narystė nuo 2004 m.*). Nacionalinio Konkurencijos teisės akto³³⁷ 11 sk. (angl. „section“) numatytas draudimas sudaryti susitarimus, kurie neigiamai veikia konkurenciją Latvijos teritorijoje. Tame pačiame sk. numatyta ir pareiga apibrėžti kriterijus, kuriais remiantis susitarimai galėtų būti vertinami kaip neturintys reikšmingos įtakos konkurencijai. Konstatuotina, jog faktiškai galimybė taikyti išimtį dėl nereikšmingo poveikio konkurencijai numatyta, tačiau kriterijai nėra apibrėžti.

Lenkija (*ES narystė nuo 2004 m.*). Konkurenciją ribojančių susitarimų sudarymas draudžiamas nacionalinio konkurencijos teisės akto³³⁸ 6 str. To paties teisės akto 7 str. numatyta, jog ribojimas netaikomas susitarimams, kurie sudaryti:

- tarp konkurentų (t. y. horizontalieji), kurių bendros rinkos dalys ankstesniais (t. y. prieš vertinimo atlikimą) kalendoriniais metais nesiekė 5 proc.;
- tarp ne konkurentų (t. y. vertikalieji), kurių kiekvieno atskirai rinkos dalys ankstesniais (t. y. prieš vertinimo atlikimą) metais nesiekė 10 proc.

Liuksemburgas (*narystė nuo 1957 m.*). Naujasis Konkurencijos teisės aktas³³⁹ vienoje iš dabartinės ES steigėjų valstybių įsigaliojo nuo 2012 m. vasario 1 d. Teisės akto 3 str. numato konkurenciją ribojančių susitarimų draudimą. *De minimis* išimties taikymas nenumatytas. Atsižvelgiant į tai, jog sprendimas *Völk v Vervaecke* byloje³⁴⁰ tiesiogiai susijęs ir su ūkio subjektais iš šios valstybės, tikėtina, jog nepaisant esamo reglamentavimo *de minimis* išimtis gali būti taikoma.

Malta (*ES narystė nuo 2004 m.*). Maltos nacionalinio Konkurencijos teisės akto³⁴¹ 5(1) str. numato konkurenciją ribojančių susitarimų draudimą. Kaip nurodyta 6(1) str., „*susitarimai, sprendimai ar suderinti veiksmai tarp įmonių neturėtų būti draudžiami pagal 5(1) str., jei susitarimo, sprendimo ar veiksmų poveikis atitinkamai rinkai yra minimalus*“, o 6(2) str. tarp atsižvelgtinų aplinkybių minimos užimamos dalys rinkoje. Kiekybinių kriterijų šis teisės aktas nepateikia bei nepateikia nuorodų į atitinkamus poįstatyminius teisės aktus.

336 Regulation on Agreements of Minor Importance (Croatia) of 7 January 2011. OG No. 9/2011 [interaktyvus, žiūrėta 2013-10-10]. <http://www.aztn.hr/uploads/documents/eng/documents/legislation/REGULATION_ON_AGREEMENTS_OF_MINOR_IMPORTANCE.pdf>.

337 Latvian Competition Act [interaktyvus, žiūrėta 2013-10-10]. <http://www.vvc.gov.lv/export/sites/default/docs/LRTA/Likumi/Competition_Law.doc>.

338 The Polish Act of 16 February 2007 on competition and consumer protection [interaktyvus, žiūrėta 2013-11-04]. <http://uokik.gov.pl/competition_protection.php>.

339 Loi du 23 octobre 2011 relative à la concurrence [interaktyvus, žiūrėta 2013-09-24]. <<http://eli.légilux.public.lu/eli/etat/leg/l/2011/10/23/n1?>>.

340 Byla 5/69 *Völk v Vervaecke* [1969] ECR 295.

341 The Maltese Competition Act (Cap 379) [interaktyvus, žiūrėta 2013-11-10]. <<http://www.mccaa.org.mt/loadfile/397d9faa-5858-47bb-80b4-86560b59eed>>.

Nyderlandai (*narystė nuo 1957 m.*). Tarp dabartinės ES steigėjų esančios Nyderlandų Karalystės nacionalinio konkurencijos teisės akto³⁴² 6 str. numato konkurenciją ribojančių susitarimų draudimą. Kur kas įdomesnis yra 7 str., numatantis į draudimo zoną nepatenkančius susitarimus (savotiškas *de minimis*). Tai susitarimai:

– kuriuos sudarė ne daugiau kaip aštuoni konkurenciją ribojančioje veikloje dalyvaujantys ūkio subjektai ir

– bendroji apyvarta neviršija 5,5 mln. eurų (prekių tiekimo atveju) **arba**

– bendroji apyvarta neviršija 1,1 mln. eurų kitais atvejais.

Atkreiptinas dėmesys, jog turi būti tenkinamos dvi sąlygos – susitarimų dalyvių skaičius neviršyti 8 ir bendroji apyvarta neviršyti atitinkamos ribos (priklauso nuo ūkio subjektų vykdomos veiklos). Minėtų kriterijų EK *de minimis* Pranešimuose nėra.

Portugalija (*narystė nuo 1986 m.*). Nacionalinio konkurencijos teisės akto³⁴³ 9 str. įtvirtintas draudimas sudaryti susitarimus, kurie ribotų konkurenciją. Nors teisės akte atskirai nenumatyta *de minimis* išimtis, tame pačiame straipsnyje apie ją kalbama netiesiogiai. Tame pačiame straipsnyje yra savotiška nuoroda į *de minimis* – draudimas taikomas nustačius didelį ribojimo mastą (angl. „a considerable extent“).

Prancūzija (*narystė nuo 1957 m.*). Vienos iš dabartinės ES steigėjų nacionalinės konkurencijos teisės nuostatas reglamentuoja Komerčinis kodeksas³⁴⁴, kurio L420-1 str. išvardinta praktika, galinti riboti konkurenciją. To paties teisės akto L464-6-1 str. pateikiami ir kriterijai, leidžiantys netaikyti draudimo. Pastarieji atitinka EK *de minimis* Pranešimo kiekybinius kriterijus (10 proc. barjeras susitarimams tarp konkurentų ir 15 proc. barjeras susitarimams tarp ne konkurentų).

Rumunija (*ES narystė nuo 2007 m.*). Rumunija savo nacionalinio konkurencijos akto³⁴⁵ 5(1) straipsnyje išvardina antikonkurencine laikomą praktiką. To paties teisės akto 8 str. yra gana platus ir apima nuostatas, panašias į įtvirtintas EK *de minimis* Pranešime. Teisės akte pateikiamas ir išplėstinis apribojimų, kuriems *de minimis* išlyga netaikoma, sąrašas.

Slovakija (*ES narystė nuo 2004 m.*). Priešingai nei EK *de minimis* Pranešimas, Slovakijos nacionalinis konkurencijos aktas nenumato skirtingų kiekybinių kriterijų horizontaliesiems ir vertikaliesiems susitarimams³⁴⁶. Teisės akto nustatyti 10 proc. rinkos dalių barjerai (6 str.). *Sunkių* apribojimų neturintys ir numatyto rinkos dalių barjero neperžengiantys susitarimai gali tenkintis išlyga. Analogiškas 10 proc. barjeras numatytas ir esant kumuliaciniam panašios rūšies apribojimų turinčių susitarimų poveikiui.

342 Dutch Competition Act (22 May 1997 with amendments which entered into force after 1 July 2009) [interaktyvus, žiūrėta 2011-06-10]. <<http://www.dutchcivilaw.com/legislation/competitionact.htm>>.

343 Portuguese Competition Act, Law No 19/2012 of 8 May 2012 [interaktyvus, žiūrėta 2013-10-10]. <http://www.concorrenca.pt/vEN/News_Events/Noticias/Documents/Lei19_2012_En.pdf>.

344 The French Commercial Code [interaktyvus, žiūrėta 2013-09-04]. <http://www.legifrance.gouv.fr/content/download/1951/13685/version/5/file/Code_32.pdf>.

345 The Romanian Competition Act [interaktyvus, žiūrėta 2013-09-04]. <http://www.consiliulconcurentei.ro/uploads/docs/concurenta/competition_legislative_compendium.pdf>.

346 Oršulova A., Raus D. Competition Law in the Slovak Republic: Wolters Kluwer Law & Business, 2011, p. 36 ir Act No. 136/2001 on Protection of Competition and on Amendments and Supplements to Act of the Slovak National Council No. 347/1990 Coll. on Organization of Ministries and Other Central Bodies of State Administration of the Slovak Republic as amended [interaktyvus, žiūrėta 2013-10-10]. <http://www.antimon.gov.sk/data/files/163_act-no-136-2001-on-protection-of-competition-amended-by-387-2011.pdf>.

Slovėnija (*ES narystė nuo 2004 m.*). Šios valstybės nacionalinio teisės akto³⁴⁷ 6 str. numatytas draudimas, atitinkantis SESV 101 str. 1 d., o 7 str. pateikia *de minimis* išimties taikymo sąlygas. Kiekybiniai kriterijai atitinka įtvirtintus *de minimis* Pranešime, tačiau vartojama mišriųjų susitarimų (angl. „mixed horizontal-vertical agreements“) sąvoka (primintina, jog pastaroji vartojama ir nacionaliniame LR teisės akte). Ir šiuo atveju kalbama apie situaciją, kai sunku nustatyti, ar susitarimas horizontalusis, ar vertikalusis. Pagrindinių horizontaliųjų apribojimų, kuriuos nustačius išimtis netaikoma, sąrašas yra standartinis ir atitinka *de minimis* Pranešimą. Iš *sunkių* vertikalųjų apribojimų paminėti tik: „mažmeninių kainų fiksavimas“ ir „teritorinės apsaugos nustatymas“.

Suomija (*ES narystė nuo 1995 m.*). Nacionalinio konkurencijos akto³⁴⁸ 5 sk. (angl. „section“) numato konkurenciją ribojančios praktikos draudimą, kelis kartus akcentuodamas „reikšmingumą“ (t. y. reikšmingą konkurencijos ribojimą). Atitinkamai straipsnis taikomas tik esant reikšmingam poveikiui konkurencijai. Suomijoje 2011 m. įvyko konkurencijos teisės reforma bei priimtas minėtas naujas konkurencijos teisės aktas. Atkreiptinas dėmesys, jog nacionalinės konkurencijos institucijos planuose – *de minimis* (anksčiau jie atitiko EK *de minimis* Pranešimą) kriterijų peržiūrėjimas³⁴⁹.

Švedija (*ES narystė nuo 1995 m.*). Nacionalinio konkurencijos akto³⁵⁰ 2 skyriaus 1 str. numatytas konkurenciją ribojančių susitarimų draudimas. Vienas iš kriterijų – susitarimų daromo poveikio reikšmingumas.

Vengrija (*ES narystė nuo 2004 m.*). Šiuo metu Vengrijoje taikomas 1996 metais priimtas Aktas dėl nesąžiningos ir ribojančios praktikos rinkoje draudimo, sulaukęs kelių reikšmingų pataisymų 2000, 2003, 2005, 2011 ir 2012 metais³⁵¹. Atkreiptinas dėmesys, jog iki 1996 m. Vengrijos nacionaliniai teisės aktai draudė tik horizontaliuosius apribojimus bei perpardavimo kainų palaikymą³⁵².

Nacionalinio teisės akto³⁵³ 11 str. numatytas konkurenciją ribojančių susitarimų draudimas, o 13 str. skirtas susitarimams, turintiems nereikšmingą poveikį konkurencijai. Atkreiptinas dėmesys, jog numatytas tik 10 proc. barjeras, kuris netaikomas tik susitarimams dėl kainų fiksavimo bei rinkų pasidalijimo (t. y. pagrindiniams apribojimams).

Vokietija (*narystė nuo 1957 m. ir 1990 m. – atitinkamai Vakarų ir Rytų Vokietijos dalims*). Nacionaliniai teisės aktai³⁵⁴ draudžia sudaryti susitarimus, ribojančius konkurenciją.

347 The Slovenian Prevention of the Restriction of Competition Act [interaktyvus, žiūrėta 2013-09-04]. <http://www.varstvo-konkurence.si/fileadmin/varstvo-konkurence.si/pageuploads/ZPOMK-1-EN_consolidated_2013.pdf>.

348 The Finnish Competition Act (No 948/2011) [interaktyvus, žiūrėta 2013-08-29]. <<http://www.kilpailuvirasto.fi/cgi-bin/english.cgi?luku=legislation&svu=competition-act>>.

349 Kilpailu- ja kuluttajavirasto [Suomija, interaktyvus]. <<http://www.kkv.fi>>.

350 Swedish Competition Act [interaktyvus, žiūrėta 2013-11-04]. <http://www.kkv.se/upload/Filer/ENG/Publications/The_Swedish_Competition_Act.pdf>.

351 Rodger B. Landmark Cases in Competition Law. Around the World in Fourteen Stories. International Competition Law Series. Volume 53: Wolters Kluwer. Law & Business, 2013, p. 149.

352 Ten pat.

353 The Hungarian Competition Act [interaktyvus, žiūrėta 2013-08-29]. <http://www.gvh.hu/en//data/cms998626/joghatter_magyarpiac_ersenytorveny_2010_04_01_a.pdf>.

354 Act Against Restraints of Competition [interaktyvus, žiūrėta 2013-10-10]. <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gwb/index.html>.

ją. 2007 m. kovo 13 d. Vokietijos Federalinė kartelių tarnyba (originalo kalba „Bundeskartellamt“) priėmė nacionalinį *de minimis* Pranešimą³⁵⁵. Naujasis teisės aktas atnaujino nuo 1980 m. liepos mėn. galiojusį (tos pačios institucijos Pranešimą nr. 57/80) nacionalinį *de minimis* reglamentavimą. Atkreiptinas dėmesys, jog šiuo metu galiojančiame teisės akte numatyti kiekybiniai kriterijai atkartoja EK *de minimis* Pranešimo nuostatas, o pagrindiniai apribojimai palikti už išimties taikymo ribų.

Visų ES valstybių narių nacionaliniai konkurencijos teisės aktai (ar kiti aktai, numatantys konkurencijos sąlygas – pvz., Prancūzija) turi nuostatų, kurios daugiau ar mažiau atkartoja SESV 101 str. 1 d. Galimybė taikyti *de minimis* išimtį numatyta tik dalyje nacionalinių teisės aktų. Ypatingai išskirtinos Nyderlandų Karalystės *de minimis* taisyklės, kurios numato ir susitarimo dalyvių skaičiaus, ir bendrosios apyvartos barjerus. Kai kurios valstybės (pvz., Slovakija) numato vienodus rinkos dalių barjerus ir horizontaliesiems, ir vertikaliesiems susitarimams. Čekijos Respublikoje į nacionalinį *de minimis* Pranešimą perkelta didžioji dalis EK *de minimis* Pranešimo nuostatų.

Skirtingas reglamentavimas byloja apie tai, jog ES valstybės narės savo nacionalinėje teisėje plačiai naudojasi teise savarankiškai numatyti taisykles, jei susitarimas neturi poveikio prekybai tarp valstybės narių. Iš kitos pusės, SESV padiktuotos nuostatos yra perkeltos į nacionalinius teisės aktus, o EK *de minimis* Pranešimas tėra rekomendacinio pobūdžio.

1.7. Reglamentavimo ir vertinimo tendencijos

2014 m. EK *de minimis* Pranešimas³⁵⁶ atskleidė kryptį, kuria ES konkurencijos teisėje norima judėti artimiausioje ateityje. Atkreiptinas dėmesys, jog pokyčiai atsispindi tik kokybiniuose kriterijuose. Kiekybiniai kriterijai (rinkos dalių barjerai) liko nepakitę. Toks sprendimas dėl kiekybinių kriterijų suprantamas – dėl *de minimis* Pranešimuose numatytos galimybės lanksčiai vertinti esamas ūkio subjektų dalis rinkoje ir esant poreikiui nuo jų nukrypti. Nėra prasmės kiekvieną kartą koreguoti teisės aktą ar pristatyti naujas jo redakcijas.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog ES valstybės narės skirtingo lygmens (įstatymuose – pvz., Olandija, poįstatyminiuose aktuose – LR ir kt.) bei skirtingo pobūdžio (privalomo ar rekomenduojamo) teisės aktai įtvirtina rinkos ribas, kurių neturi viršyti į mažareikšmiškumo išimties pritaikymą pretenduojantis susitarimas.

Tai, jog EK *de minimis* Pranešimas yra rekomendacinio pobūdžio, nurodoma ir jame pačiame bei atkartojama Teisingumo Teismo praktikoje – pvz., *Expedia* byloje³⁵⁷. Tačiau ir tokiuose teisės aktuose įtvirtintos nuostatos gali sukelti teisinių lūkesčių. ES valstybės narės atsižvelgia į EK *de minimis* Pranešime nustatytus kriterijus. Tiesa, joms pačioms palikta laisvė numatyti griežtesnius kriterijus nacionalinėje teisėje – valstybės narės pagal

355 Bundeskartellamt Notice No. 18/2007 of 13 March 2007 on the Non-Prosecution of Cooperation Agreements of Minor Importance („de minimis Notice“).

356 Communication from the Commission of 25 June 2014 Notice on agreements of minor importance which do not appreciably restrict competition under Article 101(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union (De Minimis Notice).

357 Byla C-226/11 *Expedia Inc. v Autorité de la concurrence and Others* [2012], p. 24.

savo priimtų teisės aktų kriterijus vertina susitarimus, kurių poveikis neperžengia nacionalinių sienų³⁵⁸.

Valstybių savarankiškumas nustatant griežtesnius kiekybinius kriterijus nacionalinėje teisėje neprieštarauja šiems aspektams:

- minėtam rekomendaciniam EK *de minimis* Pranešimo pobūdžiui;
- EK *de minimis* Pranešimo taikymui susitarimams, kurie veikia konkurenciją ar prekybą vidaus (bendroje) rinkoje.

Tiesa, valstybės narės taip pat turi teisę numatyti ir švelnesnius kriterijus³⁵⁹.

Kai kurios ES valstybės narės savo nacionaliniuose teisės aktuose yra numačiusios nuostatų, kurių nėra ES konkurencijos teisėje. Pavyzdžiui, 1998 m. Jungtinės Karalystės konkurencijos akto 39 p.³⁶⁰ suteikia ribotą imunitetą „mažiems susitarimams“ (atitinkantiems 39 p. tikslus ir nenumatantiems kainų fiksavimo), kurių apyvarta neviršija 200 mln. svarų³⁶¹. Ribotas imunitetas gali būti nacionalinės institucijos³⁶² panaikintas, jeigu nustatomi kiti *sunkūs* ribojimai.

SESV 101 str. taikymo apimtį turi galimybę reguliuoti ir EK, ir Teisingumo Teismas. Toks reguliavimas paprastai vyksta per straipsnio siauresnį ar platesnį aiškinimą³⁶³. Kuo plačiau yra aiškinamas SESV 101 str. 1 d., tuo daugiau susitarimų gali patekti į jo taikymo sferą. Atitinkamai išsiplečia ir vertinamų dėl galimybės taikyti *de minimis* išimtį arba SESV 101 str. 3 d. susitarimų skaičius. Taip pat galioja ir atvirkštinis variantas – esant siauresniam aiškinimui mažiau susitarimų patenka į SESV 101 str. 1 d. taikymo sferą, todėl nebelineka priežasčių jų vertinti nei nereikšmingo poveikio konkurencijai, nei prokonkurencingumo aspektais.

Akivaizdu, jog teisės aktuose numatytas barjeras neturi tapti besąlygiška kliūtimi jį viršijančius susitarimus pripažinti mažareikšmiais. Sprendimas turi būti priimtas po faktinio poveikio konkurencijai įvertinimo. Tas pats pasakytina ir apie priešingą situaciją, kai 10 proc. ribos nesiekiantys horizontalieji ūkio subjektų susitarimai gali reikšmingai veikti konkurenciją. Atsižvelgiant į tai, kad kiekvieno ūkio subjektų sudaryto susitarimo poveikis konkurencijai skirtingas, darytina išvada, kad neįmanoma sukurti universalių kiekybinio vertinimo taisyklių. Neatsitiktinai 2014 m. EK *de minimis* Pranešimo 3 punkte numatyta, kad viršijimas šiame teisės akte numatytų ribų automatiškai nereiškia, jog susitarimas žymiai riboja konkurenciją.

358 Tarybos 2002 m. gruodžio 16 d. reglamentas (EB) Nr. 1/2003. OL L 1.

359 Ten pat.

360 Blackstone's UK & EU Competition Documents. 7th Edition. Editor Middleton K.: Oxford University Press, 2011, p. 16-17.

361 Encyclopedia of Competition Law. Volume 1-3, R.73. General Editor Scott A.: Sweet & Maxwell and Thomson Reuters, 2011, p. 1168-1169.

362 Iki 2014 m. balandžio mėnesio tai buvo The Office of Fair Trading [Jungtinė Karalystė, interaktyvus]. <<http://www.oft.gov.uk>>.

363 Graham C. EU and UK Competition Law. Second edition. Pearson Education Limited, 2013, p. 65, Van Bael & Bellis. Competition law of the European Community. Fifth edition: Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2010, p. 58.

2. SUNKIŲ APRIBOJIMŲ PROBLEMATIKA

2.1. Sunkūs apribojimai pagal ES konkurencijos teisę

Kodėl iškilo klausimas dėl *sunkių* apribojimų turinčių susitarimų vertinimo pagal *de minimis* taisyklę būtinumo? Pagal SESV 101 str. jų turintys susitarimai draudžiami, o už konkurencijos priežiūrą atsakingos institucijos griežtai baudžia juos sudariusius subjektus. Į kiekybinius ūkio subjektų užimamų rinkos dalių kriterijus atsižvelgiama tik tuo atveju, jei įvykdoma dar viena sąlyga – ūkio subjektų sudarytu susitarimu nenumatomi sunkiais laikytini ribojimai.

Kas laikytina sunkiais apribojimais? Tai kokybiniai susitarimų vertinimo mažareikšmiškumo aspektu kriterijai arba sąlygos, kurių ūkio subjektų sudarytuose susitarimuose neturi būti. Teismų praktikoje skiriami šie *sunkūs* apribojimai³⁶⁴:

- konkurentų susitarimai fiksuoti kainas, riboti gamybos apimtis ar dalintis rinkomis;
- konkurentų susitarimai mažinti pajėgumus;
- apsieitimas informacija, siekiant fiksuoti pirkimo ar pardavimo kainas;
- vertikalieji apribojimai, suteikiantys išimtinę pardavimo teritoriją bei apsaugą nuo konkurentų arba ribojantys lygiagrečių prekybą;
- vertikalieji apribojimai, numatantys fiksuotas ar minimalias perpardavimo kainas (perpardavimo kainų palaiikymas).

Savaime suprantama, kad galutinio sunkių apribojimų (apribojimų pagal tikslą) sąrašo nėra ir negali būti – sąrašas išlieka atviras praktikai. Primintina, kad dar prieš 2001 m. EK *de minimis* Pranešimo įsigaliojimą dalis konkurencijos teisės specialistų (pvz., M. Griffiths³⁶⁵) teigė, jog ribojimų, kuriems netaikoma išimtis, sąrašas yra per ilgas. Iš esmės tie patys apribojimai liko ir įsigaliojus minėtam teisės aktui. Maža to – 2014 m. EK *de minimis* Pranešimas, nors ir pateikia trumpesnę nei 2001 m. EK *de minimis* Pranešime *sunkių* apribojimų sąrašą, per griežtą reglamentavimą *per se* draudžia santykinai daugiau apribojimų.

Akivaizdu, kad kai kurie reikšmingesni poveikį konkurencijai turintys susitarimai (be *sunkių* apribojimų) gali būti reabilituoti pagal *de minimis*, o vos pusę – vieną procentą, atitinkamos rinkos užimančių subjektų susitarimai, turintys *sunkių* apribojimų, sulaukti griežtų sankcijų. Ar šiuo atveju būtinas kompetentingų institucijų įsikišimas? Jei susitarimo dalyvių užimamos rinkos dalys būtų labai mažos, kartelio egzistavimas būtų trapus ir negyvybingas – jo šalys sudarytą (-us) susitarimą (-us) pažeidinėtu esant bet kokiai progai. Pati rinka išspręstų tokių kartelių (ne jų naudai) klausimą, todėl prasmės papildomai bausti tokių susitarimų dalyvių nėra.

Völk v Vervaecke byla³⁶⁶ reikšminga keliais aspektais: pirmą kartą buvo pritaikyta *de minimis* išimtis ir ji buvo pritaikyta *sunkių apribojimų* turinčiam susitarimui – platintojui suteikta absoliuti teritorinė apsauga. Ekonomiškai pagrįstų argumentų iš *de minimis* išly-

364 Jones A. The journey toward an effects-based approach under Article 101 TFEU – The case of hardcore restraints. The antitrust bulletin: Vol. 55, No. 4/Winter 2010, p. 795-796.

365 Griffiths M. A glorification of *de minimis* – the regulation on vertical agreements. European competition law review 2000. Volume 21: Sweet & Maxwell, 2000, p. 241.

366 Byla 5/69 *Völk v Vervaecke* [1969] ECR 295.

gos taikymo besąlygiškai eliminuoti tokius susitarimus nėra. Priešingai, netikslinga taikyti draudimą susitarimams, kurių įtaka konkurencijai nereikšminga. Mažą galią rinkoje turinčių ūkio subjektų susitarimai dėl veikiančio rinkos savireguliacijos mechanizmo nėra gyvybingi. Kartu dažniausiai jie nedaro realios žalos vartotojams ir kitiems subjektams. Tai paaiškinama tuo, kad vartotojai dėl susitarimo sudarytojų mažos pozicijos rinkoje turi platų kitų prekių ir paslaugų teikėjų pasirinkimą. Siūlytina *de minimis* išlygos pagrindu vertinti visus ūkio subjektų sudarytus susitarimus bei juos drausti tik nustačius reikšmingą poveikį konkurencijai. Atsižvelgdamos į preziuruojamą *sunkių* apribojimų turinčių susitarimų pavojingumą, vertinimą atliekančios institucijos turėtų taikyti griežtesnes vertinimo taisykles. Panašios pozicijos laikosi ir konkurencijos teisės specialistai.

Šio sprendimo analizė neleidžia nesutikti su Londono Karališkojo koledžo prof. Alison Jones bei Bristolio universiteto prof. Brenda Sufrin, kad net *sunkiais* vadinamus apribojimus (angl. „hardcore restraints“) turintys susitarimai gali turėti nereikšmingą poveikį konkurencijai (svarbi sąlyga – juos sudarę ūkio subjektai turi užimti silpną padėtį rinkoje). Kuo sunkesnis apribojimas, tuo mažesnę (kartu ir silpnesnę) rinkos dalį turi užimti nagrinėjamo susitarimo sudarytojai³⁶⁷.

Sunkių apribojimų turinčių susitarimų vertinimo nereikšmingo poveikio konkurencijai galimybę palaikančių kolegijų išsakytai pozicijai pritaria ir profesorius Richard Whish³⁶⁸. Anot jo, *de minimis* doktrina taikoma ir susitarimams, kurių tikslas yra riboti konkurenciją, ir susitarimams, kurių poveikis yra konkurencijos ribojimas. Tai reiškia, kad net akivaizdžiai antikonkurencinio pobūdžio horizontalieji apribojimai ar eksporto draudimai vertikaliuose susitarimuose dėl savo nereikšmingo poveikio gali nepatekti į 101 str.³⁶⁹ 1 d. taikymo sritį. Atsižvelgiant į tai tikėtina, kad pagal 101 str.³⁷⁰ 1 d. griežčiau bus vertinami susitarimai, priklausantys „tikslų kategorijai“ (t. y. kurių tikslas yra konkurencijos ribojimas) nei kurių poveikis yra konkurencijos ribojimas.

Sunkūs apribojimai laikomi apribojimais pagal tikslą. „*Konkurencijos apribojimai pagal tikslą – tokie apribojimai, kurie dėl jų pobūdžio gali riboti konkurenciją SESV 101 str. 1 d. prasme. Nustačius susitarimo antikonkurencinį tikslą, nebūtina nagrinėti faktinio ar galimo susitarimo poveikio rinkai*“³⁷¹. Tokia EK pozicija galėtų užkirsti kelią individualiam susitarimų, turinčių apribojimus pagal tikslą, vertinimui, o kartu ir *de minimis* išimties taikymo galimybei. Ar prasminga ir pagrįsta susitarimų poveikio vertinimą nutraukti vien nustačius apribojimo rūšį? Ar būtina nustatyti poveikio konkurencijai apimtį? Autorius į paskutinį klausimą atsako teigiamai. Minėta nuostata aiškintina siauriau – preziuruojama, kad apribojimų *pagal tikslą* nustatymas laikytinas įtakos konkurencijai buvimo konstatavimu. Tačiau būtina atlikti individualų vertinimą, siekiant nustatyti tokio poveikio mastą. Pažymėtina, kad klausimo dėl konkurencijos ribojimo fakto nėra – *sunkių* apri-

367 Jones A., Sufrin B. EU Competition Law. Text, Cases, And Materials. Fourth edition: Oxford University press, 2011, p. 172.

368 Whish R., Bailey D. Competition Law. Seventh edition: Oxford University Press, 2012, p. 140.

369 Originaliame tekste nurodyta Europos Bendrijos steigimo sutarties 81 str. 1 d., tačiau jos turinys atitinka šiuo metu galiojančios Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 str. 1 d.

370 Žiūrėti nuorodą aukščiau.

371 Komisijos 2011 m. sausio 14 d. komunikatas (ES) Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio taikymo horizontaliesiems bendradarbiavimo susitarimams gairės. 2011/C 11/01, 24 punktas.

bojimų turintys susitarimai visais atvejais riboja konkurenciją. Klausimas kyla tik dėl tam tikrus kriterijus atitinkančių susitarimų draudimo prasmingumo.

„Iš tikrųjų susitarimas gali būti laikomas turinčiu tikslą riboti, net jeigu jo tikslas nėra vien riboti konkurenciją ir juo siekiama ir kitų teisėtų tikslų.“³⁷² Nuo 2011 m. pradžios įsigaliojusiose Horizontalių bendradarbiavimo susitarimų gairėse³⁷³ EK daugiau dėmesio skiria susitarimams, kurių tikslu laikytinas konkurencijos ribojimas (susitarimai dėl bendros kainos nustatymo bei susitarimai dėl pasirinktinio platinimo). Kainų nustatymas laikytinas turinčiu tikslą riboti konkurenciją, net jei jis atsiranda bendrai įmonei organizavus bendrąjį platinimą³⁷⁴. Tačiau dviejų mažų ūkio subjektų (pvz., mažmeninės prekybos kioskų ar paviļjonų) susitarimas dėl kainų nustatymo realios žalos konkurencijai nedaro.

Kai kurie autoriai akcentavo tai, kad 2001 m EK *de minimis* Pranešimas aiškiai nenumatė *sunkių* apribojimų turinčių susitarimų, draudžiamų *per se*³⁷⁵. Tokios išvados pagrindas – teisės akte numatytas tik *de minimis* išimties netaikymas. Tačiau diskusijos šiuo klausimu yra perteklinės – *per se* draudimo numatymas nieko nekeistų dėl rekomendacinio teisės akto pobūdžio. 2014 m. EK *de minimis* Pranešimas kur kas aiškiau pasisako dėl *per se* draudimo, tačiau ir šis aktas pagal teisinę galią vertintinas kaip gairės.

Anot J. Kallaugher bei A. Weitbrecht³⁷⁶, EK Gairės dėl 81 str. 3 d. (dabar SESV 101 str. 3 d.) taikymo³⁷⁷ apribojimus „pagal tikslą“ sieja su susitarimais ar suderintais veiksmais, kai gali būti preziumuojamas neigiamas poveikis konkurencijai, o konkurencijos ribojimus apibrėžia per susitarimo poveikį pirkėjo gerovei tiesiogiai ar negatyvų poveikį rinkos struktūrai netiesiogiai. Todėl, anot šių autorių, konkurencijos apribojimų (angl. „restriction of competition“) ir bet kokių konkuravimo apribojimų (angl. „restriction of rivalry“) sugretinimas leistų teismui bet kurį konkurentų susitarimą laikyti ribojančiu „pagal tikslą“.

Kur kas lanksčiau reaguojama į atvejus, kai nenustatomas apribojimas pagal tikslą. Tada vertinimą atliekančios institucijos dažnai apsiriboja kiekybiniais kriterijais (susitarimo sudarytojų užimamų rinkos dalių nustatymu). „Pažeidimas dėl susitarimo tikslo“ ir „pažeidimas dėl susitarimo poveikio“ skiriasi tuo, jog tam tikros susitarimo tarp įmonių formos gali būti savaime laikomos žalingomis normaliai konkurencijai³⁷⁸. *De minimis* ne-

372 Byla C-209/07 *Competition Authority v Beef Industry Development Society Ltd and Barry Brothers (Carrigmore) Meats Ltd*. [2008], p. 21, byla C-551/03 *General Motors BV v. Commission of the European Communities* [2006], p. 64, byla C-8/08 *T-Mobile Netherlands BV and Others v Raad van bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit* [2009], p. 27.

373 Komisijos 2011 m. sausio 14 d. komunikatas (ES) Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio taikymo horizontaliesiems bendradarbiavimo susitarimams gairės. 2011/C 11/01.

374 Kjøllbye L. *Escaping Effects Analysis: The Commission's New Approach to Restrictions by Object*. *CPI Antitrust Journal: Covington & Burling LLP*, 2011 (1).

375 Dethmers F, Posthuma de Boer P. Ten years on: vertical agreements under Article 81. *European competition law review*: Vol. 30, Issue 9/2009, p. 426.

376 Kallaugher J., Weitbrecht A. *Developments under the Treaty on the Functioning of the European Union, articles 101 and 102 in 2008/2009*. *European competition law review*: Vol. 31, Issue 8/2010, p. 312.

377 *Communication from the Commission – Notice of 27 April 2004 Guidelines on the application of Article 81(3) of the Treaty*. OJ C 101.

378 Byla C-209/07 *Competition Authority v Beef Industry Development Society Ltd and Barry Brothers (Carrigmore) Meats Ltd*. [2008], p. 17.

taikymas *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams remiasi prezumpcija dėl didesnio jų žalingumo. Pavyzdžiui, susitarimas, numatantis kainų fiksavimą, apriboja konkurenciją kainomis, kuri, anot ekonomistų, palaiko kainas žemiausio lygmens iš tuo metu įmanomų lygmenų, skatina prekių judėjimą tarp valstybių narių, sudarydama galimybę optimaliai paskirstyti išteklius, remiantis įmonių santykiniu našumu bei prisitaikomumu, bei suteikiant vartotojams platus prekių ir paslaugų pasirinkimo naudą³⁷⁹. Akivaizdu, kad griežtai baudžiant *sunkius* apribojimus į savo susitarimus įtraukiančius ūkio subjektus žingsnis buvo žengtas vartotojų naudai. Tuo tarpu bandymai tikrinti *sunkių* apribojimų turinčius susitarimus ir taikyti *de minimis* išlygą – ketinimas subalansuoti vartotojų ir ūkio subjektų interesus. Pastarasis svarstyklės primenantis variantas priimtinesnis laisvai rinkai.

Ūkio subjektų sudarytus susitarimus, atsižvelgiant į jų poveikį konkurencijai ir santykį su SESV 101 str., galima būtų klasifikuoti taip:

- susitarimai, neprieštaraujantys SESV 101 str. nuostatomis;
- susitarimai, neturintys *sunkių* apribojimų bei atitinkantys EK *de minimis* Pranešimo nuostatas (turintys nereikšmingą poveikį konkurencijai);
- susitarimai, turintys *sunkių* apribojimų, tačiau dėl savo nereikšmingo poveikio konkurencijai pripažintini mažareikšmiai;
- susitarimai, nedraudžiami pagal SESV 101 str. 3 d.;
- susitarimai, draudžiami pagal SESV 101 str. 1 d.

Primintina, jog SESV 101 str. 3 d. numatyta išimtis susitarimams, turintiems prokonkurencinį poveikį (orientuoti į techninę ar ekonominę pažangą, vartotojų naudą), nenustatantiems nebūtinų apribojimų teigiamam rezultatui pasiekti, nepanaikinantems konkurencijos didelei atitinkamų produktų daliai. Jeigu nėra galimybės pritaikyti SESV 101 str. 3 d. išlygos, išlieka galimybė įvertinti susitarimą pagal *de minimis* taisykles.

Daug diskusijų sulaukia trečias pateiktos klasifikacijos variantas, tačiau praktika, apie kurią bus kalbama toliau, parodė, jog ir jis nelaikytinas vien teoriniu. Klaidinga manyti, kad *sunkių* apribojimų turintys susitarimai gali būti vertinami tik SESV 101 str. 3 d. kontekste. Galimas tokių susitarimų vertinimas ir nereikšmingo poveikio konkurencijai aspektu, tačiau, Autoriaus manymu, 2014 m. *de minimis* Pranešimas praktiką bent kurį laiką pakreips kita linkme. Rekomenduotina arba parengti detalesnį apribojimų „pagal tikslą“ sąrašą, arba pateikti kriterijus, leidžiančius ūkio subjektams juos nustatyti.

2.2. Apribojimų pobūdžio įtaka vertinimo procesui

Susitarimų vertinimui įtakos turi ir numatytų apribojimų rūšis. Toliau darbe nagrinėjami: horizontalieji ir vertikalieji, „pagal tikslą“ (kurių tikslas konkurencijos ribojimas) ir „pagal poveikį“ (kurių poveikis yra konkurencijos ribojimas), pagrindiniai ir pagalbiniai apribojimai.

Horizontalieji ir vertikalieji apribojimai. Susitarimų skirstymas į horizontaliuosius ir vertikaliosius bei prezumpcijos dėl horizontaliųjų susitarimų (o kartu ir apribojimų) didesnio pavojingumo nėra numatyti be pagrindo. Jei laikomasi diferencijavimo pagal ap-

379 Byla 48-69 *ICI-Dyestuffs* [1972] ECR 619, p. 115 ir Ritter L., Braun W. D. *European Competition Law: A Practitioner's Guide*. Third edition: Kluwer Law International, 2005, p. 169.

ribojimų pavojingumo laipsnį, turi būti numatytas ir aiškus diferencijavimas pagal tokius apribojimus turinčių susitarimų vertinimą.

2014 m. EK *de minimis* Pranešime numatyti šie *sunkūs* horizontalieji apribojimai:

- a. kainų nustatymas parduodant produktus trečiosioms šalims;
- b. gamybos apimties arba pardavimų ribojimas;
- c. rinkų arba klientų paskirstymas.

Analogiški apribojimai buvo numatyti ir 2001 m. EK *de minimis* Pranešime. Iš čia jie buvo perkelti į nacionalinį teisės aktą – LR konkurencijos tarybos 2004 m. nutarimo³⁸⁰ 7 punkte pateiktas horizontaliesiems susitarimams taikomų *sunkių* ribojimų sąrašas. Nurodyta, jog 10 procentų rinkos ribų barjero kriterijus netaikomas horizontaliesiems susitarimams:

- a. tiesiogiai arba netiesiogiai nustatyti (fiksuoti) tam tikros prekės kainas;
- b. pasidalyti prekės rinką teritoriniu pagrindu, pagal pirkėjų ar tiekėjų grupes ar kitokiu būdu;
- c. nustatyti tam tikros prekės gamybos ar pardavimo kiekius.

Vertinimo metu nekyla abejonių, jog šie ūkio subjektų sudarytuose susitarimuose numatyti apribojimai daro neigiamą poveikį konkurencijai, tačiau kodėl preziumuojama, kad jie yra pavojingesni? Dalinį atsakymą 2011 m. sausio 14 d. komunikate pateikia EK: „*Susitarimai, kurie susiję su kainų nustatymu, gamybos apimties ribojimu ar dalijimusi rinkomis ar klientais, riboja konkurenciją pagal tikslą <...> Konkurencijos apribojimai pagal tikslą – tokie apribojimai, kurie dėl jų pobūdžio gali riboti konkurenciją 101 straipsnio dalies prasme. Nustačius susitarimo antikonglomeracinį tikslą, nebūtina nagrinėti faktinio ar galimo susitarimo poveikio rinkai*“³⁸¹. *Sunkūs* ribojimai tiesiogiai veikia konkurencinio proceso rezultatą (pvz., kainų didėjimas, gamybos apimčių mažėjimas ir pan.). Dėl šių priešasčių *sunkių* ribojimų turintys susitarimai automatiškai patenka į SESV 101 str. taikymo sritį ir išvengia vertinimo mažareikšmiškumo aspektu. Teisės aktuose nuostatos dėl kainų nustatymo, gamybos/pardavimo apimčių ribojimo, rinkų/klientų pasidalinimo atsirado atsižvelgiant į ilgametę praktiką: „*Tokio tipo pažeidimai, ypač jei tai yra horizontalūs susitarimai, teismų praktikoje kvalifikuojami kaip „ypatingai sunkūs“, nes jie tiesiogiai veikia esminius konkurencijos principus*“³⁸². *Sunkių* apribojimų turintys susitarimai laikomi akivaizdžiai žalingais konkurencijai ir draudžiamais *per se*. Neigiamo poveikio konkurencijai įrodinėti nereikalaujama.

Preziumuojama, jog *sunkių* ribojimų turinčių susitarimų tikslas – konkurencijos ribojimas. Juos sudarantys ūkio subjektai savo veiksmais siekia konkurencijai žalingų padarinių. SESV 101 str. taikymui pakanka, kad susitarimo tikslas būtų konkurencijos ribojimas, trukdymas arba iškraipymas, nepaisant jo faktinio poveikio³⁸³. Tokie susitarimai gali turėti ir teigiamą poveikį, tačiau jų konkurencijai daroma žala nusveria teikiamą naudą. „*Ho-*

380 Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2004 m. gruodžio 9 d. nutarimas Nr. 1S-172 „Dėl reikalavimų ir sąlygų susitarimams, kurie dėl savo mažareikšmio poveikio negali itin riboti konkurencijos, patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2004. Nr. 181-6732.

381 Komisijos 2011 m. sausio 14 d. komunikatas (ES) Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio taikymo horizontaliesiems bendradarbiavimo susitarimams gairės. 2011/C 11/01, 24 ir 160 punktai.

382 Byla T-53/03 *BPB v Commission*. OJ C 209, 270 punktas.

383 Ten pat, 4 punktas.

*rizontalūs bendradarbiavimo susitarimai gali teikti pastebimą ekonominę naudą. Tačiau jie gali sukelti ir rimtas konkurencijos problemas. Pavyzdžiui, situacijose, kur šalys sutaria fiksuoti kainas, pasidalinti rinkomis arba apriboti gamybos apimtis.*³⁸⁴ Minėta susitarimų teikiama nauda gali tapti pagrindu pritaikyti SESV 101 str. 3 d.

Kiek kitaip vertinami vertikalieji susitarimai ir vertikalojo pobūdžio apribojimai. Anot M. Griffiths, ekonominio reikšmingumo atžvilgiu vertikalieji susitarimai svarbūs, nes prisideda prie efektyvios konkurencijos tikslų įgyvendinimo³⁸⁵. Suprantama, jog turimi omenyje tik tie susitarimai, kurie nėra draudžiami pagal SESV 101 str. Tik jie neriboja efektyvios konkurencijos, o tam tikromis sąlygomis prisideda prie jos sustiprinimo. Vertikalieji susitarimai gali būti laikomi ir įrankiu, prisidedančiu prie rinkos integracijos, kurioje, pavyzdžiui, franšizės davėjas gali koordinuoti šios rūšies susitarimo įgyvendinimą prekių judėjimo ir paslaugų suteikimo atžvilgiu³⁸⁶. Tokie susitarimai prisideda prie investicijų pritraukimo. Tiesa, šio susitarimo dalyviai turi išsaugoti veiksmų savarankiškumą. Jei tam tikromis susitarimo nuostatomis jų veiksmai rinkoje bus suvaržyti, atitinkamai bus suvaržyta ir konkurencija.

Į vertikaliosios susitarimus žiūrima kur kas nuolankiau nei į horizontaliosios. Tačiau, be kartais ir neutralaus požiūrio, yra ir kraštutinių. Pavyzdžiui, kai kurie ekonomistai (pvz., Robert H. Bork³⁸⁷) teigia, jog visi vertikalieji susitarimai yra prokonkurenciniai, didinantys efektyvumą³⁸⁸. Anot R. H. Bork, kiekvienas vertikalusis susitarimas turi būti laikomas visiškai teisėtu³⁸⁹.

Yra nuomonių ir dėl jų didesnio pavojingumo. Teigiama, kad taip atsiranda didesnė tikimybė, jog jie turės reikšmingą įtaką konkurencijai, kai veikiamas trečiųjų šalių pateikimas į rinką, prieiga prie tiekimo resursų, prisidedant prie rinkos izoliavimo ar sudarant prielaidas konkurencijos lygio sumažinimui³⁹⁰.

Apribojimai „pagal tikslą“ ir „pagal poveikį“. Dažnai praktikoje *sunkūs* apribojimai tapatinami su tikslo apribojimais. Ir taip yra ne be pagrindo, tačiau egzistuoja tam tikri niuansai, leidžiantys atskirti šias dvi kategorijas. Nėkyla abejonių, jog *sunkių* apribojimų tikslas yra konkurencijos ribojimas. Tačiau *sunkus* apribojimas, anot D. Geradin, A. Layne-Farrar ir N. Petit, yra apribojimo pagal tikslą, kuris iš teisinės pusės dėl savo akivaizdaus neefektyvumo turėtų būti vertinamas griežtai, poabibi (angl. „subset“)³⁹¹. Toliau autoriai pateikia tokį atskyrimą:

384 Commission 4 May 2010 (EU) Competition: Commission consults on new regime for assessment of horizontal co-operation agreements. MEMO/10/163, 1 punktas.

385 Griffiths M. A glorification of de minimis – the regulation on vertical agreements. European competition law review 2000. Volume 21: Sweet & Maxwell, 2000, p. 241.

386 Ten pat.

387 Bork R. H. The Antitrust Paradox. Second Edition: Free Press, 1993, p. 288.

388 Graham C. EU and UK Competition Law. Second edition. Pearson Education Limited, 2013, p. 64.

389 Bork R. H. The Antitrust Paradox. Second Edition: Free Press, 1993, p. 288.

390 Hildebrand D. Economic Analyses of Vertical Agreements – A Self-Assessment. International Competition Law Series. Volume 17: Kluwer Law International, 2005, p. 35. Hildebrand D. The Role of Economic Analysis in the EC Competition Rules. Third edition. International Competition Law Series. Volume 39: Kluwer Law International, 2009, p. 256.

391 Geradin D., Layne-Farrar A., Petit N. EU Competition Law and Economics. Oxford University Press, 2012, p. 136-137.

- apribojimai pagal tikslą gali tikėtis išimties pagal SESV 101 str. 3 d. taikymo;
- *sunkūs* apribojimai negali tikėtis nei SESV 101 str. 3 d. taikymo, nei individualios išimties. Jie visada draudžiami *per se*.

Toks skirstymas leidžia daryti prielaidą, jog *sunkiais* apribojimais gali būti laikomi tik tokie horizontalieji apribojimai, kaip kainų fiksavimas, gamybos apimties arba pardavimų ribojimas, rinkų arba klientų paskirstymas. Vertikaliesiems apribojimams, turintiems tikslą riboti konkurenciją, išimties taikytinos. Jei skirtumas būtų tik toks, nekorektiška būtų vartoti *sunkių* apribojimų sąvoką tokiems konkurencijos suvaržymams. Nebent vis tik reikėtų pripažinti, jog ribojimai „pagal tikslą“ ir *sunkūs* apribojimai yra sinonimai.

Autoriaus manymu, numatytas atribojimo požymis pagal galimybę reabilituoti susitarimą yra netikslus.

F. Wijckmans ir F. Tuytschaever³⁹² pastebi, jog EK specialiai nubrėžė ribą tarp *sunkių* vertikalinių apribojimų 2001 m. EK *de minimis* Pranešime ir išimčių bloke. Anot jų, taip siekiama pabrėžti, jog tokie apribojimai nesitenkins *de minimis* išlyga, nepretenduos būti apsaugoti išimčių bloku bei nebus pritaikyta SESV 101 str. 3 d.

Todėl pritariama generalinės advokatės Juliane Kokott³⁹³ pozicijai, jog dabartinė Teisingumo Teismo praktika iš esmės reikalauja reikšmingos įtakos konkurencijai sąlygos tenkinimo siekiant pritaikyti SESV 101 str. 1 d. Tai galioja esant ir apribojimams pagal poveikį (angl. „restrictions by effect“), ir apribojimams pagal tikslą (angl. „restrictions by object“).

Išskirtina ir generalinės advokatės Verica Trstenjak nuomonė *GlaxoSmithKline Services Unlimited* byloje, jog „*tikslo apriboti konkurenciją sąvoka negali būti apribota tik ypač sunkiais konkurencijos ribojimais ar esminiais pažeidimais*“³⁹⁴.

Kiek anksčiau R. Whish³⁹⁵ yra pastebėjęs, jog EK yra apribota Teisingumo Teismo jurisprudencijos ir anksčiau ar vėliau iškilis neišvengiamas konfliktas tarp Teisingumo Teismo sprendimų³⁹⁶ bei 2001 m. EK *de minimis* Pranešimo 11 p. Šios nuomonės, atlikęs Teisingumo Teismo sprendimų analizę iki *Expedia* bylos, laikėsi ir Autorius. Atkreiptinas dėmesys, jog iki sprendimo šioje byloje Teisingumo Teismas vis ryžtingiau pasisakė dėl reikšmingos įtakos konkurencijai ir prekybai sąlygos svarbos vertinant ir *sunkių* apribojimų turinčius susitarimus. Tačiau sprendimas *Expedia* byloje ir 2014 m. EK *de minimis* Pranešimas dar griežčiau pasisakė dėl *sunkių* apribojimų vertinimo. Autorius tikisi, jog visų reikšmingų aplinkybių įvertinimas leis taikyti *de minimis* išimtį ir *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams, kurių poveikis konkurencijai bus nereikšmingas.

392 Wijckmans F., Tuytschaever F. *Vertical Agreements in EU Competition Law*. Second Edition: Oxford University Press, 2011, p. 72-23.

393 2012 m. rugsėjo 6 d. Generalinio advokato Kokott nuomonė byloje C-226/11 *Expedia Inc. v Autorité de la concurrence and Others* [2012], p. 47.

394 2009 m. birželio 30 d. Generalinio advokato Trstenjak nuomonė sujungtose bylose C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P ir C-519/06 P *GlaxoSmithKline Services Unlimited v Commission of the European Communities, Commission of the European Communities v GlaxoSmithKline Services Unlimited, European Association of Euro Pharmaceutical Companies (EAEP) v Commission of the European Communities, Asociación de exportadores españoles de productos farmacéuticos (Aseprofar) v Commission of the European Communities* [2009], p. 108.

395 Whish R., Bailey D. *Competition Law*. Seventh edition: Oxford University Press, 2012, p. 143.

396 Byla 5/69 *Völk v Vervaecke* [1969] ECR 295, byla C-260/07 *Pedro IV Servicios SL v Total España SA*. [2009].

Vertingas nagrinėjamu klausimu yra ir sprendimas *Pedro IV Servicios SL* byloje, kur nustačius, jog buvo fiksuojamos mažmeninės pardavimo kainos, Teisingumo Teismas konstatavo: „*draudimas šiam susitarimui taikomas, tik jei tenkinamos visos kitos jo taikymo sąlygos, t. y. kad šio susitarimo tikslas ar poveikis būtų didelis konkurencijos ribojimas bendrojoje rinkoje ir kad jis galėtų paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą*“³⁹⁷. Analogiškai *CMA CGM* byloje³⁹⁸ yra pasisakęs ir Bendrasis teismas (tuo metu Pirmosios instancijos teismas). Akivaizdu, jog būtina nustatyti ne tik konkurenciją ribojantį tikslą, bet ir „didelį“ arba, kitais žodžiais, reikšmingą poveikį konkurencijai. Poveikis valstybių narių tarpusavio prekybai reikalingas tik kaip pagrindas taikyti SESV nuostatas.

Iš kitos pusės, R. Whish³⁹⁹ išreiškė nuomonę, jog iškelta problema dėl EK *de minimis* Pranešimo ir Teisingumo Teismo praktikos neatitikimo yra labiau menama nei reali. Anot jo, vargu EK pritaikys sankcijas *sunkių* apribojimų turinčiam susitarimui, kurio šalys neviršija EK *de minimis* Pranešime numatyto rinkos dalių barjero. Vis dėlto tokia situacija ne tik galima, bet ir labai reali. EK *de minimis* Pranešime numatyti barjerai *sunkių* apribojimų neturintiems susitarimams, todėl EK gali taikyti griežtesnes rinkos dalių ribas. Atkreiptinas dėmesys, jog šios pozicijos R. Whish laikėsi iki sprendimo *Expedia* byloje priėmimo ir 2014 m. EK *de minimis* Pranešimo patvirtinimo. Autoriaus manymu, po šių reformų negalima teigti, jog problema yra menama.

Kaip ir kiekvieno apribojimo, taip ir *sunkių* apribojimų poveikis konkurencijai yra skirtingas, todėl numatyti rinkos ribas jiems būtų racionalu. Manytina, jog užtektų naujame EK *de minimis* Pranešime tiesiog numatyti tokią galimybę.

Nemažai dėmesio *sunkiems* apribojimams skyrė ir generalinis advokatas Ján Mazák⁴⁰⁰.

Autoriaus nuomone, ne antraeilį vaidmenį vertinimo metu turėtų atlikti ir vertinamo susitarimo rūšis. Negalima vadovautis vienodais kriterijais vertinant visiškai kita specifiška pasižymintį susitarimus. Pavyzdžiui, paimkime platinimo susitarimus. *Consten and Grundig* byloje⁴⁰¹ Teisingumo Teismas konstatavo, kad „Grundig-Verkaufs-GmbH“ (toliau – „Grundig“) sukurtą išimtinio platinimo sistema, suteikusi „Consten S.à.R.L.“ (toliau – „Consten“) absoliučią teritorinę apsaugą, turi tikslą riboti konkurenciją (vadinasis apribojimas „pagal tikslą“). Susitarimo partneris buvo apsaugotas nuo lygiagreto importo, kas laikoma esminiu konkurencijos ribojimu. Rinkos padalinimas pagal nacionalines ribas kartu yra ir rimtas iššūkis vienam iš svarbiausių ES principų – integracijai.

Atkreiptinas dėmesys, jog nagrinėjant platinimo susitarimus, prielaidos dėl konkurencijos ribojimo „pagal tikslą“ daromos nedažnai. Tačiau dažniausiai, jei platinimo susitarimai turėjo eksporto draudimo ar perpardavimo kainų palaikymo sąlygų, Teisingumo Teismas juos dažnai laikydavo turinčiais tikslą riboti konkurenciją⁴⁰².

397 Byla C-260/07 *Pedro IV Servicios SL v Total España SA*. [2009], p. 82.

398 Byla T-213/00 *CMA CGM and Others v Commission of the European Communities* [2003], p. 213, 215.

399 Whish R., Bailey D. *Competition Law*. Seventh edition: Oxford University Press, 2012, p. 143.

400 2011 m. kovo 3 d. Generalinio advokato Mazak nuomonė byloje C-439/09 *Pierre Fabre Dermo-Cosmétique SAS v Président de l'Autorité de la Concurrence and Ministre de l'Économie, de l'Industrie et de l'Emploi* [2011].

401 Sujungos bylos 56 ir 58-64 *Établissements Consten S.à.R.L. and Grundig-Verkaufs-GmbH v Commission of the European Economic Community* [1966].

402 Robertson V. *Distribution Agreements under EC Competition Law: An Analytical Review*: Martin Meidenbauer Verlagsbuchhandlung, 2008, p. 49.

Pagrindiniai ir pagalbiniai apribojimai. Apribojimai taip pat skirstomi į pagrindinius ir pagalbinius. Visiškai skirtingai vertintinos situacijos, kai sudarytas susitarimas turi tikslą riboti konkurenciją ir kai susitarime yra neišvengiamų konkurenciją ribojančių sąlygų, tačiau ne jos sudaro susitarimo esmę. Atskirą apribojimų rūšį sudaro vadinamieji pagalbiniai apribojimai (angl. „ancillary restrictions“). Jie gali prisidėti prie pagrindinio apribojimo tapimo sunkiu.

Skirtinos dvi svarbiausios pagalbinių apribojimų savybės:

- neigiamas poveikis konkurencijai;
- šių apribojimų neišvengiamumas.

Pagalbinių susitarimų reabilitavimo pagrindas – jų neišvengiamumas. Nepaisant konkurencijos ribojimo SESV 101 str. 1 d. prasme, atsižvelgiama į tai, jog minėti apribojimai objektyviai būtini konkurenciją neribojantiems veiksams atlikti⁴⁰³. Vertinimo metu būtina nustatyti, ar pagrindiniai veiksmai (tai ko iš tikrųjų siekiama sudarytu susitarimu) neriboja konkurencijos.

Koks pagalbinių apribojimų santykis su reikšminga įtakos konkurencijai sąlyga? Nepaisant to, jog daugiau dėmesio skiriama pagrindinėms susitarimo sąlygoms, pagalbiniai susitarimai neturi reikšmingai riboti konkurencijos. Bendras pagalbinių apribojimų vertinimo mechanizmas, atsižvelgiant į jo esmę, labiau primena vertinimą pagal SESV 101 str. 3 d. Jų reabilitavimas įvyksta įvertinus pagrindinius apribojimus ir santykį su jais.

Pagalbiniams apribojimams įvertinti naudojamas testas, panašus į pagrindiniams numatytą testą. Pagrindinis skirtumas – pagalbiniams apribojimams naudojamas testas visais atvejais, kai pagrindinis veiksmas neriboja konkurencijos⁴⁰⁴.

Tačiau teismų praktikoje laikomasi nuostatos, jog vertinimas neatitinka SESV 101 str. 3 d. numatyto modelio: *„kadangi Bendrijos konkurencijos teisėje rule of reason taisyklė negali būti taikoma, svarstant priskyrimo pagalbiniais apribojimams klausimą būtų klaidinga objektyviaus būtinumo sąlygą aiškinti kaip reiškiančią, kad turi būti pasveriamos konkurenciją skatinančios ir ją ribojančios susitarimo pasekmės“*⁴⁰⁵.

Jei susitarimo tikslas ar poveikis nėra konkurencijos ribojimas, tačiau numatyti individualūs apribojimai jo įgyvendinimui, jis vertintinas SESV 101 str. 1 d. atžvilgiu⁴⁰⁶. Šia taisykle buvo vadovaujama keliose bylose, tarp jų ir *Métropole télévision* byloje⁴⁰⁷. Vertinant tokius susitarimus būtina nustatyti⁴⁰⁸:

- ar apribojimas objektyviai būtinas pagrindinio susitarimo taikymui;
- ar apribojimas proporcingas pagrindiniam susitarimui.

403 Robertson V. *Distribution Agreements under EC Competition Law: An Analytical Review*: Martin Meidenbauer Verlagsbuchhandlung, 2008, p. 52.

404 Van Rompuy B. *Economic Efficiency: The Sole Concern of Modern Antitrust Policy? Non-efficiency Considerations under Article 101 TFEU*: Wolters Kluwer Law & Business, 2012, p. 240.

405 T-360/09 *E.ON Ruhrgas and E.ON v Commission* [2012], p. 65.

406 Communication from the Commission – Notice of 27 April 2004 Guidelines on the application of Article 81(3) of the Treaty. OJ C 101, p. 29. ir Van Bael & Bellis. *Competition law of the European Community*. Fifth edition: Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2010, p. 65.

407 Byla T-112/99 *Métropole télévision (M6), Suez-Lyonnaise des eaux, France Télécom and Télévision française 1 SA (TF1) v Commission of the European Communities* [2001].

408 Van Bael & Bellis. *Competition law of the European Community*. Fifth edition: Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2010, p. 65.

2.3. De minimis išimties taikymas nustačius sunkius apribojimus

2.3.1. Vertinimo ypatumai

De minimis išimties atsiradimas bei taikymas leido už konkurencijos priežiūrą atsakingoms institucijoms daugiau dėmesio skirti reikšmingesnėms arba vadinamosioms didesnio pavojingumo problemoms (pvz., susitarimams tarp stambių rinkos žaidėjų). Taip pat suteikė nedidelę atitinkamos rinkos dalį užimantiems ūkio subjektams santykinį saugumą. EK tvirtai laikosi pozicijos, kad išimtis neturėtų būti taikoma *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams. Šią poziciją galintis paremti teiginys, jog papildomas minėtų susitarimų vertinimas laiko ir lėšų sąnaudų prasme nenaudingas, atmetinas. Juk norint jų dalyviams pritaikyti sankcijas, atliekama kartais ir ne tokia detali ekonominė susitarimo poveikio konkurencijai analizė. Jos rezultatai gali leisti išvengti nepagrįsto reikšmingai konkurenciją neribojančių susitarimų draudimo. Autoriaus manymu, sankcijų dydis visais atvejais privalo būti susietas su sudarytų susitarimų žalingumu. Pastarojo neįmanoma nustatyti neatlikus analizės. Juk kiekvienu atveju *sunkių* apribojimų poveikis konkurencijai yra skirtingas⁴⁰⁹.

Teisingumo Teismas jau 1969 m. suformavo precedentą, pagal kurį ir *sunkių* apribojimų (absoliučios teritorinės apsaugos suteikimas) turintis susitarimas gali būti laikomas mažareikšmiu. EK linkusi laikytis kitokio požiūrio, kurio akivaizdų trūkumą pastebi prof. A. Jones: „*Nepaisant aiškios ETT pozicijos dėl sunkių apribojimų turinčių susitarimų, Komisija tokiems susitarimams netaiko rekomendacijose numatytų lengvatų. Nors faktas, kad Komisijos Pranešimo netaikymas tokiems susitarimams neturi įtakos jų teisėtumui, jų neįtraukimas į Pranešimą šiuo klausimu sukuria didesnę netikrumą. Praktikoje didelę naudą turėtų Komisijos rekomendacijos, kuriose būtų numatyta, kada tokie susitarimai galėtų išvengti 101 str. pažeidimo*“⁴¹⁰. Autorius įsitikinęs, kad atskiro teisės akto rekomendacijoms įforminti nereikia. Vienas iš racionalesnių būdų – jų atspindėjimas EK *de minimis* Pranešime. Tiesa, 2014 m. EK *de minimis* Pranešimas dar labiau nutolo nuo siūlytinios praktikos. Pagal jį, *sunkių* apribojimų turintys susitarimai neturėtų tikėtis išlygos taikymo. Autoriaus nuomone, buvo priimtas pernelyg kategoriškas sprendimas. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog šis teisės aktas yra rekomendacinio pobūdžio. Todėl nacionalinės institucijos neišparengotos akiai sekti jo nuostatomis bei turi galimybę prisitaikyti prie konkrečios situacijos.

Netiesiogiai pozicijos dėl galimybės taikyti *de minimis* išlygą *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams laikosi ir Piet Jan Slot bei Angus Johnston⁴¹¹. Anot jų, kelioms vietinėms kavinėms susitarus dėl kainų fiksavimo gali būti padaryta žala visuomenės atstovų piniginiams, tačiau poveikis atitinkamai rinkai neturėtų būti reikšmingas⁴¹². Iš formalios pusės SESV 101 str. 1 d. taikymui užtektų fakto, jog šalys sudarė susitarimą, numatantį bent vieną iš *sunkių* apribojimų. Kainų fiksavimas laikomas vienu iš sunkiausių apribo-

409 Puksas A. On the Potential to Apply De Minimis Exemption for Agreements Containing Hardcore Restraints: European Union Practice. *Baltic Journal of Law & Politics*. 2012, 5(1): 46-69.

410 Jones A. The journey toward an effects-based approach under Article 101 TFEU – The case of hardcore restraints. *The antitrust bulletin*: Vol. 55, No. 4/Winter 2010, p. 808.

411 Slot P. J., Johnston A. C. *An Introduction to Competition Law*. 1st English edition: Hart publishing (Oxford and Portland, Oregon), 2006, p. 55.

412 Ten pat.

jimų, o tai, jog kavinės veikia viename gamybos ir platinimo lygmenyje, lemia galimai pavojingesnio horizontaliojo susitarimo nagrinėjimą. Atsižvelgiant į EK *de minimis* Pranešimo nuostatas, tokiam susitarimui netaikoma mažareikšmiškumo išlyga. Tačiau sudarytas susitarimas gali turėti vos pastebimą įtaką konkurencijai ir prekybai. Natūraliai kyla klausimas, ar apribojimų rūšis šio atveju turėtų būti lemiamą.

Nekyla abejonų, jog taisyklės, taikomos vertinant susitarimų atitikimą SESV 101 str. nuostatomis, reikalauja peržiūrėjimo ir pakeitimų. Tai pasakytina ir apie Tarybos reglamentą Nr. 1/2003 (toliau – Reglamentas)⁴¹³: „*Susitarimai, sprendimai ir suderinti veiksmai, apimami Sutarties 81 str. 1 d. ir netenkinantys Sutarties 81 str. 3 d. sąlygų, draudžiami ir išankstinis sprendimas šiuo klausimu nereikalingas*“⁴¹⁴. Ši Reglamento nuostata leidžia daryti išvadą, jog *de minimis* išlygos taikymas negalimas. Tačiau, Autoriaus manymu, taip paneigiama ir individualaus susitarimų vertinimo reikšmė.

Reikia pripažinti, kad pozicija dėl *sunkių* apribojimų turinčių susitarimų reabilitavimo periodiškai keitėsi. Tai atsispindi ir teisės aktuose – pavyzdžiui, Vertikaliųjų susitarimų gairių⁴¹⁵ 8 p. numatyta: „*Susitarimai, kurie negali turėti pastebimos įtakos valstybių narių tarpusavio prekybai arba kurių tikslas ar poveikis negali pastebimai apriboti konkurencijos, nepatenka į 101 str. 1 d. taikymo sritį*“⁴¹⁶. Neatsižvelgiant į tai, kad ūkio subjektų sudaryto susitarimo tikslu laikomas konkurencijos ribojimas, jis nepateks į SESV 101 str. 1 d. taikymo sritį, jeigu jo poveikis konkurencijai bus nereikšmingas. Tai atitinka EK *de minimis* Pranešimo nuostatas, taikomas *sunkių* apribojimų neturintiems susitarimams. Kokios siūlytinos išimties taikymo *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams schemas?

- *de minimis* išlyga taikoma visiems susitarimams, jeigu jie neviršija numatytos rinkos dalies. Toks leidimas gali būti atšauktas konkrečiam susitarimui, nustačius, kad jis reikšmingai riboja konkurenciją;
- *de minimis* teisės aktų papildymas nuostata, kad ir „juodajame sąrašė“ esantiems susitarimams gali būti taikoma išimtis, jeigu jie reikšmingai neriboja konkurencijos. Šiuo atveju ūkio subjektams tektų įrodinėjimo našta. Manytina, ši išimties taikymo schema patogesnė dėl lengvesnio įgyvendinimo.

Atkreiptinas dėmesys, jog 2001 m. EK *de minimis* Pranešimo nuostatos dar suteikė erdvės išlygos taikymo *sunkiems* apribojimams interpretavimui, tačiau 2014 m. EK *de minimis* Pranešimas užkirto kelią išlygos taikymui. Tačiau kartu naujasis teisės aktas kelia dar daugiau diskusijų dėl sprendimo pagrįstumo, ypačingai vertikaliųjų apribojimų atžvilgiu.

Bet kuriam iš ūkio subjektų sudarytų susitarimų privalo būti taikoma individualaus vertinimo taisyklė. Vertinimas turi vykti teisiniu ir ekonominiu aspektais. Šio proceso metu būtina atsižvelgti į susitarimo turinį, tikslus, kurių tuo susitarimu siekiama, ir ekonomines bei teises aplinkybes, kuriomis jis vykdomas⁴¹⁶. *Sunkių* apribojimų nustatymu ūkio subjektų valios išraiškos vertinimas nesibaigia ir negali pasibaigti. Tikslus tokių susitarimų poveikio konkurencijai nustatymas turi esminę reikšmę teisės aktuose numatytų sankcijų taikymui šių susitarimų dalyviams, o išskirtiniais atvejais turėtų tapti pagrindu pritaikyti *de minimis* išlygą. Vertinimo metu svarbūs turėtų būti kiekybiniai ir kokybi-

413 Tarybos 2002 m. gruodžio 16 d. reglamentas (EB) Nr. 1/2003. OL L 1.

414 Minėti straipsniai atitinka SESV 101 str. 1 d. bei SESV 101 str. 3 d.

415 Komisijos 2010 m. gegužės 19 d. komunikatas (ES) vertikaliųjų apribojimų gairės. 2010/C 130/01.

416 Ten pat, 25 punktas.

niai kriterijai. Turi būti nustatytos susitarimo dalyvių dalys atitinkamoje rinkoje (prekės ir geografinė rinkos). Kartu reikia vadovautis ir kitais turinčiais reikšmės kriterijais. Todėl rekomenduotina atsižvelgti į ekonominius ir kitus ryšius tarp ūkio subjektų, situacijos iki susitarimo sudarymo ir po jo įvertinimą. Taip pat svarbu įvertinti, ar susitarimo dalyvių veiksmai sukelia reikšmingus pokyčius rinkoje. Šalių atitinkamoje rinkoje užimamų dalių skaičiavimai vykdomi įvairiais metodais. Dažniau jie atliekami apyvartos (pardavimų) rodikliu lyginant su bendra kitų teikėjų apyvarta⁴¹⁷. Į pagalbą neretai pasitelkiami rinkos tyrimai, iš ūkio subjektų gauta informacija, duomenys apie pajėgumus⁴¹⁸. Pardavimų rodikliai gali atsispindėti per natūrinės (homogeniškos prekės) ar vertės (heterogeniškos prekės) išraišką⁴¹⁹.

Svarbus vaidmuo tenka ir susitarimo priskyrimui horizontaliesiems, mišriesiems bei vertikaliesiems. Atsižvelgtina į prezumpciją, jog pirmos dvi rūšys laikytinos pavojingesnėmis už vertikaliosios ir pastarųjų subjektams taikomą švelnesnę rinkos dalių barjerą. Sistemškai aiškinant, norint pritaikyti *de minimis* išimtį *sunkių* apribojimų turintiems vertikaliesiems susitarimams turėtų būti numatyti ne tokie griežti kiekybiniai kriterijai. Yra ir drąsesnių pasiūlymų – graikų teisininkas Nikolaos Verras pasiūlė išbraukti perpardavimo kainų palaikymą (angl. „resale price maintenance“) iš *sunkių* apribojimų sąrašo, įtvirtinto 2001 m. EK *de minimis* Pranešime⁴²⁰. Atkreiptinas dėmesys, jog 2014 m. EK *de minimis* Pranešime tokio sąrašo nėra. Jame pateikiamas tik *sunkių* horizontaliųjų apribojimų sąrašas. Autoriaus manymu, kur kas racionaliau buvo išlaikyti pavyzdinį *sunkių* apribojimų sąrašą, tačiau numatyti griežtesnius vertinimo kriterijus. Autorius sutinka su D. Švirinu⁴²¹, kad kalbant apie rekomenduojamų kainų taikymą svarbu atsižvelgti į kiekybinio kriterijaus dėl ūkio dalies tenkinimą bei rekomenduojamų kainų netapatumą su fiksuotomis kainomis. Perpardavimo kainų palaikymo atveju, kai nustatomos minimalios arba fiksuojamos kainos, susitarimo antikonkurencinis poveikis akivaizdus. Todėl apie šių susitarimų reabilitavimą nereikšmingo poveikio konkurencijai pagrindu galima būtų kalbėti tik po atliktos individualios ekonominės analizės. Siūlytina EK *de minimis* Pranešime numatyti atskirus kokybinius ir kiekybinius vertinimo kriterijus bei juos taikyti į sąrašą patenkančioms apribojimų. Prezumpcija dėl kai kurių apribojimų didesnio pavojingumo, ypač kalbant apie minimalių kainų nustatymą ir fiksavimą, pagrįsta, o pavyzdinio sąrašo buvimas gali būti naudingas ne tik susitarimus vertinančioms atsakingoms institucijoms (pvz., LR konkurencijos taryba), bet ir patiems ūkio subjektams. Pastarieji prieš susitari-

417 Ritter L., Braun W. D. European Competition Law: A Practitioner's Guide. Third edition: Kluwer Law International, 2005, p. 42.

418 Komisijos 1997 m. gruodžio 9 d. pranešimas (EB) dėl atitinkamos rinkos apibrėžimo Bendrijos konkurencijos teisės tikslams. 97/C 372/03, 53-55 punktai.

419 Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2000 m. vasario 24 d. nutarimas Nr. 17. Valstybės žinios. 2000. Nr. 19-487, 32 punktas.

420 Verras N. Resale price maintenance in E.U. competition law: Thoughts in relation to the vertical restraints review procedure. The Columbia Journal of European Law Online [interaktyvus]. 37 (2009) [žiūrėta 2011-06-10]. <http://www.cjel.net/online/16_1-verras/> ir Verras N. Developments in vertical agreements. The Antitrust Bulletin: Vol. 55, No. 4/Winter 2010, p. 872.

421 Švirinas D. Rekomenduojamų perpardavimo kainų taikymo vertinimo pagal Europos Bendrijos sutarties 81 straipsnį ypatumai. Socialinių mokslų studijos. 2010, 1(5): 231-234.

mo sudarymą turės galimybę įvertinti jo perspektyvas. Autorius įsitikinęs, siūlomas reglamentavimas galėtų prisidėti ir prie prevencinių tikslų.

Teisės aktai numato ir tokius atvejus, kai sunkūs apribojimai yra būtini: „išskirtiniai atvejais pagrindiniai apribojimai gali būti objektyviai būtini tam tikros rūšies ar pobūdžio susitarimams. Pavyzdžiui, pagrindinis apribojimas yra objektyviai būtinas siekiant užtikrinti, kad būtų laikomasi viešojo draudimo parduoti pavojingas medžiagas tam tikriems klientams saugos ar sveikatos sumetimais“⁴²². Šiuo atveju apribojimai gali nepatekti į SESV 101 str. 1 d. įtvirtintą draudimą.

Kiekvieno susitarimo vertinimo procesas vyksta atliekant jo esamų ir galimų (būsimų) padarinių ekonominę analizę. Ir EK *de minimis* Pranešime įtvirtintos prezumpcijos, įskaitant preziumuojamą didesnę kai kurių apribojimų pavojingumą, paremtos bendrąja ekonomine analize. Prezumpcija laikytina teisinga, kol kiekvienu konkrečiu atveju nėra paneigta. „Ekonominė analizė gali atlikti svarbų vaidmenį trijose skirtingose srityse (angl. „fields“): tobulinant esamas taisykles, analizuojant individualias bylas ir atliekant vėlesnę įsikūlimo efektyvumo analizę“⁴²³. Ja paremti procesai leido išskirti tam tikras susitarimų sąlygas, kurioms taikomos arba netaikomos išimtys. Tačiau prezumpcijos negali apriboti susitarimus vertinančių institucijų – kiekvienas susitarimas vertintinas atsižvelgiant tik į jam būdingus požymius.

Iš dalies su ekonomine analize yra susieta ir Townley reikšmingumo doktrina. Plačiau prasme ji skelbia, kad ekonominių rodiklių reikšmingai neveikiantys veiksniai – antraeiliai. Anot Abayomi Al-Ameen⁴²⁴, Townley suformuluota reikšmingumo doktrina padeda sprendimus priimančioms institucijoms, nustatančioms etalonines vertybes, atsižvelgti į tai, jog minimalų poveikį turinčios vertybės vertinimo metu turėtų būti ignoruojamos⁴²⁵.

Kodėl EK nesudarė galimybės *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams išvengti SESV 101 str. 1 d. numatytų pasekmių taikant *de minimis*? Problema slypi kur kas giliau. Čarlzo universiteto (Praha, Čekijos Respublika) Europos teisės katedros vadovas Luboš Tichý įsitikinęs, kad SESV 101 str. modernizacijos procesas reikalauja seniai pribrendusios *per se* taisyklių reformos – pakeitimo ekonominiais faktais ir prognozėmis⁴²⁶. Dabartinis vertinimo reglamentavimas (vadovavimasis *per se*, t. y. draudimas savaime) sulaukia pagrįstos kritikos dėl formalizmo bei prokonkurencinių susitarimų ignoravimo. Anot kritikų, dviračio išradinėti nereikia – EK siūloma pasirinkti JAV sėkmingai taikomą *rule of reason* doktriną, kuri prilyginama *svarstyklių principui*. Pagal pastarąjį pasveriami visi reikšmės turintys argumentai už ir prieš (pvz., nustatoma proporcija tarp teigiamo bei neigiamo poveikio konkurencijai). Tokios pozicijos tik iš dalies linkęs laikytis ir Autorius. Manytina, kad nereikia perimti visos taisyklės, o tiesiog modifikuoti dabartinio SESV 101

422 Komisijos 2010 m. gegužės 19 d. komunikatas (ES) vertikaliųjų apribojimų gairės. 2010/C 130/01, p. 60.

423 Drexel J., Idot L., Maneger J. *Economic Theory and Competition Law*. Academic Society for Competition Law (ASCOLA): Edward Elgar Publishing Limited, 2009, p. 3.

424 Zimmer D. *The Goals of Competition Law*: Edward Elgar Publishing Limited, 2012 – Al-Ameen A. dalis knygoje „Antitrust pluralism and justice“, p. 283.

425 Andreangeli A. (book review). Christopher Townley, Article 81 EC and Public Policy. *The Competition Law Review*: Volume 6, Issue 2, 2010, p. 287-297.

426 Drexel J., Idot L., Maneger. J. *Economic Theory and Competition Law*. Academic Society for Competition Law (ASCOLA): Edward Elgar Publishing Limited, 2009, p. 72.

str. 3 d. *Rule of reason* doktrina galima pasinaudoti ne tik sveriant susitarimo teigiamą ir neigiamą poveikį, bet ir vertinant jo nuostatų poveikio konkurencijai reikšmingumą.

Kaip kistų galimi vertinimo rezultatai *per se* pakeitus arba iš dalies pradėjus taikyti *rule of reason*? Autoriaus manymu, atsakymą į šį klausimą būtų galima apibendrinti taip:

- *sunkių* apribojimų turintiems ūkio subjektų susitarimams numatyta *per se* įpareigoja automatiškai taikyti SESV 101 str. 1 d. draudimą (išskyrus galimybę pritaikyti SESV 101 str. 3 d. išimtį);
- *rule of reason* atveju ekonominės analizės rezultatai lemų sprendimo priėmimą – ar taikyti SESV 101 str. 1 d. draudimą, ar *de minimis* išimtį (nepaisant to, kad negalima pritaikyti SESV 101 str. 3 d. išimties).

Atkreiptinas dėmesys, kad šios doktrinos šalininkai perspėja, kad šiuo metu atliekamas reikšmingos įtakos testas neturi būti painiojamas su kur kas platesne *rule of reason* doktrina JAV. Pastaroji nukreipta į analizę ir bendrą atitinkamų faktų vertinimą⁴²⁷. Jų siūlomas modelis Europai – siauresnio turinio *rule of reason* doktrina. Tačiau kiek ji turėtų būti siauresnė, tokių pasiūlymų teikėjai neatskleidžia. Manytina, užtektų nustatyti proporciją tarp poveikio konkurencijai reikšmingumo ir nereikšmingumo. Tiesa, Autorius įsitikinęs, kad šiuo atveju vertinant turėtų būti pasvertos visos reikšmingos aplinkybės bei turintys reikšmės požymiai.

Anot Matthew Bennett and A. Jorge Padilla, nors kainų ar kiekių fiksavimo ir rinkų padalinimo *per se* draudimas pagal SESV 101 str. pateisinamas ekonominiais rodikliais, jo taikymo nereikėtų automatiškai išplėsti ir kitiems *sunkiems* apribojimams⁴²⁸. Abu autoriai pateikia pasiūlymą susitarimus, numatančius perpardavimo kainų palaikymą, išimtinės teritorijos numatymą ir pasirinktinį platinimą, vertinti pagal *rule of reason* doktrinos siūlomą instrumentariją. Iš esmės sistema būtų tokia:

- horizontalieji *sunkūs* apribojimai draudžiami *per se*;
- vertikalieji *sunkūs* apribojimai vertinami pagal *rule of reason* doktoriną.

Autoriai neabejoja, jog vertikalųjų *sunkių* apribojimų turintys susitarimai turi *intra-brand* (tarp tos pačios grandies platintojų) poveikį konkurencijai, tačiau tuo pat metu negali paveikti *inter-brand* (tarp konkuruojančių grandžių tiekėjų) konkurencijos. Atkreipiamas dėmesys ir į dažną teigiamą poveikį konkurencijai.

Tačiau su šia pozicija sutinkama tik iš dalies. Anot M. Griffiths, iš vertikalųjų susitarimų tik turintys perpardavimo kainų palaikymo ir absoliučios teritorinės apsaugos apribojimus gali būti laikomi konkurencijos apribojimais *per se*⁴²⁹. Kiti apribojimai turėtų būti vertinami atsižvelgiant į susitarimus sudariusių ūkio subjektų padėtį atitinkamoje rinkoje.

Faktas, kad nereikia įrodyti, kad tam tikrų apribojimų (pvz., kainų fiksavimas) turintys susitarimai turi tikslą riboti konkurenciją, neprieštarauja galimybei jiems taikyti *de minimis* išimtį. Pastaroji taip pat numatyta konkurenciją ribojantiems susitarimams. Pagrindiniu kriterijumi turėtų būti konkurencijos ribojimo mastas, o ne ūkio subjektų susitarime

427 Ritter L., Braun W. D. *European Competition Law: A Practitioner's Guide*. Third edition: Kluwer Law International, 2005, p. 127.

428 Vives X. *Competition Policy in the EU. Fifty Years on from the Treaty of Rome*: Oxford University press, 2009 – Bennet M., Padilla A. J. dalis knygoje „Article 81 EC Revised: Deciphering European Commission Antitrust Goals and Rules“, p. 49.

429 Griffiths M. A glorification of *de minimis* – the regulation on vertical agreements. *European competition law review* 2000. Volume 21: Sweet & Maxwell, 2000, p. 245.

numatyta ribojimo rūšis. Apribojimų pagal tiksłą turinčių susitarimų įtakos konkurencijai reikšmingumo vertinimas būna sudėtingesnis, jei susitarime numatyti keli *sunkūs* apribojimai (pvz., pasidalinimas rinkomis ir kainų fiksavimas). Reikia pripažinti, kad praktika nėra pavienė, išimtinė – nemaža dalis ūkio subjektų sudaromų susitarimų turi bent porą apribojimų iš „juodojo sąrašo“. Tačiau tai nereiškia, kad daugiau nei dviejų *sunkių* apribojimų buvimas savaime susitarimą daro negaliojantį pagal SESV 101 str. 1 d. Ir šiuo atveju turi būti įvertintas kiekvieno atskirai bei visų kartu apribojimų poveikis. Atliekant analizę gali pasitvirtinti prielaida, kad labai mažą atitinkamos rinkos dalį užimantys subjektai kompleksiskai ribojančiais susitarimais reikšmingos įtakos konkurencijai padaryti negali.

Kalbant apie galimus atitinkamos rinkos dalių ribas *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams, būtina atsižvelgti į prezumpciją, kad vertikalieji susitarimai laikytini mažiau pavojingais už horizontaliuosius bei mišriuosius, todėl sistemiškas aiškinimas turėtų suponuoti atitinkamą diferencijavimą – pvz.:

- horizontaliųjų ir mišriųjų susitarimų, turinčių *sunkių* apribojimų, sudarymo atveju iki 1 proc. *bendrai* ūkio subjektų užimamos atitinkamos rinkos dalies;
- vertikalųjų susitarimų, turinčių *sunkių* apribojimų, sudarymo atveju iki 1,5 proc. *atskirai* ūkio subjektų užimamos atitinkamos rinkos dalies.

2014 m. EK *de minimis* Pranešime, be jau išvardintų, numatytos dar kelios prezumpcijos:

- mažai tikėtina, kad tarp MVĮ sudaryti susitarimai reikšmingai ribos konkurenciją (5 p. išnaša);
- 10 p. numatyta prezumpcija dėl „nereikšmingumo zonoje“ esančių kiekybinių kriterijų, nustačius susitarimų kumuliacinį (bendrą) poveikį;
- 11 p. dėl galimos 2 procentinių punktų paklaidos (viršijimo prasme) per 2 kalendorinius metus nerekšmingumo.

Autoriaus manymu, pirmoji prezumpcija glaudžiai susipynusi su galimybe taikyti *de minimis* išimtį *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams. Šiuo atveju mažai tikėtina, kad tarp MVĮ sudaryti susitarimai, numatantys ir ribojimus iš „juodojo sąrašo“, reikšmingai ribos konkurenciją. Tokie ūkio subjektai gali būti pernelyg maži (pvz., anksčiau minėti mažmeninės prekybos kioskai ar paviljonai), kad jų veiksmai sukeltų atoveiksmį atitinkamoje rinkoje.

Atsižvelgiant į tai, kad kriterijai – prezumpcijos, viską į savo vietas sudėlioja 2014 m. EK *de minimis* Pranešimo 3 p. Anot pastarojo, jei atitinkamos rinkos dalys viršijamos, be sąlygiškai nereiškia, kad susitarimas turi reikšmingą poveikį konkurencijai. Kartu galioja ir priešinga taisyklė – nors ir nesiekiami minėtų ribų, susitarimo įtaka konkurencijai vis vien gali būti reikšminga. Tai įrodo, jog teisės akte nurodyti kriterijai tėra orientaciniai. Sėkmingam išlygos taikymui *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams užtektų pako-reguoti Pranešimo 13 punktą – vietoj „8, 9, 10 ir 11 p. netaikomi susitarimams, kuriuose numatomi tokie pagrindiniai apribojimai“ įrašyti, kad susitarimams, kuriuose numatyti *sunkūs* apribojimai, 8-11 p. taikomi su tam tikromis išlygomis – pavyzdžiui, jiems numatyti griežtesni vertinimo kriterijai. Tai tėra vienas iš galimų variantų. Tačiau Autorius įsitikinęs, kad kur kas racionaliau būtų nustatyti orientacinius kiekybinius kriterijus *sunkių* apribojimų turinčių susitarimų sudarytojams, reikalingus jų padėčiai atitinkamoje rinkoje įvertinti. Jais laikytinos atitinkamoje rinkoje ūkio subjektų užimamos dalys.

Vertinimo metu svarbu atkreipti dėmesį į visus reikšmę turinčius kriterijus. Jie kiekvienu atskiru atveju gali skirtis. Pavyzdžiui, pagal naujas horizontaliųjų bendradarbiavimo susitarimų gaires: „*Atliekant konkurencinį susitarimo vertinimą svarbūs tokie veiksniai: ar susitarimo šalys turi dideles rinkos dalis, ar jos artimos konkurentės, ar klientų galimybės keisti tiekėjus yra ribotos, ar konkurentai greičiausiai nepadidins tiekimo, jei padidės kainos, ir ar viena iš susitarimo šalių turi svarbios konkurencinės galios*“⁴³⁰. Pažymėtina, jog bendradarbiavimo susitarimų dalyviai neretai turi pagrindą tikėtis išlygos pagal SESV 101 str. 3 d. taikymo. Atkreiptinas dėmesys, kad *bendradarbiavimo susitarimus* reglamentuojančiuose teisės aktuose numatyti kriterijai aktualūs vertinant ir *kartelinius susitarimus*, kurių tikslu laikytinas konkurencijos ribojimas arba trukdymas.

Praktikos analizė rodo, kad vertinimą atliekančios institucijos daugiau dėmesio skiria atitinkamos rinkos apibrėžimui, ūkio subjektų rinkos dalių joje nustatymui ir sulyginimui su EK *de minimis* Pranešimo kiekybiniais kriterijais. Pasakytina, jog nepaisant skirtingų apribojimų rūšių preziumuojamas rinkos barjero numatytas vienodas *maksimumas*. *Sunkių* apribojimų turinčių susitarimų vertinimo seka galėtų būti tokia:

- nustatymas, jog subjektų sudarytas susitarimas turi *sunkių* apribojimų;
- atitinkamos (geografinės ir prekės) rinkos apibrėžimas;
- susitarimo dalyvių dalių atitinkamoje rinkoje nustatymas (jos turėtų skirtis dalimis, numatytomis *sunkių* apribojimų neturinčių susitarimų sudarytojams, pvz., iki 1,5 proc.);
- įvertinimas, ar ūkio subjektų užimama padėtis atitinkamoje rinkoje ir susitarimo sąlygos daro reikšmingą įtaką konkurencijai.

Atkreiptinas dėmesys, jog J. Faull ir A. Nikpay⁴³¹ minėtame kontekste vartoja „vienaženklį skaičių“ (angl. „single digits“) sąvoką. Tą reikėtų suprasti, jog reikšminga įtaka konkurencijai esant sunkiesiems apribojimams turėtų būti siejama su rinkos dalių barjeru iki 10 proc. (tai kur kas švelnesnis barjeras, nei siūlo Autorius).

Teisingumo Teismo sprendimas *Expedia* byloje⁴³² įnešė sumaišties į ūkio subjektų sprendimų vertinimą: „*susitarimas, kuris gali paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą ir kurio tikslas yra antikonkurencinis, dėl savo pobūdžio ir neatsižvelgiant į bet kokį konkretų jo poveikį yra reikšmingas konkurencijos apribojimas*“. Dėl sprendimo aiškumo sumaišties nėra, tačiau nebeliko lūkesčių, jog užimama maža dalis rinkoje gali prisidėti prie susitarimo reabilitavimo. Iš esmės taip paneigiama ir prezumpcija dėl MVĮ negalėjimo daryti reikšmingo poveikio konkurencijai.

Anksčiau ūkio subjektai turėjo galimybę įsivertinti savo sudarytą susitarimą ir jo sudarymo pasekmes. Dabar tereikia nustatyti sudaromo susitarimo „tikslą“ (t. y. *sunkaus* apribojimo turėjimą) ir automatiškai bus pritaikytas draudimas. Vienintelė ūkio subjektų viltis – sudarytas susitarimas neturi poveikio prekybai tarp valstybių narių, tada reikia atsakyti į klausimus:

- koks yra nacionalinis reglamentavimas?

430 Komisijos 2011 m. sausio 14 d. komunikatas (ES) Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio taikymo horizontaliesiems bendradarbiavimo susitarimams gairės. 2011/C 11/01, 34 punktas.

431 The EC Law of Competition. Second Edition. Edited by Faull J., Nikpay A.: Oxford University Press, 2007, p. 228-230.

432 Byla C-226/11 *Expedia Inc. v Autorité de la concurrence and Others* [2012], p. 37.

- ar nacionalinė institucija nuosekliai laikosi Teisingumo Teismo formuojamų precedentų sprendžiant bylas, kurios neveikia prekybos tarp valstybių narių?

Tokių Teisingumo Teismo sprendimą *Expedia* byloje galima vertinti ir kaip aiškų bei nedviprasmišką norą užbaigti diskusijas dėl *sunkių* apribojimų turinčių susitarimų (ypatingai vertikalųjų) galimybės pasinaudoti *de minimis* išimtimi. Atkreiptinas dėmesys, jog Teisingumo Teismas pateikdamas savo poziciją viską interpretavo plačiau, nei to prašė į jį besikreipusi nacionalinė Prancūzijos institucija – t. y. klausimai buvo kiek kitokie.

Nepaisant to, jog 2014 m. EK *de minimis* Pranešimas nenumato išimčių *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams, ūkio subjektai gali kreiptis dėl atsižvelgimo į tai, jog jų sudarytas susitarimas neturi reikšmingos įtakos konkurencijai. Kreipimosi metu galima remtis ir *Völk v Vervaecke* byla⁴³³, ir Vertikalųjų apribojimų gairių 10 p.⁴³⁴, kuriame aiškiai ir nedviprasmiškai numatyta galimybė taikyti *de minimis* ir *sunkių* apribojimų atveju: „*Kai yra nustatyti pagrindiniai apribojimai, apibrėžti de minimis pranešime, 101 straipsnio 1 dalis gali būti taikoma esant ir mažesnei kaip 15 % rinkos daliai, jeigu daromas pastebimas poveikis valstybių narių tarpusavio prekybai ir konkurencijai*“. Tiesa, tas pats punktas siūlo vadovautis Teisingumo Teismo praktika, kuri pastaruoju metu ribojimų turinčių susitarimų sudarytojams tapo nepalanki.

Jei susitarimas turi tokių *sunkių* apribojimų, kaip kainų fiksavimas, mažai tikėtina, jog jam gali būti pritaikyta ir SESV 101 str. 3 d. numatyta išimtis. Tačiau teorinis pagrindas tokiam pritaikymui yra – žiūrėti *Matra Hachette SA* bylą⁴³⁵.

Anot F. Dethmers ir P. Posthuma de Boer⁴³⁶, nuo 2000 m. EK nemėgino analizuoti *sunkių* apribojimų ir susitarimą sudariusių ūkio subjektų padėties atitinkamoje rinkoje ryšio. Nagrinėtose bylose⁴³⁷ buvo konstatuota, jog susitarimui turint *sunkių* apribojimų nebūtina atlikti poveikio konkurencijai analizę.

Byloje *Irish Bee*⁴³⁸ Teisingumo Teismas nagrinėjo susitarimą tarp jautienos ir veršienos perdirbėjų, kuriuo buvo siekiama sumažinti mėsos perdirbimo sektoriaus gamybinius pajėgumus. Susitarimo šalys teigė, jog susitarimas neturėjo tikslo riboti konkurencijos. Jų nuomone, susitarimas nenumatė *sunkių* apribojimų, kurie leistų preziumuoti jo neigiamą poveikį konkurencijai. Šalys rėmėsi ir žemesnės instancijos teismo argumentais, jog toks susitarimas nesukels kainų šuolio ir produkcijos sumažėjimo. Nepaisant tikrųjų susitarimo šalių tikslų, jų susitarimas riboja konkurenciją „*pagal tikslą*“. Anot Teisingumo Teismo, susitarimo dalyviai rinkoje turi veikti nepriklausomai vienas nuo kito. Į iškelto klausimo sprendimą buvo pažiūrėta iš kito kampo – priešingas sudarytam arba jam alternatyvus susitarimas sustiprintų konkurenciją rinkoje. Teisingumo Teismas konstatavo, jog šalys pasirinko kitą kelią, todėl apribojo konkurenciją pagal tikslą. Dėl minėto sprendimo

433 Byla 5/69 *Völk v Vervaecke* [1969] ECR 295.

434 Komisijos 2010 m. gegužės 19 d. komunikatas (ES) vertikalųjų apribojimų gairės. 2010/C 130/01.

435 Byla T-17/93 *Matra Hachette SA v Commission of the European Communities* [1994], p. 85.

436 Dethmers F., Posthuma de Boer P. Ten years on: vertical agreements under Article 81. *European competition law review*: Vol. 30, Issue 9/2009, p. 426.

437 Pavyzdžiui, byloje C-167/04 *P JCB Service v Commission of the European Communities* [2006] ir kt.

438 Kallaugher J., Weitbrecht A. Developments under the Treaty on the Functioning of the European Union, articles 101 and 102 in 2008/2009. *European competition law review*: Vol. 31, Issue 8/2010, p. 311-312 ir byla C-209/07 *Competition Authority v Beef Industry Development Society Ltd and Barry Brothers (Carrigmore) Meats Ltd*. [2008].

pagrįstumo abejonių nekyla. Juk šalys buvo visiškai laisvos sumažinti savo gamybinius pajėgumus ir dėl objektyvių, ir dėl subjektyvių priežasčių. Tokios ekonominės nepriklausomai veikiančių subjektų veiklos laisvės teisės aktai neriboja. Kiekvienas ūkio subjektas turi teisę savarankiškai pasirinkti ekonominės veiklos vykdymo modelį. Tiesa, pastarasis neturi riboti konkurencijos. Visa dėl gamybinės apimties sumažinimo kylanti rizika tektų ūkio subjektui. Tačiau šiuo atveju situacija buvo kitokia – pramonės šakos atstovai sudarė susitarimą. Toks susitarimas turi visas prielaidas turėti reikšmingą įtaką konkurencijai.

Iš esmės sprendimą kiekvienoje byloje turėtų nulemti išsami susitarimo poveikio analizė. Praktika šiuo aspektu yra priešaringa. *T-Mobile Netherlands* byloje⁴³⁹ nacionalinė konkurencijos institucija nubaudė penkis telefoninio ryšio operatorius už suderintus veiksmus. Pastarieji susitikimo metu nusprendė, jog jų paslaugų perpardavinėtojams mokami komisiniai yra per dideli, todėl beveik vienu metu juos sumažino. Šioje byloje buvo atliktas detalus tyrimas. O pavyzdžiui, *Bayerische Motorenwerke AG* byloje⁴⁴⁰ nebuvo atlikta išsami padėties atitinamoje rinkoje ir susitarimo poveikio konkurencijai analizė.

Įprasta ES institucijų praktika formuojama taip: „*Įmonės, sudariusios susitarimą, kurio tikslas riboti konkurenciją, neturėtų išvengti EB 81 straipsnio 1 dalies taikymo teigdamos, kad jų susitarimas neturės pastebimo poveikio konkurencijai*“⁴⁴¹.

2.3.2. Dvigubi vertinimo standartai, arba krizės kartelių išimtis

Atskirąja išimtimi tam tikromis sąlygomis gali tenkintis ir vadinamieji krizės karteliai (angl. „*crisis cartels*“)⁴⁴². Dažniausiai šios išimties suteikimas – bandymas gelbėti konkretų ūkio sektorių arba konkrečią atitinkamą rinką nuo galimai neigiamo poveikio, kurį gali sukelti ūkio subjektų nesugebėjimas vykdyti veiklą savarankiškai. Išimties suteikimu siekiama prokonkurencinių tikslų – išsaugoti ūkio subjektų vykdomą verslą ekonominio sunkmečio sąlygomis. Kodėl atkreiptinas dėmesys į krizės kartelius? Atskirosios išimties siekiama dėl to, jog tenkinama reikšmingos įtakos konkurencijai sąlyga ir negalima pritaikyti *de minimis* išlygos arba SESV 101 str. 3 d. numatytų sutarčių reabilitavimo pagrindų. Jei šių abiejų išimčių negalima pritaikyti, galimos dvi variantų kombinacijos (**a + a1** arba **a + a2**):

a. susitarimas netenkina visų kumuliatyvių SESV 101 str. 3 d. sąlygų **ir**

a1. susitarimo dalyviams pagal užimamas atitinkamos rinkos dalis negalima pritaikyti *de minimis* išlygos **arba**

a2. susitarimo sąlygos turi *sunkių* apribojimų.

Suprantama, gali būti tenkinamos ir visos anksčiau paminėtos sąlygos – pavyzdžiui, *sunkių* apribojimų turinčio susitarimo subjektai užima reikšmingą rinkos dalį. Reikšminga dalimi rinkoje laikytina dalis virš 2014 m. EK *de minimis* Pranešimo reabilituojamų

439 Byla C-8/08 *T-Mobile Netherlands BV and Others v Raad van bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit* [2009].

440 Byla C-70/93 *Bayerische Motorenwerke AG v ALD Auto-Leasing D GmbH*. [1995] ECR I-03439.

441 Byla T-44/00 *Mannesmannröhren-Werke AG v Commission of the European Communities* [2004], p. 130, 196, sujungtos bylos T-49/02 – T-51/2 *Brasserie nationale SA (formerly Brasseries Funck-Bricher and Bofferding) and Others v Commission of the European Communities* [2005], p. 140.

442 Fox E. M. *The Competition Law of the European Union in Comparative Perspective: Cases and Materials*: West. A Thomson Reuters business, 2009, p. 51.

ribų. Tačiau bent jau kol kas EK, o nuo sprendimo *Expedia* byloje ir Teisingumo Teismas, nelinkę vertinti ūkio subjektų užimamų rinkos dalių jų sudarytame susitarime nustačius *sunkių* apribojimų buvimą. Iš kitos pusės, būtų visiškai netikslinga ir ekonomiškai nepagrįsta tokiems susitarimams suteikti krizės karteliams numatytą išimtį.

Išimties taikymui būtinos sąlygos:

- susitarimą sudarę subjektai kooperuojasi dėl sunkių ekonominių sąlygų;
- kito būdo išsaugoti arba kitos galimos priemonės nėra.

Autoriausiai sutinka, jog tam tikrais atvejais krizės kartelių išimtis padeda išsaugoti arba palaikyti konkurencingumą rinkoje, tačiau yra ir neigiamų aspektų. Jei mes vadovaujamės įmonių teisėje paplitusia pozicija, jog rinkoje veikiančios įmonės prisiima riziką už savo vykdomą veiklą, šios išimties taikymas mažų mažiausiai yra abejotinas.

Manytina, jog būtina įvertinti, ar susitarimo subjektai susitarimu neįgys rinkos galios. Siūlytina įvertinti ir situaciją esant galimam ūkio subjektų pasitraukimui iš rinkos. Taip pat būtina atsakyti į klausimą, ar mažesni rinkos dalyviai sugebės sėkmingai operuoti rinkoje ir tenkinti vartotojų poreikius. T. y. nėra kliūčių įeiti į rinką ir joje įsitvirtinti. Sunkios ekonominės sąlygos, vykdomo verslo rizikos faktorių neįvertinimas neturi tapti intervencijos, iškreipiančios situaciją rinkoje, priežastimi.

Jei egzistuoja minėta išimtis krizės karteliams, kodėl negali būti taikoma išimtis ir *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams, kurie nereikšmingai riboja konkurenciją? Šio klausimo kėlimo priežastis – netiesiogiai nustatyti dvigubi vertinimo standartai.

2.3.3. Naujojo *de minimis* Pranešimo sukelti pokyčiai

2013 m. liepos 11 d. EK pakvietė trečiąsias šalis prisidėti prie naujų *de minimis* gairių rengimo. Atsakingos darbo grupės buvo parengtas bei viešai svarstyti pateiktas preliminarus teisės akto projektas⁴⁴³. Pastarojo turinys galėjo kisti atsižvelgiant į iki 2013 m. spalio 3 d. pateiktas pastabas, pasiūlymus, rekomendacijas. Svarstyti pateiktas teisės aktas buvo parengtas atsižvelgiant į nuo 2001 metų formuotą praktiką bei Teisingumo Teismo sprendimą *Expedia* byloje⁴⁴⁴. Joje teismas pabrėžė, jog nacionalinės konkurencijos institucijos, siekdamos nustatyti, ar susitarimas reikšmingai riboja konkurenciją, neprivalo griežtai vadovautis EK *de minimis* Pranešime įtvirtintais kiekybiniais kriterijais (rinkos barjerai – t. y. 10 proc. horizontaliųjų susitarimų atveju ir 15 – vertikalųjų). Anot Teisingumo Teismo, tam, kad susitarimas būtų pripažintas draudžiamu *per se* pagal SESV 101 str. 1 d., turėtų būti tenkinamos dvi sąlygos:

- susitarimo objektas/tikslas yra konkurencijos ribojimas;
- susitarimas veikia prekybą tarp valstybių narių.

Reikia pripažinti, jog buvo rastas ir galutinis sprendimas aktyviai vykusioje diskusijoje dėl perpardavimo kainų palaikymo vertinimo⁴⁴⁵. Jei vertikaliajame susitarime įtvirtintas

443 Komisijos komunikatas Pranešimo dėl nedidelės svarbos susitarimų, kuriais nėra žymiai ribojama konkurencija pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio 1 dalį (*de minimis*), projektas. 20xx/C xxx/xx. [interaktyvus, žiūrėta 2013-09-20]. <http://ec.europa.eu/competition/consultations/2013_de_minimis_notice/de_minimis_notice_lt.pdf>.

444 Byla C-226/11 *Expedia Inc. v Autorité de la concurrence and Others* [2012].

445 Pavyzdžiui: Verras N. Resale price maintenance in E.U. competition law: Thoughts in relation to the vertical restraints review procedure. The Columbia Journal of European Law Online [interaktyvus].

perpardavimo kainų palaikymas veikia prekybą tarp valstybių narių, nepriklausomai nuo ūkio subjektų dalių rinkoje (jos gali būti ir labai mažos), taikomas SESV 101 str. 1 d. įvirtintas draudimas.

EK *de minimis* Pranešimo projektas buvo patvirtintas 2014 m. birželio 25 d.⁴⁴⁶ Atsižvelgiant į teisės akto 8 ir 9 p., skirtingi du svarbūs momentai:

- preziumuojama, kad susitarimai, kurių tikslas yra konkurencijos ribojimas, turi reikšmingą įtaką konkurencijai;
- EK *de minimis* Pranešimo nuostatos netaikomos susitarimams, turintiems konkurenciją ribojančių tikslų.

Nepaisant to, kad 2014 m. *de minimis* Pranešimas atitinka Teisingumo Teismo sprendimą *Expedia* byloje, nekyla abejonų, jog tokios redakcijos teisės aktas sulauks nemažai diskusijų ir kritikos dėl per griežto reglamentavimo. Ar sprendimas drausti visus be išimties apribojimų „pagal tikslą“ turinčius susitarimus yra gerai pasvertas?

Priešingai nei 2001 m. EK *de minimis* Pranešime, naujame *de minimis* teisės akte pateikiamas trumpesnis susitarimų, kurie laikomi draudžiamais *per se*, sąrašas :

- nustatyti kainas parduodant produktus trečiosioms šalims;
- apriboti gamybos ar pardavimo apimtį;
- pasidalyti rinkas ar klientus.

Tačiau trumpesnis pagrindinių apribojimų sąrašas 2014 m. EK *de minimis* Pranešime jokiū būdu nereiškia švelnesnių sąlygų numatymo (t. y. draudžiamų *per se* susitarimų sąrašo trumpinimo). Teisės akte numatyta: „*Be to, Komisija netaikys šių rinkos dalies ribų susitarimams, kuriais numatomas bent vienas iš apribojimų, kurie bet kuriame iš dabartinių ar būsimų Komisijos bendrosios išimties reglamentų yra apibrėžti arba išvardyti kaip pagrindiniai apribojimai*“⁴⁴⁷. Taip išspręsta kita problema – siekiant papildyti ar sutrumpinti pagrindinių apribojimų sąrašą užteks kitų teisės aktų korekcijos. O tai reiškia, kad nereikės laukti naujos EK *de minimis* Pranešimo redakcijos. Todėl vertikaliųjų apribojimų sąrašo nepateikimas tėra tik santykinis – reikia atsižvelgti į kitų teisės aktų turinį – pavyzdžiui, Vertikaliųjų apribojimų gaires⁴⁴⁷.

Nors visi suinteresuoti asmenys savo pastabas ir pasiūlymus dėl naujojo EK *de minimis* Pranešimo turėjo galimybę pateikti per beveik trijų mėnesių laikotarpį, šia galimybe pasinaudojo vos keli⁴⁴⁸. Pavyzdžiui, Danijos nacionalinė konkurencijos institucija be išlygų pritarė EK siūlomam teisės akto projektui.

Kiti subjektai turėjo konstruktyvių pastabų ir pasiūlymų projektui. Autoriaus manymu, dalį jų verta panagrinėti detaliau.

37 (2009) [žiūrėta 2011-06-10]. <http://www.cjel.net/online/16_1-verras/> ir Verras N. Developments in vertical agreements. The Antitrust Bulletin: Vol. 55, No. 4/Winter 2010, p. 872, iš dalies Švirinas D. Rekomenduojamų perpardavimo kainų taikymo vertinimo pagal Europos Bendrijos sutarties 81 straipsnį ypatumai. Socialinių mokslų studijos. 2010, 1(5): 231-234.

446 Communication from the Commission of 25 June 2014 Notice on agreements of minor importance which do not appreciably restrict competition under Article 101(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union (De Minimis Notice).

447 Komisijos 2010 m. gegužės 19 d. komunikatas (ES) vertikaliųjų apribojimų gairės. 2010/C 130/01.

448 Visą sąrašą atsiliepusių asmenų galima rasti: Replies to the consultation on review of safe harbour for minor agreements (*de minimis* Notice) [interaktyvus, žiūrėta 2013-12-10]. <http://ec.europa.eu/competition/consultations/2013_de_minimis_notice/index_en.html>.

Anot „Associazione fra le Società Italiane per Azioni“ (ASSONIME), kuri pasirėmė ta pačia *Expedia* byla, gali kilti nemažai abejonių, ar susitarimas turi tikslą riboti konkurenciją, ar ne. Todėl *de minimis* prezumpcijos pririšimas prie ribojimų „pagal tikslą“, esant tam tikriems neaiškumams, ateityje gali sumažinti EK *de minimis* Pranešimo taikymo svarbą. Taip pat siūloma remtis turtinga Teisingumo Teismo praktika (t. y. ankstesniais preceden-tais), o ne vien sprendimu *Expedia* byloje (ypač 37 p.). Iš esmės remiamasi Teisingumo Teismo praktikos prieštaravimu.

Kiti ūkio subjektai atkreipė dėmesį į 2001 m. EK *de minimis* Pranešime esančio 4 p. dėl „geros valios“ dingimą. Jame įtvirtinta, jog EK nekelia bylos ir netaiko sankcijų ūkio subjektams, kurie gera valia pripažįsta, jog jų susitarimui taikomos *de minimis* nuostatos.

Apibendrinus kritiką galima teigti, jog jos pagrindas – taisyklių nelankstumas ir negalėjimas tam tikriems susitarimams, kurie nereikšmingai veikia konkurenciją, pasinaudoti *de minimis* išimtimi.

Nepaisant to, kad 2014 m. *de minimis* Pranešimas atitinka jo projektą, dėl kurio vyko diskusijos, Autorius mano, kad dalis pasiūlymų⁴⁴⁹ buvo verti dėmesio:

- suteikti ūkio subjektams teisę įrodyti, jog jų sudarytas susitarimas reikšmingai ne-riboja konkurencijos;
- parengti detalesnį sąrašą apribojimų „pagal tikslą“ arba pateikti kriterijus, leidžiančius ūkio subjektams juos nustatyti. Minėtas sąrašas gali būti pateiktas kaip priedas prie EK *de minimis* Pranešimo;
- pakeitus reglamentavimą, išplėtus apribojimų „pagal tikslą“ sąrašą, suteikti ūkio subjektams pakankamą terminą prisitaikyti prie pakeitimų.

Tačiau ne visais atvejais *sunkių* apribojimų turintys susitarimai draudžiami *per se*. Atskiruose teisės aktuose, kuriais reglamentuojama specifinė ūkio subjektų veikla (pvz., specializacijos susitarimai, technologijų perdavimo susitarimai, mokslinių tyrimų ir tech-nologijų plėtros susitarimai⁴⁵⁰), numatytos išimties ir iš šios griežtos taisyklės. Atkreiptinas dėmesys, jog šie teisės aktai skirti SESV 101 str. 3 d. numatyti išlygai, tačiau tam tikros nuostatos leidžia pasinaudoti 2014 m. *de minimis* Pranešime įtvirtintomis nuostatomis. Šios išimties minimos ir 2014 m. *de minimis* Pranešimo priedu esančiame darbiniame EK dokumente⁴⁵¹.

2.3.4. Atskirų ES valstybių narių patirtis

Olandai minimi tarp pirmųjų, kurie nacionalinės teisės aktais pabandė reabilituoti *sunkių* apribojimų turinčius susitarimus, kurių įtaka konkurencijai nereikšminga. Tokie

449 Comments by Borenus of 2 October, 2013 on The European Commission's Draft Notice on agreements of minor importance which do not appreciably restrict competition under Article 101(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union (*de minimis*) [interaktyvus, žiūrėta 2013-12-17]. <http://ec.europa.eu/competition/consultations/2013_de_minimis_notice/borenus_en.pdf>.

450 Žiūrėti disertacijos 3 priedą.

451 Commission staff working document Guidance on restrictions of competition „by object“ for the purpose of defining which agreements may benefit from the *De Minimis* Notice *Accompanying the document* Communication from the Commission Notice on agreements of minor importance which do not appreciably restrict competition under Article 101(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union (*De Minimis* Notice) {C(2014) 4136 final}. Plačiau – žiūrėti disertacijos 3 priedą.

ryžtingi Nyderlandų Karalystės teisės aktų leidėjų veiksmai sukėlė nemažai diskusijų dėl pakeitimų atitikties ES teisės aktų nuostatoms, tačiau iš tikrųjų kas įvyko? Nuo 1997 m. galiojusio Nyderlandų Konkurencijos akte⁴⁵² iki pat 2010 m. buvo užsilikę nuostatų, kurios buvo griežtesnės nei įtvirtintos nuo 2001 m. galiojusiame EK *de minimis* Pranešime⁴⁵³. Nacionaliniame teisės akte buvo nustatytas kiekybinis 5 proc. rinkos dalių barjeras susitarimą sudariusiems ūkio subjektams. Pataisa jį išplėtė iki 10 proc. bei nenumatė atskirų kriterijų *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams.

Diskusijų centre atsiradusi situacija, kai *sunkių* apribojimų turintys susitarimai turėtų būti draudžiami pagal SESV 1 str. 1 d., tačiau juos rehabilituoja nacionalinis teisės aktas⁴⁵⁴. Teisinės polemikos pagrindas – vienodi kiekybiniai kriterijai išimties taikymui *sunkių* apribojimų turintiems ir neturintiems susitarimams. Nuo normų įsigaliojimo pradžios padaugėjo siūlymų teisės aktuose atsižvelgti į situaciją, kad vieni apribojimai (pvz., kainų fiksavimas) turėtų būti laikomi pavojingesniais už kitus. Tokie pasiūlymai paaiškinami baime prasilenkti su SESV 101 str. taikymu.

Klaidinga manyti, kad šis olandų pasirinktas susitarimų vertinimo modelis padės *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams prasprūsti pro už konkurencijos politikos įgyvendinimo priežiūrą atsakingos institucijos darbuotojų akis. Dabartinis reglamentavimas bei olandų teismų praktika neprieštaruoja ir šios valstybės konkurencijos institucijos (angl. Netherlands Competition Authority) tarybos pirmininko Pietero Kalbfleischo pristatant 2008 m. metinę ataskaitą išsakyta pozicijai: „*Nesame akli ir matome tas sunkias aplinkybes, su kuriomis ūkio subjektai susiduria dabar, tačiau tai negali būti neteisėtų susitarimų sudarymo priežastis*“⁴⁵⁵. Jei susitarimas turi tokių apribojimų, žiūrima į jo turimą ar galimą įtaką konkurencijai, o ne į pasiteisinimus dėl ekonominės krizės prasta materialine ūkio subjektų padėtimi.

Ar skirtingų kiekybinių kriterijų nenumatymas *sunkių* apribojimų neturintiems bei turintiems susitarimams reiškia, jog Olandija turės problemų dėl nacionalinio teisės akto atitikties SESV 101 str. 1 d.? Autorius įsitikinęs, jog atsakymas turi būti neigiamas. Galima pozicija, jog atsakymas į šį klausimą priklausys vien tik nuo vertinimą atliekančios institucijos formuojamos praktikos taikant nacionalines teisės normas, yra tik iš dalies teisinga. Taip, konkurencijos teisės harmonizavimo prasme svarbu numatyti analogiškas ES konkurencijos teisei taisykles, tačiau nacionalinė teisė gali turėti savo ypatumų. Tai numatyta ir Tarybos reglamente 1/2003⁴⁵⁶. Nereikia pamiršti, jog atsiradus poveikiui prekybai tarp valstybių narių, taikomas SESV 101 str. Iš kitos pusės, Olandijos nacionaliniame teisės

452 Dutch Competition Act (22 May 1997 with amendments which entered into force after 1 July 2009) [interaktyvus, žiūrėta 2011-06-10]. <<http://www.dutchcivillaw.com/legislation/competitionact.htm>>.

453 Analogiški kiekybiniai kriterijai numatyti ir 2014 m. *de minimis* Pranešime.

454 De Pree J., Hordijk E. H. P. De minimis exemption for hardcore infringements in line with EU law [interaktyvus]. De Brauw Blackstone Westbroek [žiūrėta 2011-06-15]. <<http://www.debrauw.com/SiteCollectionDocuments/Legal%20Alerts/Competition/Competition%20Newsletter%20February%202011.html>>.

455 Kalbfleisch. P. The 2008 Annual Bulletin [interaktyvus, žiūrėta 2011-06-10]. <http://www.nmanet.nl/engels/home/News_and_publications/News_and_press_releases/Press_2009/09-01_NMa_current_crisis_is_no_excuse_for_concluding_illegal_agreements.asp>.

456 Tarybos 2002 m. gruodžio 16 d. reglamentas (EB) Nr. 1/2003 dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo. OL L 1.

akte numatytas reglamentavimas neprieštarauja iki *Expedia* bylos formuotai Teisingumo Teismo praktikai, o EK priimtas *de minimis* Pranešimas laikytinas gairėmis. Išdėstyti argumentai leidžia daryti išvadą, jog nacionalinės Olandijos konkurencijos teisės ir SESV 101 str. santykio problema nėra. Tėra tik klausimas, kuris variantas laikytinas tinkamesniu.

Autoriaus nuomone, skirtingų kiekybinių kriterijų numatymas palengvintų vertinimą atliekančios institucijos darbą, nes besiremiant jais neretai būtų galima išvengti sudėtingesnio tokių susitarimų poveikio konkurencijai vertinimo proceso. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad įrodinėjimo našta perkelta susitarimą sudariusiems ūkio subjektams, klaidinga manyti, kad iškilo grėsmė, jog vertinimą atliekanti institucija nesusitvarkys su jai patikėtomis užduotimis. Juk ir anksčiau *sunkių* apribojimų turintys susitarimai buvo vertinami atlikus tyrimą. Tačiau tai buvo daroma jau kitais tikslais – siekiant nubausti, sudrausminti jų sudarytojus per sankcijas.

Nekyla abejonų, kad Nyderlandų Karalystė viena iš pirmųjų teisės aktais reabilitavo kai kuriuos *sunkių* apribojimų turinčius susitarimus pagal *de minimis* išlygą. Dalyje ES valstybių narių šis žingsnis žengtas teismų praktikos. Ispanijoje aukščiausioju teismu laikomas Nacionalinis teismas (isp. Audiencia Nacional) pritaikė *de minimis* išimtį susitarimui, numačiusiam apribojimą pagal tikslą bei panaikino Nacionalinės konkurencijos komisijos (isp. Comision Nacional de la Competencia) nutarimą *MDC Ingeniería, S.L. prieš Haller Unweltsysteme GmbH & Co. (HALLER), C.L.G. Haller S.A. (CLG), Vehículos, Equipamientos y Carrocería Prieto-Puga, S.L. (VEICAR) bei Sociedade de Montagem y Automóveis (SOMA)* byloje⁴⁵⁷. Vokietijoje registruotas ūkio subjektas „Haller“, turėjęs *know-how* teises į specifines atliekų valymo technologijas, sudarė licencijavimo ir technologijų perdavimo susitarimus su partneriais iš Portugalijos ir Ispanijos⁴⁵⁸. Komisija nustatė, kad šių susitarimų tikslas ir poveikis buvo pasyviųjų pardavimų (angl. „passive sales“) apribojimas teritorijose, kurių neapima šie platintojai.

Teismas panaikino Nacionalinės konkurencijos komisijos 2008 m. liepos 21 d. nutarimą – konstatuota, kad ši institucija klaidingai interpretavo bei įvertino faktinę medžiagą. Anot jo, tokio ūkio subjektų „*elgesio nepakanka reikšmingam konkurencijos apribojimui, o sprendimas skirti baudą laikytinas teisine klaida*“. Atkreiptinas dėmesys, kad Nacionalinis teismas atsižvelgė į „Haller“ argumentus, jog Europoje ir Ispanijoje šio ūkio subjekto užimama atitinkamos rinkos dalis nesiekia 5 procentų.

Reikia pripažinti, kad šis Nacionalinio teismo sprendimas pagrįstai sulaukė prieštarų vertinimų⁴⁵⁹. *De minimis* išimties išplėtimas į *sunkių* apribojimų turinčius susitarimus yra sveikintinas, tačiau Teismas, anot šio sprendimo kritikų, neatlikęs ekonominės analizės, vadovavosi vien kiekybiniu rinkos dalies kriterijumi. Autoriaus manymu, šiuo atveju buvo pereita iš vieno kraštutinumo į kitą. T. y. nuo besąlyginio *de minimis* išimties netaikymo *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams prie besąlyginio taikymo, jeigu susitarimas neviršija nustatyto rinkos dalies barjero. Visais atvejais būtina atlikti individualų

457 Comision Nacional de la Competencia Resolución (Expte. 634/07, MDC Ingeniería/Productos Haller) del 21 de julio de 2008.

458 Audiencia Nacional Sentencia (núm. 418/2008, Haller GMBh/Mercedes Pedraz Calvo) del 29 de octubre de 2009.

459 Garrigues. Antitrust Newsletter. Nr. 18, December 2009. p. 18-19 [interaktyvus, žiūrėta 2011-06-10]. <http://www.garrigues.com/es/Publicaciones/Newsletters/Documents/Antitrust_Newsletter_18_en_29122009170534.pdf>.

susitarimo vertinimą. Teismas sukūrė precedentą, kuriuo kurį laiką ateityje turės vadovautis Nacionalinė konkurencijos komisija – t. y. nustatant įtaką konkurencijai per kiekybinius kriterijus (užimamas dalis atitinkamoje rinkoje) panaikino skirtumus tarp sunkių apribojimų turinčių ir neturinčių susitarimų.

Atsižvelgiant į tai, kad EK *de minimis* Pranešimas savo teisine galia neįpareigoja nei Teisingumo Teismo, nei nacionalinių teismų (jis vertintinas kaip gairės) laikytis šiame teisės akte numatytų kriterijų, institucijoms paliekama galimybė pačioms atlikti ekonominę kiekvieno konkurenciją ribojančio susitarimo analizę, konstatuoti šio ribojimo reikšmingumą arba nereikšmingumą. Sprendimo priėmimo metu Ispanijos teismas vadovavosi 2001 m. EK *de minimis* Pranešime įtvirtintais kiekybiniais kriterijais, tačiau neatsižvelgė į kitas šio teisės akto nuostatas. Tiesa, tokia išvada darytina susipažinus su teisminės instancijos sprendimu. Autorius neatmeta galimybės, jog į jį galėjo būti perkelta ne visa su vertinimu susijusi informacija, o kritika dėl neišsamumo gali būti nepagrįsta. Bet kokiu atveju sprendime tai neatsispindi.

De minimis išlygos taikymo sunkių apribojimų turintiems susitarimams precedentų galima surasti ir kitų valstybių teismų praktikoje – pavyzdžiui, Vokietijos⁴⁶⁰, kur teismas laikėsi pozicijos, kad smulkių (iki 1 proc. atitinkamos rinkos dalies) subjektų sudaryti susitarimai konkurenciją riboja nereikšmingai. Šie precedentai anksčiau ar vėliau turėtų tapti signalu nacionalinių teisės aktų leidėjams (kaip tai jau įvyko Nyderlanduose), kurie vis dar atsargiai laukia ryžtingesnių EK veiksmų ir vertinimų. Autorius įsitikinęs, kad Olandijos pavyzdys gali būti laikomas sėkmingu, jei nebus daroma galimos „ispanų klaidos“ (bus išvengta vien formalaus sulyginimo su kiekybiniais kriterijais), o susitarimų įtaka (įskaitant potencialią) konkurencijai sulauks ekonominės analizės.

Regioninis Hamburgo teismas 2007 m. gruodžio 4 d. nutarime *iPhone* byloje⁴⁶¹ pažymėjo, jog kai kurie *sunkiūs* apribojimai gali būti nereikšmingi, jei susitarimo šalys užima silpną poziciją rinkoje.

Ar de minimis išlyga *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams taikoma Lietuvoje? Nacionalinės praktikos analizė leidžia teigti, kad LR konkurencijos taryba dar nėra taikiusi šios išlygos ribojimų „pagal tikslą“ turintiems susitarimams. Nepaisant to, kad atliekama susitarimų poveikio konkurencijai analizė, savaime atmetama galimybė juos reabilituoti, nustačius, kad jų poveikis konkurencijai yra nereikšmingas. Priežastis – dabartinis ES reglamentavimas (tiksliau – EK *de minimis* Pranešimas). Beveik visuose LR konkurencijos tarybos nutarimuose, kuriuose buvo nagrinėjami kainų fiksavimą numatę susitarimai, konstatuojama: „<...> *suderinti ūkio subjektų veiksmai, tiesiogiai ar netiesiogiai nustatant (fiksuojant) kainas, pripažįstami ribojančiais konkurenciją pagal tikslą, todėl nėra būtina kiekvienu atveju nustatyti, kokį konkretų antikonglomeracinį poveikį (pasekmes) tokie suderinti veiksmai sukelia. Tokiems susitarimams (suderintiems veiksams) netaikomos ir*

460 Linsmeier P., Lichtenegger M. The German Higher Regional Court of Düsseldorf holds that hardcore restrictions are not per se appreciable if the relevant market share is below 1% (Tschechisches Bier) [interaktyvus]. 23 June 2004, e-Competitions, No21232 [žiūrėta 2011-06-10]. <www.concurrences.com>.

461 Colomo P. I., Govaere I. De minimis rule in competition law: An overview of EU and national case law. e-Competitions. N° 45224 [interaktyvus, žiūrėta 2012-07-17]. <www.concurrences.com>, section 3.2, Galarza A. F., Dziadykiewicz E., Figueroa P. Exclusive distribution: An overview of EU and national case law. e-Competitions. N° 41235 [interaktyvus, žiūrėta 2012-07-17]. <www.concurrences.com>.

išimty <...>⁴⁶². Darytina išvada, kad atliekant vertinimą LR konkurencijos tarybai reikšmės neturi *sunkių* apribojimų sudariusių subjektų užimama atitinkamos rinkos dalis. Ir nereikšmingą jos dalį užimantys ūkio subjektai negalės tikėtis *de minimis* išlygos taikymo.

Reikia pripažinti, kad ekonominė susitarimo poveikio konkurencijai analizė atliekama visais atvejais, tačiau rezultatai dažnai būna reikšmingi tik sankcijos dydžiui apskaičiuoti. Apibendrinus LR konkurencijos tarybos praktiką, galima teigti, kad kol kas kiekvieno vertinamo susitarimo likimas nusprendžiamas nustačius, ar jis turi *sunkių* ribojimų, ar ne. Pastaruoju atveju atsiranda pagrindas patikrinti, ar galima pritaikyti *de minimis* išlygą, pirmuoju – šis klausimas nesvarstomas. Priežastis suprantama – nacionaliniame teisės akte⁴⁶³ tokia galimybė nenumatyta. Tiesa, šiuo atveju kritika dėl nelankstumo būtų nepagrįsta – minėtai institucijai kol kas neteko nagrinėti atvejų, kai *sunkių* apribojimų turintys susitarimai darytų nereikšmingą įtaką konkurencijai.

Nors nacionalinės praktikos, kai akivaizdžiai nereikšmingą įtaką konkurencijai darantis susitarimas su apribojimais iš „juodojo sąrašo“ būtų uždraustas nėra, tačiau reglamentavimas keistinas. Dalis Lietuvos konkurencijos teisės specialistų laikosi pozicijos, jog nacionalinio teisės akto nuostata⁴⁶⁴ dėl negalėjimo *de minimis* išimties taikyti *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams skirta labiau akcentuoti tai, kad susitarimas riboja konkurenciją pagal tikslą, o ne įtvirtinti *per se* draudimą⁴⁶⁵.

Nacionalinė praktika rodo, kad mėginimai pasinaudoti *de minimis* išimtimi, nustačius vieną iš *sunkių* apribojimų, nepasiteisina. Taip mažareikšmiškumu nesėkmingai bandė pasinaudoti ūkio subjektai, sudarę draudžiamus susitarimus nustatyti (fiksuoti) filijų, įrašytų skaitmeniniuose vaizdo diskuose ir vaizdajuostėse, perpardavimo kainas⁴⁶⁶. Šioje byloje ūkio subjektų argumentai buvo reikšmingi tik baudos dydžiui perskaičiuoti, bet ne susitarimų reabilitavimui pagal *de minimis* išimtį.

De minimis išimties netaikymas *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams lengviau pateisinamas ES, bet ne nacionaliniu lygmeniu. Pirmu atveju susitarimas peržengia nacionalines ribas, todėl preziumuotina, jog jo poveikis konkurencijai yra didesnis. Tačiau ne visada – gali būti, kad jo daromas poveikis prekybai yra nereikšmingas. Nacionaliniu lygmeniu dviejų labai mažas rinkos dalis užimančių ūkio subjektų susitarimai fiksuoti kainas neturėtų daryti reikšmingos įtakos konkurencijai. Teisės aktų numatytos išimties tikslas yra arba bent turėtų būti būtent toks.

462 Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2011 m. gegužės 12 d. nutarimas Nr. 2S-10. Valstybės žinios. 2011. Nr. 39(1)-353.

463 Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2004 m. gruodžio 9 d. nutarimas Nr. 1S-172 „Dėl reikalavimų ir sąlygų susitarimams, kurie dėl savo mažareikšmio poveikio negali itin riboti konkurencijos, patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2004. Nr. 181-6732.

464 Ten pat, p. 7-9.

465 Gumbis J., Juonys M., Šlepaitė L., Kačerauskas K. *Competition Law in Lithuania*: Wolters Kluwer Law & Business, 2011, p. 43.

466 2011 m. birželio 23 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendimas administracinėje byloje Nr. A444-1433/2011.

2.4. Sunkių apribojimų reglamentavimo ir vertinimo tendencijos

Teisingumo Teismo sprendimas *Expedia* byloje bei 2014 m. EK *de minimis* Pranešimas rodo nedviprasmišką sprendimą neleisti pagrindinių apribojimų turinčių susitarimų sudarytojams tikėtis *de minimis* išimties taikymo. Jie gali sulaukti reabilitavimo nebent tik kitais ES teisės aktuose nurodytais pagrindais. Pavyzdžiui, pritaikius išimtį pagal SESV 101 str. 3 d. ar numačius atskirąją išimtį.

Nors Teisingumo Teismas turi teisę tolesnėse savo bylose nutolti nuo jau suformuotos praktikos (kaip tai buvo padaryta nuo *Völk v Vervaecke*⁴⁶⁷ judant link *Expedia*⁴⁶⁸ bylos) arba ją peržiūrėti, mažai tikėtina, jog nesant rimto pagrindo bus grįžta prie ankstesnės švelnesnės praktikos pagrindinių apribojimų atžvilgiu. Tokiu rimtu pagrindu gali tapti ir didesnio vaidmens suteikimas tikrajai sudarytojų valiai – t. y. nustatymui, kuo iš tikrųjų buvo siekiama sudarytu susitarimu. Tačiau mažai tikėtina, kad bus pasirinktas šis kelias. Tokį sprendimą gali nulemti didesnės vertinimui tenkančios papildomos laiko ir lėšų sąnaudos. Iš dalies sprendimas *Expedia* byloje nuramino pirmines diskusijas – t. y. ar galima taikyti *de minimis* išlygą *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams, tačiau kartu sukėlė nemažai klausimų dėl tokio griežto reglamentavimo tikslingumo. Kaip tik tikslingumo kriterijus atsispindi nacionalinių konkurencijos institucijų pasiryžime numatyti savo veiklos prioritetus atsižvelgiant į vykdomos veiklos sąnaudų mažinimo tendencijas.

Manytina, kad argumentas dėl per brangaus vertinimo proceso šiuo atveju gali būti bent iš dalies atmestas:

- susitarimo draudimas *per se* padeda išvengti brangiau kainuojančio proceso dėl neprivalėjimo atlikti papildomų veiksmų,

tačiau

- šio sudėtingo proceso leistų nevykdyti ir prezumpcijos, jog iki tam tikros procentinės atitinkamos rinkos dalies užimančių ūkio subjektų susitarimai reikšmingai neriboja konkurencijos, numatymas ir taikymas.

Savo nacionalinėje teisėje valstybės narės ir toliau gali numatyti švelnesnes taisykles. ES formuojama praktika neturėtų skatinti masinių nacionalinių konkurencijos teisės nuostatų reformų. Iš vienos pusės, tą sąlygoja valstybių narių autonomija sprendžiant vidaus klausimus, iš kitos pusės, – savaime numatytas SESV taikymas nustačius poveikį konkurencijai ir prekybai tarp valstybių narių.

Autoriaus manymu, ir ES konkurencijos teisėje vis dėlto turėtų būti numatyta galimybė *de minimis* išimtį taikyti ir *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams.

467 Byla 5/69 *Völk v Vervaecke* [1969] ECR 295.

468 Byla C-226/11 *Expedia Inc. v Autorité de la concurrence and Others* [2012].

3. REIKŠMINGOS ĮTAKOS PREKYBAI SĄLYGA

3.1. Įtakos prekybai sąlygos reikšmė ES konkurencijos teisės taikymui

Susitarimo nuostatų, kurios reikšmingai riboja konkurenciją, nustatymas pakankamas tam, kad ūkio subjektų sudarytas susitarimas būtų įvertintas pagal atskiros ES valstybės narės nacionalinę konkurencijos teisę. Tačiau to neužtektų SESV nuostatų taikymui. Tam reikia nustatyti ir poveikio prekybai tarp valstybių narių faktą. Todėl, norint nagrinėti ES konkurencijos teisės taikymo ypatumus, būtina atskirai išnagrinėti ir atskirus reikšmingos įtakos prekybai sąlygos aspektus.

Skirtingų teisės normų taikymą sąlygoja kompetencijų pasidalinimas tarp ES ir nacionalinių institucijų. Iš konkurencijos teisės perspektyvos kiekviena atskira valstybė narė turi teisę savarankiškai spręsti jos viduje iškilusias problemas. O tiksliau tas, kurios neperžengia nacionalinės jurisdikcijos ribų (t. y. neveikia prekybos tarp valstybių narių). Ši pozicija tiesiogiai atspindėta bent keliuose ypatingos svarbos ES teisės aktuose:

1. SESV 3 str. 1 d. b p. numato, jog į ES kompetenciją patenka „*vidaus rinkos veikimui būtinų konkurencijos taisyklių nustatymas*“. Vien tik nacionalinę rinką apimantys klausimai reguliuojami nacionalinėmis konkurencijos taisyklėmis.

2. SESV 101 str. nurodyta, jog šis teisės aktas taikomas tik susitarimams, „*kurie gali paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą ir kurių tikslas ar poveikis yra konkurencijos trukdymas, ribojimas arba iškraipymas vidaus rinkoje*“. Numatytos dvi būtinos sąlygos – valstybių narių tarpusavio prekybos veikimas ir poveikis konkurencijai (trukdymas, ribojimas, iškraipymas – tėra tokio poveikio išraiškos).

3. Tarybos reglamento Nr.1/2003⁴⁶⁹ 3 str. 1 d. numatyta, jog nacionalinės institucijos taiko dabartinio SESV 101 str. 1 d., jei sudaryti susitarimai gali paveikti prekybą tarp valstybių narių taip, kaip tai apibrėžta minėtame straipsnyje. Šios nuostatos esmė – SESV 101 str. 1 d. taikymo sąlyga – poveikis prekybai tarp valstybių narių.

SESV 101 str. gali būti taikomas tik esant abiem privalomoms (ne alternatyvioms) sąlygoms – susitarimas daro įtaką:

1. konkurencijai;
2. prekybai tarp valstybių narių.

Nustačius šių dviejų sąlygų tenkinimo faktą pradedamas vertinimas pagal ES konkurencijos teisės normas. SESV 101 str. nuostatų taikymui net svarbiau iš pradžių nustatyti poveikį prekybai – t. y. išsiaiškinti taikytinas teisės normas. Tai aktualu ir vertinamus susitarimus sudariusiems ūkio subjektams – ES teisės aktai leidžia nacionalinėje teisėje numatyti ir griežtesnes vertinimo sąlygas bei kriterijus⁴⁷⁰. Todėl neatsitiktinai šios dvi sąlygos (įtaka prekybai tarp valstybių narių ir įtaka konkurencijai) nagrinėjamos viename disertaciniame darbe. Atsižvelgiant į robotą disertacinio darbo apimtį ir tyrimo nukreipimą į susitarimų sąlygų įtakos konkurencijai analizę, įtakos prekybai sąlyga nagrinėjama per sąsają su reikšmingos įtakos konkurencijai sąlyga.

469 Tarybos 2002 m. gruodžio 16 d. reglamentas (EB) Nr. 1/2003 dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo. OL L 1.

470 Ten pat.

Autoriaus pasirinkta pozicija neprieštaruja D. G. Goyder⁴⁷¹, kuris teigia, jog įtaka konkurencijai ir įtaka prekybai yra du atskiri ir kartu kumuliatyvūs reikalavimai, kurių vertinimas turėtų būti suprantamas kaip du atskiri uždaviniai vertinimo procesą atliekanti institucijai.

Nepaisant to, kad susitarimų vertinimo dėl nereikšmingo poveikio konkurencijai ir dėl nereikšmingo poveikio prekybai taisyklės numatytos skirtinguose teisės aktuose, tose pačiose bylose, siekiant pritaikyti SESV, turi būti atliekamas vertinimas pagal abu šiuos kriterijus⁴⁷².

3.2. Santykis su įtakos konkurencijai sąlyga

Įtakos prekybai reglamentavimas atskiru teisės aktu nėra atsitiktinis. Nuo 1997 m. EK *de minimis* Pranešimo⁴⁷³ reikšminga įtaka konkurencijai ir reikšminga įtaka prekybai nagrinėjamos atskirai. Tokį reglamentavimo išskaidymą galima būtų paaiškinti taip:

- jurisdikcinis klausimas laikytinas savarankišku, todėl jam skiriamas atskiras teisės aktas, išvengiant EK *de minimis* Pranešimo apkrovimo;
- EK *de minimis* Pranešimas kartu parengtas ir kaip gairės valstybių narių nacionalinėms institucijoms. Tai pagalbinis teisės aktas, leidžiantis numatytas rekomendacines nuostatas pritaikyti nacionalinėje konkurencijos teisėje. Įtakos prekybai elementas aktualus ES konkurencijos teisei.

Pagrindinis disertacinio darbo rašymo metu galiojęs ES teisės aktas, numatęs susitarimų poveikio konkurencijai vertinimo sąlygas ir tvarką – 2004 m. EK patvirtintos *Gairės dėl įtakos prekybai koncepcijos*⁴⁷⁴ (toliau – 2004 m. EK gairės). Kaip ir EK *de minimis* Pranešimai (turimos omenyje ir ankstesnės redakcijos), šis teisės aktas taikomas vertinant ir vertikaliuosius, ir horizontaliuosius susitarimus.

2004 m. EK gairėse suformuluota vadinamoji negatyvi, arba nereikšmingo poveikio prekybai (angl. „non-appreciable affectation of trade“, sutrumpintai – NAAT), prezumpcija⁴⁷⁵, reiškianti, jog sudarytas susitarimas neturi poveikio prekybai tarp valstybių narių, jei atitinka NAAT reikalavimus.

NAAT taisyklė gali turėti dvi pasekmes⁴⁷⁶:

- EK nepradės procedūrų prieš išimties sąlygas atitinkančio susitarimo sudarytojus;

471 Goyder D. G., Goyder J., Albors-Llorens A. *Goyder's EC Competition Law. Fifth Edition*: Oxford University Press, 2009, p. 101.

472 Dethmers F. Posthuma de Boer P. Ten years on: vertical agreements under Article 81. *European competition law review*: Vol. 30, Issue 9/2009, p. 426 ir *Byla C-70/93 Bayerische Motorenwerke AG v ALD Auto-Leasing D GmbH*. [1995], p. 18.

473 Commission Notice of 1997 on agreements of minor importance which do not fall within the meaning of Article 85 (1) of the Treaty establishing the European Community. OJ C 372/1.

474 Commission Notice of 27 April 2004 Guidelines on the effect on trade concept contained in Article 81 and 82 of the Treaty. OJ C 101, p. 3.

475 Robertson V. *Distribution Agreements under EC Competition Law: An Analytical Review*: Martin Meidenbauer Verlagsbuchhandlung, 2008, p. 46 ir Graham C. *EU and UK Competition Law. Second edition*. Pearson Education Limited, 2013, p. 53.

476 *Butterworths Competition Law. General editors Allan B., Furse M., Sufrin B. Issue 103 (May 2013)*: LexisNexis, 2013, p. I-125.

- EK bus labiau linkusi susilaikyti nuo baudų nustatymo ūkio subjektams, kurie sąžiningai manė, jog jų susitarimui turėjo būti taikoma išlyga.

Antroji pasekmė yra abejotina dėl galimybės įrodyti sąžiningus šalių ketinimus. Tačiau esant ribiniams kiekybiniam kriterijams išlieka baudos netaikymo apsvarstymo galimybė. Tokių ribinių kiekybinių kriterijų pavyzdys – užimama rinkos dalis ar apyvarta nežymiai viršija teisės akte numatytą barjerą.

Artėjant 2004 m. ES plėtrai buvo įvykdyta viena iš svarbesnių ES konkurencijos teisės reformų – priimtas ET reglamentas Nr. 1/2003⁴⁷⁷, numatęs aiškesnę takoskyrą tarp ES ir ES valstybės narių institucijų sprendimų priėmimo mechanizmo. Pasirėmus sukaupta praktika ir besiruošiant didžiausiai iki šiol ES plėtrai (šalių narių skaičius per vienerius metus turėjo išaugti nuo 15 iki 25), buvo priimtos konkurencijos taisyklių įgyvendinimo nuostatos. Ypatingas dėmesys skirtinas trečiam Tarybos reglamento Nr. 1/2003 straipsniui. Jame įtvirtintos taisyklės dabartinio SESV 101 str. 1 d. taikymui:

- nacionalinės institucijos taiko dabartinio SESV 1 str. 1 d. nuostatas tik susitarimams, galintiems paveikti prekybą tarp valstybių narių (3 str. 1 d.);
- nacionaliniai teisės aktai negali drausti susitarimų, kuriuose nėra konkurencijos ribojimo, nepaisant to, jog jų nuostatos gali paveikti prekybą tarp valstybių narių (3 str. 2 d.).

Iš šio teisės akto numatyto reglamentavimo galima daryti išvadą, jog neatsitiktinai poveikis prekybai ir poveikis konkurencijai nagrinėjami ir vertinami atskirai. Tačiau tik pagal abu kriterijus kartu galima taikyti ES konkurencijos teisę.

Reglamentas palengvino EK darbą bei suteikė ūkio subjektams galimybę patiems įvertinti savo sudaromų susitarimų poveikio konkurencijai mastą. Nuo ūkio subjektų pečių buvo nuimta pareiga informuoti EK apie sudarytą susitarimą, jei jis atitiko *de minimis* išlygą.

Pažymėtina, jog iki ET reglamento Nr. 1/2003 įsigaliojimo EK turėjo dabartinio SESV 101 str. 3 d. interpretavimo diskreciją (t. y. savotišku svarstyklių principu paremto reabilitavimo turinys galėjo būti gana platus bei įvairuoti byla nuo bylos), o įsigaliojus minėtam teisės aktui visas SESV 101 str. tapo tiesiogiai taikomas⁴⁷⁸. Atrodytų, jog EK neteko diskrecijos teisės, tačiau nereikia pamiršti fakto, jog ES konkurencijos politiką nukreipia būtent EK⁴⁷⁹.

Neatsitiktinai LR konkurencijos taryba atskirais teisės aktais nereglamentuoja įtakos prekybai tarp ES valstybių narių klausimo. Šis klausimas labai aktualus apskritai ES, tačiau ne nacionalinei jurisprudencijai. Tą galima nesudėtingai paaiškinti – jei susitarimas peržengia vienos valstybės narės teritorijos ribas, Tarybos reglamentas Nr. 1/2003⁴⁸⁰ įpareigoja nacionalinės valstybės institucijas taikyti ES teisės aktų nuostatas.

Reikia pripažinti, jog įprastomis sąlygomis tikimybė, jog nacionalinių ūkio subjektų sudaryti susitarimai turės reikšmingą įtaką prekybai tarp valstybių narių, yra nedidelė,

477 Tarybos 2002 m. gruodžio 16 d. reglamentas (EB) Nr. 1/2003 dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo. OL L 1.

478 Wils W. P. J. Discretion and Prioritisation in Public Antitrust Enforcement, in particular EU antitrust enforcement. World Competition, Volume 34, No. 3, 2011.

479 Ten pat.

480 Tarybos 2002 m. gruodžio 16 d. reglamentas (EB) Nr. 1/2003 dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo. OL L 1.

tačiau ji vis vien egzistuoja. Taip gali atsitikti susitarus išskirtinę vietą rinkoje užimantiems ūkio subjektams (pvz., lazerių gamintojams) arba esant susitarimui su užsienio ūkio subjektais. Visais minėtais atvejais taikomos ES konkurencijos teisės nuostatos.

Norint atskirti įtakos prekybai ir įtakos konkurencijai sąlygas, būtina nustatyti prekybos turinį pagal ES konkurencijos teisę. Prekybos sąvoka Teisingumo Teismo praktikoje plačiai interpretuojama. Ji apima visas ekonominio aktyvumo rūšis parduodant prekes ir paslaugas⁴⁸¹. Pasakytina, jog sąvoka apima ir pelno perkėlimą iš dukterinės įmonės į kitoje valstybėje narėje esančią motininę įmonę, ką EK yra pabrėžusi *The Associazione Bancaria Italiana* (sutrumpintai *ABI*) byloje⁴⁸².

Faktas, kad susitarimas turi prokonkurencinį poveikį prekybai, pavyzdžiui, didina pardavimų tarp valstybių narių apimtį, jo neapsaugo nuo SESV 101 str. taikymo. Užtenka nustatyti, jog susitarimų buvo paveiktas įprastas prekybos modelis⁴⁸³.

Sudaryto susitarimo tikslas nebūtinai turėtų būti prekybos ribojimas. Užtenka nustatyti, jog yra netiesioginis poveikis prekybai prekėmis ar paslaugomis. Pavyzdžiui, jei susitarime numatyti apribojimai prekybai neeksportuojamomis žaliavomis ir tai daro įtaką prekybai galutine produkcija, konstatuotinas poveikis prekybai⁴⁸⁴.

Kaip ir poveikio konkurencijai atveju, vertinant poveikį prekybai užtenka nustatyti ne tik faktą, jog toks poveikis realus, bet užtenka įrodyti, jog jis potencialiai galimas. Tačiau negalima remtis vien hipotetiniais išvedžiojimais, nes pastarųjų pagrindu visi susitarimai gali turėti potencialų poveikį prekybai tarp valstybių narių. *Deltafina SpA* byloje⁴⁸⁵ aiškiai nurodoma, kad privaloma atsižvelgti į „objektyvių faktinių ir teisinių aplinkybių visumą“.

Ekonominėje ir teisinėje literatūroje laikomasi nuomonės, jog per pastarąjį dešimtmetį nereikšmingos įtakos konkurencijai ir nereikšmingos įtakos prekybai atskyrimas tapo aiškesnis⁴⁸⁶. Prie to didžiausia dalimi prisidėjo reglamentavimas skirtinguose teisės aktuose bei besikeičianti Teisingumo Teismo praktika. Panašios nuomonės laikosi ir D. G. Goyder, teigdamas, jog EK ir teismai vartojo kalbą, kuri labiau sutirštindavo nei paaiškindavo skirtumą tarp dviejų šių reikalavimų, tačiau visai kitokia tendencija pastebima 2001 m. *de minimis* Pranešime⁴⁸⁷. Autoriaus manymu, tas pats pasakytina ir apie 2014 m. *de minimis* Pranešimą. Skiriami keli etapai:

- pradžioje buvo laikoma, jei susitarimas veikia vieną valstybės narę, tai SESV 101 str. netaikomas, tačiau jei atsirasdavo tarptautinis elementas, savaime buvo taikomos draudimo nuostatos;

481 Dunleavy N. *Competition Law: A Practitioner's Guide*: Bloomsbury Professional, 2010, p. 40.

482 Byla IV/31.356 *Europos Komisijos 1986 m. gruodžio 12 d. sprendimas ABI. 87/103/EEC [1987] OJ L. 43, p. 46.*

483 *Sujungtos bylos 56 ir 58-64 Établissements Consten S.à.R.L. and Grundig-Verkaufs-GmbH v Commission of the European Economic Community* [1966], p. 341.

484 Byla 123/83 *Bureau national interprofessionnel du cognac v Guy Clair* [1985].

485 Byla T-29/05 *Deltafina SpA v European Commission* [2010], p. 167.

486 Zimmer D. *The Goals of Competition Law*: Edward Elgar Publishing Limited, 2012 – Parret L. dalis knygoje „The multiple personalities of EU competition law: time for comprehensive debate on its objectives“, p. 73, išnašose.

487 Goyder D. G., Goyder J., Albers-Llorens A. *Goyder's EC Competition Law. Fifth Edition*: Oxford University Press, 2009, p. 101.

- po *Völk v Vervaecke* bylos⁴⁸⁸ atsirado galimybė pritaikyti išimtį susitarimams, kurių poveikis konkurencijai ir prekybai būtų nereikšmingas.

Iš esmės abu šie etapai skirstomi į laikotarpius iki Teisingumo Teismo sprendimo priėmimo *Völk v Vervaecke* byloje ir po jo.

Nepaisant to, kad teorijoje kategorijos įtaka prekybai ir įtaka konkurencijai skiriasi, jų vertinimas tam tikrais atvejais gali ir sutapti. Pavyzdžiui, siekiant nustatyti, ar abi šios kategorijos paveiktos reikšmingai, reikia įvertinti situaciją, kuri būtų buvusi be šių susitarimų⁴⁸⁹. Abiem atvejais nebūtina turėti realaus poveikio. Užtenka to, kad būtų reali grėsmė tokiam poveikiui atsirasti. Tačiau jokių būdu negalima preziumuoti, jog esant įtakai prekybai tarp valstybių narių savaime egzistuoja ir antikonkurencinis poveikis⁴⁹⁰.

Nagrinėjamu klausimu gana įdomi yra *Hugin* byla⁴⁹¹. Nors joje buvo nagrinėjamas klausimas dėl ūkio subjekto piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi (t. y. dabartinis SESV 102 str.) bei priimtas šaliai palankus sprendimas, Teisingumo Teismas pasisakė ir dėl tam tikrų svarbių dabartinio SESV 101 str. taikymo ypatumų. Trumpas bylos kontekstas – dominuojančią padėtį naudotų dalių rinkoje užimanti „Hugin“ atsisakė teikti naudotas įrenginių dalis „Liptons“ ir kitiems ūkio subjektas, esantiems už turimo platinimo tinklo ribų. Teisingumo Teismas pabrėžė, jog Bendrijos teisė apima visus susitarimus ar bet kurią praktiką, galinčią kelti grėsmę prekybai tarp valstybių narių (tai galioja ir SESV 101, ir SESV 102 str.). Pateikiami ir galimi būdai: nacionalinių rinkų dalinimas, poveikis konkurencijos struktūrai Bendrijoje. Tačiau grėsmių sąrašas negali būti laikomas baigtiniu. Nesuderinamais laikytini visi ūkio subjektų bendradarbiavimo būdai, darantys neigiamą poveikį Bendrijos steigimo tikslams. Taip pat Teisingumo Teismas pabrėžė, jog vienos valstybės narės teritoriją liečiantis susitarimas nagrinėjamas vadovaujantis nacionalinės teisės aktuose įtvirtintomis normomis.

Vienas iš pirmųjų svarbių klausimų, į kurį turi atsakyti nacionalinės institucijos, vertinančios ūkio subjektų sudarytą susitarimą, ar jis veikia prekybą tarp valstybių narių. Tai kartu yra ir jurisdikcinis klausimas. Prekybos tarp valstybių narių poveikio sąlyga kaip esminė taikant SESV 101 str. nuostatas buvo akcentuojama ir jau istoriniais tapusiuose teisės aktuose – pavyzdžiui, jau daugiau nei dešimtmetį nebegaliojančiame 1997 m. *de minimis* Pranešimo⁴⁹² 2 p. buvo numatyta: „*Susitarimai, kurie negali paveikti prekybos tarp valstybių narių, nepatenka į 85 straipsnio (dabar – SESV 101 str.) taikymo sritį*“. Jeigu neigiamą įtaką prekybai turintis susitarimas neveikia prekybos tarp valstybių narių, gali būti taikomos tik nacionalinių teisės aktų nuostatos – 2004 m. EK gairių taikymas numatytas tik vidaus (t. y. ES) rinkai žalingiems susitarimams.

488 Byla 5/69 *Völk v Vervaecke* [1969] ECR 295.

489 Butterworths Competition Law. General editors Allan B., Furse M., Sufrin B. Issue 103 (May 2013): LexisNexis, 2013, p. I-116.

490 Ten pat.

491 Byla 22/78 *Hugin Kassaregister AB and Hugin Cash Registers Ltd v Commission of the European Communities* [1979], p. 17.

492 Commission Notice of 1997 on agreements of minor importance which do not fall within the meaning of Article 85 (1) of the Treaty establishing the European Community. OJ C 372/1.

Tarybos Reglamente Nr. 1/2003⁴⁹³ numatyta, jog jei nustatomas poveikis prekybai tarp valstybių narių, be nacionalinių teisės nuostatų, papildomai taikomas ir SESV 101 str. Atsižvelgiant į tai, jog valstybės narės yra harmonizavusios savo nacionalinę konkurencijos teisę, šis reikalavimas yra formalus.

Pasakytina, kad 2004 m. EK gairės apima taisykles, taikytinas SESV 101 ir 102 str., tuo tarpu 2014 m. EK *de minimis* Pranešimas skirtas tik SESV 101 str.

Nepaisant to, kad kiekvienu individualiu atveju turi būti nustatomas susitarimo turimas ar galimas poveikis konkurencijai ir prekybai, Teisingumo Teismas keliuose bylose pažymėjo, kad ūkio subjektai, užimantys maždaug 5 proc. atitinkamos rinkos, gali turėti reikšmingą poveikį prekybai. Pavyzdžiui, *Miller* byloje⁴⁹⁴ Teisingumo Teismas konstatavo, jog įrašų verslu Vokietijoje užsiimančios įmonės pozicija (1970 m. – 5,19 proc., 1971 m. – 5,05 proc., 1972 m. – 4,91 proc., 1973 m. – 5,87 proc., 1974 m. – 5,05 proc, 1975 m. – 6,07 proc.) rinkoje „*jei nėra stipri, tai bent reikšminga*“. Analogiškai į rinkos dalis buvo atsižvelgta ir vėliau nagrinėtoje *AEG* byloje⁴⁹⁵.

Reikšmingos įtakos prekybai padarymo reikšmę taikant ES konkurencijos teisę ne kartą yra pabrėžęs Teisingumo Teismas⁴⁹⁶.

Dažniausiai įtakos prekybai tarp valstybių narių kaip fakto nustatymas nekėlė didesnių problemų nei EK, nei teismams, nei kitoms nacionalinėms institucijoms⁴⁹⁷.

Pabrėžtina, jog šiame disertaciniame darbe neatsitiktinai kartu nagrinėjami reikšmingos įtakos konkurencijai ir reikšmingos įtakos prekybai kriterijai. Taip yra ir dar dėl vienos svarbios priežasties – atsakymo į dvigubo susitarimo reabilitavimo klausimo paieškų. Dabartinis teisinis reglamentavimas, įskaitant 2014 m. turintį įsigalioti naująjį *de minimis* Pranešimą⁴⁹⁸, bei teismų praktika, įskaitant sprendimą *Expedia* byloje⁴⁹⁹, suponuoja, jog nustačius susitarimo tikslą riboti konkurenciją užtenka poveikio prekybai sąlygos tam, kad būtų pritaikyta SESV 101 str. 1 d.

Kyla klausimas dėl santykio tarp poveikio prekybai reikšmingumo ir poveikio konkurencijai reikšmingumo. Jį galima pavaizduoti taip:

493 Tarybos 2002 m. gruodžio 16 d. reglamentas (EB) Nr. 1/2003 dėl konkurencijos taisyklių, nustatyty Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo. OL L 1.

494 Byla 19/77 *Müller International Schallplatten GmbH v Commission of the European Communities* [1978], p. 9-10.

495 Byla 107/82 *Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft AEG-Telefunken AG v Commission of the European Communities* [1983], p. 58.

496 Byla 22/78 *Hugin Kassaregister AB and Hugin Cash Registers Ltd v Commission of the European Communities* [1979], p. 17.

497 Dunleavy N. *Competition Law: A Practitioner's Guide*: Bloomsbury Professional, 2010, p. 40.

498 Komisijos komunikatas Pranešimo dėl nedidelės svarbos susitarimų, kuriais nėra žymiai ribojama konkurencija pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio 1 dalį (*de minimis*), projektas. 20xx/C xxx/xx. [interaktyvus, žiūrėta 2013-09-20]. <http://ec.europa.eu/competition/consultations/2013_de_minimis_notice/de_minimis_notice_lt.pdf>.

499 Byla C-226/11 *Expedia Inc. v Autorité de la concurrence and Others* [2012].

		Poveikis konkurencijai	
		Reikšmingas	Nereikšmingas
Poveikis prekybai	Reikšmingas	Taikomas SESV 101 str. 1 d. įtvirtintas draudimas	<u>Teoriškai</u> : taikoma išimtis pagal 2014 m. EK <i>de minimis</i> Pranešimą
	Nereikšmingas	Taikoma nacionalinė valstybių narių teisė	SESV 101 str. netaikomas

3.3. Vertinimo pagal ES konkurencijos teisę ypatumai

3.3.1. Vertinimui reikšmingi kriterijai

Atkreiptinas dėmesys, jog įtakos prekybai atveju, priešingai nei nustatant poveikį konkurencijai, numatytas vienodas ūkio subjektų užimamų rinkos dalių barjeras – 5 proc. Jis nesiskiria nuo to, ar šalys sudarė horizontalųjį, ar vertikalųjį susitarimą. Tai paaiškinama tuo, kad poveikis prekybai tarp valstybių narių – jurisdikcinį klausimą lemiantis kriterijus. Nustatant jurisdikcijos klausimus nėra svarbi susitarusių subjektų padėtis vienas kito atžvilgiu.

Priešingai nei nustatant poveikį konkurencijai, šalių užimamų rinkos dalių barjeras siekiant nustatyti susitarimo poveikį prekybai tarp valstybių narių yra vienas iš pastovesnių ES konkurencijos teisėje. Pirmu atveju rinkos barjeras švelnėjo (nuo 5 iki 10 proc. horizontaliesiems susitarimams ir nuo 5 iki 15 proc. vertikaliesiems susitarimams⁵⁰⁰), o poveikio prekybai įvertinimo atveju liko tie patys 5 proc., netiesiogiai numatyti dar 1977 m. vadinamojoje *Miller* byloje⁵⁰¹. Netiesioginiu numatymu laikomas Teisingumo Teismo sprendimas byloje, kurioje įrašų Vokietijoje verslu užsiimančios įmonė siekis riboti eksportą buvo įvertintas kaip turintis reikšmingą įtaką prekybai. Atkreiptinas dėmesys, jog byloje tiesiogiai apie 5 proc. barjerą nekalbama, tačiau ūkio subjekto dalys (byloje pateikta kaita nuo 1970 iki 1975 m.) atitinkamoje rinkoje buvo arti šios procentinės išraiškos. Faktą, jog ši riba tapo pavyzdine, savo praktikoje patvirtina ir EK – *Polistil/Arbois* byloje⁵⁰² pateikiama nuoroda į *Miller* bylą, akcentuojant, jog 5 proc. dalį rinkoje Teisingumo Teismas laikė reikšminga. Sprendimai nuoseklūs (t. y. užimama nedidelė dalis atitinkamoje rinkoje savaime neužtikrina nereikšmingo poveikio prekybai nustatymo), tačiau ūkio subjektams pagrįstai gali kilti neaiškumų dėl kiekybinių kriterijų taikymo.

500 Lyginami du EK *de minimis* Pranešimai: Communication de la Commission, du 27 mai 1970, concernant les accords d'importance mineure qui ne sont pas visés par les dispositions de l'article 85 paragraphe 1 du traité instituant la C.E.E. OJ C 64/1 ir Komisijos 2001 m. gruodžio 22 d. pranešimas (EB) dėl nedidelės svarbos susitarimų, kurie nežymiai riboja konkurenciją pagal Europos Bendrijos steigimo sutarties 81 straipsnio 1 dalį (*de minimis*). 2001/C 368/07.

501 Byla 19/77 *Miller International Schallplatten GmbH v Commission of the European Communities* [1978].

502 Byla IV/30.658 *Europos Komisijos 1984 m. gegužės 16 d. sprendimas Polistil/Arbois. 84/282/EEC* [1984] OJ L 136, p. 51.

D. Geradin, A. Layne-Farrar, N. Petit⁵⁰³ atkreipia dėmesį, jog EK kartais naudoja „slanksčią skalę“, jei ūkio subjektų rodikliai neženkiai viršija teisės akte numatytą slenksčių. Tokios galimybės 2004 m. EK teisės aktas nenumato. Bet kokiu atveju, ūkio subjektai teigiamo sprendimo gali tikėtis tik vienu atveju – jei yra tenkinama vadinamoji NAAT prezumpcija. Kitu atveju klausimas dėl sprendimo reikšmingos arba nereikšmingos įtakos konkurencijai gali priminti spėlionių žaidimą⁵⁰⁴.

Prezimuojama, jog 2004 m. EK gairėse numatytų kriterijų nesiekiantys susitarimai nedaro reikšmingos įtakos prekybai tarp valstybių narių.

Priešingai nei vertinant susitarimą reikšmingos įtakos konkurencijai aspektu, 2004 m. EK gairės išsaugojo apyvartos ribą, siekiančią 40 mln. eurų. Ši riba yra apskaičiuota atsižvelgiant į bendruosius ES pardavimus, atskaičius mokesčius⁵⁰⁵. Atsižvelgiant į tai, jog padėtis ES nuolat kinta (ekonominė situacija, ES plėtra ir pan.), 40 mln. eurų riba įgauna dar didesnę sąlyginumą.

Apyvartos slenkstis apskaičiuojamas pagal ES apyvartą susitarimu paveiktų produktų atžvilgiu⁵⁰⁶. Suprantama, kad kur kas lengviau apskaičiuoti su bendra apyvarta susijusių slenksčių nei turintį ryšį su individualaus nagrinėjamo susitarimo specifika. Tačiau siekiant tikslių duomenų bei nenorint iškraipyti situacijos rinkoje pastarąją analizę atlikti būtina. Tas ypatingai aktualu ūkio subjektų, veikiančių mažiausiai keliose atitinkamose rinkose, atžvilgiu.

Kumuliatyvus susitarimų tinklo poveikis gali riboti prekybą tarp valstybių narių nepaisant to, jog pavieniai susitarimai tokios įtakos neturi⁵⁰⁷.

Atkreiptinas dėmesys, jog šios vertinimo taisyklės (2004 m. EK gairės) taikytinos ir *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams⁵⁰⁸. Anot pozityvios prezumpcijos, susitarimas gali reikšmingai paveikti prekybą tarp valstybių narių, jei jame yra *sunkių* apribojimų ir teisės akte numatytos rinkos dalys viršytos.

2004 m. EK gairės padeda atskleisti esant kokioms sąlygoms į SESV 101 str. 1 d. taikymo sritį patenkantis susitarimas turi nereikšmingą poveikį prekybai tarp valstybių narių. Tačiau gyvasis normų taikymas atsispindi per Teisungumo Teismo formuojamą praktiką.

Kaip ir reikšmingos įtakos konkurencijai nustatymo atveju, galioja ta pati prezumpcija – kuo stipresnę padėtį rinkoje užima ūkio subjektai, tuo didesnė tikimybė, jog jų susitarimas darys poveikį prekybai tarp valstybių narių. Taip *Javico* byloje Teisingumo Teismas konstatavo, kad poveikio prekybai tarp valstybių narių vertinimas turi būti atliekamas „atsižvelgiant į šalių padėtį ir svarbą atitinkamoje rinkoje“⁵⁰⁹.

503 Geradin D., Layne-Farrar A., Petit N. EU Competition Law and Economics. Oxford University press, 2012, p. 156.

504 Ten pat, p. 156.

505 Van Bael & Bellis. Competition law of the European Community. Fifth edition: Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2010, p. 93.

506 The EC Law of Competition. Second Edition. Edited by Faull J., Nikpay A.: Oxford University Press, 2007, p. 283.

507 Van Bael & Bellis. Competition law of the European Community. Fifth edition: Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2010, p. 92.

508 Robertson V. Distribution Agreements under EC Competition Law: An Analytical Review: Martin Meidenbauer Verlagsbuchhandlung, 2008, p. 46.

509 Byla C-306/96 *Javico International and Javico AG v Yves Saint Laurent Parfums SA (YSLP)* [1998], p. 17.

Vertinant galimą susitarimo poveikį prekybai būtina atsižvelgti į teisinį ir ekonominį jo sudarymo kontekstą. Daugelyje bylų, įskaitant *Asnef-Equifax v Ausbanc* bylą, kurioje buvo pateikta konsultacija dėl apsikeitimo informacija tarp ūkio subjektų apie skolininkų įsipareigojimus, Teisingumo Teismas konstatavo, jog vertinant ūkio subjektų sudarytus susitarimus, „būtina atsižvelgti į konkrečią situaciją, kurioje jie atsiranda, įskaitant ekonominį ir teisinį kontekstą, kuriame veikia įmonės, prekių ar paslaugų, kuriems jie taikomi, pobūdį, taip pat realias nagrinėjamos rinkos ar rinkų veikimo sąlygas ir struktūrą“⁵¹⁰.

Labai įdomus ryšys yra tarp įtakos prekybai ir konkurencijai. *Miller* byloje⁵¹¹ Teisingumo Teismas pabrėžė, jog įrodinėti, kad susitarimas paveikė prekybą tarp valstybių narių, nereikia, jei jame yra sąlygų, kurių tikslas arba poveikis yra konkurencijos ribojimas. Užtenka, jog būtų galimybė tokiam ribojimui atsirasti. Nuodugnesnė sprendimo formuluo-tės analizė leidžia teigti, jog užtenka vien poveikio konkurencijai fakto nustatymo ir bent teorinės galimybės veikti prekybą tarp valstybių narių, kad būtų nustatytas reikšmingas poveikis ES mastu. Darytina išvada, kad įtakos prekybai atžvilgiu numatomi kiekybiniai vertinimo kriterijai savaime netenka prasmės.

Poveikio prekybai mastas gali būti įvertintas:

- skaičiais (angl. „absolute terms“), pavyzdžiui, nustatant ir įvertinant ūkio subjektų apyvartą atitinkamoje rinkoje;
- santykiniais terminais (angl. „relative terms“), pavyzdžiui, vertinant ir lyginant susitarimo šalių poziciją ir reikšmingumą su kitais atitinkamos rinkos dalyviais⁵¹².

Pavyzdžiui, *SA Musique Diffusion française* byloje⁵¹³ buvo atsižvelgta į pateiktas ataskaitas apie ūkio subjektų padėtis Hi-Fi rinkoje. Konstatuota, kad rinka labai didelė, tačiau padalinta tarp daugelio ūkio subjektų. Nagrinėjamos bylos dalyviai šioje rinkoje, palygi-nus su dauguma kitų subjektų, užėmė didesnę rinkos dalį.

Pagal poveikį prekybai tarp valstybių narių susitarimai skirstomi į⁵¹⁴:

- apimančius kelias valstybes nares;
- apimančius vieną valstybę narę ar jos dalį;
- ribojančius importą ir eksportą santykiuose su trečiosiomis šalimis.

Pirmoji susitarimų rūšis turi tiesioginį ryšį su prekyba tarp valstybių narių, todėl tokie susitarimai turi ir didesnę grėsmę prekybai.

Kiekybiniai kriterijai yra vieni iš esminių nustatant poveikį prekybai tarp valstybių narių. Vadinamojoje „cemento“ byloje⁵¹⁵, nepaisant ūkio subjekto bandymų pasiteisinti silpna pozicija rinkoje, buvo konstatuota, jog susitarimas pažeidžia prekybą tarp valstybių

510 Byla C-238/05 *Asnef-Equifax, Servicios de Información sobre Solvencia y Crédito, SL v Asociación de Usuarios de Servicios Bancarios (Ausbanc)* [2006] I-11125 p. 49, taip pat žiūrėti p. 35.

511 Byla 19/77 *Miller International Schallplatten GmbH v Commission of the European Communities* [1978], p. 15.

512 Byla C-306/96 *Javico International and Javico AG v Yves Saint Laurent Parfums SA (YSLP)* [1998], p. 17.

513 Sujungtos bylos 100–103/80 *SA Musique Diffusion française and others v Commission of the European Communities* [1983], p. 81–87.

514 Commission Notice of 27 April 2004 Guidelines on the effect on trade concept contained in Article 81 and 82 of the Treaty. OJ C 101.

515 Byla 319/82 *Société de Vente de Ciments et Bétons de l'Est SA v Kerpen & Kerpen GmbH und Co. KG.* [1983], p. 8.

narių. Teismas vadovavosi kiekybiniais kriterijais – iš Prancūzijos į VFR per metus eksportuojama 350 000 tonų medžiagos, o sutartis apėmė daugiau nei 10 proc. viso eksporto.

Wouters ir daugelyje kitų bylų⁵¹⁶ buvo konstatuota, jog siekiant nustatyti poveikį prekybai pakanka konstatuoti, jog ūkio subjektų veiksmai turi poveikį rinkų pasidalijimui nacionaliniu pagrindu bei sudaro kliūtis integracijai.

Nepaisant to, kad susitarimas gali dengti tik vieną valstybę narę arba jos teritorijos dalį, gali būti atliekamas vertinimas dėl potencialaus susitarimo poveikio prekybai tarp valstybių narių. Yra ir priešingų variantų – pavyzdžiui, *Carlo Bagnasco and Others* byla⁵¹⁷. Išnagrinėjęs bylą, Teisingumo Teismas konstatavo, jog toks susitarimas negali reikšmingai apriboti prekybos tarp valstybių narių nes apribojimai yra vietinės reikšmės.

Pažymėtina, jog susitarimas gali veikti prekybą tarp valstybių narių net tada, kai viena ar kelios iš susitarimo valstybių neįeina į ES sudėtį.

Net jei susitarimo šalys užima reikšmingą rinkos dalį tinkamai apibrėžtoje regioninėje rinkoje, susitarimas gali nereikšmingai veikti prekybą tarp valstybių narių. Prie tokios išvados galima prieiti įvertinus produkto pardavimo rezultatus vidaus rinkoje⁵¹⁸.

Schöller Lebensmittel GmbH byloje⁵¹⁹ Bendrasis teismas (anksčiau Pirmosios instancijos teismas) nustatė, jog ūkio subjektas užima stiprią poziciją atitinkamoje rinkoje. Be atitinkamos rinkos apibrėžimo ir ūkio subjektų dalies joje nustatymo, buvo įvertinta ir apyvarta. Apie 49 proc. „Schoeller Lebensmittel GmbH & Co KG“ akcijų valdanti „Suedzucker group“ deklaravo 4,54 mlrd. Vokietijos markių apyvartą. Akivaizdu, kad šiuo atveju kiekybiniai kriterijai yra labai svarbūs.

Teisingumo Teismas poveikį prekybai tarp valstybių narių apibrėžia labai plačiai⁵²⁰. Tam, kad būtų pritaikytas SESV 101 str. 1 d., poveikis prekybai tarp valstybių narių turi būti reikšmingas⁵²¹. Prie nacionalinės rinkos uždarumo reikšmingai prisidedantys susitarimai draudžiami pagal SESV 101 str. 1 d. Pavyzdžiui, *VGB* byloje⁵²² nagrinėjamas susitarimas lietė tik penkis Olandijos didmenininkus bei neriboją mažmenininkų. Pastarieji galėjo laisvai rinktis tiekimo šaltinius. Nors per tam tikrus aspektus (pvz., per įėjimą į Olandijos rinką) poveikis prekybai tarp valstybių narių atsiranda, buvo nustatyta, jog neįrodyta, kad poveikis reikšmingumas.

Labiau tikėtina, jog įtaka prekybai tarp valstybių narių bus daroma, jei susitarimo dalyviai:

516 Byla C-309/99 *J. C. J. Wouters, J. W. Savelbergh and Price Waterhouse Belastingadviseurs BV v Algemene Raad van de Nederlandse Orde van Advocaten*, intervenser: *Raad van de Balies van de Europese Gemeenschap* [2002], p. 95.

517 Pavyzdžiui sujungtos bylos C-215/96 – C-216/96 *Carlo Bagnasco and Others v Banca Popolare di Novara soc. coop. arl. (BNP) and Cassa di Risparmio di Genova e Imperia SpA (Carige)* [1999].

518 Hildebrand D. *The Role of Economic Analysis in the EC Competition Rules*. Third edition. International Competition Law Series. Volume 39: Kluwer Law International, 2009, p. 252.

519 Byla T-9/93 *Schöller Lebensmittel GmbH & Co. KG v Commission of the European Communities* [1995].

520 Toth A. G. *The Oxford Encyclopaedia of European Community Law*. Volume III. Competition Law and Policy: Oxford University Press, 2008, p. 308, taip pat byla 42/84 *Remia BV and others v Commission of the European Communities* [1985].

521 Bylos T-77/92 *Parker Pen Ltd v Commission of the European Communities* [1994], C-306/96 *Javico International and Javico AG v Yves Saint Laurent Parfums SA (YSLP)* [1998] ir kt.

522 Byla T-77/94 *Vereniging van Groothandelaren in Bloemkwekerijproducten, Florimex BV, Inkoop Service Aalsmeer BV and M. Verhaar BV v Commission of the European Communities* [1997].

- veikia skirtingose valstybėse;
- užima didelę rinkos dalį nacionaliniu mastu.

Susitarimo šalys negali gintis faktų, jog tik vienoje valstybėje narėje vykdoma veikla ir rinkodara negali reikšmingai paveikti prekybos tarp valstybių narių⁵²³.

Net nacionalinis kartelis, kuris veiklą vykdo ES, nepaisant eksporto ar importo nevykdymo gali sukelti nemažai problemų kitiems ūkio subjektams bei turėti įtakos prekybai tarp valstybių narių⁵²⁴.

Anot Frances Dethmers ir Pier Posthuma de Boer⁵²⁵, kai kuriose bylose „*reikšmingumo testas*“ nukreiptas į poveikį prekybai tarp valstybių narių, kitose kartu ir į poveikį konkurencijai, ir prekybai tarp valstybių narių.

ES konkurencijos teisės nuostatų draudžiami susitarimai, turintys reikšmingą įtaką konkurencijai ir prekybai tarp valstybių narių. Toliau pateikiamos galimos kombinacijos atsižvelgiant į susitarimų daromą poveikį:

Situacija, kai susitarimas:	Taikytina teisė
Turi reikšmingą įtaką prekybai ir konkurencijai	Susitarimas draudžiamas pagal ES konkurencijos teisę
Turi reikšmingą įtaką konkurencijai, tačiau netveikia prekybos tarp valstybių narių	Šį klausimą reglamentuoja nacionalinė konkrečios valstybės narės konkurencijos teisė
Turi nereikšmingą įtaką konkurencijai nepriklausomai nuo poveikio prekybai	Šį klausimą reglamentuoja nacionalinė konkrečios valstybės narės konkurencijos teisė
Neturi įtakos konkurencijai	Susitarimas nepažeidžia konkurencijos teisės normų

Tačiau gali kilti klausimų dėl lentelėje nurodytos situacijos, kai susitarimas turi reikšmingą įtaką konkurencijai, veikia prekybą tarp valstybių narių, tačiau poveikis jai yra nereikšmingas. Šiuo atveju dėl taikytinos teisės nėra viskas labai akivaizdu, o išsprendus šį klausimą abiem atvejais kyla keblumų.

Nustačius poveikio prekybai faktą nacionalinės konkurencijos institucijos turėtų taikyti ES teisės nuostatas⁵²⁶. Jei šis poveikis nebūtų nustatytas, jos galėtų vadovautis nacionaliniais teisės aktais. Ar tą patį galima pasakyti ir nustačius, jog poveikis prekybai nėra reikšmingas? Būtų logiška, jog reabilitavus pagal 2004 m. EK gaires būtų taikomas nacionalinis *de minimis* teisės aktas. Instituciniu lygmeniu abiem atvejais veikti turi teisę nacionalinės institucijos, kurioms ir pavestas ES konkurencijos teisės normų taikymas. Tačiau ir grįžimas prie nacionalinės teisės nuostatų turi savų niuansų. Kokių?

523 Byla C-238/05 *Asnef-Equifax, Servicios de Información sobre Solvencia y Crédito, SL v Asociación de Usuarios de Servicios Bancarios (Ausbanc)* [2006] I-11125 p. 36-37.

524 Byla 8-72 *Vereeniging van Cementhandelaren v Commission of the European Communities* [1972].

525 Dethmers F., Posthuma de Boer P. Ten years on: vertical agreements under Article 81. *European competition law review*: Vol. 30, Issue 9/2009, p. 426.

526 Ten pat.

Nereikia pamiršti, jog Tarybos reglamentas Nr. 1/2003 leidžia nacionalinėje teisėje numatyti griežtesnes normas (net ir baudžiamąją atsakomybę kartelinių susitarimų dalyviams). Teoriškai gali egzistuoti situacija, kai reikšmingo poveikio prekybai nustatymas yra naudingesnis ūkio subjektams dėl švelnesnių ES konkurencijos teisės normų.

Būtina paminėti kelis svarbius aspektus:

- vertinamo susitarimo dalyviams net pradėjus vertinti susitarimus nėra aišku, ar bus taikoma nacionalinė, ar ES konkurencijos teisė. Šiuo atveju norėtųsi aiškumo.
- nacionalinė konkurencijos teisė gali numatyti griežtesnes sankcijas už konkurenciją ribojančio susitarimo sudarymą. Susitarimo galiojimo aspektu pasekmės tos pačios – jis laikomas nesudarytu arba negaliojančiu *ab initio*. Tačiau teisinės atsakomybės klausimas (t. y. ūkio subjektų nubaudimas) gali būti sprendžiamas skirtingai.

Vienas dalykas įvertinti byloje surinktus įrodymus pagal turimą situaciją, kitas – numatyti galimas pasekmes ateityje. *Tréfileurope Sales SARL* byloje⁵²⁷ Bendrasis teismas (anksčiau Pirmosios instancijos teismas) atkreipė dėmesį, jog nepaisant teigiamo susitarimo poveikio prekybai tarp valstybių narių nėra pagrindo atmesti galimybes, jog susitarimas turės neigiamą poveikį ateityje. Taip teisminės institucijos apdairiai formuojama prevencinė, arba apsidraudimo, pozicija dėl ateityje galinčių pasikeisti aplinkybių.

Atliekant pirminį reikšmingo poveikio prekybai tarp valstybės narių testą, dėmesys atkreiptinas į tris pagrindinius elementus, kuriuos išskiria EK⁵²⁸:

- prekybą tarp valstybių narių;
- galimybę turėti poveikį prekybai;
- poveikio reikšmingumą arba mastą.

Poveikiui prekybai tarp valstybių narių įvertinti Teisingumo Teismas taiko dvi procedūras: pagrindinį testą ir *de minimis* taisyklę⁵²⁹. Pirmasis yra susijęs su poveikio fakto nustatymu, antrasis su išimties pritaikymu.

Teisingumo Teismas laikosi pozicijos, jog vertinimo pradžioje labai svarbu nustatyti, ar susitarimas, neakcentuojant atskirų jo sąlygų, turi poveikį prekybai tarp valstybių narių. Nereikalaujama, kad kiekviena individuali susitarimo sąlyga turėtų tokį poveikį. Tik nustatčius, jog susitarimas turi įtaką prekybai tarp valstybės narių, būtina nustatyti susitarimo sąlygas, kurių tikslas ar poveikis yra konkurencijos ribojimas arba iškraipymas⁵³⁰.

Solvay SA byloje⁵³¹ teismas sutiko su EK vertinimu, jog sudarytas susitarimas dėl rinkų padalinimo turi galimybę paveikti prekybą tarp valstybių narių. Dažniausiai nustačius rinkos padalinimo ar kitą *sunkų* apribojimą savaime preziumuojama, jog susitarimo sudarytojai negalėjo nesuprasti savo veiksmų prasmės: „*Pažeidimas buvo padarytas tyčia ir abi šalys neabejotinai suvokė, jog jų susitarimas yra akivaizdžiai nesuderinamas su Bendrijos teise*“.

527 Byla T-141/89 *Tréfileurope Sales SARL v Commission of the European Communities* [1995], p. 57, 116-122.

528 Graham C. *EU and UK Competition Law*. Second edition. Pearson Education Limited, 2013, p. 52-55.

529 Albors-Llorens A. *EC Competition Law and Policy*: Willan Publishing, 2002, p. 29-34.

530 Byla C-193/83 *Windsurfing International Inc. v Commission of the European Communities* [1986] ECR 611, p. 96-97.

531 Byla T-58/01 *Solvay SA v European Commission* [2009], p. 312, 321.

Generalinė advokatė Juliane Kokott *Ziegler SA* byloje⁵³² pritarė teismo sprendimui dėl sudaryto kartelio poveikio prekybai tarp valstybių narių. Pozicijai paremti J. Kokott išskyrė šiuos elementus:

- šalių užimamos rinkos dalys viršijo 5 procentus;
- kartelis apėmė visas tarptautinio perkraustymo paslaugas į Belgiją ir iš jos;
- kartelis apėmė visas pagrindines perkraustymo įmones.

Nepaisant rinkos dalių kriterijaus svarbos, jis ne visada turi būti apskaičiuojamas – tai gali lemti apyvartos rodikliai⁵³³. Net priešingai, gali užtekti pardavimų rodiklių, kad būtų padaryta išvada, jog poveikis prekybai yra reikšmingas⁵³⁴.

Taip *SA Musique Diffusion française* byloje⁵³⁵, nepaisant santykinai nedidelės ūkio subjektų dalies rinkoje, Teisingumo Teismas nusprendė, jog lygiagrečią prekybą veikiantis susitarimas dėl didelės susitarusiųjų ūkio subjektų apyvartos ir rodiklių atitinkamoje rinkoje palyginimo su konkuruojančiais tiekėjais gali daryti reikšmingą įtaką prekybai tarp valstybių narių.

Faktinis sankcijų už prekybą tarp valstybių narių ribojančių sąlygų netaikymas nereiškia, jog susitarimas gali tenkintis *de minimis* išimtimi. Šis argumentas neretai naudojamas siekiant parodyti, jog antikonkurencinės sąlygos realiai netaikomos, o kartu neatsiranda ir konkurencijos ribojimas. Atitinkamai netenkinama ir reikšmingo poveikio prekybai sąlyga. *Miller byloje*⁵³⁶ sankcijas už draudimą eksportuoti garso įrašus numatęs ūkio subjektas bandė teisintis, jog realiai jos nebuvo taikomos. Teisingumo Teismas konstatavo, jog vien pastarųjų numatymas ir egzistavimas gali sukurti „vizualinį ir psichologinį“ pagrindą manyti kitaip. Analogiški ūkio subjektų argumentai nevertintini ir nustatant poveikį konkurencijai.

Susitarimų vertinimas poveikio prekybai, kaip ir poveikio konkurencijai, aspektu paremtas prezumpcijomis. Pastarosios leidžia išvengti sudėtingesnių vertinimo procesų, nebent ūkio subjektai turi įrodymų, jog papildomas vertinimas yra būtinas ir reikšmingas būsimam sprendimui.

2004 m. EK teisės akte dėl įtakos prekybai numatyta analogiška kaip ir 2014 m. EK *de minimis* Pranešime prezumpcija dėl MVĮ. Kaip nurodoma prezumpcijoje, labiau tikėtina, jog tokie ūkio subjektai nedarys reikšmingos įtakos prekybai tarp valstybių narių. Tokio dydžio subjektai dažniausiai verčiasi vietine arba regionine veikla, o peržengus vienos valstybės barjerą neturi konkurencijai riboti rinkos galios.

Pasakytina, jog 2004 m. EK gairės pateikia nereikšmingos įtakos prekybai tarp valstybių narių nustatymo taisykles. Galioja prezumpcija, jog teisės akte numatytas sąlygas

532 2012 m. gruodžio 13 d. Generalinio advokato Kokott išvada byloje C-439/11 P *Ziegler SA v European Commission* [2012].

533 Commission Notice of 27 April 2004 Guidelines on the effect on trade concept contained in Article 81 and 82 of the Treaty. OJ C 101.

534 The EC Law of Competition. Second Edition. Edited by Faull J., Nikpay A.: Oxford University Press, 2007, p. 282.

535 Sujungtos bylos 100–103/80 *SA Musique Diffusion française and others v Commission of the European Communities* [1983], p. 9, 86.

536 Byla 19/77 *Miller International Schallplatten GmbH v Commission of the European Communities* [1978], p. 7.

atitinkantys susitarimai vargu turės tokią įtaką. Prezumpcija taikoma nepaisant to, ar susitarimas turi sunkių apribojimų, ar ne.

3.3.2. Teritorijos kriterijaus reikšmė vertinimui

Klaidinga manyti, jog poveikį prekybai tarp valstybių narių gali turėti tik ūkio subjektai, esantys skirtingose valstybėse narėse. Galimos situacijos, kai susitarimas, apimantis vienos valstybės teritoriją, turi įtakos prekybai tarp valstybių narių. Taip *Ahlström* byloje⁵³⁷ suomių pusė bandė gintis, kad susitarimas lietė prekybą tarp valstybės narės ir ne valstybės narės, todėl nebuvo atsiradusi įtakos prekybai tarp valstybių narių sąlyga. Vertinimą atliekanti institucija buvo kitos nuomonės.

Įmanomos ne tik standartinės situacijos, tačiau ir tokios:

- susitarimas, apimantis dalį vienos valstybės narės, daro poveikį prekybai tarp valstybių narių;
- susitarimas, apimantis visą valstybę narę, nedaro poveikio ar reikšmingo poveikio⁵³⁸ prekybai tarp valstybių narių.

Pirmu atveju reikia nustatyti poveikio prekybai mastą – atsakyti į klausimą, ar jis reikšmingas. Antruoju atveju SESV 101 str. netaikomas, o nacionalinės institucijos gali nagrinėti susitarimą pagal savo konkurencijos teisės normas, vertinant jau susitarimo poveikį konkurencijai.

Tam, kad susitarimas pažeistų SESV 101 str., nebūtina, jog jo sudarytojai būtų ir ES valstybės narės⁵³⁹.

Taip pat SESV 101 str. gali būti pažeistas įtraukus ribojančias sąlygas į susitarimą dėl prekių importavimo į ES. Pavyzdžiui, draudimas didmenininkams tiesiogiai importuoti prekes iš trečiųjų valstybių. Klasikiniu pavyzdžiu gali būti laikoma *Frubo* byla⁵⁴⁰, kurioje Teisingumo Teismas konstatavo: „atsižvelgiant į tai, jog ribojama narių laisvė importuoti prekes tiesiai į Olandiją, ši nuostata kliudo natūraliam prekybos judėjimui taip darydama poveikį prekybai tarp valstybių narių“.

Kur kas mažesnė tikimybė, jog SESV 101 str. pažeis susitarimai dėl prekių eksportavimo iš ES, tačiau esant reimportavimo dideliais kiekiais situacijai, įmanomas reikšmingas poveikis prekybai tarp valstybių narių⁵⁴¹.

537 Sujungtos bylos C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 ir C-125/85 – C-129/85 A. *Ahlström Osakeyhtiö and others v Commission of the European Communities* [1993], p. 164-177.

538 Pavyzdžiui sujungtos bylos C-215/96 – C-216/96 *Carlo Bagnasco and Others v Banca Popolare di Novara soc. coop. arl. (BNP) and Cassa di Risparmio di Genova e Imperia SpA (Carige)* [1999].

539 Sujungtos bylos C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 ir C-125/85 – C-129/85 A. *Ahlström Osakeyhtiö and others v Commission of the European Communities* [1993], p. 142.

540 Byla 71-74 *Nederlandse Vereniging voor de fruiten groentenimporthandel, Nederlandse Bond van grossiers in zuidvruchten en ander geïmporteerd fruit „Frubo“ v Commission of the European Communities and Vereniging de Fruitunie* [1975], p. 38.

541 Byla C-306/96 *Javico International and Javico AG v Yves Saint Laurent Parfums SA (YSLP)* [1998], p. 21-24 ir *Commission Notice of 27 April 2004 Guidelines on the effect on trade concept contained in Article 81 and 82 of the Treaty*. OJ C 101, p. 150.

Sunkumų vertinant susitarimų poveikio prekybai reikšmingumą gali kilti ir tuo atveju, jei susitarimas liečia vienos valstybės teritorijos dalį⁵⁴². Ypačingai tai išryškėja didelėse valstybėse arba valstybėse, turinčiose pavaldžių teritorijų (įskaitant kolonijas). Taip 2011 m. EK pasisakė dėl poveikio prekybai reikšmingumo nustatymo – EK „amicus curiae“ pastaba (angl. „amicus curiae“ observation) *Orange Caraiibe* byloje⁵⁴³. EK dar kartą konstatavo, jog vertinimas priklauso nuo kiekvienoje byloje nustatytų aplinkybių, paties susitarimo, susitarimo objekto, numatytų apribojimų pobūdžio ir susitarimo subjektų užimamos pozicijos. EK aiškiai ir nedviprasmiškai pabrėžė, jog reikšmingos įtakos prekybai tarp valstybių narių nustatymui būtina įvertinti visus kiekybinius ir kokybinius elementus, o neapsiriboti vienu. Šiuo atveju sprendimą priėmęs Paryžiaus apeliacinis teismas (Cour d'appel de Paris) vadovavosi informacija apie pardavimo apimtis. Pritartina EK pozicijai, kad vadovavimasis tik vienu iš kriterijų iškraipytų ES konkurencijos teisės nuostatų taikymą. Informacija apie pardavimų apimtis yra svarbi, bet ne lemiamą. Į šias pastabas buvo atsižvelgta – Auksčiausiasis teismas (Cour de Cassation) panaikino žemesnės instancijos teismo sprendimą bei bylą grąžino pakartotiniam svarstymui.

Nepaisant to, kad SESV 101 str. 1 d. taikymui numatytas poveikio prekybai tarp valstybių narių kriterijaus tenkinimas, toks poveikis galimas ir ūkio subjektams nesant iš skirtingų ES valstybių narių⁵⁴⁴. Galimi variantai:

- susitarimas sudarytas tarp ūkio subjektų iš tos pačios valstybės narės⁵⁴⁵;
- susitarimas sudarytas tarp ūkio subjektų ne iš ES valstybių narių, tačiau taikomas ES⁵⁴⁶.

Kokia situacija yra Lietuvos Respublikos konkurencijos teisėje? Atkreiptinas dėmesys, jog dėl ypatingos poveikio prekybai kriterijaus reikšmės ES konkurencijos teisės normų taikymui, LR Konkurencijos taryba iš esmės taiko Konkurencijos įstatymo 5 str., o ne tiesiogiai SESV 101 str. Tą lemia nacionalinės rinkos specifika, tačiau visiškai atmesti galimybės tiesiogiai taikyti SESV 101 str. negalima – toks poreikis gali iškilti ateityje pradedančiose besiformuoti rinkose. Pavyzdžiui, pažengus tam tikroms lazerinėms technologijoms, gali susiformuoti tam tikra atitinkama rinka, o šiuo metu pagal lazerines technologijas Lietuva yra tarp lyderių pasaulyje. Tiesa, šiuo atveju būtina atkreipti dėmesį į kelis labai reikšmingus aspektus:

- tikimybė, jog Lietuvos ūkio subjektai gali užimti didelę atitinkamos rinkos dalį ES mastu, egzistuoja. Tačiau tokią tikimybę reikėtų sieti su besiformuojančiomis ar ateityje galinčiomis susiformuoti rinkomis.

542 Developments in and around the European Competition Network and cooperation in competition enforcement in the EU: An update. Doctrines. Concurrences N° 3-2012 [interaktyvus, žiūrėta 2013-01-17]. Competition Law Journal. <<http://www.concurrences.com>>.

543 Europos Komisijos pastabos („amicus curiae“ pastabos) [interaktyvus, žiūrėta 2013-04-10]. <http://ec.europa.eu/competition/court/antitrust_amicus_curiae.html>.

544 Lenaerts K., Van Nuffel P. European Union Law. Third edition: Sweet & Maxwell, Thomson Reuters, 2011, p. 359.

545 Pavyzdžiui, Olandijos – byla 8-72 *Vereeniging van Cementhandelaren v Commission of the European Communities* [1972], p. 26-31.

546 Sujungtos bylos C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 ir C-125/85 – C-129/85 A. *Ahlström Osakeyhtiö and others v Commission of the European Communities* [1993], p. 164-177.

- tikimybė, jog tokie ūkio subjektai sugebės sudaryti kliūtis įeiti į atitinkamą rinką, yra mažai tikėtina. Tokios kliūtys ilgai veiksmingos galėtų būti nebent tik LR teritorijoje.

3.4. Su įtakos prekybai sąlyga susijusios reglamentavimo ir vertinimo tendencijos

Teisingumo Teismo praktika parodė, jog kiekybiniai kriterijai yra vieni iš esminių nustatant poveikį prekybai tarp valstybių narių. Kartu šie kriterijai yra vieni iš pastovesnių, o formuojama praktika yra nuoseklesnė nei vertinant susitarimų poveikį konkurencijai. Minėtas kriterijus sprendžia taikytinos konkurencijos teisės klausimą, todėl yra aktualus ir ūkio subjektams, ir nacionalinėms konkurencijos institucijoms.

Reguliavimas ir ateityje turėtų būti gana griežtas, nes juo siekiama pašalinti bet kokias galimas grėsmes ES vidaus rinkai. Kliūčių prekybai tarp valstybės narių sudarymas prieštarautų pačios ES tikslams. Reikšmingos įtakos prekybai sąlyga turėtų išlikti pagrindine sąlyga, nuo kurios priklauso taikytina teisė.

Teisingumo Teismo praktikos analizė leidžia daryti išvadas, jog artimiausioje ateityje 2004 m. EK gairės esminių korekcijų nereikalaus.

IŠVADOS

Atliktas tyrimas leido patvirtinti Autoriaus iškeltus ginamuosius disertacijos teiginius:

1. Atlikus reikšmingos įtakos konkurencijai ir reikšmingos įtakos prekybai sąlygų turinio analizę, galima teigti, jog esminis jų tenkinimo kriterijus yra susitarimą sudariusių ūkio subjektų turima rinkos galia. Konkurenciją ribojantys susitarimai turėtų būti vertinami atsižvelgiant ne tik į formalius kiekybinius (pvz., ūkio subjektų dalys atitinkamoje rinkoje) ir kokybinius (pvz., sunkių apribojimų buvimas) kriterijus. Būtina įvertinti ir šalių sudaromo susitarimo turinį, tikslus, kurių siekiama susitarimu, ekonomines bei teisinės susitarimo vykdymo aplinkybes. Taigi, svarbu įvertinti susitarimo šalių turimą rinkos galią. Be to, reikia įvertinti, ar susitarimo dalyvių veiksmai sukelia reikšmingus pokyčius rinkoje.

2. ES teisminių institucijų ir valstybių narių praktikos analizė leidžia teigti, jog nepaisant rekomendacinio EK *de minimis* Pranešimų pobūdžio, dauguma ES valstybių narių jais nuosekliai vadovaujasi. Dauguma jų yra perkėlusios nuo 2001 iki 2014 m. galiojusio EK *de minimis* Pranešimo nuostatas į nacionalinius teisės aktus. Pažymėtina, kad dalis valstybių narių kitaip nei ES teisminės institucijos vertina *sunkių* apribojimų turinčius susitarimus.

3. Atlikta Teisingumo Teismo sprendimų analizė leidžia teigti, jog ES konkurencijos teisėje konkurenciją reikšmingai ribojantiems susitarimams taikomas ne tik *per se* draudimas (t. y. jie draudžiami patys savaime). Taip pat taikoma vertinimo taisyklė, kuri priimena JAV taikoma *rule of reason*. Nepagrįstai teigiama, jog tai kelia grėsmę SESV 101 str. 3 d. taikymui. Taikant *rule of reason* taisyklę ir SESV 101 str. 3 d. pasveriamas teigiamas ir neigiamas sudaryto susitarimo poveikis. Norint pritaikyti SESV 101 str. 3 d. išimtį turi būti tenkinama daugelis joje numatytų sąlygų, o *rule of reason* atveju lemiamu gali būti bet kuris aspektas.

4. ES teisės aktai numato kelias išimtis, leidžiančias netaikyti SESV 101 str. 1 d. Be *de minimis* išimties taikymo paminėtini SESV 101 str. 3 d. ir iš dalies konkurenciją rinkoje vertinančios institucijos veiklos prioritetų nustatymo procesas. Visais atvejais vertinami susitarimai, turintys konkurenciją ribojančių sąlygų, kuriems galima netaikyti SESV 101 str. 1 d. Vertinant konkurencijos ribojimų turinčių susitarimų poveikį pagal SESV 101 str. 3 d. siekiama nustatyti balansą tarp jų teikiamos naudos ir žalos. Jei lyginsime susitarimų atitikimą konkurencijos teisės normoms vertinimą atliekančios institucijos numatytų prioritetų ir *de minimis* išimties taikymą, turime konstatuoti netiesioginį ryšį. Abiem teisinėmis priemonėmis siekiama to paties tikslo – nukreipti resursus nuo santykinai netokių žalingų atvejų nagrinėjimo ir analizės prie reikšmingesnę įtaką konkurencijai turinčių veiksmų. Netiesiogine prasme apribojimas, esantis už veiklos prioritetų ribų, – mažareikšmis. Tačiau kartu tai yra skirtingi procesai, turintys ir skirtingus atsiradimo pagrindus ir taikymo pagrindus.

5. ES teisminių institucijų praktika nenumato galimybės taikyti *de minimis* išimtį *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams. Tačiau, Autoriaus manymu, ES teisės aktai turėtų numatyti tokią galimybę tuo atveju, kai susitarimą sudariusių šalių rinkos galia yra nedidelė. Dažniausiai maži ūkio subjektai sudarydami *sunkių* apribojimų turinčius susitarimus sukelia žalą savo verslui, o ne konkurencijai ir vartotojams. Be to, tokius susitarimus suda-

riusios šalys dažnai juos pažeidžia. *De minimis* išimtį *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams galima taikyti 2014 m. *de minimis* Pranešime numačius griežtesnius reikalavimus susitarimą sudariusių ūkio subjektų užimamai padėčiai rinkoje. Pavyzdžiui:

- horizontaliųjų ir mišriųjų (jei jie atskirai išskirtini) susitarimų, turinčių *sunkių* apribojimų, sudarymo atveju iki 1 proc. *bendrai* ūkio subjektų užimamos atitinkamos rinkos dalies;
- vertikalinių susitarimų, turinčių *sunkių* apribojimų, sudarymo atveju iki 1,5 proc. *atskirai* ūkio subjektų užimamos atitinkamos rinkos dalies

PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS

Atsižvelgdamas į atliktą tyrimą, teisinio reguliavimo srityje Autorius siūlo:

1. Pasirinkti vieną iš šių išimties taikymo *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams schemų ir jos taikymą įtvirtinti EK 2014 m. *de minimis* Pranešimo ir LR konkurencijos tarybos 2004 m. gruodžio 9 d. nutarimo Nr. 1S-172 pakeitimuose:

- *de minimis* išlygą taikyti visiems susitarimams, jeigu pastarieji neviršija numatytos rinkos dalies. Toks leidimas gali būti atšauktas konkrečiam susitarimui, nustačius, kad jis reikšmingai riboja konkurenciją;
- *de minimis* teisės aktus papildyti nuostata, kad ir „juodajame sąrašė“ esantiems susitarimams gali būti taikoma išimtis, jeigu jie reikšmingai neriboja konkurencijos. Ūkio subjektams būtų numatyta įrodinėjimo našta. Autoriaus manymu, ši išimties taikymo schema patogesnė dėl lengvesnio įgyvendinimo.

2. Pakoreguoti EK 2014 m. *de minimis* Pranešimo 13 punktą – vietoj „8, 9, 10 ir 11 p. netaikomi susitarimams, kuriuose numatomi tokie pagrindiniai apribojimai“ įrašyti „8, 9, 10 ir 11 p. netaikomi susitarimams, kurie reikšmingai riboja konkurenciją“.

3. Į LR konkurencijos tarybos 2004 m. gruodžio 9 d. nutarimą Nr. 1S-172 įtraukti tokią nuostatą (pvz., 4¹ minėto teisės akto punktas): „Nutarime nustatyti kriterijai nereiškia, kad šias rinkos dalių ribas viršijančių ūkio subjektų sudaryti susitarimai žymiai riboja konkurenciją“. Analogiška nuostata yra 2014 m. EK *de minimis* Pranešime. Ji leidžia ūkio subjektams tikėtis visapusiško susitarimo įvertinimo, o ne *per se* draudimo pritaikymo šiek tiek viršijus teisės akte numatytus kiekybinius kriterijus.

NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

Vadovėliai, monografijos, studijos, mokomosios ir metodinės priemonės

1. Albors-Llorens A. EC Competition Law and Policy: Willan Publishing, 2002.
2. Annual Proceedings of the Fordham Competition Law Institute. International Antitrust Law & Policy 2009. Editor Hawk B. E.: Juris Publishing, Inc., 2010.
3. Bertelsen E., Kofmann M., Plum J. M. Competition Law in Denmark: Wolters Kluwer Law & Business, 2011.
4. Bishop S., Walker M. The Economics of EC Competition Law: Concepts, Application and Measurement: London Sweet & Maxwell, 2010.
5. Blanco L. O. Market Power in EU Antitrust Law: Hart Publishing, 2012.
6. Bork R. H., The Antitrust Paradox. Second Edition: Free Press, 1993.
7. Butterworths Competition Law. General editors Allan B., Furse M., Sufrin B. Issue 103 (May 2013): LexisNexis, 2013.
8. Drexel J., Idot L., Maneger. J. Economic Theory and Competition Law. Academic Society for Competition Law (ASCOLA): Edward Elgar Publishing Limited, 2009.
9. Dunleavy N. Competition Law: A Practitioner's Guide: Bloomsbury Professional, 2010.
10. EC Competition Law Reporter: Sweet & Maxwell and Thomson Reuters, 2013.
11. Elhauge E., Geradin D. Global Competition Law and Economics. Second Edition: Hart Publishing, 2011.
12. Elhauge E. Research Handbook on the Economics of Antitrust Law: Edward Elgar Publishing Limited, 2012.
13. Encyclopedia of Competition Law. Volume 1-3, R.73. General Editor Scott A.: Sweet & Maxwell and Thomson Reuters, 2011.
14. European Competition. Economics and Law. Edited by Somers F. J. L.: Routledge Taylor & Francis Group, 2011.
15. Fox E. M. The Competition Law of the European Union in Comparative Perspective: Cases and Materials: West. A Thomson Reuters business, 2009.
16. Geradin D., Layne-Farrar A., Petit N. EU Competition Law and Economics. Oxford University press, 2012.
17. Goyder D. G., Goyder J., Albors-Llorens A. Goyder's EC Competition Law. Fifth Edition: Oxford University Press, 2009.
18. Goyder J. EU Distribution Law. Fifth Edition: Hart Publishing, 2011.
19. Graham C. EU and UK Competition Law. Second edition. Pearson Education Limited, 2013.
20. Gumbis J., Juonys M., Šlepaitė L., Kačerauskas K. Competition Law in Lithuania: Wolters Kluwer Law & Business, 2011.
21. Hildebrand D. Economic Analyses of Vertical Agreements – A Self-Assessment. International Competition Law Series. Volume 17: Kluwer Law International, 2005.
22. Hildebrand D. The Role of Economic Analysis in the EC Competition Rules. Third edition. International Competition Law Series. Volume 39: Kluwer Law International, 2009.

23. Horspool M., Humphreys M. *European Union Law*. Fifth edition: Oxford University press, 2008.
24. Jones A., Sufrin B., *EU Competition Law. Text, Cases, And Materials*. Fourth edition: Oxford University press, 2011.
25. Khan N. Kerse & Khan *on EU Antitrust Procedure*. Sixth Edition: Sweet & Maxwell, Thomson Reuters, 2012.
26. Lenaerts K., Van Nuffel P. *European Union Law*. Third edition: Sweet & Maxwell, Thomson Reuters, 2011.
27. Lianos I., Kokkoris I. *The Reform of EC Competition Law. New Challenges*: Wolters Kluwer. Law & Business, 2010.
28. Melischek C.A. *The Relevant Market in International Economic Law. A Comparative Antitrust and GATT Analysis*: Cambridge University Press, 2013.
29. Merimaa M., Mandla S. *Commercial and Economic Law in Estonia*: Wolters Kluwer Law & Business, 2011.
30. Monti G. *EC Competition Law*: Cambridge University Press, 2007.
31. Niels G., Jenkins H., Kavanagh J. *Economics for Competition Lawyers*: Oxford University Press, 2011.
32. Oršulova A., Raus D. *Competition Law in the Slovak Republic*: Wolters Kluwer Law & Business, 2011.
33. Ritter L., Braun W. D. *European Competition Law: A Practitioner's Guide*. Third edition: Kluwer Law International, 2005.
34. Robertson V. *Distribution Agreements under EC Competition Law: An Analytical Review*: Martin Meidenbauer Verlagsbuchhandlung, 2008.
35. Rodger B. *Landmark Cases in Competition Law. Around the World in Fourteen Stories*. International Competition Law Series. Volume 53: Wolters Kluwer. Law & Business, 2013.
36. Rose V., Roth P. Bellamy & Child. *European Community Law of Competition*: Oxford University Press, 2010.
37. Santa Maria A. *European Economic Law*. Second Edition: Wolters Kluwer. Law & Business, 2009.
38. Schmidtchen D., Albert M., Voigt S. *The More Economic Approach to European Competition Law*. *Conferences on New Political Economy* 24: Mohr Siebeck, 2007.
39. Slot P. J., Johnston A. C. *An Introduction to Competition Law*. 1st English edition: Hart publishing (Oxford and Portland, Oregon), 2006.
40. Stanikūnas R. *Konkurencijos politika: teorija ir praktika*: TEV, 2009.
41. *The EC Law of Competition*. Second Edition. Edited by Faull J., Nikpay A.: Oxford University Press, 2007.
42. Toth A. G. *The Oxford Encyclopaedia of European Community Law*. Volume III. *Competition Law and Policy*: Oxford University Press, 2008.
43. Van Bael & Bellis. *Competition law of the European Community*. Fifth edition: Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2010.
44. Van den Bergh R. J., Camesasca P. D. *European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective*. 2 edition: Sweet & Maxwell, 2006.
45. Van der Woude M., Jones Ch. *EU Competition Law Handbook* 2013 Edition: Sweet & Maxwell, Thomson Reuters, 2012.

46. Van Rompuy B. *Economic Efficiency: The Sole Concern of Modern Antitrust Policy? Non-efficiency Considerations under Article 101 TFEU*: Wolters Kluwer Law & Business, 2012.
47. Vaughan D., Lee S., Kennelly B., Riches Ph. *EU Competition Law: General Principles*: Richmond Law & Tax Ltd., 2006.
48. Vėgėlė I. *Europos Sąjungos teisė. Vidaus rinkos laisvės, konkurencija ir teisės derinimas*: VĮ Registrų centras, 2011.
49. Vives X. *Competition Policy in the EU. Fifty Years on from the Treaty of Rome*: Oxford University press, 2009.
50. Whish R., Bailey D. *Competition Law*. Seventh edition: Oxford University Press, 2012.
51. Wijckmans F., Tuytschaever F. *Vertical Agreements in EU Competition Law*. Second Edition: Oxford University Press, 2011.
52. Zimmer D. *The Goals of Competition Law*: Edward Elgar Publishing Limited, 2012.

Mokslo, mokslo populiarinimo straipsniai, apžvalgos

53. Ablasser-Neuhuber A., Neumayr F. *Austria*. *The European Antitrust Review* 2013.
54. Andreangeli A. (book review). Christopher Townley, Article 81 EC and Public Policy. *The Competition Law Review*: Volume 6, Issue 2, 2010, p. 287-297.
55. Calvani T., Carl K. M. *The Competition Act 2002, ten years later: lessons from the Irish experience of prosecuting cartels as criminal offences*. *Journal of Antitrust Enforcement*: Vol. 1, No. 2, 2013, p. 296-324.
56. Dethmers F., Posthuma de Boer P. Ten years on: vertical agreements under Article 81. *European competition law review*: Vol. 30, Issue 9/2009, p. 424-439.
57. Griffiths M. A glorification of de minimis – the regulation on vertical agreements. *European competition law review* 2000. Volume 21: Sweet & Maxwell, 2000, p. 241-247.
58. Holland J. The OFT's new short form opinion process: filling a gap in the self-assessment regime? *Journal Of European Competition Law & Practice*. 2010, 1(5): 424-426.
59. Holley D. L. *EEC Competition Practice: A Thirty-Year Retrospective*. *Fordham International Law Journal*, Volume 16, Issue 2, 1992, p. 342-411.
60. Homann K., Suchane A. *Oekonomik – Eine Einfuehrung*. Second edition, Tuebingen, 2005.
61. Hojnik J. De Minimis Rule within the EU Internal Market Freedoms: Towards a More Mature and Legitimate Market? *European Journal of Legal Studies*, Volume 6, Issue 1 (Spring/Summer). 2013, p. 25-45.
62. Hukkinen N., Peltonen L. For the Better: The Reform of the Finnish Competition Act. *Journal of European Competition Law & Practice*. 2012,3(4):404-408.
63. Jones A. The journey toward an effects-based approach under Article 101 TFEU – The case of hardcore restraints. *The antitrust bulletin*: Vol. 55, No. 4/Winter 2010, p. 783-818.
64. Kallaugher J., Weitbrecht A. Developments under the Treaty on the Functioning of the European Union, articles 101 and 102 in 2008/2009. *European competition law review*: Vol. 31, Issue 8/2010, p. 307-317.
65. Klimašauskienė D. *Konkurencijos samprata ekonomikos teorijoje*. *Ekonomika*. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2007, Nr. 79.

66. Kjølbbye L. Escaping Effects Analysis: The Commission's New Approach to Restrictions by Object. *CPI Antitrust Journal*: Covington & Burling LLP, 2011 (1).
67. Puksas A. Hazards of competition restraining agreements between banks: the practice of European Union member states. Practice and research in private and public sector – 2013. Vilnius: Mykolas Romeris university (2013): 272-281.
68. Puksas A. Mažareikišmių susitarimų reglamentavimo ir vertinimo pagal Lietuvos Respublikos ir Europos Bendrijos konkurencijos teisę ypatumai. Magistro baigiamasis darbas. Mykolo Romerio universitetas, 2007.
69. Puksas A. On the Potential to Apply De Minimis Exemption for Agreements Containing Hardcore Restraints: European Union Practice. *Baltic Journal of Law & Politics*. 5:1 (2012): 46-69.
70. Puksas A. The EU Practice of Horizontal Agreement Assessment in Accordance with the Rule of Providing De Minimis Exemption. *Baltic Journal of Law & Politics*. 5:2 (2012): 65-80.
71. Schaper M. T, Clear A., Baker G. Competition policy and entrepreneurship development: some international comparisons. *European competition law review*: Vol. 31, Issue 6/2010, p. 226-229.
72. Švirinas D. Rekomenduojamų perpardavimo kainų taikymo vertinimo pagal Europos Bendrijos sutarties 81 straipsnį ypatumai. *Socialinių mokslų studijos*. 2010, 1(5): 219-236.
73. Wils W. P. J. Discretion and Prioritisation in Public Antitrust Enforcement, in particular EU antitrust enforcement. *World Competition*, Volume 34, No. 3, 2011.

Europos Sąjungos ir ES valstybių narių (išskyrus Lietuvą) teisės aktai, jų rinkiniai

74. Act Against Restraints of Competition [interaktyvus, žiūrėta 2013-10-10]. <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gwb/index.html>.
75. Bundeskartellamt Notice No. 18/2007 of 13 March 2007 on the Non-Prosecution of Cooperation Agreements of Minor Importance („de minimis Notice“).
76. Belgian Act on the Protection of Economic Competition. OG. 29/9/2006 and 19/5/2009 [interaktyvus, žiūrėta 2013-08-10]. <http://economie.fgov.be/en/binaries/apec-new_tcm327-56301.pdf>.
77. Bulgarian Law On Protection Of Competition [interaktyvus, žiūrėta 2013-08-10]. <<http://www.cpc.bg/General/Legislation.aspx>>.
78. Czech Consolidated Act on the Protection of Competition [interaktyvus, žiūrėta 2013-08-10]. <https://www.uohs.cz/download/Legislative/HS/CR/Act_143_2001_consolidated.pdf>.
79. Czech Notice of the Office for the Protection of Competition on agreements of minor importance which do not appreciably restrict competition (de minimis) [interaktyvus, žiūrėta 2013-08-10]. <https://www.uohs.cz/download/Sekce_HS/Guidelines/de_minimis_notice_UOHS_eng.doc>.
80. Act No. 136/2001 on Protection of Competition and on Amendments and Supplements to Act of the Slovak National Council No. 347/1990 Coll. on Organization of Ministries and Other Central Bodies of State Administration of the Slovak Republic as amended [interaktyvus, žiūrėta 2013-10-10]. <http://www.antimon.gov.sk/data/files/163_act-no-136-2001-on-protection-of-competition-amended-by-387-2011.pdf>.

81. Competition Act, 2002, Number 14 of 2002. Ireland. [interaktyvus, žiūrėta 2012-06-10]. <http://www.tca.ie/images/uploaded/documents/Competition_Act_2002.pdf>.
82. Croatian Competition Act (30June2009).OG No. 79/2009 [interaktyvus, žiūrėta 2013-10-10]. <http://www.aztn.hr/uploads/documents/eng/documents/COMPETITION_ACT_2009.pdf>.
83. Regulation on Agreements of Minor Importance (Croatia) of 7 January 2011. OG No. 9/2011. [interaktyvus, žiūrėta 2013-10-10]. <http://www.aztn.hr/uploads/documents/eng/documents/legislation/REGULATION_ON_AGREEMENTS_OF_MINOR_IMPORTANCE.pdf>.
84. Danish Competition Act (Consolidation Act No. 700 of 18 June 2013) [interaktyvus, žiūrėta 2013-12-10]. <<http://en.kfst.dk/Competition/~~/media/KFST/English%20kfstdk/Competition/Legislation/Engelsk%20udgave%20af%20lovbekendtgørelse%207002013.pdf>>.
85. Dutch Competition Act (22 May 1997 with amendments which entered into force after 1 July 2009). [interaktyvus, žiūrėta 2011-06-10]. <<http://www.dutchcivillaw.com/legislation/competitionact.htm>>.
86. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija [2008] OL C 115/47.
87. Komisijos 2001 m. gruodžio 22 d. pranešimas (EB) dėl nedidelės svarbos susitarimų, kurie nežymiai riboja konkurenciją pagal Europos bendrijos steigimo sutarties 81 straipsnio 1 dalį (de minimis). 2001/C 368/07.
88. Regulation of The Council of the European Economic Community No 17/62: First Regulation implementing Articles 85 and 86 of the Treaty [1962] OJ 013.
89. Communication from the Commission of 25 June 2014 Notice on agreements of minor importance which do not appreciably restrict competition under Article 101(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union (De Minimis Notice).
90. Commission Notice of 19 December 1977 concerning agreements of minor importance which do not fall under Article 85(1) of the Treaty establishing the European Economic Community. OJ C 313/3.
91. Commission Notice of 3 September 1986 on agreements of minor importance which do not fall under Article 85(1) of the Treaty establishing the European Economic Community. OJ C 231/2.
92. Commission of the European Communities Notice of 1994 concerning the updating of the 1986 communication on agreements of minor importance. OJ C 368/20.
93. Commission Notice of 1997 on agreements of minor importance which do not fall within the meaning of Article 85 (1) of the Treaty establishing the European Community. OJ C 372/1.
94. Commission Notice of 27 April 2004 on the handling of complaints by the Commission under Articles 81 and 82 of the EC Treaty. OJ C 101.
95. Commission staff working document Guidance on restrictions of competition „by object“ for the purpose of defining which agreements may benefit from the De Minimis Notice *Accompanying the document* Communication from the Commission Notice on agreements of minor importance which do not appreciably restrict competition under Article 101(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union (De Minimis Notice) {C(2014) 4136 final}.

96. Communication de la Commission, du 27 mai 1970, concernant les accords d'importance mineure qui ne sont pas visés par les dispositions de l'article 85 paragraphe 1 du traité instituant la C.E.E. OJ C 64/1.
97. European Economic and Social Committee 8 February 2002 (EC) Opinion on the „Communication from the Commission relating to the revision of the 1997 notice on agreements of minor importance not covered by the provisions of Article 81(1) of the EC Treaty“. OJ C 036.
98. Commission Notice of 27 April 2004 Guidelines on the effect on trade concept contained in Article 81 and 82 of the Treaty. OJ C 101.
99. Communication from the Commission – Notice of 27 April 2004 Guidelines on the application of Article 81(3) of the Treaty. OJ C 101.
100. Commission 4 May 2010 Draft (EU) Guidelines on the applicability of Article 101 of the Treaty on the Functioning of the European Union to horizontal co-operation agreements. SEC(2010) 528/2.
101. Commission Recommendation of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises. 2003/361/EC.
102. Komisijos 2010 m. balandžio 20 d. reglamentas (ES) Nr. 330/2010 dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio 3 dalies taikymo vertikalųjų susitarimų ir suderintų veiksmų rūšims. L 102/1.
103. Komisijos 2010 m. gegužės 19 d. komunikatas (ES) vertikalųjų apribojimų gairės. 2010/C 130/01.
104. Komisijos 2010 m. gruodžio 14 d. reglamentas (ES) Nr. 1217/2010 dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio 3 dalies taikymo tam tikrų rūšių mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros susitarimams. L 335.
105. Komisijos 2010 m. gruodžio 14 d. reglamentas (ES) Nr. 1218/2010 dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio 3 dalies taikymo tam tikrų rūšių specializacijos susitarimams. OL L 335.
106. Komisijos 2014 m. kovo 21 d. reglamentas (ES) Nr. 316/2014 dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio 3 dalies taikymo technologijų perdavimo susitarimų kategorijoms. L 93/17.
107. Italian Competition and Fair Trading Act. Law no. 287 [interaktyvus, žiūrėta 2013-10-05]. <<http://www.agcm.it/en/comp/1727-law-no-287-of-october-10th-1990.html>>.
108. Loi du 23 octobre 2011 relative à la concurrence [interaktyvus, žiūrėta 2013-09-24]. <<http://eli.legilux.public.lu/eli/etat/leg/l/2011/10/23/n1?>>.
109. komisijos komunikatas Pranešimo dėl nedidelės svarbos susitarimų, kuriais nėra žymiai ribojama konkurencija pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio 1 dalį (de minimis), projektas. 20xx/C xxx/xx [interaktyvus, žiūrėta 2013-09-20]. <http://ec.europa.eu/competition/consultations/2013_de_minimis_notice/de_minimis_notice_lt.pdf>.
110. Commission 4 May 2010 (EU) Competition: Commission consults on new regime for assessment of horizontal co-operation agreements. MEMO/10/163.
111. Komisijos 2011 m. sausio 14 d. komunikatas (ES) Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio taikymo horizontaliesiems bendradarbiavimo susitarimams gairės. 2011/C 11/01.

112. Komisijos 2001 m. sausio 6 d. pranešimas (EB) rekomendacijos dėl EB steigimo sutarties 81 straipsnio taikymo horizontalaus bendradarbiavimo susitarimams. 2001/C 3/02 (neteko galios).
113. Komisijos 1997 m. gruodžio 9 d. pranešimas (EB) dėl atitinkamos rinkos apibrėžimo Bendrijos konkurencijos teisės tikslams. 97/C 372/03.
114. Kartellgesetz und Wettbewerbsgesetz (Änderung) [interaktyvus, žiūrėta 2013-10-10]. <http://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXIV/ME/ME_00349/index.shtml>.
115. Blackstone's UK & EU Competition Documents. 7th Edition. Editor Middleton K.: Oxford University Press, 2011.
116. Latvian Competition Act [interaktyvus, žiūrėta 2013-10-10]. <http://www.vvc.gov.lv/export/sites/default/docs/LRTA/Likumi/Competition_Law.doc>.
117. Portuguese Competition Act, Law No 19/2012 of 8 May 2012 [interaktyvus, žiūrėta 2013-10-10].<http://www.concorrenca.pt/vEN/News_Events/Noticias/Documents/Lei19_2012_En.pdf>.
118. The Maltese Competition Act (Cap 379) [interaktyvus, žiūrėta 2013-11-10].<<http://www.mccaa.org.mt/loadfile/397d9faa-5858-47bb-80b4-86560b59eed>>.
119. The Hellenic Notice on agreements of minor importance (de minimis notice) [interaktyvus, žiūrėta 2013-11-10]. <http://www.epant.gr/img/x2/news/news46_1_1191326314.pdf>.
120. The Finnish Competition Act (No 948/2011) [interaktyvus, žiūrėta 2013-08-29].<<http://www.kilpailuvirasto.fi/cgi-bin/english.cgi?luku=legislation&sivu=competition-act>>.
121. The French Commercial Code [interaktyvus, žiūrėta 2013-09-04]. <http://www.legifrance.gouv.fr/content/download/1951/13685/version/5/file/Code_32.pdf>.
122. The UK Competition Act 1998 [interaktyvus, žiūrėta 2013-09-04]. <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/41/contents>>.
123. The UK Enterprise and Regulatory Reform Act 2013 [interaktyvus, žiūrėta 2014-01-15]. <<http://www.legislation.gov.uk/uksi/2013/2268/contents/made>>.
124. The Romanian Competition Act [interaktyvus, žiūrėta 2013-09-04]. <http://www.consiliulconcurentei.ro/uploads/docs/concurenta/competition_legislative_compendium.pdf>.
125. The Slovenian Prevention of the Restriction of Competition Act [interaktyvus, žiūrėta 2013-09-04].<http://www.varstvo-konkurence.si/fileadmin/varstvo-konkurence.si/pageuploads/ZPOMK-1-EN_consolidated_2013.pdf>.
126. The Estonian Competition Act [interaktyvus, žiūrėta 2013-10-29]. <<http://www.legaltext.ee/et/andmebaas/tekst.asp?loc=text&dok=X50066K9&keel=en&pg=1&ptyyp=RT&tyyp=X&query=Konkurentsiseadus>>.
127. The Hungarian Competition Act [interaktyvus, žiūrėta 2013-08-29].<http://www.gvh.hu/en//data/cms998626/jogihatter_magyarpiac_versenytorveny_2010_04_01_a.pdf>.
128. The Polish Act of 16 February 2007 on competition and consumer protection [interaktyvus, žiūrėta 2013-11-04]. <http://uokik.gov.pl/competition_protection.php>.
129. Treaty establishing European Economic Community [1957].
130. Treaty establishing the European Community (Consolidated version 1997) [1997].
131. Swedish Competition Act [interaktyvus, žiūrėta 2013-11-04]. <http://www.kkv.se/upload/Filer/ENG/Publications/The_Swedish_Competition_Act.pdf>.

132. Spanish Competition Act 17/2007. OG No. 159 [interaktyvus, žiūrėta 2013-11-04]. <<http://www.cncompetencia.es>>.
133. Notice of 1 December 2010 in respect of vertical agreements and concerted practices. Competition Authority. Decision N/10/01.
134. Tarybos 2002 m. gruodžio 16 d. reglamentas (EB) Nr. 1/2003 dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo. OL L 1.
135. The protection of competition law. Republic of Cyprus. 13(I) of 2008. English translation. [interaktyvus, žiūrėta 2013-11-01]. <<http://www.competition.gov.cy>>.

Europos Teisingumo Teismo, Bendrojo teismo praktika, Europos Komisijos sprendimai

136. Byla 5/69 Völk v Vervaecke [1969] ECR 295.
137. Byla 19/77 Miller International Schallplatten GmbH v Commission of the European Communities [1978].
138. Byla 8-72 Vereeniging van Cementhandelaren v Commission of the European Communities [1972].
139. Byla IV/30.658 Europos Komisijos 1984 m. gegužės 16 d. sprendimas Polistil/Arbois. 84/282/EEC [1984] OJ L 136.
140. Byla IV/31.356 Europos Komisijos 1986 m. gruodžio 12 d. sprendimas ABI. 87/103/EEC [1987] OJ L. 43.
141. Byla 22/78 Hugin Kassaregister AB and Hugin Cash Registers Ltd v Commission of the European Communities [1979].
142. Sujungtos bylos C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 ir C-125/85 – C-129/85 A. Ahlström Osakeyhtiö and others v Commission of the European Communities [1993].
143. Byla 107/82 Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft AEG-Telefunken AG v Commission of the European Communities [1983].
144. Byla C-306/96 Javico International and Javico AG v Yves Saint Laurent Parfums SA (YSLP) [1998].
145. Byla 319/82 Société de Vente de Ciments et Bétons de l'Est SA v Kerpen & Kerpen GmbH und Co. KG. [1983].
146. Byla 56-65 Société Technique Minière (L.T.M.) v Maschinenbau Ulm GmbH (M.B.U.). [1966].
147. Sujungtos bylos T-208/08 ir T-209/08 Gosselin Group NV and Stichting Administratiekantoor Portielje v European Commission [2011].
148. Sujungtos bylos 100–103/80 SA Musique Diffusion française and others v Commission of the European Communities [1983].
149. Byla C-41/90. Klaus Höfner and Fritz Elser v Macrotron GmbH. [1991].
150. Byla C-309/99 J. C. J. Wouters, J. W. Savelbergh and Price Waterhouse Belastingadviseurs BV v Algemene Raad van de Nederlandse Orde van Advocaten, intervenier: Raad van de Balies van de Europese Gemeenschap [2002].
151. Byla T-328/03 O2 (Germany) GmbH & Co. OHG v. Commission of the European Communities [2006].
152. Byla C-226/11 Expedia Inc. v Autorité de la concurrence and Others [2012].

153. T-360/09 E.ON Ruhrgas and E.ON v Commission [2012].
154. Sujungtos bylos C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P ir C-519/06 P GlaxoSmithKline Services Unlimited v Commission of the European Communities and Commission of the European Communities v GlaxoSmithKline Services Unlimited and European Association of Euro Pharmaceutical Companies (EAEPIC) v Commission of the European Communities and Asociación de exportadores españoles de productos farmacéuticos (Aseprofar) v Commission of the European Communities [2009].
155. Byla C-8/08 T-Mobile Netherlands BV and Others v Raad van bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit [2009].
156. Byla C-68/12 Protimonopolný úrad Slovenskej republiky v Slovenská sporiteľňa a.s. [2013].
157. Byla 123/83 Bureau national interprofessionnel du cognac v Guy Clair [1985].
158. Byla T-77/94 Vereniging van Groothandelaren in Bloemkwekerijprodukten, Florimex BV, Inkoop Service Aalsmeer BV and M. Verhaar BV v Commission of the European Communities [1997].
159. Byla C-32/11Allianz Hungária Biztosító Zrt. and Others v Gazdasági Versenyhivatal [2013].
160. Byla C-238/05 Asnef-Equifax, Servicios de Información sobre Solvencia y Crédito, SL v Asociación de Usuarios de Servicios Bancarios (Ausbanc) [2006] I-11125.
161. BylaC-193/83 Windsurfing International Inc. v Commission of the European Communities [1986] ECR 611.
162. Byla C-70/93 Bayerische Motorenwerke AG v ALD Auto-Leasing D GmbH. [1995].
163. Byla C-209/07 Competition Authority v Beef Industry Development Society Ltd and Barry Brothers (Carrigmore) Meats Ltd. [2008].
164. Byla T-53/03 BPB plc v Commission [2008] ECR II-01333.
165. Byla T-44/00 Mannesmannröhren-Werke AG v Commission of the European Communities [2004].
166. Byla T-112/99 Métropole télévision (M6), Suez-Lyonnaise des eaux, France Télécom and Télévision française 1 SA (TF1) v Commission of the European Communities [2001].
167. Sujungtos bylos T-49/02 – T-51/2 Brasserie nationale SA (formerly Brasseries Funck-Bricher and Bofferding) and Others v Commission of the European Communities [2005].
168. Byla T-58/01 Solvay SA v European Commission [2009].
169. Byla T-199/08 Ziegler SA v European Commission [2011].
170. Byla T-374/94 European Night Services v Commission [1998].
171. Byla T-59/99 Ventouris Group Enterprises SA v Commission of the European Communities [2003].
172. Byla T-141/89 Tréfileurope Sales SARL v Commission of the European Communities [1995].
173. Byla T-77/92 Parker Pen Ltd v Commission of the European Communities [1994].
174. Byla T-9/93 Schöller Lebensmittel GmbH & Co. KG v Commission of the European Communities [1995].
175. Byla C-234/89 Stergios Delimitis v Henninger Bräu AG. [1991].
176. Sujungtos bylos C-180/98 – C-184/98. Pavel Pavlov and Others v Stichting Pensioenfonds Medische Specialisten [2000].

177. Sujungos bylos 56 ir 58-64 Établissements Consten S.à.R.L. and Grundig-Verkaufs-GmbH v Commission of the European Economic Community [1966].
178. Byla T-17/93 Matra Hachette SA v Commission of the European Communities [1994].
179. Byla T-29/05 Deltafina SpA v European Commission [2010].
180. Sujungtos bylos C-215/96 – C-216/96 Carlo Bagnasco and Others v Banca Popolare di Novara soc. coop. arl. (BNP) and Cassa di Risparmio di Genova e Imperia SpA (Carige) [1999].
181. Byla 42/84 Remia BV and others v Commission of the European Communities [1985].
182. Byla T-213/00 CMA CGM and Others v Commission of the European Communities [2003].
183. Byla C-167/04 P JCB Service v Commission of the European Communities [2006].
184. Byla C-551/03 General Motors BV v. Commission of the European Communities [2006].
185. Byla 48-69 ICI-Dyestuffs [1972] ECR 619.
186. Byla C-260/07 Pedro IV Servicios SL v Total España SA.[2009].
187. Sujungtos bylos T-68/89, T-77/89 ir T-78/89 Società Italiana Vetro SpA, Fabbrica Pisana SpA and PPG Vernante Pennitalia SpA v Commission of the European Communities [1992] ECR II-1403.
188. Byla 71-74 Nederlandse Vereniging voor de fruiten groentenimporthandel, Nederlandse Bond van grossiers in zuidvruchten en ander geïmporteerd fruit “Frubo” v Commission of the European Communities and Vereniging de Fruitunie [1975].

Europos Komisijos pastabos

189. Europos Komisijos pastabos („amicus curiae“ pastabos) [interaktyvus, žiūrėta 2013-04-10] <http://ec.europa.eu/competition/court/antitrust_amicus_curiae.html>.

Generalinių advokatų nuomonės

190. 2009 m. birželio 30 d. Generalinio advokato Trstenjak nuomonė sujungtose bylose C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P ir C-519/06 P GlaxoSmithKline Services Unlimited v Commission of the European Communities, Commission of the European Communities v GlaxoSmithKline Services Unlimited, European Association of Euro Pharmaceutical Companies (EAEPC) v Commission of the European Communities, Asociación de exportadores españoles de productos farmacéuticos (Aseprofar) v Commission of the European Communities [2009].
191. 2011 m. kovo 3 d. Generalinio advokato Mazak nuomonė byloje C-439/09 Pierre Fabre Dermo-Cosmétique SAS v Président de l’Autorité de la Concurrence and Ministre de l’Économie, de l’Industrie et de l’Emploi [2011].
192. 2012 m. rugsėjo 6 d. Generalinio advokato Kokott nuomonė byloje C-226/11 Expedia Inc. v Autorité de la concurrence and Others [2012].
193. 2012 m. gruodžio 13 d. Generalinio advokato Kokott išvada byloje C-439/11 P Ziegler SA v European Commission [2012].

Užsienio valstybių nacionalinių institucijų praktika

194. Comision Nacional de la Competencia Resolución (Expte. 634/07, MDC Ingeniería/ Productos Haller) del 21 de julio de 2008.

195. Audiencia Nacional Sentencia (núm. 418/2008, Haller GmbH/Mercedes Pedraz Calvo) del 29 de octubre de 2009.
196. Le Conseil de la concurrence. Décision n° 09-D-06 du 5 février 2009 [interaktyvus, žiūrėta 2012-10-10]. <<http://www.autoritedelaconcurrence.fr/pdf/avis/09d06.pdf>>.

Lietuvos Respublikos nacionaliniai teisės aktai

197. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
198. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas. Valstybės žinios. 1999. Nr. 30-856; 2012. Nr. 42-2041.
199. Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2004 m. gruodžio 9 d. nutarimas Nr. 1S-172 „Dėl reikalavimų ir sąlygų susitarimams, kurie dėl savo mažareikšmio poveikio negali itin riboti konkurencijos, patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2004. Nr. 181-6732.
200. Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2000 m. vasario 24 d. nutarimas Nr. 17. Valstybės žinios. 2000. Nr. 19-487.
201. Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimo „Dėl Konkurencijos tarybos paaiškinimų dėl mažareikšmiškumo Lietuvos Respublikos Konkurencijos įstatymo pažeidimų bylose“ projektas [interaktyvus, žiūrėta 2012-08-29]. <<http://kt.gov.lt/naujienos/projektas.pdf>>.
202. Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2012 m. liepos 2 d. nutarimas Nr. 1S-89 „Dėl Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos veiklos prioriteto“ (nauja 2013 m. rugsėjo 24 d. LR KT nutarimu Nr. 1S-136 patvirtinta redakcija)[interaktyvus, žiūrėta 2013-12-20]. <<http://kt.gov.lt>>.
203. Sprendimų poveikio konkurencijai vertinimo gairės. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba, 2012.

Lietuvos Respublikos teismų praktika

204. 2009 m. spalio 16 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendimas administracinėje byloje Nr. A502-34/2009 UAB „Schneidersöhne Baltija“ (dabar – UAB „Papyrus Lietuva“) ir UAB „Libra Vitalis“ v. Lietuvos Respublikos Konkurencijos taryba.
205. 2011 m. birželio 23 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendimas administracinėje byloje Nr. A444-1433/2011.

Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos praktika

206. Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2009 m. birželio 11 d. nutarimas Nr. 2S-14 „Dėl renginių organizavimo veikla užsiimančių ūkio subjektų ir jų asociacijos veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams“. Informaciniai pranešimai Nr. 47(1)-611.
207. Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2010 m. lapkričio 22 d. nutarimas Nr. 2S-29 „Dėl ūkio subjektų, užsiimančių dekupažo, rankdarbių reikmenų bei kitų susijusių prekių pardavimu, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams“. Informaciniai pranešimai. Nr. 90(1)-1071.
208. Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2010 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. 2S-33 „Dėl ūkio subjektų, užsiimančių ne gyvybės draudimo veikla, ir jų asociacijų veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio ir Sutarties dėl Europos

Sajungos veikimo 101 straipsnio reikalavimams“. Informaciniai pranešimai Nr. 100(1)-1185.

209. Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2011 m. gegužės 12 d. nutarimas Nr. 2S-10. Valstybės žinios. 2011. Nr. 39(1)-353.

Strateginiai dokumentai

210. The Antimonopoly Office of the Slovak Republic its mission and policy-orientation for the next period. [interaktyvus, žiūrėta 2013-04-21]. <<http://www.antimon.gov.sk/files/31/2012/Ciele%20PMÚ%20SR.pdf>>.

JAV teisės aktai, teismų praktika

211. The Sherman Antitrust Act of 1890.

212. Walker Process Eqpt., Inc. v Food Machinery Corp. - 382 U.S. 172 (1965).

213. Chicago Board of Trade v United States, 246 U.S. 231 (1918).

214. Northern Pacific R. Co. v. United States - 356 U.S. 1 (1958).

215. Leegin Creative Leather Products, Inc.L v. PSKS, Inc. - 551 U.S. (2007).

Elektroniniai šaltiniai, naujienlaiškiai, kiti šaltiniai

216. Colomo P. I., Govaere I. De minimis rule in competition law: An overview of EU and national case law.e-Competitions. N° 45224 [interaktyvus, žiūrėta 2012-07-17]. <www.concurrences.com>.

217. Comments by Borenus of 2 October, 2013 on The European Commission'sDraft Notice on agreements of minor importance which do not appreciably restrictcompetition under Article 101(1) of the Treaty on the Functioning of the EuropeanUnion (de minimis) [interaktyvus, žiūrėta 2013-12-17]. <http://ec.europa.eu/competition/consultations/2013_de_minimis_notice/borenus_en.pdf>.

218. De Pree J., Hordijk E. H. P., De minimis exemption for hardcore infringements in line with EU law [interaktyvus]. De Brauw Blackstone Westbroek [žiūrėta 2011-06-15]. <<http://www.debrauw.com/SiteCollectionDocuments/Legal%20Alerts/Competition/Competition%20Newsletter%20February%202011.html>>.

219. Developments in and around the European Competition Network and cooperation in competition enforcement in the EU: An update. Doctrines. Concurrences N° 3-2012[interaktyvus, žiūrėta 2013-01-17] Competition Law Journal. <<http://www.concurrences.com>>.

220. Lietuvos mokslo tarybos disertacijų gynimo duomenų bazė [interaktyvus, žiūrėta 2014-01-17]. <<http://www.lmt.lt/lt/naujienos/disertacijos/d-db.html>>.

221. Galarza A. F., Dziadykiewicz E., Figueroa P. Exclusive distribution: An overview of EU and national case law. e-Competitions. N° 41235 [interaktyvus, žiūrėta 2012-07-17]. <www.concurrences.com>.

222. Garrigues. Antitrust Newsletter. Nr. 18, December 2009. p. 18-19 [interaktyvus, žiūrėta 2011-06-10]. <http://www.garrigues.com/es/Publicaciones/Newsletters/Documents/Antitrust_Newsletter_18_en_29122009170534.pdf>.

223. Kalbfleisch. P. The 2008 Annual Bulletin [interaktyvus, žiūrėta 2011-06-10]. <http://www.nmanet.nl/engels/home/News_and_publications/News_and_press_releases/>

Press_2009/09-01_NMa_current_crisis_is_no_excuse_for_concluding_illegal_agreements.asp>.

224. Linsmeier P, Lichtenegger M. The German Higher Regional Court of Düsseldorf holds that hardcore restrictions are not per se appreciable if the relevant market share is below 1% (Tschechisches Bier) [interaktyvus]. 23 June 2004, e-Competitions, No21232. [žiūrėta 2011-06-10]. <www.concurrences.com>.
225. McGrath B. New UK competition law enacted. 14 May, 2013. [interaktyvus, žiūrėta 2013-05-23] <www.lexology.com>.
226. National Competition Report. Cleary Gottlieb. July-September 2012 [interaktyvus, žiūrėta 2013-03-14]. <www.clearygottlieb.com>.
227. Nedelka M. Competition Authority announces ambitious plans for reform. March 21, 2013 [interaktyvus, žiūrėta 2013-04-21]. <www.lexology.com>.
228. Neumayr F. Austria: New competition rules – Take one. Kluwer Competition Law Blog. 29 June 2012 [interaktyvus, žiūrėta 2013-01-25]. <kluwercompetitionlawblog.com>.
229. Neumayr F. Austria: New competition rules – Take two. Kluwer Competition Law Blog. 21 January 2013 [interaktyvus, žiūrėta 2013-01-25]. <kluwercompetitionlawblog.com>.
230. Derenne J., Andoura S. The Brussels Court of appeal issues a preliminary ruling on the successive application of EC Reg. N° 1984/83 and N° 2790/1999 on the application of Art. 81.3 EC to vertical agreements and concerted practices and rules on the de minimis doctrine (Brasserie Haacht), 23 June 2005, e-Competitions, Art. N° 41214 [žiūrėta 2011-06-10]. <www.concurrences.com>.
231. Replies to the consultation on review of safe harbour for minor agreements (*de minimis* Notice) [interaktyvus, žiūrėta 2013-12-10]. <http://ec.europa.eu/competition/consultations/2013_de_minimis_notice/index_en.html>.
232. Verras N. Resale price maintenance in E.U. competition law: Thoughts in relation to the vertical restraints review procedure. The Columbia Journal of European Law Online [interaktyvus]. 37 (2009) [žiūrėta 2011-06-10]. <http://www.cjel.net/online/16_1-verras/> ir Verras N. Developments in vertical agreements. The Antitrust Bulletin: Vol. 55, No. 4/ Winter 2010.

Nacionalinių ir kitų konkurenciją prižiūrinčių institucijų tinklalapiai

233. Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja [Kroatija, interaktyvus]. <http://www.aztn.hr>.
234. Autoridade da Concorrência [Portugalija, interaktyvus]. <http://www.concorrenca.pt>.
235. Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato [Italija, interaktyvus]. <http://www.agcm.it>.
236. Autorité belge de la Concurrence [Belgija, interaktyvus] <http://economie.fgov.be>.
237. Autorité de la concurrence [Prancūzija, interaktyvus]. <http://www.autoritedelaconcurrence.fr>.
238. Autoriteit Consument & Markt [Nyderlandai, interaktyvus]. <https://www.acm.nl>.
239. Bundeskartellamt [Vokietija, interaktyvus]. <http://www.bundeskartellamt.de>.
240. Bundeswettbewerbshörde [Austrija, interaktyvus]. <http://www.en.bwb.gv.at>.
241. Comisión Nacional de los Mercados y la Competencia [Ispanija, interaktyvus]. <http://www.cnmc.es>.

242. Commission for the Protection of Competition of the Republic of Cyprus [Kipras, interaktyvus]. <<http://www.competition.gov.cy>>.
243. Conseil de la concurrence [Liuksemburgas, interaktyvus]. <<http://www.concurrence.public.lu>>.
244. Consiliul Concurenței [Rumunija, interaktyvus]. <<http://www.consiliulconcurenței.ro>>.
245. Gazdasági Versenyhivatal [Vengrija, interaktyvus]. <<http://www.gvh.hu>>.
246. Javna agencija Republike Slovenije za varstvo konkurence [Slovėnija, interaktyvus]. <<http://www.varstvo-konkurence.si>>.
247. Kilpailu- ja kuluttajavirasto [Suomija, interaktyvus]. <<http://www.kkv.fi>>.
248. Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen [Danija, interaktyvus]. <<http://www.kfst.dk>>.
249. Konkurences padome [Latvija, interaktyvus]. <<http://www.kp.gov.lv>>.
250. Konkurrensverket [Švedija, interaktyvus]. <<http://www.kkv.se>>.
251. Konkurentsiamet [Estija, interaktyvus]. <<http://www.konkurentsiamet.ee>>.
252. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba [Lietuva, interaktyvus]. <<http://kt.gov.lt>>.
253. The Competition Authority [Airija, interaktyvus]. <<http://www.tca.ie>>.
254. The Office of Fair Trading [Jungtinė Karalystė, interaktyvus]. <<http://www.oft.gov.uk>>.
255. Competition Commission [Jungtinė Karalystė, interaktyvus]. <<http://www.competition-commission.org.uk>>.
256. Competition & Markets Authority [Jungtinė Karalystė, interaktyvus]. <<https://www.gov.uk/government/organisations/competition-and-markets-authority>>.
257. The Malta Competition and Consumer Affairs Authority [Malta, interaktyvus]. <<http://mccaa.org.mt>>.
258. The Hellenic Competition Commission [Graikija, interaktyvus]. <<http://www.epant.gr>>.
259. Protimonopolný úrad Slovenskej republiky [Slovakija, interaktyvus]. <<http://www.antimon.gov.sk>>.
260. Úřad pro ochranu hospodářské soutěže [Čekija, interaktyvus]. <<https://www.uohs.cz>>.
261. Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów [Lenkija, interaktyvus]. <<http://uokik.gov.pl>>.
262. Комисия за Защита на Конкуренцията [Bulgarija, interaktyvus]. <<http://www.cpc.bg>>.

AUTORIAUS PUBLIKACIJOS DISERTACIJOS TEMA

Pagrindinės publikacijos:

1. Puksas A. On the Potential to Apply De Minimis Exemption for Agreements Containing Hardcore Restraints: European Union Practice. *Baltic Journal of Law & Politics*. 2012, 5(1): 46-69.
2. Puksas A. The EU Practice of Horizontal Agreement Assessment in Accordance with the Rule of Providing De Minimis Exemption. *Baltic Journal of Law & Politics*. 2012, 5(2): 65-80.

Kitos publikacijos:

1. Puksas A. Hazards of competition restraining agreements between banks: the practice of European Union member states. *Practice and research in private and public sector - 2013: 3rd international scientific conference: conference proceedings*. ISSN 2029-7378. 2013, p. 272-281.
2. Puksas A. Hardcore restraints in agreements: from prohibition to limitation. *Practice and research in private and public sector - 2012: conference proceedings: international scientific conference*. ISSN 2029-7378. 2012, p. 321-328.
3. Puksas A. Competition law boundaries on research and development (R&D) agreements. *European integration and Baltic Sea Region: diversity and perspectives*. The University of Latvia Press, 2011. ISBN 9789984453989, p. 200-210.

TYRIMO REZULTATŲ APROBAVIMAS

Disertacija svarstyta ir aprobuota Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Verslo teisės katedros 2014 m. birželio 25 d. posėdyje bei Teisės mokslo krypties doktorantūros komiteto 2014 m. birželio 26 d. posėdyje. Tyrimo rezultatai skelbti tarptautinio mokslo žurnalo „Baltic Journal of Law & Politics“ (žiūrėti „Autoriaus publikacijos disertacijos tema“) numeriuose.

PRIEDAI

1 priedas*. Lentelė. Konkurenciją ribojančių susitarimų draudimo ir *de minimis* išlygos reglamentavimo ES valstybių narių nacionaliniuose konkurencijos teisės aktuose praktika⁵⁴⁷

ES valstybės narės	Ar atitinka SESV 101 str. 1 d.?	Konkurenciją ribojančių susitarimų draudimas	<i>De minimis</i> išlyga
Airija	+	Numatyta 2002 m. teisės akte (su pakeitimais 2006 bei 2012 m.), kurio 4(1) sk.	Minėtame akte <i>de minimis</i> išlyga nenumatyta
Austrija	+	Numatyta. 2013 m. kovo 1 d. įsigaliojo nuo 2005 m. taikyto Konkurencijos teisės akto pakeitimai	Tik nacionaliniai 2013 m. kovo 1 d. <i>de minimis</i> kiekybiniai kriterijai buvo suvienodinti su esančiais EK <i>de minimis</i> Pranešime
Belgija	+	Numatyta ir po konkurencijos teisės reformos, kuri įvyko 2013 m.	Nepaisant nereglamentavimo, taikoma praktikoje
Bulgarija	+	Konkurencijos akto 15 str.	Konkurencijos akto 16 str. Kiekybiniai kriterijai atitinka įtvirtintus EK <i>de minimis</i> Pranešime
Čekija	+	Konkurencijos akto 3 str.	Konkurencijos akto 3 str. numato išimties taikymo galimybę, kuri detalizuota nacionaliniame <i>de minimis</i> Pranešime (atkartoja EK teisės akto nuostatas)
Danija	+	Konkurencijos akto 6 sk.	Konkurencijos akto 7 sk. numatyti taikymo kriterijai
Estija	+	Konkurencijos akto 4 paragrafas	Numatyta Konkurencijos akto 5 paragrafe
Graikija	+	Numatyta nacionalinių teisės aktų	Nacionalinio <i>de minimis</i> Pranešimo rinkos dalių barjerai: 5 proc. – horizontal. susitarimams, 10 – vertikal.
Ispanija	+	Konkurencijos akto 1 str.	Konkurencijos akto 5 str.
Italija	+	Konkurencijos akto 2 str.	Konkurencijos akto 2 str. numatyta, kad norint taikyti draudimą reikia nustatyti, jog poveikis yra reikšmingas

⁵⁴⁷ Nuorodos į visus šiame priede minimus nacionalinius teisės aktus pateikiamos disertacijos pirmame skyriuje. Ten pat galima plačiau susipažinti su nacionaliniu ES valstybių narių *de minimis* reglamentavimu.

Jungtinė Karalystė	+	Numatyta. Ilgai galiojęs 1998 m. Konkurencijos akto (angl. Competition act 1998) 2013 m. sulaukė reformų.	De minimis reglamentavimas atitinka EK <i>de minimis</i> Pranešimo nuostatas
Kipras	+	Konkurencijos akto 3(1) sk.	Nenumatyta
Kroatija	+	Numatyta 2009 m. nacionalinio konkurencijos įstatymo 8 str.	Nacionalinio konkurencijos įstatymo 11 str. numato pagrindą <i>de minimis</i> išimties taikymui. 2011 m. sausio 7 d. priimtas atskiras teisės aktas, numatantys išimties taikymo sąlygas
Latvija	+	Nacionalinio teisės akto 11 sk. (dalis dėl draudimo pasukutinį kartą redaguota 2008 m. kovo 13 d.	Minėto teisės akto 11 sk. numato pagrindą išimties dėl nereikšmingo poveikiokonkurencijai taikymui, tačiau <i>de minimis</i> kriterijai nėra apibrėžti
Lenkija	+	Konkurencijos akto 6 str.	Konkurencijos akto 7 str. numatyti tokie kiekybiniai kriterijai: horizont. – 5 proc., vertikal. susitarimams – 10
Lietuva	+	Konkurencijos įstatymo (nauja redakcija nuo 2012 m. gegužės 1 d.) 5 str.	Apie <i>de minimis</i> išlygą kalbama Konkurencijos įst., vertinimo kriterijai numatyti atskirame LR KT nutarime
Liuksemburgas	+	Numatyta nuo 2012 m. vasario 1 d. įsigaliojusio Konkurencijos teisės akto 3 str.	Konkurencijos teisės akte nenumatyta
Malta	+	Numatyta konkurencijos teisės akto 5(1) straipsnyje	Numatyta konkurencijos teisės akto 6(1) straipsnyje
Nyderlandai	+	Konkurencijos teisės akto 6 str.	Konkurencijos teisės akto 7 str. numatyti į įtvirtintus EK <i>de minimis</i> Pranešime panašūs reikalavimai
Portugalija	+	Konkurencijos teisės akto 9 str.	Atskirai nenumatyta, bet draudimo taikymui būtina konstatuoti pažeidimo masto reikšmingumą
Prancūzija	+	Komerčinio kodekso L420-1 str.	Komerčinio kodekso L464-6-1 str. numatyti analogiški EK <i>de minimis</i> Pranešimui kiekybiniai kriterijai
Rumunija	+	Konkurencijos akto 5(1) str.	Numatyta konkurencijos akto 8 str., kurio nuostatos labai panašios į įtvirtintas EK <i>de minimis</i> Pranešime

Slovakija	+	Konkurencijos akto 4 str.	Numatyta konkurencijos akto 6 str. Horizontaliesiems bei vertikaliesiems susitarimams nustatyti vieno di kiekybiniai kriterijai
Slovėnija	+	Konkurencijos akto 6 str.	Numatyta konkurencijos akto 7 str.
Suomija	+	Konkurencijos akto 5 sk.	Konkurencijos akto 5 sk. numatytas draudimo taikymas tik esant reikšmingam poveikiui konkurencijai
Švedija	+	Konkurencijos teisės akto 2 skyriaus 1 str. numatytas	Draudimo taikymas tik nustačius reikšmingą poveikį konkurencijai
Vengrija	+	Konkurencijos akto 11 sk.	Konkurencijos akto 13 sk. Numatytas 10 proc. rinkos dalių barjeras
Vokietija	+	Akto dėl konkurencijos ribojimo §1 draudžiama konkurenciją ribojanti praktika	Galioja nacionalinis <i>de minimis</i> Pranešimas, kurio kriterijai atitinka EK teisės aktą

* Informacija paskutinį kartą atnaujinta 2014-01-27.

2 priedas*. Lentelė. EK *de minimis* Pranešimų, reglamentuojančių išimties iš SESV 101 str. 1 d. numatyto draudimo taikymą⁵⁴⁸, istorinė kaita

Komisijos <i>de minimis</i> Pranešimai
1970 m. gegužės 25 d. pranešimas OJ C 64/1
1977 m. gruodžio 19 d. pranešimas OJ C 313/3
1986 m. rugsėjo 3 d. pranešimas OJ C 231/2
1994 m. pranešimas OJ C 368/20 (1986 m. pranešimo pataisa)
1997 m. pranešimas OJ C 372/1
2001 m. gruodžio 22 d. pranešimas OJ C 368/07
2014 m. birželio 25 d. pranešimas (galioja disertacijos rengimo metu)

* Informacija paskutinį kartą atnaujinta 2014-07-19.

548 Nuorodos į visus šiame priede minimus *de minimis* Pranešimus pateikiamos disertacijos pirmo skyriaus 1.2 dalyje.

3 priedas*. Lentelė. ES teisės aktuose numatytos išimtys iš 2014 m. EK *de minimis* Pranešimo įtvirtinto draudimo taikyti *de minimis* išlygą sunkių apribojimų turintiems susitarimams⁵⁴⁹:

Išimtis	Išimčių numatantis teisės aktas	Teisė akto dalis
<p>Gamybos susitarimų atveju:</p> <ul style="list-style-type: none"> – kai šalis susitaria dėl gamybos apimties, tiesiogiai susijusios su gamybos susitarimu (pvz., bendrosios įmonės gamybos pajėgumų ir gamybos apimties arba sutarto kitiems gaminti perduotų produktų kiekio), jei nepašalinami kiti konkurencijos kriterijai; – gamybos susitarimui, kuriame numatyta kartu platinti kartu pagamintus produktus ir bendrai nustatyti tų produktų (ir tik tų produktų) pardavimo kainas, jei toks apribojimas būtinas, kad būtų galima bendrai gaminti, t. y. šalis kitu atveju nebūtų suinteresuotos apskritai sudaryti tokio gamybos susitarimo. 	Komisijos 2011 m. sausio 14 d. komunikatas ⁵⁵⁰ .	160 p.
Kai bendro pirkimo susitarimo atveju šalis susitaria dėl pirkimo kainų, kuriomis bendrai gali pirkti iš savo tiekėjų produktus, nustatytus tiekimo sutartyje. Vertinama turi būti pagal bendrą pirkimo susitarimo poveikį rinkai.		206 p.
<p>Teritorijos apribojimo atveju:</p> <ul style="list-style-type: none"> – aktyvios prekybos apribojimas išskirtinėje teritorijoje arba išskirtinei klientų grupei, kurios yra rezervuotos tiekėjui arba tiekėjo paskirtos kitam pirkėjui, jei toks apribojimas nesuvaržo pirkėjo klientų vykdomo pardavimo; – didmeninės prekybos lygmeniu veikiančio pirkėjo pardavimo galutiniams vartotojams apribojimas; – pasirinktinio platinimo sistemos narių pardavimo neįgaliotiesiems platintojams toje teritorijoje, kurioje tiekėjas taiko tokią sistemą, apribojimas; – pirkėjo galimybės parduoti surinkimui tiekiamas sudedamąsias dalis klientams, kurie jas panaudotų to paties tipo prekėms, kokias gamina tiekėjas, gaminti, apribojimas. 	Komisijos 2010 m. balandžio 20 d. reglamentas Nr. 330/2010 ⁵⁵¹ .	4(b) str.

549 Išimtys paminėtos EK darbiname dokumente, kuris papildo 2014 m. *de minimis* Pranešimą – Commission staff working document Guidance on restrictions of competition „by object“ for the purpose of defining which agreements may benefit from the De Minimis Notice *Accompanying the document* Communication from the Commission Notice on agreements of minor importance which do not appreciably restrict competition under Article 101(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union (De Minimis Notice) {C(2014) 4136 final}.

550 Komisijos 2011 m. sausio 14 d. komunikatas (ES) Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio taikymo horizontaliesiems bendradarbiavimo susitarimams gairės. 2011/C 11/01.

Kainų tiesioginiams klientams pagal bendro platinimo susitarimą nustatymas.	Komisijos 2010 m. gruodžio 14 d. reglamentas (ES) Nr. 1218/2010 ⁵⁵² .	4(a) str.
Gamybos ar pardavimo masto ribojimo atveju: <ul style="list-style-type: none"> – nuostatos dėl sutarto produktų kiekio pagal vienašalės ar abipusės specializacijos susitarimus arba dėl bendros gamybinės įmonės pajėgumo ir produkcijos apimties nustatymo pagal bendros gamybos susitarimą; – pardavimo tikslų nustatymas pagal bendro platinimo susitarimą. 		4(b) str.
Riboti šalių laisvę mokslinių tyrimų ir technologijų plėtrą atlikti savarankiškai arba bendradarbiaujant su trečiaisiais asmenimis su tuo mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros susitarimu susijusioje srityje.	Komisijos 2010 m. gruodžio 14 d. reglamentas (ES) Nr. 1217/2010 ⁵⁵³ .	5(a) str.
Gamybos ar pardavimo masto ribojimo atveju: <ul style="list-style-type: none"> – gamybos tikslų nustatymas, jei bendras naudojimasis rezultatais apima ir susitarime nustatytų produktų bendrą gamybą; – pardavimo tikslų nustatymas, jeigu bendras naudojimasis rezultatais apima bendrą susitarime nustatytų produktų platinimą arba bendrą susitarime nustatytų technologijų licencijų suteikimą; – naudojimosi rezultatais specializacijos veiksmi; – šalių laisvės gaminti, parduoti produktus, technologijas arba procesus arba priskirti ar suteikti licencijas produktams, technologijoms ar procesams, kurie konkuruoja su susitarime nustatytais produktais ar technologijomis, laikotarpiu, per kurį šalys susitarė bendrai naudotis rezultatais, ribojimas. 		5(b) str.
Kainų tiesioginiams klientams ar licencijos mokesčio tiesioginiams licencijų turėtojams nustatymas, kai bendras naudojimasis rezultatais apima bendrą susitarime nustatytų produktų platinimą ar bendrą susitarime nustatytų technologijų licencijų suteikimą. Šiuo atveju bendra veikla suprantama tik kai darbas: a) atliekamas bendros grupės, organizacijos arba įmonės; b) bendrai patikimas trečiajam asmeniui.		5(c) str.
Reikalavimas kitai šaliai suteikti išskirtinę licenciją naudotis rezultatais		5(d) str.

551 Komisijos 2010 m. balandžio 20 d. reglamentas (ES) Nr. 330/2010 dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio 3 dalies taikymo vertikalinių susitarimų ir suderintų veiksmų rūšims. L 102/1.

552 Komisijos 2010 m. gruodžio 14 d. reglamentas (ES) Nr. 1218/2010 dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio 3 dalies taikymo tam tikrų rūšių specializacijos susitarimams. OL L 335.

553 Komisijos 2010 m. gruodžio 14 d. reglamentas (ES) Nr. 1217/2010 dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio 3 dalies taikymo tam tikrų rūšių mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros susitarimams. L 335.

<p>Produktų produkcijos kiekio apribojimai, nustatyti licencijos gavėjui neabipusiam susitarime arba tik vienam iš licencijų gavėjų abipusiam susitarime.</p>	<p>Komisijos 2014 m. kovo 21 d. reglamentas (ES) Nr. 316/2014⁵⁵⁴.</p>	<p>4(1)(b) str.</p>
<p>Rinkos ar pirkėjų pasidalinimo atveju:</p> <ul style="list-style-type: none"> – licencijos išdavėjo ir (arba) gavėjo įsipareigojimas neabipusiam susitarime negaminti naudojant licencijuotos technologijos teises išskirtinėje kitai šaliai skirtoje teritorijoje ir (arba) nevykdyti aktyvaus ir (arba) pasyvaus pardavimo išskirtinėje kitai šaliai skirtoje teritorijoje arba išskirtinėms kitai šaliai skirtoms pirkėjų grupėms; – neabipusiam susitarime nustatytą licencijos gavėjo aktyvaus pardavimo išskirtinėje teritorijoje ar išskirtinei pirkėjų grupei, kurias licencijos išdavėjas priskyrė kitam licencijos gavėjui, apribojimas, jei pastarasis nebuvo licencijos išdavėjo konkurentas nuosavos licencijos suteikimo metu; – licencijos gavėjo įsipareigojimas gaminti sutartinius produktus tik savo reikmėms, jei licencijos gavėjui neuždrausta aktyviai ir pasyviai parduoti sutartinių produktų kaip nuosavų produktų atsarginių dalių; – licencijos gavėjo įsipareigojimas neabipusiam susitarime gaminti sutartinius produktus tik konkrečiam pirkėjui, jei licencija buvo išduota siekiant sudaryti tam pirkėjui alternatyvų tiekimo šaltinį. 	<p>Komisijos 2014 m. kovo 21 d. reglamentas (ES) Nr. 316/2014⁵⁵⁴.</p>	<p>4(1)(c) str.</p>
<p>Apriboti licencijos gavėjo galimybę naudoti nuosavos technologijos teises arba apriboti kurios nors iš susitarimo šalių galimybę vykdyti mokslinius tyrimus ir technologinę plėtrą kai toks apribojimas yra būtinas, kad licencijuota praktinė patirtis nebūtų atskleista trečiosioms šalims.</p>		<p>4(1)(d) str.</p>
<ul style="list-style-type: none"> – Pasyvaus pardavimo išskirtinėje teritorijoje arba išskirtinei pirkėjų grupei, skirtų licencijos išdavėjui, apribojimas; – įsipareigojimas gaminti sutartinius produktus tik savo reikmėms, jei neribojama licencijos gavėjo galimybė aktyviai ir pasyviai parduoti sutartinių produktų kaip nuosavų produktų atsarginių dalių; – įsipareigojimas gaminti sutartinius produktus tik konkrečiam pirkėjui, jei licencija buvo suteikta siekiant sudaryti tam pirkėjui alternatyvų tiekimo šaltinį; – licencijos gavėjo, veikiančio didmeninės prekybos lygmeniu, pardavimo galutiniams vartotojams apribojimas; – pasirinktinio platinimo sistemos narių pardavimo neįgalio tiems platintojams apribojimas. 		<p>4(2)(b) str.</p>

* Informacija paskutinį kartą atnaujinta 2014-08-22.

554 Komisijos 2014 m. kovo 21 d. reglamentas (ES) Nr. 316/2014 dėl Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio 3 dalies taikymo technologijų perdavimo susitarimų kategorijoms. L 93/17.

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Andrius Puksas

REIŠMINGOS ĮTAKOS KONKURENCIJAI
IR PREKYBAI SĄLYGA.
MAŽAREIŠMIŲ SUSITARIMŲ
PROBLEMATIKA

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

Vilnius, 2014

Disertacija rengta 2008-2014 m. Mykolo Romerio universitete.

Moksliniai vadovai:

2008-2013 m.: doc. dr. Dainis Švirinas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S);

2013-2014 m.: doc. dr. Raimundas Moisejevas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S).

Disertacija ginama Mykolo Romerio universiteto Teisės mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas:

prof. dr. Asta Dambrauskaitė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S).

Nariai:

doc. dr. Virginijus Bitė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S);

prof. dr. Tomas Davulis (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S);

doc. dr. Antanas Rudzinskas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S);

doc. dr. Skirgailė Žalimienė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S).

Oponentai:

doc. dr. Edvardas Sinkevičius (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S);

doc. dr. Deividas Soloveičik (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė – 01 S).

Disertacija bus ginama viešame Teisės mokslo krypties tarybos posėdyje 2014 m. spalio 24 d. 10 val., I-414 auditorijoje.

Adresas: Ateities g. 20, LT-08303, Vilnius, Lietuva

Disertacijos santrauka išsiųsta 2014 m. rugsėjo 24 d.

Su disertacija galima susipažinti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo (Gedimino pr. 51, Vilnius) ir Mykolo Romerio universiteto bibliotekoje (Ateities g. 20, Vilnius).

REIKŠMINGOS ĮTAKOS KONKURENCIJAI IR PREKYBAI SĄLYGA. MAŽAREIKŠMIŲ SUSITARIMŲ PROBLEMATIKA

Santrauka

„1962 metais EEB konkurencijos teisininkai pradėjo rimtai klausti savęs, kokiais kriterijais reikėtų vadovautis vertinant sutartinius apribojimus pagal EBSS 85 str. 1 d. Ir dabar jie vis dar kelia tą patį klausimą.“

Donald L. Holley⁵⁵⁵

ĮVADAS

Disertacijos aktualumas ir mokslinis naujumas. ES privalomą teisinę galią turinčių teisės aktų analizė leidžia teigti, jog juose neįtvirtinta pareiga nustatyti, ar tenkinama reikšmingos įtakos konkurencijai ir prekybai sąlyga (angl. „an appreciable effect on competition and trade provision“). Pagrindinio ES teisės akto, Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo⁵⁵⁶, 101 str. apie tokią sąlygą net neužsimenama. Nepaisant to, vertinant ūkio subjektų sudarytus susitarimus pagal ES konkurencijos teisės nuostatas, ji laikytina viena iš kertinių. Šios sąlygos atsiradimo šaltinis – teismų praktika, jos taikymas reglamentuotas rekomendacinio pobūdžio teisės aktų.

SESV 101 str. 1 d. kaip nesuderinamus su vidaus rinka draudžia „*visus įmonių susitarimus, įmonių asociacijų sprendimus ir suderintus veiksmus, kurie gali paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą ir kurių tikslas ar poveikis yra konkurencijos trukdymas, ribojimas arba iškraipymas vidaus rinkoje*“. Vertinant šią nuostatą vien iš formalios pusės darytina išvada, jog draudžiami visi susitarimai, kurie kelia poveikio valstybių narių tarpusavio prekybai grėsmę ir turi tikslą ar poveikį daryti neigiamą įtaką konkurencijai. Tokią išvadą patvirtina ir SESV 101 str. 2 d., numatantis, jog minėti susitarimai negalioja *ab initio*, t. y. nuo jų sudarymo momento. SESV 101 str. 3 d. numato ir išimčių iš šios taisyklės. Išlygos taikymo sąlygos susijusios su teigiamo minėtų susitarimų pobūdžio konstatavimu. Išimties pagal SESV 101 str. 3 d. taikymo klausimas sprendžiamas įvertinus teigiamus ir neigiamus sudaryto susitarimo aspektus, t. y. besivadovaujant „svarstyklių principu“. Tačiau tai ne vienintelė galimybė reabilituoti konkurenciją ribojančius susitarimus. Rekomendacinę galią turinčiuose teisės aktuose numatyta, jog būtina nustatyti, ar tenkinama reikšmingos

555 Laikui bėgant kai kurios sąlygos natūraliai pasikeitė (EEB virto ES, EBSS 85 str. 1 d. – SESV 101 str. 1 d.), tačiau dėl esminių vertinimo pagal SESV 101 str. 1 d. kriterijų teisininkai užduoda klausimus bei ieško atsakymų ir dabar. Ši citata įvairiais pjūviais taikliai atspindi ir disertacijoje keliamą problematiką bei jos turinį. Cituojama: Holley D. L. EEC Competition Practice: A Thirty-Year Retrospective. *Fordham International Law Journal*, Volume 16, Issue 2, 1992, p. 364.

556 Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija [2008] OL C 115/47.

įtakos konkurencijai ir prekybai sąlyga. Plačiau prasme šis reikalavimas reiškia, kad SESV 101 str. 1 d. įtvirtintas konkurenciją ribojančių susitarimų draudimas nėra besąlygiškas. Būtina papildomai nustatyti, kad konkurencijos trukdymas, ribojimas arba iškraipymas yra reikšmingas.

Iš pagrindų konkurenciją ribojančiam susitarimui netaikyti SESV 101 str. 1 d. paminėta labai maža ar maža ūkio subjektų padėtis rinkoje. Dažniausiai tai lemia nedidelis šių subjektų dydis. Teisės specialistai pastebi, kad mokslinėje bei mokslo populiarinimo literatūroje ryšiai tarp konkurencijos politikos ir mažų verslo vienetų dėmesio beveik neskiriama⁵⁵⁷. Tai reiškia, jog mokslininkai dažniau nagrinėja situacijas, kurių dalyviai – vidutiniai ir stambūs ūkio subjektai. Ir tai nestebina, nes jų sudaromi susitarimai neretai pasižymi reikšminga įtaka konkurencijai. Tačiau nemažiau svarbūs ir mažesnių ūkio subjektų sudaryti susitarimai. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas ribiniams susitarimams. Jų vertinimo metu net smulkmenos gali nulemti, ar susitarimas laikomas negaliojančiu nuo pat sudarymo momento, ar po išimties pritaikymo lieka galioti.

Susitarimų vertinimo poveikio konkurencijai aspektu ir *de minimis* išimties taikymo sąlygota problematika aktuali. Nuo teisės aktuose numatytų kriterijų, institucijų formuojamos praktikos, susitarimo įvertinimo rezultatų priklauso kiekvienos konkrečios sutarties, o kartu ir jos sudarytojų likimas. Nereikia pamiršti, kad kiekviena sutartis ir iš jos išplaukiančios teisės ir pareigos ne visada liečia tik jos sudarytojus. Taip keliamas ir opus teisėtų lūkesčių klausimas. Neretai riba tarp reikšmingai ir nereikšmingai konkurenciją ribojančių susitarimų yra labai plona. Susitarimo atitikimą konkurencijos teisės normoms vertinanti institucija turi priimti sprendimą, kuris paveiks ne tik susitarimo šalis, bet ir kitus subjektus. Jais gali būti ir vartotojai, kurie pagal pradinius tikslus ir turėjo būti apsaugoti tokios institucijos sprendimo dėka. Natūralu, jog tokie sprendimai keičia ir situaciją rinkoje.

Disertacijoje keliami klausimai, į kuriuos ES konkurencijos teisėje nėra aiškių atsakymų. Diskusinius *de minimis* aspektus nagrinėjantis darbas neabejotinai yra naujas, o atsižvelgiant į keliamus probleminius teorinius bei praktinius klausimus – aktualus. Jame kitu kampu žiūrima į tyrimo metu iškeltus probleminius klausimus, buvusį ir esamą teisinį reglamentavimą. Disertacija pradedama nuo *de minimis* reglamentavimo vertinant susitarimų poveikį konkurencijai. Vėliau nagrinėjami su *sunkiais apribojimais* susiję probleminiai klausimai, o pabaigoje paliečiamas *de minimis* išlygos taikymas atsižvelgiant į susitarimo poveikį prekybai. Atkreiptinas dėmesys, jog poveikio prekybai įvertinimas per SESV turi neabejotiną ryšį su poveikiu konkurencijai.

Ši disertacija – pirmas tyrimas Lietuvoje, kuriame kompleksiskai nagrinėjamos reikšmingos įtakos konkurencijai ir reikšmingos įtakos prekybai sąlygos bei *de minimis* išimties taikymo praktika. Tyrimas aktualus dėl aiškių vertinimo kriterijų nebuvimo ir besikeičiančios susitarimų vertinimo praktikos. Pabrėžtina, jog tokios apimties tyrimas nebuvo atliktas ne tik LR, bet ir ES.

Darbas naujas bei aktualus ir vykdomo tyrimo apimtimi – jame nagrinėjamas ne tik ES, bet ir atskirų valstybių narių teisinis reglamentavimas. Atskirai atkreipiamas dėmesys į reglamentavimo skirtumus ir panašumus. Disertacijoje analizuojami tiek kiekybiniai, tiek

557 Schaper M. T., Clear A., Baker G. Competition policy and entrepreneurship development: some international comparisons. *European competition law review*: Vol. 31, Issue 6/2010, p. 226.

kokybiniai vertinimo kriterijai. Ypatingas dėmesys skiriamas reglamentavimo sąlygotai nacionalinių institucijų praktikai ir jos palyginimui su EK, Teisingumo Teismo praktika.

Problemos aktualumą demonstruoja kelis dešimtmečius vykusios ir tebevykdomos optimalaus vertinimo modelio paieškos. Disertaciniame darbe atskleidžiama *de minimis* Pranešimų ir jose įtvirtintų kriterijų kaita, EK, Teisingumo Teismo, Bendrojo teismo (anksčiau Pirmosios instancijos teismo)⁵⁵⁸, nacionalinių institucijų praktika bei jos sąlygotas reglamentavimas. Pavyzdžiui, Teisingumo Teismo sprendimas 2012 m. gruodžio 13 d. *Expedia* byloje⁵⁵⁹ paskatino *de minimis* taisyklių reformą. Taip 2013 m. liepos mėnesį buvo parengtas naujo *de minimis* Pranešimo projektas⁵⁶⁰ bei pateiktas galimo poveikio vertinimui. Po atsiliepimų į jį gavimo teisės aktas buvo patvirtintas 2014 m. birželio mėnesį⁵⁶¹. Tačiau reformos vyko ir disertacinio darbo rašymo metu, todėl jame daromos įžvalgos yra praktiškai pritaikomos.

Reformos vyko bei tebevykdomos ir Lietuvos Respublikoje – 2011 m. LR konkurencijos taryba parengė paaiškinimų dėl mažareikšmiškumo projektą⁵⁶². Aiškesnių susitarimų vertinimo taisyklių poreikis yra neabejotinai svarbus. Taip 2012 m. birželio mėnesį LR konkurencijos taryba pristatė metodinę priemonę pavadinimu „Sprendimų poveikio konkurencijai vertinimo gairės“⁵⁶³. Tiesa, šis leidinys paliekamas už šio darbo nagrinėjimo ribų, nes liečia ne susitarimų, o viešojo administravimo subjektų sprendimų poveikį. Tačiau jis demonstruoja, kaip svarbu kiekvienoje srityje turėti patikimą vertinimo instrukciją. Susitarimų vertinimo procedūrų žinojimas ir supratimas prisideda prie teisinio netikrumo mažinimo.

Mokslinio tyrimo naują patvirtina ir mažas dėmesys disertaciniame darbe keliamais klausimams. Reikia pripažinti, jog teisinėje literatūroje kur kas daugiau dėmesio skiriama kartinėms konkurencijos teisės sąvokoms, tokioms kaip *konkurencija*, *atitinkama rinka*, *prekės rinka*, *geografinė rinka*, *susitarimas*, atskleisti. *De minimis* sutarčių atžvilgiu reglamentavimas arba visai nenagrinėjamas, arba paliečiamas tik iš dalies. Kiek daugiau rašoma apie *sunkius apribojimus*, tačiau ne *de minimis* išlygos taikymo kontekste. Apie tai kalbama ir pristatant mokslinio tyrimo šaltinius.

Mokslinio tyrimo objektas. Disertacinio darbo objektu laikytinos ūkio subjektų sudarytų susitarimų sąlygos, kurios atitinka abu šiuos kriterijus:

- turi poveikį konkurencijai arba konkurencijai ir prekybai;

558 Van der Woude M., Jones Ch. EU Competition Law Handbook 2013 Edition: Sweet & Maxwell, Thomson Reuters, 2012, p. 44.

559 Byla C-226/11 *Expedia Inc. v Autorité de la concurrence and Others* [2012].

560 Komisijos komunikatas Pranešimo dėl nedidelės svarbos susitarimų, kuriais nėra žymiai ribojama konkurencija pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio 1 dalį (*de minimis*), projektas. 20xx/C xxx/xx [interaktyvus, žiūrėta 2013-09-20. <http://ec.europa.eu/competition/consultations/2013_de_minimis_notice/de_minimis_notice_lt.pdf>].

561 Communication from the Commission of 25 June 2014 Notice on agreements of minor importance which do not appreciably restrict competition under Article 101(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union (De Minimis Notice).

562 Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimo „Dėl Konkurencijos tarybos paaiškinimų dėl mažareikšmiškumo Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo pažeidimų bylose“ projektas [interaktyvus, žiūrėta 2012-08-29]. <<http://kt.gov.lt/naujienos/projektas.pdf>>].

563 Sprendimų poveikio konkurencijai vertinimo gairės. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba, 2012.

– vertinamos, ar gali būti vertinamos dėl galimybės pritaikyti *de minimis* išlygą.

Konkurencijos neribojančios susitarimų sąlygos nėra šio mokslinio tyrimo objektas. Moksliniame darbe nagrinėjamos disertacijos rengimo metu galiojusios teisės normos, jas suponavęs ankstesnis teisinis reglamentavimas bei atsakingų institucijų praktika.

Mokslinio tyrimo objekto suponuota problematika. Galiojantis teisinis reglamentavimas ir Teisingumo Teismo bei kitų institucijų praktika prieštaringi, o nuosekliai vykdyta praktika kardinaliai keičiama. Nemažai problemų kelia *sunkių apribojimų* vertinimas. Dėl *sunkių apribojimų* vertinimo standartų ir ES, ir atskirose valstybėse narėse vykdomos reformos. Vykdamas reformas jau nebe pirmą kartą keliamas klausimas, ar likti prie griežto europietiško *per se*, ar egzistuoja galimybė taikyti JAV įsitvirtinusią *rule of reason* doktriną.

Tai, jog kai kurie, atrodytų, konkurenciją ribojantys susitarimai jos neriboja, privertė galvoti apie *rule of reason* doktrinos taikymą ES konkurencijos teisėje⁵⁶⁴. Tačiau pagal šią doktriną taip pat galėtų būti vertinami susitarimai, turintys *sunkių apribojimų*.

Atkreiptinas dėmesys, jog Autorius nagrinėja ir susitarimų poveikį konkurencijai, ir susitarimų poveikį prekybai. Iš pirmo žvilgsnio toks nagrinėjimas gali pasirodyti netikslingas – reikšmingos įtakos konkurencijai ir reikšmingos įtakos prekybai sąlygos yra savarakiškos. Tačiau jos turi ir svarbią tarpusavio priklausomybę, nulėmusią abiejų nagrinėjimą viename darbe. Per reikšmingos įtakos prekybai sąlygą sprendžiamas juridikcinis klausimas. Nenustačius įtakos prekybai tarp ES valstybių narių ES konkurencijos teisė netaikoma, neatsižvelgiant į nustatytą neigiamą poveikį konkurencijai. Autorius sutinka su galima išvalga, jog šias abi sąlygas būtų galima nagrinėti atskiruose darbuose, tačiau mano, jog dėl jų tarpusavio priklausomybės būtų tikslingiau šias sąlygas nagrinėti lygiagrečiai, paryškinant jų svarbą susitarimų vertinimo metu. Vertinimo pobūdžio skirtumai nulėmė abiejų sąlygų nagrinėjimą skirtingose disertacijos dalyse. Poveikis prekybai nagrinėjamas per glaudų ryšį su poveikiu konkurencijai.

Tematikos neištirtumo lygį lemia ir teisės mokslo atstovų pasirinkta pozicija – probleminių klausimų sprendimas paliekamas spręsti praktikai (t. y. EK, Bendrajam teismui, Teisingumo Teismui, nacionalinėms institucijoms). Įvertinus ją, galima daryti išvadą apie jos prieštarumą. Nėra teisinio tikrumo ir reglamentavime – minėtus klausimus nagrinėjantys teisės aktai yra rekomendacinio pobūdžio. Problemų kelia ir vertinamųjų kriterijų buvimas. Akivaizdu, jog jų įtraukimas į vertinimo procesą kelia klausimą dėl objektyvaus kiekvieno konkretaus atvejo ištyrimo.

Disertacinio darbo tikslas ir uždaviniai. Darbo tikslas – taikant mokslinio tyrimo metodus, visapusiškai išanalizuoti ES konkurencijos teisės ypatumus konkurenciją ribojančių susitarimų vertinimo mažareikšmiškumo aspektu, atskleisti ir ištirti pagrindines praktikoje taikant *de minimis* išlygas kylančias problemas.

Šiam tikslui pasiekti iškelti tokie tyrimo uždaviniai:

1. atskleisti reikšmingos įtakos konkurencijai ir reikšmingos įtakos prekybai sąlygų turinį bei įvertinti šių sąlygų poveikį susitarimų vertinimui;
2. įvertinti ES ir atskirų valstybių narių nustatytą teisinį reglamentavimą bei praktiką taikant *de minimis* išimtį konkurenciją ribojančių sąlygų turintiems susitarimams;

564 Blanco L. O. Market Power in EU Antitrust Law: Hart Publishing, 2012, p. 4.

3. įvertinti *per se* ir *rule of reason* taisyklių taikymą konkurenciją ribojančių sąlygų turintiems susitarimams;
4. įvertinti *de minimis* išimties taikymą kitų išimčių iš SESV 101 str. 1 d. taikymo kontekste;
5. įvertinti *de minimis* išimties taikymo *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams galimybes.

Ginamieji disertacijos teiginiai:

1. esminis kriterijus, pagal kurį nustatoma, ar tenkinamos reikšmingos įtakos konkurencijai ir reikšmingos įtakos prekybai sąlygos, – susitarimą sudariusių ūkio subjektų turima rinkos galia;
2. dauguma ES valstybių narių nuosekliai vadovaujasi rekomendacinio pobūdžio EK *de minimis* Pranešimų nuostatomis;
3. ES teisminės institucijos, vertindamos konkurenciją ribojančius susitarimus, vadovaujasi *per se* ir amerikietiškąją *rule of reason* doktriną primenančiomis taisyklėmis;
4. ES teisės aktai numato kelias skirtingą taikymo pagrindą turinčias išimtis, leidžiančias netaikyti SESV 101 str. 1 d.;
5. ES teisės aktai turėtų numatyti galimybę taikyti *de minimis* išimtį *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams atsižvelgiant į susitarimą sudariusių šalių nereikšmingą galią rinkoje.

Disertacinio darbo praktinė reikšmė. Autorius tikisi, kad atliktas tyrimas bus naudingas ir praktikams. Prieš susitarimų sudarymą jis gali padėti įvertinti norimas įtraukti nuostatas dėl poveikio konkurencijai ir prekybai. Juo taip pat siekiama suteikti žinių apie susitarimų vertinimo mažareikšmiškumo aspektu ypatumus. Numatytas tikslas – teisinio tikrumo būsenos stiprinimas. Tyrimas buvo atliekamas siekiant jo rezultatus panaudoti ir metodiniais tikslais. Pateikta informacija turėtų padėti susipažinti ne tik su ES konkurencijos teisės instrumentais, bet ir atskirų valstybių narių reglamentavimo ir vertinimo praktikos ypatumais. Tikimasi, jog moksliniame darbe nagrinėjami ir su juo susiję klausimai taps tvirtu pagrindu naujiems tyrimams atlikti.

Tyrimo tarpdiscipliniškumas. Parengtas disertacinis darbas yra tarpdisciplininis. Tai lėmė ir jau aptartas pasirinkto tyrimo objektas, ir konkurencijos teisės specifika. Ši teisės šaka jungia kelių mokslo krypčių laimėjimus. Iš jų išskirtinos ekonomikos ir teisės mokslo kryptis. Darbe aptariamos teorijos, paremtos ekonominiais kriterijais, vartojamos sąvokos, kurias apibrėžia ekonomikos mokslas. Bet kurio susitarimo poveikio vertinimas susijęs ir su ekonomine prognoze (t. y. kaip susitarimas paveiks rinką ir kitus rinkos dalyvius). Tačiau atsižvelgta į tai, jog darbas parengtas teisės mokslo krypties doktoranto ir ginamas teisės mokslo krypties gynimo taryboje. Todėl ypatingas dėmesys skiriamas esamiems ir galimiems teisinio reguliavimo mechanizmams nagrinėti.

Disertacinio darbo tyrimo ribos. Disertaciniame darbe nagrinėjamos ES bei atskirų valstybių narių teisės aktų nuostatos, už rinkos priežiūrą ir sąžiningos konkurencijos apsaugą atsakingų institucijų praktika, pateikiami pasiūlymai dėl esamo teisinio reglamentavimo tobulinimo. Tačiau dėl objektyvių priežasčių vien tik ES praktika neapsiribojama – pateikiami pavyzdžiai ir iš JAV. Tiesa, JAV konkurencijos teisė šiame darbe nagrinėjama tik tiek, kiek ji yra naudinga atskleisti konkurencijos teisės ir atskirų jos institutų įtakas

bei per lyginamąją analizę pateikti pasiūlymų (jei jie yra būtini ir tikslingi) dabartinei ES konkurencijos sistemai tobulinti.

Disertacinio darbo rėmuose buvo atlikta ES valstybių narių teisės aktų ir jų suponuotos praktikos (kartais ir atvirkščiai) lyginamoji analizė. Ypatingas dėmesys skiriamas su EK, Teisingumo Teismo praktika nesutampančiai besiformuojančiai nacionalinei praktikai (pvz., *de minimis* išimties, kurios turinys toliau atskleidžiamas disertaciniame darbe, taikymas susitarimams, turintiems *sunkių apribojimų*⁵⁶⁵).

Disertacinio darbo struktūra. Disertacinį darbą sudaro trys skyriai – „Reikšmingos įtakos konkurencijai sąlyga“, „*Sunkių apribojimų* problematika“ bei „Reikšmingos įtakos prekybai sąlyga“. Atsižvelgiant į atliekamo tyrimo apimtį, potencialą ateityje plėtoti mokslinius tyrimus, antrojo ir trečiojo darbo skyrių turinys glaudžiai susijęs su pirmuoju. *Sunkių apribojimai* nagrinėjami *de minimis* išimties taikymo kontekste, o reikalavimai, numatyti vertinant susitarimo poveikį prekybai, pasitelkiant lyginimo metodą, nagrinėjami per gretinimą su reikalavimais, numatytais nustatant poveikį konkurencijai. Dėl šių priežasčių pirmasis skyrius yra didesnis.

Tokia disertacinio darbo struktūra pasirinkta neatsitiktinai:

- kartu su pirmu sk. darbas pradedamas nuo pagrindo taikyti *de minimis* išimtį;
- antrame sk. nagrinėjamos sąlygos, užkertančios kelią išimties taikymui;
- trečiame sk. nagrinėjama įtakos prekybai sąlyga – jos nustatymas leidžia taikyti ES konkurencijos teisę, o kartu sprendžia jurisdikcinį vertinimo klausimą.

Disertacijoje nagrinėjamų nacionalinių ES valstybių narių bylų turinys atskleidžiamas tose struktūrinėse dalyse (skyriuose), kuriose toks atskleidimas, Autoriaus manymu, buvo tikslingiausias.

Mokslinio tyrimo rezultatų sklaida. Dalis šio tyrimo rezultatų buvo paskelbta straipsniuose, išspausdintuose mokslo žurnale „Baltic Journal of Law & Politics“⁵⁶⁶.

Atliktų mokslinių tyrimų apžvalga. Mokslinio iširtumo lygis. Probleminiams ūkių subjektų sudarytų susitarimų vertinimo nereikšmingos įtakos konkurencijai aspektu klausimams nagrinėti ir spręsti teisės literatūroje skiriama labai maža dėmesio⁵⁶⁷. Neretai pasitenkinama tik galiojančių teisės aktų nuostatų, atspindinčių kiekybinius ir kartais kokybinius kriterijus, citavimu – pavyzdžiui, D. C. Goyder, J. Goyder, A. Albors-Llorens⁵⁶⁸, A. Jones, B. Sufrin⁵⁶⁹, R. Whish, D. Bailey⁵⁷⁰. Kur kas plačiau yra nagrinėjama kita problema – *sunkių apribojimų* turinčių susitarimų vertinimo nereikšmingo poveikio aspektu

565 *De minimis* išimties taikymo *sunkių apribojimų* turintiems susitarimams ypatumai nagrinėjami disertacijos antrajame skyriuje.

566 Puksas A. On the Potential to Apply De Minimis Exemption for Agreements Containing Hardcore Restraints: European Union Practice. *Baltic Journal of Law & Politics*. 2012, 5(1): 46-69 ir Puksas A. The EU Practice of Horizontal Agreement Assessment in Accordance with the Rule of Providing De Minimis Exemption. *Baltic Journal of Law & Politics*. 2012, 5(2): 65-80.

567 Puksas A. Mažareikšmių susitarimų reglamentavimo ir vertinimo pagal Lietuvos Respublikos ir Europos Bendrijos konkurencijos teisę ypatumai. Magistro baigiamasis darbas. Mykolo Romerio universitetas, 2007.

568 Goyder D. G., Goyder J., Albors-Llorens A. *Goyder's EC Competition Law*. Fifth Edition: Oxford University Press, 2009, p. 103-107.

569 Jones A., Sufrin B. *EU Competition Law. Text, Cases, And Materials*. Fourth edition: Oxford University press, 2011, p. 171-177.

570 Whish R., Bailey D. *Competition Law*. Seventh edition: Oxford University Press, 2012, p. 140-149.

peržiūrėjimo klausimas. Autoriai siūlo peržiūrėti dabar kai kuriems vertikaliesiems apribojimams taikomas *de minimis* taisyklės. Išsamų straipsnį *sunkių apribojimų* turinčių susitarimų tematikai skyrė A. Jones⁵⁷¹. Atkreiptinas dėmesys, jog 2014 m. birželio mėnesį buvo patvirtintas naujas EK *de minimis* Pranešimas⁵⁷², tačiau į minėtus pasiūlymus nebuvo atsižvelgta.

Tiesa, kai kuriuose bendrojo pobūdžio darbuose su disertacija susiję klausimai aptariami kiek plačiau ir išsamiau – pavyzdžiui, „Van Bael & Bellis“ išleistame leidinyje⁵⁷³, David Vaughan, Sarah Lee, Brian Kennelly, Philip Riches darbe⁵⁷⁴, taip pat Jonathan Faull, Ali Nikpay darbe⁵⁷⁵, vertikaliesiems susitarimams skirtoje Frank Wijckmans ir Filip Tuytschaever studijoje⁵⁷⁶. Nemažai naudingos ir vertingos informacijos pateikiama Xavier Vives parengtame straipsnių rinkinyje⁵⁷⁷, Luis Ortiz Blanco darbe⁵⁷⁸. Būtent pastarasis daugiau dėmesio skiria kiekybiniais ir kokybiniais vertinimo kriterijams ir gali būti vertinamas kaip išsamesnis darbas disertacijoje nagrinėjama klausimais⁵⁷⁹.

Suprantama, jog LR minėtiems klausimams nagrinėti buvo skiriama dar mažiau dėmesio. Labai įdomus ir informatyvus Rimanto Stanikūno⁵⁸⁰ darbas, nagrinėjantis konkurencijos politikos klausimus, tačiau, nepaisant išvardintų šaltinių, darytina išvada – nacionalinės konkurencijos teisės nuostatos literatūroje nagrinėjamos retai. Tam tikrus aspektus savo darbe palietė Ignas Vėgėlė⁵⁸¹. Tačiau jo darbe tik nedidelė dalis skirta ES konkurencijos teisei. Dažnai skaitytojams pateikiama medžiaga būna tik apžvalginio, kartais analitinio pobūdžio, pavyzdžiui, anglų kalba lietuvių autorių išleistas leidinys apie nacionalinės konkurencijos teisės nuostatas⁵⁸². Nors Lietuvoje apgintų ir rengiamų disertaci-

571 Jones A. The journey toward an effects-based approach under Article 101 TFEU – The case of hardcore restraints. The antitrust bulletin: Vol. 55, No. 4/Winter 2010, p. 783-818.

572 Communication from the Commission of 25 June 2014 Notice on agreements of minor importance which do not appreciably restrict competition under Article 101(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union (De Minimis Notice).

573 Van Bael & Bellis. Competition law of the European Community. Fifth edition: Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2010, p. 53-69, 91-94, 184, 237, 252, 269, 284, 310, 421-431, 479, 489.

574 Vaughan D., Lee S., Kennelly B., Riches Ph. EU Competition Law: General Principles: Richmond Law & Tax Ltd., 2006.

575 The EC Law of Competition. Second Edition. Edited by Faull J., Nikpay A.: Oxford University Press, 2007.

576 Wijckmans F., Tuytschaever F. Vertical Agreements in EU Competition Law. Second Edition: Oxford University Press, 2011.

577 Vives X. Competition Policy in the EU. Fifty Years on from the Treaty of Rome: Oxford University press, 2009.

578 Blanco L. O. Market Power in EU Antitrust Law: Hart Publishing, 2012.

579 Ten pat, p. 20-45.

580 Stanikūnas R. Konkurencijos politika: teorija ir praktika: TEV, 2009.

581 Vėgėlė I. Europos Sąjungos teisė. Vidaus rinkos laisvės, konkurencija ir teisės derinimas: VĮ Registru centras, 2011, p. 316-354.

582 Gumbis J., Juonys M., Šlepaitė L., Kačerauskas K. Competition Law in Lithuania: Wolters Kluwer Law & Business, 2011.

jų konkurencijos teisės tematika yra santykinai nemažai, šiam darbui aktualūs klausimai nebuvo liečiami⁵⁸³.

Mokslinio tyrimo šaltiniai. Pagrindiniai disertaciniam darbui parengti naudoti šaltiniai – ES ir nacionaliniai teisės aktai, teismų ir institucijų, nagrinėjančių su konkurencijos teisės pažeidimais susijusias bylas, praktika. Darbe nagrinėjami ne tik jo rengimo metu galioję teisės aktai, bet ir svarbios ankstesnių aktų nuostatos. Pastarosios padeda atskleisti tam tikrų institutų pokyčius ir tokių pakeitimų priežastis. Disertacijoje vertinama ir pagal anksčiau galiojusius teisės aktus formuota įvairių institucijų (pvz., nacionalinių teismų ar už konkurencijos priežiūrą ir apsaugą atsakingų institucijų) praktika. Rengiant disertaciją remtasi užsienio ir Lietuvos mokslininkų atliktais darbais, institucijų pranešimais spaudai, periodiškai leidžiamų atsakingų institucijų biliutenių informacija. Teorinė disertacijos dalis paremta Mykolo Romerio universiteto, kitų Lietuvos aukštųjų mokyklų bei užsienio duomenų bazėse esančiais informacijos šaltiniais. Medžiaga disertaciniam darbui buvo renkama mokslinių stažuotčių užsienyje metu – pasinaudota Vienos universiteto (Universität Wien) Teisės fakulteto, Vienos ekonomikos ir verslo universiteto (Wirtschaftsuniversität Wien), Johano Keplerio universiteto (Johannes Kepler Universität) turimais šaltiniais. Atskirai išskirtini gausiai naudoti Oksfordo universiteto teisės fakulteto bibliotekos (Bodleian law library) ištekliai.

Ypatingas dėmesys skirtas elektroniniams informacijos šaltiniams, įskaitant analitinius straipsnius ir naujienlaiškius⁵⁸⁴, kurie leido jausti ES valstybių konkurencijos teisės pulsą, vykdomų ar galimų reformų tendencijas bei naudotis naujausia informacija. Ši informacija (ypatingai naujienlaiškių anglų kalba) leido išspręsti kalbos barjero problemą, atsiradusią dėl to, jog ne visų ES valstybių narių teisės aktai, institucijų sprendimai ir kiti svarbūs dokumentai yra prieinami anglų kalba.

Taikyti mokslinio tyrimo metodai, arba disertacinio darbo metodologija. Atsižvelgdamas į disertacinio darbo tematiką, suformuluotus teiginius, Autorius atliko kokybinį tyrimą. Analizuojama, interpretuojama ir pateikiama teksto pavidalu išreikšta informacija.

Rengiant disertacinį darbą plačiai taikyti šie moksliniai metodai:

Dokumentų analizės metodas. Šiuo metodu surinkta, susisteminta ir sąveikoje su kitais metodais įvertinta pirminė informacija, kuri tapo disertacijos pagrindu. Jis plačiai taikytas analizuojant ES ir ES valstybių narių nacionalinius konkurencijos teisės aktus, kompetenčių institucijų sprendimus bei vertinant surinktos informacijos patikimumą.

Sisteminės analizės metodas. Šiuo metodu nagrinėjamos ES ir ES valstybių narių konkurencijos teisės aktuose įtvirtintos normos. Atsižvelgta į tai, jog tam tikrais atvejais taikomos ES teisės normos, o tam tikrais atvejais valstybės narės gali vadovautis nacionaline teise. Pastaroji ne visada atitinka ES formuojamą praktiką. Todėl analizė buvo vykdoma per vientiso objekto su daugybe elementų nagrinėjimą ir vertinimą.

Lyginimo metodas. Šio metodo teikiamu instrumentarijumi naudotasi plačiausiai. Tyrimo metu lygintos ES ir nacionalinių teisės aktų nuostatos, taip pat ES ir ES valstybių

583 Lietuvos mokslo tarybos disertacijų gynimo duomenų bazė [interaktyvus, žiūrėta 2014-01-17]. <<http://www.lmt.lt/lt/naujienos/disertacijos/d-db.html>>.

584 Autorius nemažai dėmesio skyrė tokiems elektroniniams šaltiniams kaip Lexology <www.lexology.com>, Concurrences <www.concurrences.com> ir kt. Visi naudoti el. šaltiniai išvardinti disertacijos literatūros sąrašė.

narių kompetentingų institucijų formuojama praktika. Tam tikrais aspektais šis metodas taikytas kartu su *istoriniu metodu*.

Istorinis metodas. Kiekvienas ES ir nacionalinių teisės aktų pakeitimas, formuojamos praktikos pokyčiai nevyko be priežasčių. Kartu su lyginimo metodu disertacijoje plačiai taikytas ir istorinis metodas, leidęs į tam tikrus procesus pažiūrėti per istorinę prizmę. Ji leido įvertinti vykdytas reformas, jų priešastingumą, numanyti galimas reglamentavimo bei praktikos formavimo tendencijas. Metodas taikytas ir grįžtant prie konkurencijos teisės formavimosi ištakų – dabartinio reglamentavimo užuomazgų.

Teleologinis metodas. Šis metodas laikytinas įstatymo leidėjo ketinimų interpretavimo priemone. Atkreiptinas dėmesys, jog teisės aktus leidžiančio subjekto ketinimai ne visada sutampa su jo išleisto teisės akto įgyvendinimu ar interpretavimu. ES teisės aktų nuostatos turėtų būti vertinamos ne tik pagal tekstinę išraišką, bet ir pagal steigimo metu iškeltus tikslus ir siekius. Ir tai suprantama, nes pats ES steigimas nėra savitiksliis. ES konkurencijos teisė nemažai erdvės palieka teismų formuojamai praktikai, o dalis teisės aktų yra rekomendacinio pobūdžio.

Darbe taip pat taikyti kiti *duomenų rinkimo ir duomenų analizės metodai*.

* * *

SESV 101 str. 1 d. draudžia „*visus įmonių susitarimus, įmonių asociacijų sprendimus ir suderintus veiksmus, kurie gali paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą ir kurių tikslas ar poveikis yra konkurencijos trukdymas, ribojimas arba iškraipymas vidaus rinkoje*“. Detalesnė draudžiamų veiklų sąrašo analizė leidžia teigti, jog jis yra pakankamai platus. Gali būti draudžiami visi veiksmai, turintys ar galintys turėti SESV 101 str. 1 d. išvardintą poveikį. Toliau straipsnyje numatytas pavyzdinis draudžiamų susitarimo sąlygų sąrašas (cituojami jo a-e papunkčiai):

- *kai tiesiogiai ar netiesiogiai nustatomos pirkimo ar pardavimo kainos arba kokios nors kitos prekybos sąlygos;*
- *kai ribojama arba kontroliuojama gamyba, rinkos, technikos raida arba investicijos;*
- *kai dalijamasi rinkomis arba tiekimo šaltiniais;*
- *kai lygiaverčiams sandoriams su kitais prekybos partneriais taikomos nevienodos sąlygos, dėl ko jie patenka į konkurencijos atžvilgiu nepalankią padėtį;*
- *kai sutartys sudaromos tik kitoms šalims priimant papildomus įsipareigojimus, kurių pobūdis arba komercinė paskirtis neturi nieko bendra su tokiu sutarčių dalyku.*

Išvardinti ribojimai sudaro pavyzdinį sąrašą, kuris negali būti vadinamas baigtiniu. Sąrašą gali papildyti ir EK, ir Teisingumo Teismas. Svarbiausias naujų draudžiamų apribojimų įtraukimo pagrindas – antikonkurencinio poveikio nustatymas. Tokie apribojimai turi atitikti SESV 101 str. 1 d. turinį.

Kiekvieno susitarimo potencialas riboti konkurenciją – viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl nerekomenduotina vadovautis visiško draudimo principu. Ir ši problema nėra vien teorinė. Taip pat *European Night Services* byloje⁵⁸⁵ numatyta, kad reikia atsižvelgti ne tik į esamą, bet ir galimą (t. y. potencialią) situacijas.

Suprantama, jog konkurenciją silpninantys, reikšmingai ribojantys susitarimai turi būti draudžiami. Tačiau kyla klausimas dėl susitarimų, kurie nepaisant daromos ar nu-

585 Byla T-374/94 *European Night Services v Commission* [1998], p. 137.

matomos žalos yra naudingi, taip pat tų, kurių daromas poveikis nereikšmingas. Abiem atvejais ES konkurencijos teisės numatyti du visiškai skirtingi mechanizmai:

- susitarimų reabilitavimas, jei pastarųjų nuostatos tenkina SESV 101 str. 3 d. įtvirtintas sąlygas. Šio mechanizmo esmė – pagal SESV 101 str. 1 d. nedraudžiamai susitarimai, kurių nustatytas ar numanomas teigiamas poveikis yra santykinai didesnis nei neigiamas ir kurie atitinka visus SESV 101 str. 3 d. išvardintus kriterijus;

- susitarimų reabilitavimas pagal *de minimis* doktriną dėl labai mažą ir mažą atitinkamos rinkos dalį užimančių ūkio subjektų sudarytų susitarimų negalėjimo daryti reikšmingos įtakos konkurencijai. Ši doktrina neįtvirtinta SESV, tačiau nepaisant to jau keturis dešimtmečius plačiai taikoma EK, Teisingumo Teismo, nacionalinių konkurenciją prižiūrinčių institucijų bei nacionalinių teismų praktikoje.

De minimis išimties taikymo atsiradimas siejamas su Teisingumo Teismo praktika. Konkrečiau – su sprendimu 1969 m. išnagrinėtoje *Völk v Vervaecke* byloje⁵⁸⁶. Pagal jį, silpną įtaką rinkoje turinčių ūkio subjektų susitarimai, kaip taisyklė, turi nereikšmingą poveikį konkurencijai. Minėtas Teisingumo Teismo sprendimas svarbus dabartinės ES konkurencijos teisės formavimuisi dėl kelių priežasčių:

- pradėta formuoti nauja susitarimų vertinimo praktika. Draudimo taikymui tapo būtinas reikšmingos įtakos konkurencijai sąlygos buvimo nustatymas (t. y. privaloma nustatyti, ar poveikis konkurencijai yra reikšmingas);

- sudarytos prielaidos išimties (vėlesnė *de minimis* išlyga) taikymui bei naujų teisės aktų, numatančių sąlygas, pagal kurias reabilituoti nereikšmingą poveikį konkurencijai turintys susitarimai, atsiradimui;

- Teisingumo Teismas išimtį pritaikė *sunkių apribojimų* (pagal susitarimą platintojui buvo suteikta absoliuti teritorinė apsauga) turinčiam susitarimui.

Šis sprendimas sąlygojo 1970 m. *de minimis* Pranešimo⁵⁸⁷ atsiradimą. Jį pakeitė 1977, 1986 ir 1994, 1997, 2001 ir 2014 *de minimis* Pranešimai. Disertacijos rengimo metu numatytas barjeras horizontaliesiems susitarimams yra 10 proc., vertikaliesiems – iki 15 proc.

EK priimti ir keisti *de minimis* Pranešimus skatino mažiausiai keli motyvai:

- pasikeitusios ekonominės aplinkybės;
- neišvengiamai padidėjęs susitarimų, kuriuos reikėtų įvertinti pagal konkurencijos teisės nuostatas, srautas;
- EB (vėliau ES) plėtra.

Iki 2001 m. *de minimis* Pranešimo įsigaliojimo vykdytos reformos byloja apie vertinimo kriterijų (ypatingai kiekybinių) švelninimą. Tačiau 2014 m. įsigaliojęs *de minimis* Pranešimas panaikino diskusijas dėl *de minimis* išlygos taikymo *sunkių apribojimų* turintiems susitarimams.

ES bei nacionalinių teisės aktų analizė leidžia teigti, kad ūkio subjektų sudaryti susitarimai, atsižvelgiant į jų padėtį atitinkamoje rinkoje vienas kito atžvilgiu, skirstomi į horizontaliuosius, vertikaliuosius ir mišriuosius. Pagrindiniu kriterijumi, kuris leistų atskirti šias susitarimų rūšis, laikytinas jų sudarytojų užimamas gamybos ir platinimo lygmuo. Galimi variantai pagal šį kriterijų:

586 Byla 5/69 *Völk v Vervaecke* [1969] ECR 295.

587 Communication de la Commission, du 27 mai 1970, concernant les accords d'importance mineure qui ne sont pas visés par les dispositions de l'article 85 paragraphe 1 du traité instituant la C.E.E. (J C 64/1).

- susitarimai tarp gamintojų (horizontalieji);
- susitarimai tarp platintojų (horizontalieji);
- susitarimai tarp gamintojų ir platintojų (vertikalieji);
- susitarimai, kurių vertinimo metu sunku tiksliai nustatyti visus ryšius tarp juos sudariusių ūkio subjektų (vadinamieji mišrieji).

Anot ekonomistų, susitarimų skirstymas į vertikaliosios, horizontaliosios ir mišriosios vertinimo prasme yra santykinis. Bet koku atveju reikia įvertinti kiekvieno konkreta susitarimo poveikį konkurencijai, nustatyti, ar susitarimas turi įtakos socialinei vartotojų gerovei⁵⁸⁸.

Vertinant susitarimus mažareikšmiškumo aspektu negalima apsiriboti vien tik susitarimo sudarymo fakto konstatavimu bei jame esančių konkurencijos ribojimų nustatymu. Taip iš rinkos būtų pašalinta absoliuti dauguma jau sudarytų susitarimų. Tačiau būtina įvertinti ir paties susitarimo ekonominį sudarymo kontekstą bei realų arba labai tikėtiną poveikį⁵⁸⁹.

Sutiktina su Luis Ortiz Blanco, jog vertinant konkurencijos ribojimą neužtenka nustatyti fakto, jog šalis apribojo konkurenciją tarpusavyje. Būtina nustatyti, jog buvo padarytas neigiamas poveikis ar kilo grėsmė atsirasti tokiam poveikiui kainoms, produkcijai (produktams), inovacijoms ar produktų ir paslaugų įvairovei bei kokybei⁵⁹⁰.

Horizontalieji susitarimai laikomi pavojingesniais už vertikaliosios. Nustatyta, kad didžioji dalis susitarimuose tarp konkurentų (subjektų, veikiančių tame pačiame gamybos ar platinimo lygmenyje) numatytų apribojimų turėjo reikšmingesnę poveikį konkurencijai nei susitarimuose tarp skirtinguose gamybos ir platinimo lygmenyse esančių subjektų⁵⁹¹. Norint pritaikyti *de minimis* išlygą vertikaliesiems susitarimams numatyti kur kas švelnesni kiekybiniai kriterijai (rinkos dalių barjerai).

Prie 2014 m. EK *de minimis* Pranešimo 4 p. pateikiama išnaša Nr. 5, kurioje kalbama apie preziumuojamą mažo ir vidutinio dydžio ūkio subjektų sudarytų susitarimų nereikšmingą poveikį prekybai tarp valstybių narių. Autoriaus manymu, mažai tikėtina, jog tokių įmonių veiksmai turės ir reikšmingą neigiamą poveikį konkurencijai.

Autoriaus nuomone, kiekybinis kriterijus turėtų būti įvestas ne tik ūkio subjektų dydžiams, pagal kuriuos jie skirstomi į smulkius, vidutinius ir stambius, bet ir jų skaičių. Juk kuo daugiau kartelio sudarytojų, tuo didesnę rinkos dalį jie užima. Mažai tikėtina, kad daugybė smulkių ar vidutinių įmonių sugebėtų sukurti gyvybingą kartelį, kurio nariai laikytųsi prisiimtų įsipareigojimų bei sėkmingai veiktų atitinkamoje rinkoje. Tai viena priežasčių, kodėl teisės aktuose neminimas galimas daugybės smulkių ūkio subjektų sudarytų susitarimų reikšmingas poveikis konkurencijai. Jei toks ir galėtų būti daromas, jis būtų nustatytas atliekant individualių susitarimų vertinimą.

Suprantama, jog kriterijus dėl MVĮ gali būti tenkinamas, jei į šias numatytas ribas (t. y. kiekybinius kriterijus – apyvartą ir asmenų skaičių įmonėje) telpa visi susitarime dalyvau-

588 Graham C. EU and UK Competition Law. Second edition. Pearson Education Limited, 2013, p. 64.

589 Byla 56-65 *Société Technique Minière (L.T.M.) v Maschinenbau Ulm GmbH (M.B.U.)*. [1966], p. 249.

590 Blanco L. O. Market Power in EU Antitrust Law: Hart Publishing, 2012, p. 25.

591 Encyclopedia of Competition Law. Volume 1-3, R.73. General Editor Scott A.: Sweet & Maxwell and Thomson Reuters, 2011.

jantys ūkio subjektai⁵⁹². Sutiktina su pozicija, jog rinkos galia turėtų būti apskaičiuojama vadovaujantis apyvartos duomenimis bei informacija apie rinkos dalis⁵⁹³.

Yra nuogaštavimų, jog priklausomai nuo atitinkamos rinkos apibrėžimo ir maži bei vidutiniai ekonominiai vienetai gali turėti reikšmingą įtaką⁵⁹⁴. Rinkos specifika gali nulemti, jog joje rinkos galią turės ir nedidelės įmonės. Tokios galimybės gali atsirasti:

- besiformuojant naujai atitinkamai rinkai (pvz., atsiradus rinkoje naujam produktui ar paslaugai);
- ekonomiškai nepatrauklioje rinkoje;
- rinkoje, kuri apibrėžiama per siaurai;
- rinkoje, kuri dėl vienų ar kitų priežasčių yra apribota, reguliuojama.

Vis dėlto iš ekonominės pusės mažiems ir vidutiniams ūkio subjektams suteikiama apsauga kritikuotina dėl galimo konflikto su ekonominės gerovės tikslu grėsmės⁵⁹⁵.

Delimitis byloje⁵⁹⁶ Teisingumo Teismas suformulavo taisyklę, jog ribojančių sąlygų turintis vertikalusis apribojimas išvengia SESV 101 str. taikymo, jei išlieka reali galimybė naujiems žaidėjams įsilieti į rinką ar jau esantiems išsiplėsti. Iš esmės vertikalūs susitarimai gali tenkinti išimtimi, jei jie reikšmingai neprisideda prie rinkos uždarymo. Tačiau šiuo atveju atsiranda dar viena problema – reikšmingos įtakos arba prisidėjimo prie rinkos uždarymo efekto apskaičiavimas.

Teisės aktuose numatyti prioritetiniai kriterijai, į kuriuos būtina atsižvelgti susitarimo vertinimo metu. Kaip nurodoma 2011 m. sausio 14 d. EK Komunikate, būtina atsižvelgti ne tik į susitarimo dalyvių išskeltus tikslus: „*vertinant, ar susitarimu siekiama antikonkurencinio tikslo, būtina atsižvelgti į susitarimo turinį, tikslus, kurių tuo susitarimu siekiama, ir ekonomines bei teisines aplinkybes, kuriomis jis vykdomas. Be to, nors vertinant, ar susitarimu siekiama antikonkurencinio tikslo, nebūtina nagrinėti šalių ketinimų, Komisija, atlikdama analizę, vis dėlto gali į tai atsižvelgti*“⁵⁹⁷. Komunikato nuostatoje išskirti šie kriterijai: susitarimo turinys, susitarimo tikslai bei ekonominis ir teisinis kontekstas. Akivaizdu, kad šis kriterijų sąrašas negali būti laikomas baigtiniu.

Autoriaus nuomone, 2011 m. sausio 14 d. EK komunikate išvardinti kriterijai aiškiai ir nedviprasmiškai parodo, jog formaliu susitarimų vertinimu (t. y. besivadovavimu vien kiekybiniais ar konkrečiais kokybiniais kriterijais, pvz., *sunkių* apribojimų buvimu ar nebuvimu) pradėtas tyrimas negali užsibaigti.

Ūkio subjektų sudarytų susitarimų vertinimą nereikšmingo poveikio konkurencijai aspektu siūloma vykdyti pagal šią schemą⁵⁹⁸:

592 Toth A. G. *The Oxford Encyclopaedia of European Community Law. Volume III. Competition Law and Policy*: Oxford University Press, 2008, p. 109.

593 Zimmer D. *The Goals of Competition Law*: Edward Elgar Publishing Limited, 2012 – Parret L. dalis knygoje „The multiple personalities of EU competition law: time for comprehensive debate on its objectives“, p. 73.

594 Ten pat, p. 73.

595 Ten pat, p. 73.

596 *Byla C-234/89 Stergios Delimitis v Henninger Bräu AG*. [1991].

597 Komisijos 2011 m. sausio 14 d. komunikatas (ES) Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio taikymo horizontaliesiems bendradarbiavimo susitarimams gairės. 2011/C 11/01, 25 punktas.

598 Puskas A. *The EU Practice of Horizontal Agreement Assessment in Accordance with the Rule of Providing De Minimis Exemption*. *Baltic Journal of Law & Politics*. 2012, 5(2): 70.

- a) nustatyti, kad ūkio subjektų sudarytas susitarimas neturi *sunkių* ribojimų (pvz., kainų fiksavimo);
- b) apibrėžti atitinkamą rinką (geografinę ir prekės), kurioje veikia susitarimą sudarę ūkio subjektai;
- c) nustatyti ūkio subjektų dalis atitinkamoje rinkoje. Šiuo atveju nustatoma jų bendroji dalis.

Anksčiau pateikta susitarimų vertinimo schema remiasi teisės aktuose numatytais vertinimo kriterijais ir iš jų turinio išvedamu nuoseklumu. Pagal teisės aktus tik nustatoma, kad vertinamas susitarimas neturi *sunkių* ribojimų, tikslinga pereiti prie kitų etapų. Šie etapai – apibrėžti atitinkamą rinką, kurioje veikia susitarimą sudarę ūkio subjektai, bei nustatyti jų dalis atitinkamoje rinkoje.

Negalima nesutikti su D. Geradinu, jog ES konkurencijos taisyklės, jei nevisiškai, tai didžiąja dalimi remiasi rinkos galios koncepcija⁵⁹⁹. Reikšmingos įtakos konkurencijai ir prekybai sąlyga tiesiogiai susijusi su rinkos galios koncepcija. Juk tik turintys rinkos galią ūkio subjektai savo susitarimais gali reikšmingai riboti konkurenciją.

Nustatoma, jog vertinamas susitarimas turi konkurenciją ribojančių požymių, gali būti taikomas vienas iš dviejų skirtingas pasekmes susitarimo sudarytojams nulemiančių standartų. Europoje laikomasi *per se* doktrinos, JAV – *rule of reason*. Pagal *per se* taisyklę konkurencijos apribojimą nulemiantys veiksniai draudžiami neatsižvelgiant į jų realų poveikį. Jei konstatuojama, jog konkurencija buvo apribota, išimtis dėl mažareišmiškumo netaikoma. Pagal *rule of reason* taisyklę reikalaujama įvertinti turimus faktus⁶⁰⁰.

Pastebėtina, kad valstybių praktika įtvirtinant mažareišmiškumo išimtį nėra vienoda. Dalis valstybių yra priėmusios atskirus teisės aktus, kurie į nacionalinę konkurencijos teisę perkelia 2001 m. EK *de minimis* Pranešimo nuostatas (jį iš esmės atitinka ir 2014 m. EK *de minimis* Pranešimas), dalis tiesiogiai vadovaujasi *de minimis* Pranešimu (pvz., Belgija).

Atkreiptinas dėmesys, jog toliau nagrinėjamos valstybių narių nacionalinių teisės aktu nuostatos, įskaitant tam tikrą reguliavimo specifiką, aktualios su sąlyga, jog nėra poveikio prekybai tarp valstybių narių. Priešingu atveju bus taikomas SESV 101 str. ir kitos ES konkurencijos teisės nuostatos.

Pagal SESV 101 str. *sunkių* apribojimų turintys susitarimai draudžiami, o už konkurencijos priežiūrą atsakingos institucijos griežtai baudžia juos sudariusius subjektus. Į kiekybinius ūkio subjektų užimamų rinkos dalių kriterijus atsižvelgiama tik tuo atveju, jei įvykdoma dar viena sąlyga – ūkio subjektų sudarytu susitarimu nenustatomi sunkiais laikytini ribojimai. Preziumuojama, jog *sunkių* ribojimų turinčių susitarimų tikslas – konkurencijos ribojimas. Juos sudarantys ūkio subjektai savo veiksmais siekia konkurencijai žalingų padarinių. SESV 101 str. taikymui pakanka, kad susitarimo tikslas būtų konkurencijos ribojimas, trukdymas arba iškraipymas, nepaisant jo faktinio poveikio⁶⁰¹.

Ekonomiškai pagrįstų argumentų iš *de minimis* išlygos taikymo besąlygiškai eliminuoti tokius susitarimus nėra. Priešingai, netikslinga taikyti draudimą susitarimams, kurių įtaka konkurencijai nereikšminga. Mažą galią rinkoje turinčių ūkio subjektų susitari-

599 Geradin D., Layne-Farrar A., Petit N. *EU Competition Law and Economics*. Oxford University press, 2012, p. 78.

600 Van den Bergh R. J., Camesasca P. D. *European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective*. 2 edition: Sweet & Maxwell, 2006, p. 7.

601 Byla T-53/03 *BPB v Commission*. OJ C 209, 4 punktas.

mai dėl veikiančio rinkos savireguliacijos mechanizmo nėra gyvybingi. Kartu dažniausiai jie nedaro realios žalos vartotojams ir kitiems subjektams. Tai paaiškinama tuo, kad vartotojai dėl susitarimo sudarytojų mažos pozicijos rinkoje turi platų kitų prekių ir paslaugų teikėjų pasirinkimą.

Kalbant apie galimus atitinkamos rinkos dalių ribas *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams, būtina atsižvelgti į prezumpciją, kad vertikalieji susitarimai laikytini mažiau pavojingais už horizontaliuosius bei mišriuosius, todėl sistemiškas aiškinimas turėtų suponuoti atitinkamą diferencijavimą – pvz.:

- horizontaliųjų ir mišriųjų susitarimų, turinčių *sunkių* apribojimų, sudarymo atveju iki 1 proc. *bendrai* ūkio subjektų užimamos atitinkamos rinkos dalies;
- vertikalųjų susitarimų, turinčių *sunkių* apribojimų, sudarymo atveju iki 1,5 proc. *atskirai* ūkio subjektų užimamos atitinkamos rinkos dalies.

Teisingumo Teismo sprendimas *Expedia* byloje⁶⁰² įnešė sumaišties į ūkio subjektų sprendimų vertinimą: „*susitarimas, kuris gali paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą ir kurio tikslas yra antikonkurencinis, dėl savo pobūdžio ir neatsižvelgiant į bet kokią konkretų jo poveikį yra reikšmingas konkurencijos apribojimas*“. Dėl sprendimo aiškumo sumaišties nėra, tačiau nebeliko lūkesčių, jog užimama maža dalis rinkoje gali prisidėti prie susitarimo reabilitavimo. Iš esmės taip paneigiama ir prezumpcija dėl MVĮ negalėjimo daryti reikšmingo poveikio konkurencijai.

Anksčiau ūkio subjektai turėjo galimybę įsivertinti savo sudarytą susitarimą ir jo sudarymo pasekmes. Dabar tereikia nustatyti sudaromo susitarimo „tikslą“ (t. y. *sunkaus* apribojimo turėjimą) ir automatiškai bus pritaikytas draudimas. Vienintelė ūkio subjektų viltis – sudarytas susitarimas neturi poveikio prekybai tarp valstybių narių, tada reikia atsakyti į klausimus:

- koks yra nacionalinis reglamentavimas?
- ar nacionalinė institucija nuosekliai laikosi Teisingumo Teismo formuojamų precedentų sprendžiant bylas, kurios neveikia prekybos tarp valstybių narių?

Susitarimo nuostatų, kurios reikšmingai riboja konkurenciją, nustatymas pakankamas tam, kad ūkio subjektų sudarytas susitarimas būtų įvertintas pagal atskiros ES valstybės narės nacionalinę konkurencijos teisę. Tačiau to neužtektų SESV nuostatų taikymui. Tam reikia nustatyti ir poveikio prekybai tarp valstybių narių faktą.

Kaip ir poveikio konkurencijai atveju, vertinant poveikį prekybai užtenka nustatyti ne tik faktą, jog toks poveikis realus, bet užtenka įrodyti, jog jis potencialiai galimas. Tačiau negalima remtis vien hipotetiniais išvedžiojimais, nes pastarųjų pagrindu visi susitarimai gali turėti potencialų poveikį prekybai tarp valstybių narių. *Deltafina SpA* byloje⁶⁰³ aiškiai nurodoma, kad privaloma atsižvelgti į „objektyvių faktinių ir teisinių aplinkybių visumą“.

Ekonominėje ir teisinėje literatūroje laikomasi nuomonės, jog per pastarąjį dešimtmetį nereikšmingos įtakos konkurencijai ir nereikšmingos įtakos prekybai atskyrimas tapo aiškesnis⁶⁰⁴. Prie to didžiausia dalimi prisidėjo reglamentavimas skirtinguose teisės aktuose bei besikeičianti Teisingumo Teismo praktika.

602 Byla C-226/11 *Expedia Inc. v Autorité de la concurrence and Others* [2012], p. 37.

603 Byla T-29/05 *Deltafina SpA v European Commission* [2010], p. 167.

604 Zimmer D. *The Goals of Competition Law*: Edward Elgar Publishing Limited, 2012 – Parret L. dalis knygoje „The multiple personalities of EU competition law: time for comprehensive debate on its objectives“, p. 73, išnašose.

Atkreiptinas dėmesys, jog įtakos prekybai atveju, priešingai nei nustatant poveikį konkurencijai, numatytas vienodas ūkio subjektų užimamų rinkos dalių barjeras – 5 proc. Jis nesiskiria nuo to, ar šalys sudarė horizontalųjį, ar vertikalųjį susitarimą.

Teisingumo Teismas poveikį prekybai tarp valstybių narių apibrėžia labai plačiai⁶⁰⁵. Tam, kad būtų pritaikytas SESV 101 str. 1 d., poveikis prekybai tarp valstybių narių turi būti reikšmingas⁶⁰⁶.

Labiau tikėtina, jog įtaka prekybai tarp valstybių narių bus daroma, jei susitarimo daliviai:

- veikia skirtingose valstybėse;
- užima didelę rinkos dalį nacionaliniu mastu.

Susitarimo šalys negali gintis faktu, jog tik vienoje valstybėje narėje vykdoma veikla ir rinkodara negali reikšmingai paveikti prekybos tarp valstybių narių⁶⁰⁷.

Net nacionalinis kartelis, kuris veiklą vykdo ES, nepaisant eksporto ar importo nevykdymo gali sukelti nemažai problemų kitiems ūkio subjektams bei turėti įtakos prekybai tarp valstybių narių⁶⁰⁸.

605 Toth A. G. *The Oxford Encyclopaedia of European Community Law. Volume III. Competition Law and Policy*: Oxford University Press, 2008, p. 308, taip pat byla 42/84 *Remia BV and others v Commission of the European Communities* [1985].

606 Bylos T-77/92 *Parker Pen Ltd v Commission of the European Communities* [1994], C-306/96 *Javico International and Javico AG v Yves Saint Laurent Parfums SA (YSLP)* [1998] ir kt.

607 Byla C-238/05 *Asnef-Equifax, Servicios de Información sobre Solvencia y Crédito, SL v Asociación de Usuarios de Servicios Bancarios (Ausbanc)* [2006] I-11125 p. 36-37.

608 Byla 8-72 *Vereeniging van Cementhandelaren v Commission of the European Communities* [1972].

IŠVADOS

Atliktas tyrimas leido patvirtinti Autoriaus iškeltus ginamuosius disertacijos teiginius:

1. Atlikus reikšmingos įtakos konkurencijai ir reikšmingos įtakos prekybai sąlygų turinio analizę, galima teigti, jog esminis jų tenkinimo kriterijus yra susitarimą sudariusių ūkio subjektų turima rinkos galia. Konkurenciją ribojantys susitarimai turėtų būti vertinami atsižvelgiant ne tik į formalius kiekybinius (pvz., ūkio subjektų dalys atitinkamoje rinkoje) ir kokybinius (pvz., sunkių apribojimų buvimas) kriterijus. Būtina įvertinti ir šalių sudaromo susitarimo turinį, tikslus, kurių siekiama susitarimu, ekonomines bei teises susitarimo vykdymo aplinkybes. Taigi, svarbu įvertinti susitarimo šalių turimą rinkos galią. Be to, reikia įvertinti, ar susitarimo dalyvių veiksmai sukelia reikšmingus pokyčius rinkoje.

2. ES teisminių institucijų ir valstybių narių praktikos analizė leidžia teigti, jog nepaisant rekomendacinio EK *de minimis* Pranešimų pobūdžio, dauguma ES valstybių narių jais nuosekliai vadovaujasi. Dauguma jų yra perkėlusios nuo 2001 iki 2014 m. galiojusio EK *de minimis* Pranešimo nuostatas į nacionalinius teisės aktus. Pažymėtina, kad dalis valstybių narių kitaip nei ES teisminės institucijos vertina *sunkių* apribojimų turinčius susitarimus.

3. Atlikta Teisingumo Teismo sprendimų analizė leidžia teigti, jog ES konkurencijos teisėje konkurenciją reikšmingai ribojantiems susitarimams taikomas ne tik *per se* draudimas (t. y. jie draudžiami patys savaime). Taip pat taikoma vertinimo taisyklė, kuri priimta JAV taikoma *rule of reason*. Nepagrįstai teigiama, jog tai kelia grėsmę SESV 101 str. 3 d. taikymui. Taikant *rule of reason* taisyklę ir SESV 101 str. 3 d. pasveriamas teigiamas ir neigiamas sudaryto susitarimo poveikis. Norint pritaikyti SESV 101 str. 3 d. išimtį turi būti tenkinama daugelis joje numatytų sąlygų, o *rule of reason* atveju lemiamu gali būti bet kuris aspektas.

4. ES teisės aktai numato kelias išimtis, leidžiančias netaikyti SESV 101 str. 1 d. *de minimis* išimties taikymo paminėtini SESV 101 str. 3 d. ir iš dalies konkurenciją rinkoje vertinančios institucijos veiklos prioritetų nustatymo procesas. Visais atvejais vertinami susitarimai, turintys konkurenciją ribojančių sąlygų, kuriems galima netaikyti SESV 101 str. 1 d. Vertinant konkurencijos ribojimų turinčių susitarimų poveikį pagal SESV 101 str. 3 d. siekiama nustatyti balansą tarp jų teikiamos naudos ir žalos. Jei lyginsime susitarimų atitikimą konkurencijos teisės normoms vertinimą atliekančios institucijos numatytų prioritetų ir *de minimis* išimties taikymą, turime konstatuoti netiesioginį ryšį. Abiem teisinėmis priemonėmis siekiama to paties tikslo – nukreipti resursus nuo santykinai ne tokių žalingų atvejų nagrinėjimo ir analizės prie reikšmingesnę įtaką konkurencijai turinčių veiksmų. Netiesiogine prasme apribojimas, esantis už veiklos prioritetų ribų, – mažareikšmis. Tačiau kartu tai yra skirtingi procesai, turintys ir skirtingus atsiradimo pagrindus ir taikymo pagrindus.

5. ES teisminių institucijų praktika nenumato galimybės taikyti *de minimis* išimtį *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams. Tačiau, Autoriaus manymu, ES teisės aktai turėtų numatyti tokią galimybę tuo atveju, kai susitarimą sudariusių šalių rinkos galia yra nedidelė. Dažniausiai maži ūkio subjektai sudarydami *sunkių* apribojimų turinčius susitarimus sukelia žalą savo verslui, o ne konkurencijai ir vartotojams. Be to, tokius susitarimus sudariusios šalys dažnai juos pažeidžia. *De minimis* išimtį *sunkių* apribojimų turintiems susita-

rimams galima taikyti 2014 m. *de minimis* Pranešime numačius griežtesnius reikalavimus susitarimą sudariusių ūkio subjektų užimamai padėčiai rinkoje. Pavyzdžiui:

- horizontaliųjų ir mišriųjų (jei jie atskirai išskirtini) susitarimų, turinčių *sunkių* apribojimų, sudarymo atveju iki 1 proc. *bendrai* ūkio subjektų užimamos atitinkamos rinkos dalies;
- vertikalinių susitarimų, turinčių *sunkių* apribojimų, sudarymo atveju iki 1,5 proc. *atskirai* ūkio subjektų užimamos atitinkamos rinkos dalies.

PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS

Atsižvelgdamas į atliktą tyrimą, teisinio reguliavimo srityje Autorius siūlo:

1. Pasirinkti vieną iš šių išimties taikymo *sunkių* apribojimų turintiems susitarimams schemų ir jos taikymą įtvirtinti EK 2014 m. *de minimis* Pranešimo ir LR konkurencijos tarybos 2004 m. gruodžio 9 d. nutarimo Nr. 1S-172 pakeitimuose:

- *de minimis* išlygą taikyti visiems susitarimams, jeigu pastarieji neviršija numatytos rinkos dalies. Toks leidimas gali būti atšauktas konkrečiam susitarimui, nustačius, kad jis reikšmingai riboja konkurenciją;
- *de minimis* teisės aktus papildyti nuostata, kad ir „juodajame sąrašė“ esantiems susitarimams gali būti taikoma išimtis, jeigu jie reikšmingai neriboja konkurencijos. Ūkio subjektams būtų numatyta įrodinėjimo našta. Autoriaus manymu, ši išimties taikymo schema patogesnė dėl lengvesnio įgyvendinimo.

2. Pakoreguoti EK 2014 m. *de minimis* Pranešimo 13 punktą – vietoj „8, 9, 10 ir 11 p. netaikomi susitarimams, kuriuose numatomi tokie pagrindiniai apribojimai“ įrašyti „8, 9, 10 ir 11 p. netaikomi susitarimams, kurie reikšmingai riboja konkurenciją“.

3. Į LR konkurencijos tarybos 2004 m. gruodžio 9 d. nutarimą Nr. 1S-172 įtraukti tokią nuostatą (pvz., 4¹ minėto teisės akto punktas): „Nutarime nustatyti kriterijai nereiškia, kad šias rinkos dalių ribas viršijančių ūkio subjektų sudaryti susitarimai žymiai riboja konkurenciją“. Analogiška nuostata yra 2014 m. EK *de minimis* Pranešime. Ji leidžia ūkio subjektams tikėtis visapusiško susitarimo įvertinimo, o ne *per se* draudimo pritaikymo šiek tiek viršijus teisės akte numatytus kiekybinius kriterijus.

AUTORIAUS PUBLIKACIJOS DISERTACIJOS TEMA

Pagrindinės publikacijos:

1. Puksas A. On the Potential to Apply De Minimis Exemption for Agreements Containing Hardcore Restraints: European Union Practice. *Baltic Journal of Law & Politics*. 5:1 (2012): 46-69.
2. Puksas A. The EU Practice of Horizontal Agreement Assessment in Accordance with the Rule of Providing De Minimis Exemption. *Baltic Journal of Law & Politics*. 5:2 (2012): 65-80.

Kitos publikacijos:

1. Puksas A. Hazards of competition restraining agreements between banks: the practice of European Union member states. *Practice and research in private and public sector - 2013: 3rd international scientific conference: conference proceedings*. ISSN 2029-7378. 2013, p. 272-281.
2. Puksas A. Hardcore restraints in agreements: from prohibition to limitation. *Practice and research in private and public sector - 2012: conference proceedings: international scientific conference*. ISSN 2029-7378. 2012, p. 321-328.
3. Puksas A. Competition law boundaries on research and development (R&D) agreements. *European integration and Baltic Sea Region: diversity and perspectives*. The University of Latvia Press, 2011. ISBN 9789984453989, p. 200-210.

GYVENIMO APRAŠYMAS

Asmeninė informacija

Gimimo data 1983 m. rugsėjo 21 d.
El. pašto adresas andrius.puksas@gmail.com

Išsilavinimas

2008 – 2014 Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Verslo teisės katedros doktorantas.
2006 – 2008 Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Verslo teisės katedra. Suteiktas teisės magistro kvalifikacinis laipsnis (Verslo teisės programa).
2002–2006 Mykolo Romerio universiteto Teisės fakultetas. Suteiktas teisės bakalauro kvalifikacinis laipsnis.

Profesinė veikla

2014 – dabar Advokatų profesinė bendrija SKVLAW (teisininkas).
2011 – dabar Mykolo Romerio universiteto Mokslo centras.
2011 – 2014 Advokato A.Matkevičiaus ir partnerių kontora AMP Legal (teisininkas).
2010 – 2011 Individuali veikla (teisininkas).
2007 – 2010 UAB „Media Incognito“ (teisininkas).

Narystė

Lietuvos teisininkų draugija, Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjunga, Lietuvos mokslininkų sąjunga, Akademinė vadybos ir administravimo asociacija, JCI Sostinė.

Kalbos

lietuvių, anglų, rusų, lenkų.

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY

Andrius Puksas

AN APPRECIABLE EFFECT ON COMPETITION
AND TRADE PROVISION.
THE PROBLEMS OF AGREEMENTS
OF MINOR IMPORTANCE

Summary of the Doctoral Dissertation
Social Sciences, Law (01 S)

Vilnius, 2014

The dissertation was written during the period of 2008-2014 at Mykolas Romeris University.

Scientific supervisors:

2008-2013: Assoc. Prof. Dr. Daivis Švirinas (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law – 01 S);

2013-2014: Assoc. Prof. Dr. Raimundas Moisejevas (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law – 01 S).

The doctoral dissertation will be defended at the Law Research Council of Mykolas Romeris University:

Chairman:

Prof. Dr. Asta Dambrauskaitė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law – 01 S).

Members:

Assoc. Prof. Dr. Virginijus Bitė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law – 01 S);

Prof. Dr. Tomas Davulis (Vilnius University, Social Sciences, Law – 01 S);

Assoc. Prof. Dr. Antanas Rudzinskas (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law – 01 S);

Assoc. Prof. Dr. Skirgailė Žalimienė (Vilnius University, Social Sciences, Law – 01 S).

Opponents:

Assoc. Prof. Dr. Edvardas Sinkevičius (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law – 01 S);

Assoc. Prof. Dr. Deividas Soloveičik (Vilnius University, Social Sciences, Law – 01 S).

The public defence of the dissertation will take place at the Law Research Council at Mykolas Romeris University on October 24th, 2014, at 10:00 AM in the auditorium I-414.

Address: Ateities st. 20, LT-08303, Vilnius, Lithuania.

The summary of the doctoral thesis was sent out on September 24th, 2014.

The doctoral dissertation is available at the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania (Gedimino ave. 51, Vilnius) and at Mykolas Romeris University Library (Ateities st. 20).

AN APPRECIABLE EFFECT ON COMPETITION AND TRADE PROVISION. THE PROBLEMS OF AGREEMENTS OF MINOR IMPORTANCE

Summary

„It was in 1962 that EEC competition lawyers began asking themselves in earnest by what criteria a contractual restriction should be judged under Article 85(1) of the EEC Treaty. They are still asking the question.“

Donald L. Holley⁶⁰⁹

Relevance and scientific novelty of the dissertation. Analysis of EU mandatory legal acts suggests that these legal documents do not include an obligation to determine whether the provision regarding condition of appreciable effect on competition and trade is met. Article 101 of the main EU legal act, the Treaty establishing the European Community⁶¹⁰, does not even mention such condition. Despite that, when assessing agreements between economic entities according to provisions of EU competition law, this condition is considered to be of key importance. This condition derives from judicial practice, and its application is regulated by legal acts of recommendatory nature.

As incompatible with the internal market, the Article 101(1) of the TFEU „*prohibits all agreements between undertakings, decisions by associations of undertakings and concerted practices which may affect trade between Member States and which have as their object of effect the prevention, restriction or distortion of competition within internal market.*“ If estimating this provision from the formal side only, it implicates that any agreement which may have a harmful affect on trade between Member States and has negative effect on competition or the objective to affect it negatively is prohibited. Article 101(2) of TFEU confirms this conclusion by including a provision that the above mentioned agreements do not apply *ab initio*, i.e., from the moment of them being signed. Article 101(3) of TFEU does provide an exemption for this provision. Conditions for applying the exemption are related to the statement of positive nature of the above mentioned agreements. The decision of applying the exemption as according to the Article 101(3) of TFEU is made after evaluating the positive and negative aspects of the concluded agreement, i.e., on the

609 During the course of time, some conditions had changed naturally (EEC became the EU, Article 85(1) of the Treaty establishing the European Community became Article 101(1) if the TFEU), however, jurists are still raising questions and looking for answer regarding essential criteria of assessment according to the Article 101(1) of the TFEU. This quote accurately and in various ways reflects the issues and problematics of this thesis as well as its content. Quoted from: Holley D. L. EEC Competition Practice: A Thirty-Year Retrospective. Fordham International Law Journal, Volume 16, Issue 2, 1992, p. 364.

610 Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union [2008] O L C 115/47.

basis of the „principle of balance“. However, it is not the only opportunity to rehabilitate agreements which restrict competition. Legal acts of recommendatory nature do include a statement that it is mandatory to evaluate whether the condition of appreciable effect on competition and trade is met. In the broader sense, according to this request the prohibition of agreements restricting competition included in Article 101(1) of TFEU is not unconditional. It is necessary to determine that the prevention, restriction or distortion of competition is appreciable.

To mention one of the reasons to avoid application of the Article 101(1) of TFEU, is small or very small undertakings' part in the market. As a rule, this is caused by the small size of these entities. Legal professionals notice that scientific and popular science literature hardly pays any attention to the links between competition politics and small business entities.⁶¹¹ It means that researchers more often analyze situations which involve medium or large size undertakings. And this is not surprising, since the agreements which they conclude more often have appreciable effect on competition. However agreements of smaller entities are no less important. A particular attention should be paid to marginal agreements. During their assessment, the decision whether the agreement is held not valid from the moment of its signing, or can it continue to exist after applying the exemption, can depend even on trivia.

The problematics is relevant in respect of agreement assessment influence on competition as well as due to application of *de minimis* exemption. The fate of each specific agreement, and moreover – the fate of its contractors depend on the criteria embeded in legal acts, on the practice of institutions, and of course on the results of the assessment. One should keep in mind that each agreement with the rights and responsibilities it raises, does not always affect only its' contractors. That is where the sensitive issue of legitimate expectation is raised. Quite often the line between appreciable and non-appreciable effect on competition is extremelty fine. The institution evaluating the agreement's accordance with the competition law standards have to make a decision which will influence not only the parties of the agreement, but other entities as well. These may include consumers, too; who, according to initial objectives had to be protected by the decision of such an institution. Naturally, such decisions affect and change the market as well.

The dissertation raises questions which do not have clear answers in the EU competition law. The study analyzing controversial aspects of *de minimis* is undoubtedly new, and relevant with respect to the theoretical and practical questions raised. The dissertation gives a different angle of view towards the problematic issues raised here, and also towards previous and current legal regulation. The thesis begins with the regulation of *de minimis* in the light of assessing the agreements' affect on competition. Further it analyzes issues related to *hardcore restraints*, and finally, it analyzes the application of *de minimis* exemption as according to agreement's affect on trade. It should be noted that the assessment of effect on trade according to the TFEU, has a definite connection with the effect on competition.

The study is new and relevant also with respect to the scope of the research; the dissertation analyzes not only legal regulation of the EU, but also local legal regulations of

611 Schaper M. T., Clear A., Baker G. Competition policy and entrepreneurship development: some international comparisons. European competition law review: Vol. 31, Issue 6/2010, p. 226.

Member States. It separately draws attention to the similarities and differences between the regulations. The dissertation analyzes both quantitative and qualitative assessment criteria. Particular attention is paid to the practice of national institutions which is conditioned by the regulations, and also its comparison with the practice of the EC, the Court of Justice.

This dissertation is the first study in Lithuania, which includes complex analysis of conditions of appreciable effect on competition and trade; as well as the practice of applying *de minimis* exemption. The study is relevant due to the fact that there are no clear criteria for the assessment, while the agreements' assessment practice has been changing. It should be noted that research of such scope has not yet been conducted neither in Lithuania, nor in the EU.

The relevance of the issue is demonstrated by the search of optimal assessment model which has been going on for decades now and is still in action. The dissertation reveals the shift of the *de minimis* Notice and of criteria it includes; also, the practice and regulations of EC, the Court of Justice, General Court (previously – the Court of First Instance)⁶¹², and of national institutions'. For instance, the decision of the Court of Justice of December 13th, 2012 in the *Expedia* case⁶¹³, led to a reform of *de minimis* rules. That is when in July of 2013 a new project of the *de minimis* Notice⁶¹⁴ was prepared and submitted for evaluation of its potential impact. After receiving conclusions of the evaluation, the legal act was confirmed in June 2014⁶¹⁵. However, reforms are still ongoing at the time when this dissertation is being written, therefore the insights of this study are practically relevant.

Reforms took place and are still ongoing in the Republic of Lithuania, too; in 2011 the Competition Council of the Republic of Lithuania has developed a draft of explanations for *de minimis*⁶¹⁶. The demand for more clearly identified rules for agreements' assessment is undoubtedly significant. That is why in June of 2012 the Competition Council of the Republic of Lithuania presented a methodological tool by the name of "The Guidelines for Assessment of the Impact on Competition"⁶¹⁷. Truthfully, the latter issue has not been included in the research of this dissertation, since it is related to the impact of decisions' by public administration bodies rather than the impact of agreements' themselves. However, it does demonstrate the importance of having a reliable instruction for assessment in every

612 Van der Woude M., Jones Ch. EU Competition Law Handbook 2013 Edition: Sweet & Maxwell, Thomson Reuters, 2012, p. 44.

613 Case C-226/11 *Expedia Inc. v Autorité de la concurrence and Others* [2012].

614 Project of Communication from the Commission Notice on agreements of minor importance which do not appreciably effect competition under Article 101(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union (*de minimis* Notice). 20xx/C xxx/xx. [interactive, viewed on September 20, 2013] <http://ec.europa.eu/competition/consultations/2013_de_minimis_notice/de_minimis_notice_lt.pdf>.

615 Communication from the Commission of 25 June 2014 Notice on agreements of minor importance which do not appreciably restrict competition under Article 101(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union (*De Minimis* Notice).

616 Project of resolution by the Competition Council of the Republic of Lithuania, „Dėl Konkurencijos tarybos paaikškinimų dėl mažareikšmiškumo Lietuvos Respublikos Konkurencijos įstatymo pažeidimų byloje“ [interactive, viewed on August 29, 2012] <<http://kt.gov.lt/naujienos/projektas.pdf>>.

617 Sprendimų poveikio konkurencijai vertinimo gairės. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba, 2012.

field. Knowledge and understanding of agreements' assessment procedure contribute to the reduction of legal uncertainty.

Little attention paid to the questions raised in the dissertation also confirms novelty of the research. We have to admit that legal literature pays so much more attention to the definitions of cornerstone concepts of the competition law, such as *competition*, *relevant market*, *good's market*, *geographical market*, *agreement*. In the light of agreements', *de minimis* regulation is either discussed only partially, or not considered at all. A little more attention has been paid to *hardcore agreements*; however, only in the context of applying *de minimis* exemption. This is also discussed in the section on sources for the research.

The object of the research. The object of the doctoral dissertation is conditions of agreements between enterprises, the conditions must apply such criteria:

1. have an appreciable effect on competition or trade;
2. are or may be considered for applying *de minimis* exemption.

Conditions included in agreements which do not restrict competition are not an object of this research. Legal acts which were valid during the research, previous regulations that had influence on them and the practice of responsible authorities are all analyzed in the dissertation.

The problematics of the research object. The currently valid legal regulation and the practice of the Court of Justice as well as other institutions' are contradictory, whereas the constantly carried out practice has been changing radically. Numerous problems arise because of the evaluation of hardcore restraints. Due to the standards of the assessment of hardcore restraints, both in the EU and in Member States reforms have been carried out. More than once the question of whether the strict European *per se* should be kept or the USA *rule of reason* doctrine should be adapted has been raised during these reforms.

In the light of the fact that some agreements which on first hand seem to restrict competition actually have no such influence on it, the idea of adopting the *rule of reason* doctrine in the EU competition law has been raised⁶¹⁸. However, agreements which include *hardcore restraints* could also be assessed according to this doctrine.

It is noteworthy that the Author analyzes both the agreements' effect on competition, and on trade. At first it might seem inexpedient since the conditions of appreciable effect on competition and appreciable effect on trade are independent from one another. Despite that, they both share a significant interdependency which was the basis of deciding to analyze them both in one thesis. The jurisdictional issue is determined through the condition of appreciable effect on trade. If no effect on trade between EU Member States has been determined, the EU competition law is not applied in spite of negative effect on competition. Although the Author agrees that these two conditions could have been analyzed separately, however, due to their interdependency the Author considers it to be reasonable to analyze them in parallel, emphasizing its importance during the assessment of agreements'. Due to the differences in the nature of the assessment of both conditions, their evaluation is being discussed in separate sections of the doctoral dissertation. The effect on trade is analyzed through its close relation to the effect on competition.

The scarce knowledge on the subject is also conditioned by the position of legal science; the problematic issues are left to be dealt by practice (i.e. EC, General Court, The Court

618 Blanco L. O. Market Power in EU Antitrust Law: Hart Publishing, 2012, p. 4.

of Justice, and national institutions). The latter has proved to be contradictory. There is no legal certainty in legal regulations as well; legal acts which deal with these questions are of recommendatory nature. The presence of assessment criteria also is problematic; it is obvious that their inclusion into the assessment process raises the question of each specific assessment's objectivity.

Aim and objectives of the doctoral dissertation. The aim is to comprehensively analyze the features of agreements restraining competition in the EU competition law them in the aspect of *de minimis*; to reveal and to study the main issues regarding application of *de minimis* exemption which emerge in practice.

In order to achieve this, such objectives were raised:

1. To reveal the content of condition of appreciable effect on competition and condition of appreciable effect on trade, and to evaluate the influence of these conditions on agreement assessment;
2. To evaluate EU and separate Member States' relevant legislation and practice of application of *de minimis* exemption for agreements containing provisions restraining competition;
3. To evaluate application of *per se* and *rule of reason* doctrines for agreements restraining competition;
4. To assess the application of *de minimis* exemption in the context of applying Article 101(1) of the TFEU;
5. To evaluate possibilities to apply *de minimis* exemption for agreements containing *hardcore* restraints.

Statements of the doctoral dissertation:

1. The main criterion according to which it is determined whether conditions of appreciable effect on competition and appreciable effect on trade are met, is the market power of entities involved in the agreement;
2. Most of EU Member States strictly follow the provisions of EC *de minimis* Notices which are of recommendatory nature;
3. During assessment of agreements containing provisions restricting competition judicial authorities of the EU follow both, *per se* and the American like *rule of reason* doctrines;
4. EU legislation provides several exceptions of different grounds for application under which Article 101(1) of the TFEU may be waived;
5. EU legislation ought to allow application of *de minimis* exemption for agreements containing *hardcore* restraints provided the market share of entities involved is insignificant.

Practical relevance of the doctoral dissertation. The Author expects the dissertation to be valuable for practinioners, too. It can be used before concluding an agreement to evaluate the provisions regarding effect on competition and trade. It also aims to provide knowledge on the features of agreements' assessment of *de minimis* aspect. The aim of the dissertation is strengthening of legal certainty. The research was conducted in order to use the results for methodological purposes as well. The given information should introduce not only to the instruments of EU competition law, but also to the peculiarities of assessment in the national regulations of separate Member States. It is expected that the

questioned analyzed in and related to the dissertation will become a solid foundation for new scientific research.

Interdisciplinarity of the research. The doctoral research conducted is interdisciplinary. This was caused by both, the research object which has been explained above, and by the particularity of competition law. This area of legal research combines achievements of several fields of science, among them – economics and law. In the dissertation theories which are based on economic criteria are described, and definitions which are determined by economic science are used. Assessment of any agreement's effect is related to economic prognosis (i.e. what effect will the agreement have on other members of the market). Nonetheless, the dissertation was prepared in the field of law and will be defended in the research council of the field of law. Therefore, special attention is paid to the analysis of the mechanisms of current and possible future legal regulations.

The limits of scientific research. The doctoral dissertation analyzes legal regulations of the EU and Member States, the practice of institutions responsible for monitoring the market and fair protecting fair competition; it includes suggestions for the improvement of existing legal framework. However, due to objective reasons, the research is not limited to the practice of the EU; the dissertation also includes examples from the USA. On the other hand, competition law of the USA is analyzed only as far as it is useful in revealing the origins of competition law and the origins of its individual institutes, and in suggesting improvements (if they are necessary and purposful) for current EU competition system based on comparative analysis.

Within the framework of doctoral dissertation, a comparative analysis of the EU Member States' legislation and practice which is based on it (and vice versa) has been conducted. A particular attention has been paid to national practice which is incompatible with the practice of the EC, or the Court of Justice (e.g. application of *de minimis* exemption, which is explained in depth further in the doctoral dissertation, for agreements containing *hardcore restraints*⁶¹⁹).

The structure of the doctoral dissertation. The dissertation includes three chapters: “The Condition of Appreciable Effect on Competition”, “The Problematics of *Hardcore Restraints*”, and “The Condition of Appreciable Effect on Trade”. In respect to the scope of the conducted research, and the potential of further scientific research on the topic, the content of the second and third chapters are closely related to the first. *Hardcore restraints* are analyzed in the context of application of *de minimis* exemption; and requirements of the assessment of appreciable effect on trade are studied through the method of comparative analysis in respect to requirements determined for assessing the effect on competition. Due to these reasons the first chapter is larger.

Such structure of the dissertation was chosen deliberately:

- along with the first chapter, the dissertation analyzes the basis for applying *de minimis* exemption;
- the second chapter includes analysis of conditions which prevent application of this exemption;
- the third chapter is dedicated for the condition of effect on trade; determining its existence allows application of EU competition law, and also determines the basis for jurisdictional assessment.

619 Information is provided in second chapter of Dissertation.

The contents of national cases of the EU Member States are disclosed in those chapters of the dissertation, which the Author considered to be the most purposful to be disclosed in.

Dissemination of the scientific research results. Part of the results of this research have been published in articles in the scientific journal “Baltic Journal of Law & Politics”⁶²⁰.

The overview of previous scientific research. Level of scientific knowledge on the subject. Scientific legal literature is extremely scarce when it comes to the problematic issues of assessing agreements between enterprises in the aspect of *de minimis*⁶²¹. Often only provisions included in current legal acts which reflect quantitative and qualitative criteria are quoted; e.g. D.C. Goyder, J. Goyder, A. Albers-Llorens⁶²², A. Jones, B. Sufrin⁶²³, R. Whish, D. Bailey⁶²⁴. Whereas another issue, the assessment of agreements which include *hardcore restraints* with respect to *de minimis*, has received far more attention than that. Authors suggest reconsideration of *de minimis* rules that are currently applied for some vertical restraints. A comprehensive article on the topic of agreements including hardcore restraints has been published by A. Jones⁶²⁵. It is noteworthy that in June 2014, the new *de minimis* Notice⁶²⁶ has been approved by EC; however, the above mentioned suggestions have not been under consideration.

On the other hand, there are a few general publications which discuss the object of the dissertation in more detail, i.e. the publications by “Van Bael & Bellis”⁶²⁷, by David Vaughan, Sarah Lee, Brian Kennelly, and Philip Riches⁶²⁸, also by Jonathan Faull and Ali Nikpay⁶²⁹, Frank Wijckmans and Filip Tuytschaever have published a study on vertical

620 Puksas A. On the Potential to Apply De Minimis Exemption for Agreements Containing Hardcore Restraints: European Union Practice. *Baltic Journal of Law & Politics*. 2012, 5(1): 46-69 ir Puksas A. The EU Practice of Horizontal Agreement Assessment in Accordance with the Rule of Providing De Minimis Exemption. *Baltic Journal of Law & Politics*. 2012, 5(2): 65-80.

621 Puksas A. Mažareikšmių susitarimų reglamentavimo ir vertinimo pagal Lietuvos Respublikos ir Europos Bendrijos konkurencijos teisę ypatumai. Magistro baigiamasis darbas. Mykolo Romerio universitetas, 2007.

622 Goyder D. G., Goyder J., Albers-Llorens A. *Goyder's EC Competition Law*. Fifth Edition: Oxford University Press, 2009, p. 103-107.

623 Jones A., Sufrin B. *EU Competition Law. Text, Cases, And Materials*. Fourth edition: Oxford University press, 2011, p. 171-177.

624 Whish R., Bailey D. *Competition Law*. Seventh edition: Oxford University Press, 2012, p. 140-149.

625 Jones A. The journey toward an effects-based approach under Article 101 TFEU – The case of hardcore restraints. *The antitrust bulletin*: Vol. 55, No. 4/Winter 2010, p. 783-818.

626 Communication from the Commission of 25 June 2014 Notice on agreements of minor importance which do not appreciably restrict competition under Article 101(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union (De Minimis Notice).

627 Van Bael & Bellis. *Competition law of the European Community*. Fifth edition: Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2010, p. 53-69, 91-94, 184, 237, 252, 269, 284, 310, 421-431, 479, 489.

628 Vaughan D., Lee S., Kennelly B., Riches Ph. *EU Competition Law: General Principles*: Richmond Law & Tax Ltd., 2006.

629 *The EC Law of Competition*. Second Edition. Edited by Faull J., Nikpay A.: Oxford University Press, 2007.

agreements⁶³⁰. The collection of articles by Xavier Vives⁶³¹ is a source of useful and valuable information, also in the Luis Ortiz Blanco publication⁶³². Especially the latter pays more attention to the quantitative and qualitative assessment criteria and is thought to be the more comprehensive one on the topic of the dissertation⁶³³.

It is understandable that in Lithuania even lesser attention has been paid to the subject. Highly interesting and informative is publication by Rimantas Stanikūnas⁶³⁴ which discusses the political issues of competition. However, despite the above mentioned sources, the conclusion is drawn that provisions of national competition law are analyzed rarely in literature. Several aspects of the topic have been discussed by Ignas Vėgėlė⁶³⁵. However, his publication includes only a short section on competition law of the EU. Often the content of these publications is only an overview, sometimes it is of analytical nature, e.g. the publication by Lithuanian authors on the provisions of national competition law⁶³⁶, which was published in English. Although there are quite a few doctoral dissertations on competition law that have already been defended or are still under preparation, but the issues relevant to this research have not been discussed in any of them⁶³⁷.

Sources of scientific research. The main sources for the conducted research include national and EU legislation, and the practice of courts and other institutions which deal with cases of violations of competition law. In the dissertation not only currently valid legal acts are analyzed, but also significant provisions of previous legislation. The latter contribute to revealing changes in some provisions, and the reasons for such modifications. The dissertation also includes evaluation of various institutions' (e.g. national courts, or institutions responsible for monitoring and protecting competition) practice under previous legislation. The dissertation is based on scientific publications by both, foreign and Lithuanian researchers, also on relevant press releases, periodic bulletins published by relevant institutions. The theoretical part of the thesis is based on sources available at Mykolas Romeris University and other higher education institutions in Lithuania databases. Information for the dissertation was also collected during internships in foreign countries which include sources kept at the Faculty of Law of University of Vienna (Universität Wien), Vienna University of Economics and Business (Wirtschaftsuniversität Wien), Johannes Kepler University (Johannes Kepler Universität). The sources of the library of Faculty of Law at Oxford University (Bodleian law library) were used exceptionally abundantly.

630 Wijckmans F., Tuytschaever F. *Vertical Agreements in EU Competition Law*. Second Edition: Oxford University Press, 2011.

631 Vives X. *Competition Policy in the EU. Fifty Years on from the Treaty of Rome*: Oxford University press, 2009.

632 Blanco L. O. *Market Power in EU Antitrust Law*: Hart Publishing, 2012.

633 *Ibid.*, p. 20-45.

634 Stanikūnas R. *Konkurencijos politika: teorija ir praktika*: TEV, 2009.

635 Vėgėlė I. *Europos Sąjungos teisė. Vidaus rinkos laisvės, konkurencija ir teisės derinimas*: VĮ Registru centras, 2011, p. 316-354.

636 Gumbis J., Juonys M., Šlepaite L., Kačerauskas K. *Competition Law in Lithuania*: Wolters Kluwer Law & Business, 2011

637 Database of doctoral dissertation concluded by the Research Council of Lithuania [interactive, viewed on January 17, 2014] <<http://www.lmt.lt/lt/naujienos/disertacijos/d-db.html>>.

Particular attention was paid to electronic sources of information including analytical articles and newsletters⁶³⁸ which gave the opportunity to use the newest information and thus feel the pulse of competition law of the EU Member States, of currently performed reforms and tendencies of possible changes in the future. Information from these sources (especially from newsletters in English language) has resolved the issue of language barriers since not all EU Member States publish their legislation, decisions by various institutions and other significant documents in English.

Scientific research methods used or the methodology of the doctoral dissertation.

Given the topic of the dissertation the Author has conducted a qualitative research. The information was analyzed, interpreted and presented in the form of text.

The scientific research methods have been widely applied during the preparation of the thesis:

The method of document analysis. This method was used to gather, systemize and in respect to other methods – evaluate the primary information, which has become the basis of the dissertation. It was widely used to analyze EU legal acts on competition law and national legislation of the EU Member States as well as decisions by the competent authorities. This method was also used to evaluate the reliability of collected material.

The method of systematic analysis. This method was used to analyze provisions of EU legislation on competition law and legal acts of the EU Member States. It has been taken into account that in some cases EU norms must be applied, and in other EU Member States may apply national legislation. The latter does not always follow the practice of the EU. Therefore, the analysis was conducted through assessment of a solid object including a number of elements.

Comparative analysis. The apparatus of this method was used most widely. During the research, provisions of national and EU legislations were compared, as well as the practice of competent authorities of the EU and EU Member States. In some aspect comparative analysis was used alongside the *historical method*.

Historical method. Each modification of EU and national legislation, the changes in practice had occurred for a reason. In the dissertation, historical research method was widely used alongside comparative analysis which created an opportunity to see some of the processes from a historic point of view. This contributed to evaluating reforms, the reasons they occurred, to seeing the tendencies of possible changes in legislation and in practice. This method was also used in order to return to the roots of competition law.

Theological method. This method is considered to be the tool of legislator's intent interpretation. It is noteworthy that the legislator's intentions do not always meet the implementation and interpretation of the legal act. The provisions included in EU legislation should be evaluated not only in terms of textual expression, but also in the light of aims and objectives raised at the time of their establishment. This is understandable since the establishment of the EU is not the end in itself. EU competition law leaves considerable space to the practice of the courts, and some of the legal acts are only of recommendatory nature.

638 The Author paid much attention to such electronic sources as Lexology <www.lexology.com>, Concurrences <www.concurrences.com>, etc. All used sources are listed in the bibliography of the dissertation.

The methods of *data collection* and *data analysis* were also widely used in the dissertation.

* * *

The Article 101(1) of the TFEU prohibits „*all agreements between undertakings, decisions by associations of undertakings and concerted practices which may affect trade between Member States and which have as their object of effect the prevention, restriction or distortion of competition within internal market.*“ A more detailed analysis of prohibited actions suggests a conclusion that the list is quite long. Any kind of actions which have or might have effect mentioned in the Article 101(1) of the TFEU, may be prohibited. Further on, the Article gives the list of prohibited conditions, which (its paragraphs a-e are quoted):

- *directly or indirectly fix purchase or selling prices or any other trading conditions;*
- *limit or control production, markets, technical development, or investment;*
- *share markets or sources of supply;*
- *apply dissimilar conditions to equivalent transactions with other trading parties, thereby placing them at a competitive disadvantage;*
- *make the conclusion of contracts subject to acceptance by the other parties of supplementary obligations which, by their nature or according to commercial usage, have no connection with the subject of such contracts.*

The listed prohibitions conclude an exemplary list which cannot be considered complete. The list may be supplemented by both, EC and the Court of Justice. The main argument for including new prohibitions is determination of anti-competitive effect. Such restrictions must comply with the Article 101(1) of the TFEU.

The potential of each agreement to restrict competition is one of the main reasons why it is not recommended to follow the principle of complete prohibition. And this issue is not only theoretical. As provided in the *European Night Services* case⁶³⁹, it is necessary to take into account not only the existing, but also the possible (i.e. potential) situation.

It is understandable that agreements which weaken competition and include hardcore restraints, must be prohibited. However, there is the question regarding agreements which, despite its actual or expected harm, are useful; and also the question of agreements which effect is not appreciable. In both cases the EU competition law provides two quite different mechanisms:

- rehabilitation of agreements, in case their provisions comply with conditions of the Article 101(3) of the TFEU. The essence of this mechanism is that according to the Article 101(1) of the TFEU, agreements which have or might have relatively higher positive effect than negative one, and agreements which comply with all criteria of the Article 101(3) of the TFEU, are not prohibited;
- rehabilitation of agreements according to *de minimis* doctrine in case the parties of the agreements have very small or small share of the market and their arrangements cannot have an appreciable effect on competition. This doctrine is not included in the TFEU; however, for over 40 years it has been widely applied by the EC, the Court of Justice, national institutions monitoring competition and in the practice of national courts.

639 Case T-374/94 *European Night Services v Commission* [1998], p. 137.

The beginning of applying *de minimis* exemption is associated with the practice of the Court of Justice. In particular, with decision in the *Völk v Vervaecke* case in 1969⁶⁴⁰. According to this decision, as a rule, agreements concluded by enterprises which have small market share, do not have appreciable effect on competition. For the formation of current EU competition law, the mentioned decision of the Court of Justice is significant due to several reasons:

- new practice of agreement assessment has emerged. In order to apply prohibition, it was now necessary to determine the existence of the condition of appreciable effect on competition (i.e. it is required to determine whether the effect is appreciable, or not);
- preconditions were set for applying an exemption (later – *de minimis* exemption) and the emergence of new legislation which would determine conditions for rehabilitation of agreements that do not have appreciable effect on competition;
- the Court of Justice applied the exemption for an agreement which contains *hardcore restraints* (according to the agreement, the distributor was given absolute territorial protection).

This decision preconditioned the emergence of the *de minimis* Notice⁶⁴¹ in 1970. It was replaced by modified *de minimis* Notices in 1977, 1986 and 1994, 1997, 2001 and in 2014. During the period of writing this dissertation, the barrier provided for horizontal agreements was 10 per cent, and for vertical – 15 per cent.

There were at least several motives which encouraged the EC to adopt and modify *de minimis* Notices:

- changing economic circumstances;
- inevitable increase of flow of arrangements which should be evaluated according to provisions of competition law;
- expansion of the EC (later – the EU).

The reforms which occurred before *de minimis* Notice of 2001, testify of the mitigation of assessment criteria, especially the qualitative ones. However, the *de minimis* Notice of 2014 eliminated any discussion regarding application of *de minimis* for agreements containing *hardcore restraints*.

Analysis of EU and national legislation suggests agreements between enterprises being divided into horizontal, vertical and mixed, according to their position in the relevant market relative to each other. The main criterion that distinguishes these types of agreements is considered to be the production and distribution level of the enterprises involved. According to this criterion, these are the possible options:

- agreements between producers (horizontal);
- agreements between distributors (horizontal);
- agreements between producers and distributors (vertical);
- agreements between enterprises, when during the assessment it is difficult to precisely define the relationship between the parties (mixed).

640 Case 5/69 *Völk v Vervaecke* [1969] ECR 295.

641 Communication de la Commission, du 27 mai 1970, concernant les accords d'importance mineure qui ne sont pas visés par les dispositions de l'article 85 paragraphe 1 du traité instituant la C.E.E. OJ C 64/1.

According to economists, the division of agreements into vertical, horizontal and mixed in the sense of assessment is conditional. In any case it is necessary to assess each agreement's effect on competition and determine whether it has impact on social and consumer welfare⁶⁴².

The assessment of agreements in respect to *de minimis*, cannot only include the determination of concluding the agreement and the latter having provisions which restrain competition. That is how the vast majority of already concluded agreements would be removed from the market. However, it is necessary to evaluate the economic context itself during conclusion of the agreement, as well as its realistic and probable effect⁶⁴³.

One must agree with Luis Ortiz Blanco that during the assessment of restriction of competition, it is not enough to determine the fact that parties had restrained competition for each other. It is necessary to determine that it had or was very likely to have a negative impact on prices, production (products), innovations, or the variety and quality of products and services⁶⁴⁴.

Horizontal agreements are considered to be more dangerous than vertical ones. It has been determined that most of the restraints included in agreements between competitors (entities operating in the same level of production or distribution) have had a more appreciable effect on competition than in case of agreements between entities representing different levels of production or distribution⁶⁴⁵. In order to apply *de minimis* exemption, the qualitative criteria (the barriers of market shares) for vertical agreements are far less strict.

The Article 4 of *de minimis* Notice of 2014 includes a reference No. 5, which states a presumption that agreements between entities of small and medium size do not effect competition between Member States appreciably.

In Author's opinion, the quantitative criterion should be used not only for the size of entities according to which they are differentiated into small, medium and large, but also for the number of entities; since the more there are parties to the cartel, the larger part of the market they share. It is not likely that a number of small and medium sized entities could create a viable cartel which members would comply with the obligations they undertook and act successfully in the relevant market. That is one of the reasons, why legal acts do not mention possible appreciable effect on competition caused by agreements between a number of small entities. Even if there was such, it would be determined during individual agreement assessment.

It is understandable that criterion regarding small and medium size entities (SMEs) can be met if all entities involved fit into the provided limits (i.e. into the quantitative criteria – circulation and the number of people at the company)⁶⁴⁶. One must agree that

642 Graham C. EU and UK Competition Law. Second edition. Pearson Education Limited, 2013, p. 64.

643 Case 56-65 *Société Technique Minière (L.T.M.) v Maschinenbau Ulm GmbH (M.B.U.)*. [1966], p. 249.

644 Blanco L. O. Market Power in EU Antitrust Law: Hart Publishing, 2012, p. 25.

645 Encyclopedia of Competition Law. Volume 1-3, R.73. General Editor Scott A.: Sweet & Maxwell and Thomson Reuters, 2011.

646 Toth A. G. The Oxford Encyclopaedia of European Community Law. Volume III. Competition Law and Policy: Oxford University Press, 2008, p. 109.

the power of the market may be calculated according to circulation data and information about market shares⁶⁴⁷.

There are concerns that depending on definition of the relevant market, small and medium size entities can also have appreciable effect⁶⁴⁸. In particular market small companies may also have power. Such conditions may occur:

- when new relevant market is being formed (e.g., with the emergence of new product or service);
- in economically unattractive market;
- when the market is defined too narrowly;
- in a for some reason limited or regulated market.

Nevertheless, from economic perspective protection of small and medium size entities ought to be criticized due to a possible threat for economic prosperity⁶⁴⁹.

In the *Delimitis* case⁶⁵⁰, the Court of Justice formed a rule that the Article 101 of the TFEU shall not be applied for a vertical restraint which creates restrictive conditions provided a possibility remains for new players to enter the market, or currently active ones – to expand. Basically, vertical agreements can content with the exception if they do not contribute significantly to closing of the market. However, another issue arises here: the calculation of apprecable effect or contribution to closing of the market.

Legislation provides priority criteria which must be taken into account during agreement's assessment. According to EC communique of January 14, 2011, one must consider not only the agreement parties' objectives: "*in order to assess whether an agreement has anti-competitive object, regard must be had to the content of the agreement, the objectives it seeks to attain, and the economic and legal context of which it forms part. In addition, although the parties' intention is nor a necessary factor in determining whether an agreement has anti-competitive object, the Commission may nevertheless take this aspect into account in its analysis*"⁶⁵¹. The provision of the communique identified these criteria: the content of the agreement, its objectives and economic and legal context. Without a doubt, this list of criteria cannot be considered exhaustive.

In Author's opinion, the criteria listed in EC communique of January 14, 2011, clearly and unambiguously show that an investigation cannot be concluded after only formal assessment of criteria (i.e. based merely on quantitative and particular qualitative criteria, e.g. the presence or absence of *hardcore* restraints).

The assessment of agreements between entities with respect to non-appreciable effect on competition is suggested to be performed under this scheme⁶⁵²:

647 Zimmer D. *The Goals of Competition Law*: Edward Elgar Publishing Limited, 2012 – Parret L. dalis knygoje „The multiple personalities of EU competition law: time for comprehensive debate on its objectives“, p. 73.

648 Ibid, p. 73.

649 Ibid, p. 73.

650 Case C-234/89 *Stergios Delimitis v Henninger Bräu AG*. [1991].

651 European Commission, Communication from the Commission of January 14, 2011. Guidelines on the applicability of Article 101 of the Treaty on the Functionings of the European Union to horizontal agreements. 2011/C 11/01. Paragraph 25.

652 Puksas A. *The EU Practice of Horizontal Agreement Assessment in Accordance with the Rule of Providing De Minimis Exemption*. *Baltic Journal of Law & Politics*. 2012, 5(2): 70.

- a. determine whether the agreement between entities includes or does not include *hardcore* restraints (e.g., fixing prices);
- b. define relevant (geographic or product) market in which agreement's parties operate;
- c. determine the market shares of the entities involved. In this case, the shared market is determined.

The assessment scheme above is based on criteria provided by legislation and on the consistency of their content. According to legal acts, after determining that an agreement does not include *hardcore* restraints, it is expedient to proceed to further stages: determination of the relevant market in which the entities involved operate, and identifying their shares in this market.

One must agree with D. Geradin that EU competition rules, if not completely, then largely are based on the concept of market power⁶⁵³. The condition of appreciable effect on competition and trade is directly related to the concept of market power; since only the entities which possess market power can have appreciable effect on competition.

After determining that the agreement which is being assessed, contains restrictive indications, one of two different standards that determine consequences for the entities which had concluded the agreement, can be applied. In Europe, *per se* doctrine is met, and in the USA – *rule of reason*. According to *per se* doctrine, anti-competitive factors are prohibited despite their actual influence. Provided it was determined that competition had been restricted, *de minimis* exemption cannot be applied. And according to rule of reason, it is required to evaluate available facts⁶⁵⁴.

It is noteworthy that national practice of consolidating *de minimis* exemption varies between countries. Several states have adopted legislation which transpose the provisions of EC *de minimis* Notice of 2001 (which is broadly in line with the Notice of 2014) into national competition law, several states directly follow *de minimis* Notice (e.g., Belgium).

Moreover, national provisions of Member States' in the following analysis, including some particular regulation, are relevant provided there is no effect on trade between Member States. Otherwise the Article 101 of the TFEU and other legal provisions of EU competition law shall be applied.

According to the Article 101 of the TFEU, agreements which contain *hardcore* restraints are prohibited, and institutions responsible for monitoring competition severely punishes entities which conclude them. The qualitative criterion of the entities in the market is considered only if one more condition is met: the agreement between the entities does not include *hardcore* restraints. A presumption is made that the objective of agreements containing *hardcore* restraints is to restrict competition. Entities which conclude such an agreement seek to anti-competitive effect. In order to apply the Article 101 of the TFEU, it is enough to seek restriction, prevention or distortion of competition, despite the actual effect of the agreement⁶⁵⁵.

653 Geradin D., Layne-Farrar A., Petit N. *EU Competition Law and Economics*. Oxford University press, 2012, p. 78.

654 Van den Bergh R. J., Camesasca P. D. *European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective*. 2 edition: Sweet & Maxwell, 2006, p. 7.

655 Case T-53/03 *BPB v Commission*. OJ C 209, paragraph 4.

There are no economically-based arguments to eliminate possibility to apply *de minimis* exemption for agreements containing hardcore restraints. To the contrary, it is not purposful to prohibit agreements which do not have appreciable effect on competition. Agreements between entities which have small power in the market are not viable because of functioning market self-regulation mechanism. At the same time, as a rule they do not have real damage for users or other entities. This can be explained by the fact that because of the small market power of the entities involved in the agreement, users have a wide range of other possible product or service providers to choose from.

When determining possible barriers of market shares for agreements containing *hardcore* restraints, it is necessary to take into account the presumption that vertical agreements are considered to be less harmful than horizontal and mixed ones. Therefore, systematic approach should lead to appropriate differentiation, e.g.:

- in case of horizontal and mixed agreements containing *hardcore* restraints – less than 1 percent of *combined* market share between involved entities;
- in case of vertical agreements containing *hardcore* restraints – less than 1.5 percent of *separate* relevant market share for each of entities involved.

The judgement of the Court of Justice in *Expedia* case⁶⁵⁶ brought some confusion into the assessment of entities decisions: “*It must therefore be held that an agreement that may affect trade between Member States and that has an anti-competitive object constitutes, by its nature and independently of any concrete effect that it may have, an appreciable restriction on competition.*” There is no confusion regarding clearness of the judgement, however, there are no expectations left that small share in the market could contribute to rehabilitating the agreement. It also basically negates the presumption that SMEs cannot have appreciable affect on competition.

In the past, entities had an opportunity to assess the agreement they conclude and its consequences. However, now it is enough to determine the “object” of the agreement (i.e. the object of *hardcore* restriction) and the prohibition shall be applied. The only hope left for the entities involved is that the agreement does not effect trade between Member States, then the questions to be answered are:

- what does the national legislation say?
- does national institution consistently follow the precedents formed by the Court of Justice in cases which do not affect trade between Member States?

Determination of provisions which appreciably restrict competition in agreements between entities is enough for the agreement to be assessed according to national competition law of an EU Member State. However, it is not enough in order to apply provisions of the TFEU. In order to do that, one must determine the effect on trade between Member States.

As in case of effect on competition, during the assessment of effect on trade it is enough not only to determine the fact that the effect is real; a plausible effect is also sufficient. Nevertheless, one cannot rely solely on hypothetical rhetoric since based on them any agreement may have potential effect on trade between Member States. *Deltafina*

656 Case C-226/11 *Expedia Inc. v Autorité de la concurrence and Others* [2012], p. 37.

SpA case⁶⁵⁷ clearly states that one must consider “*objective factual and legal circumstances altogether*”.

Economic and legal scientific opinion is that in the last decade distinction between non-appreciable effect on competition and non-appreciable effect on trade has become more obvious. The largest contribution to that is regulation is different legal acts and the changing practice of the Court of Justice.

It is noteworthy, that in contrast to in case of effect on competition in case of effect on trade an equal barrier of 5 percent is set for market share of the entities involved. The barrier is not influenced by the fact of whether it is a horizontal or vertical agreement.

The definition of effect on trade between Member States set by the Court of Justice is very wide⁶⁵⁸. In order to apply the Article 101(1) of the TFEU, the effect on trade between Member States must be appreciable⁶⁵⁹.

It is more likely, that an agreement shall effect trade between Member States, if:

- parties to the agreement operate in different countries;
- parties to the agreement have large national market share.

A fact that activities are carried out only in one country and therefore there is no effect on trade between Member States, cannot be held as appropriate defence⁶⁶⁰.

Even a national cartel operating in the EU, in spite of the fact it does not carry out export or import activities, can cause a number of problems for other entities and have effect on trade between Member States⁶⁶¹.

657 Case T-29/05 *Deltafina SpA v European Commission* [2010], p. 167.

658 Toth A. G. *The Oxford Encyclopaedia of European Community Law. Volume III. Competition Law and Policy*: Oxford University Press, 2008, p. 308, taip pat byla 42/84 *Remia BV and others v Commission of the European Communities* [1985].

659 Cases T-77/92 *Parker Pen Ltd v Commission of the European Communities* [1994], C-306/96 *Javico International and Javico AG v Yves Saint Laurent Parfums SA (YSLP)* [1998], etc.

660 Case C-238/05 *Asnef-Equifax, Servicios de Información sobre Solvencia y Crédito, SL v Asociación de Usuarios de Servicios Bancarios (Ausbanc)* [2006] I-11125 p. 36-37.

661 Case 8-72 *Vereeniging van Cementhandelaren v Commission of the European Communities* [1972].

CONCLUSIONS

The conducted research confirmed Author's doctoral dissertation's statements:

1. Content analysis of conditions of appreciable effect on competition and appreciable effect on trade suggests the essential criterion for meeting the conditions to be the market power of entities involved in the agreement. Agreements which restrict competition should be assessed not only according to formal quantitative (e.g., relevant market's shares of entities involved) and qualitative (e.g., presence of hardcore restraints) criteria. It is necessary to determine content, aims, economic and legal context of the agreement in question. Therefore, not only the share in relevant market is important to be determined. It is also significant to identify, whether parties' actions cause significant changes in the market.

2. Analysis of practice in the EU and Member States suggests that despite recommendatory nature of the EC *de minimis* Notices, most of Member States do follow it strictly. It is noteworthy, that to the contrary to EU judicial authorities, some EU Member States assess agreements which contain *hardcore* restraints.

3. The analysis of Court of Justice judgments' suggests that in EU competition law, not only *per se* doctrine is applied for agreements which restrict competition appreciably (meaning they are prohibited by themselves); also, another rule of assessment is applied, which is similar to the American *rule of reason*. It is argued unreasonably that this poses a threat to application of Article 101(3) of the TFEU. According to both, *rule of reason* doctrine and Article 101(3) of the TFEU, positive and negative effect of the agreement is assessed. In order to apply the exemption of Article 101(3) of the TFEU, a number of conditions included in it have to be met, whereas in case of applying rule of reason, any aspect can be critical.

4. EU legislation provides us with several exceptions which allow Article 101(1) of the TFEU to be waived. Besides *de minimis* exemption, Article 101(3) of the TFEU and partially process of determining the priorities set by the institution which performs assessment of market share ought to be mentioned. In all cases, agreements which restrict competition and for which Article 101(1) of the TFEU cannot be applied, are assessed. The assessment of agreements restricting competition according to Article 101(3) of the TFEU aims at determining the balance between its benefits and its damage. If we are to compare the aims set by the institution which is carrying out the assessment of agreement's accordance with provisions of competition law, with application of *de minimis* exemption, there is an indirect relationship which needs to be stated. Both legal measures aim at diverting resources to actions having more significant influence on competition rather than to analysis of relatively less harmful cases. In indirect sense, a marginalized restriction is considered to be minor. However, these are also quite different processes which have different grounds for its emergence and for its application.

5. The practice of EU judicial authorities does not allow applying *de minimis* exemption for agreements containing *hardcore* restraints. However, in Author's opinion, EU legislation should allow it in cases when market share of entities involved is small. As a rule, concluding agreements containing *hardcore* restraints small entities cause damage to their own business rather than to competition or consumers. Moreover, such

agreements are often violated by the parties themselves. The possibility to apply *de minimis* exemption for agreements containing *hardcore* restraints could be made possible provided requirements for market share of the entities involved in *de minimis* Notice of 2014 were more stringent. For example:

- In cases of horizontal and mixed (if such are distinguished) agreements containing *hardcore* restraints, less than 1 percent of total relevant market share;
- In cases of vertical agreements containing *hardcore* restraints – less than 1.5 percent of separate share in relevant market.

SUGGESTIONS AND RECOMMENTATIONS

Given the conducted research, the Author's suggestions for legislation are:

1. To choose one of these schemes of applying *de minimis* exemption for agreements containing *hardcore* restraints and to embed it in amendments of *de minimis* Notice of 2014 and Resolution No. 1S-172 of the Competition Council of the Republic of Lithuania of December 9, 2004:

- To apply *de minimis* exemption to all agreements provided the foreseen allowed market share is not exceeded. Such authorization can be revoked for a particular agreement if it restricts competition appreciably.
- To supplement the legal acts of *de minimis* and include a provision that an exception can be applied even for agreements which are considered to be in the “black list” provided they do not restrict competition appreciably. A burden of proof would apply for the entities. In Author's opinion, this scheme is more convenient due to its easier implementation.

2. To change point 13 of EC *de minimis* Notice of 2014 and instead of “The Commission will thus not apply the safe harbour created by the market share thresholds set out in points 8, 9, 10 and 11 to such agreements” write “The Commission will thus not apply the safe harbour created by the market share thresholds set out in points 8, 9, 10 and 11 to agreements which restrict competition appreciably”.

3. To include a new provision (e.g. as point 4¹) into the Resolution No. 1S-172 of the Competition Council of the Republic of Lithuania of December 9, 2004: “*The criteria set out in the Resolution do not signify that agreements concluded by entities which exceed the market share threshold restrict competition appreciably.*” An analogue to such provision is already included in EC *de minimis* Notice of 2014. It allows entities to expect a comprehensive assessment of the agreement rather than application of *per se* rule in case the market share thresholds are slightly exceeded.

LIST OF AUTHORS' SCIENTIFIC PUBLICATIONS ON THE TOPIC OF DISSERTATION

Main publications:

1. Puksas A. On the Potential to Apply De Minimis Exemption for Agreements Containing Hardcore Restraints: European Union Practice. *Baltic Journal of Law & Politics*. 5:1 (2012): 46-69.
2. Puksas A. The EU Practice of Horizontal Agreement Assessment in Accordance with the Rule of Providing De Minimis Exemption. *Baltic Journal of Law & Politics*. 5:2 (2012): 65-80.

Other publications:

1. Puksas A. Hazards of competition restraining agreements between banks: the practice of European Union member states. *Practice and research in private and public sector - 2013: 3rd international scientific conference: conference proceedings*. ISSN 2029-7378. 2013, p. 272-281.
2. Puksas A. Hardcore restraints in agreements: from prohibition to limitation. *Practice and research in private and public sector - 2012: conference proceedings: international scientific conference*. ISSN 2029-7378. 2012, p. 321-328.
3. Puksas A. *Competition law boundaries on research and development (R&D) agreements. European integration and Baltic Sea Region: diversity and perspectives*. The University of Latvia Press, 2011. ISBN 9789984453989, p. 200-210.

CURRICULUM VITAE

Personal information

Date of birth 21th of September, 1983
E-mail address andrius.puksas@gmail.com

Education

2008 – 2014 PhD student at Mykolas Romeris University Faculty of Law Department of Business Law.
2006 – 2008 Mykolas Romeris University Faculty of Law Department of Business Law. Master's degree in Law (Business Law Programme).
2002 – 2006 Mykolas Romeris University Faculty of Law. Bachelor's degree in Law (Law Programme).

Professional activity

2014 – now Professional Law Partnership SKVLAW (lawyer).
2011 – now Research Center of Mykolas Romeris University.
2011 – 2014 Law firm A. Matkevicius & Partners AMP Legal (lawyer).
2010 – 2011 Individual activity (lawyer).
2007 – 2010 UAB “Media Incognito” (lawyer).

Membership

Lithuanian Lawyers' Association, Lithuanian Society of Young Researchers, Lithuanian Scientific Society, Academic Association of Management and Administration, JCI Sostinė.

Languages

Lithuanian, English, Russian, Polish.

Puksas, Andrius

REIKŠMINGOS ĮTAKOS KONKURENCIJAI IR PREKYBAI SĄLYGA. MAŽAREIKŠMIŲ
SUSITARIMŲ PROBLEMATIKA: daktaro disertacija. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas,
2014. – 194 p.

Bibliogr. 130–143 psl.

ISBN 978-9955-19-679-2

Ši disertacija – pirmas tyrimas Lietuvoje, kuriame kompleksiškai nagrinėjamos reikšmingos įtakos konkurencijai ir reikšmingos įtakos prekybai sąlygos bei de minimis išimties taikymo praktika. Disertaciniame darbe nagrinėjamos ES bei atskirų valstybių narių teisės aktų nuostatos, už rinkos priežiūrą ir sąžiningos konkurencijos apsaugą atsakingų institucijų praktika, pateikiami pasiūlymai dėl esamo teisinio reglamentavimo tobulinimo.

Disertacinio darbo rėmuose buvo atlikta ES valstybių narių teisės aktų ir jų suponuotos praktikos (kartais ir atvirkščiai) lyginamoji analizė. Ypatingas dėmesys skiriamas su EK, Teisingumo Teismo praktika nesutapmančiai besiformuojančiai nacionalinei praktikai (pvz., de minimis išimties, kurios turinys toliau atskleidžiamas disertaciniame darbe, taikymas susitarimams, turintiems sunkių apribojimų).

This dissertation is the first study in Lithuania, which includes complex analysis of conditions of appreciable effect on competition and trade; as well as the practice of applying de minimis exemption. The doctoral dissertation analyzes legal regulations of the EU and Member States, the practice of institutions responsible for monitoring the market and fair protecting fair competition; it includes suggestions for the improvement of existing legal framework.

Within the framework of doctoral dissertation, a comparative analysis of the EU Member States' legislation and practice which is based on it (and vice versa) has been conducted. A particular attention has been paid to national practice which is incompatible with the practice of the EC, or the Court of Justice (e.g. application of de minimis exemption, which is explained in depth further in the doctoral dissertation, for agreements containing hardcore restraints).

Andrius Puksas

AN APPRECIABLE EFFECT ON COMPETITION AND TRADE PROVISION.
THE PROBLEMS OF AGREEMENTS OF MINOR IMPORTANCE
Doctoral Dissertation

Maketavo Aušrinė Ilekytė

SL 585. 2014 09 08. 14,8 leidyb. apsk. l.

Tiražas 20 egz. Užsakymas 23 713.

Mykolo Romerio universitetas

Ateities g. 20, Vilnius

Puslapis internete www.mruni.eu

El. paštas leidyba@mruni.eu

Parengė spaudai UAB „Baltijos kopija“

Kareivių g. 13B, Vilnius

Puslapis internete www.kopija.lt

El. paštas info@kopija.lt

Spausdino UAB „Vitaė Litera“

Savanorių pr. 137, Kaunas, LT-44146

Puslapis internete www.bpg.lt

El. paštas info@bpg.lt

ISBN 978-9955-19-679-2

9 789955 196792